

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA AİLELERİN
ÇOCUKLARINA BAKIŞ AÇILARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ
(ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Yelda SEVİM

HAZIRLAYAN
Burcu GEZER ŞEN

ELAZIĞ – 2011

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA AİLELERİN ÇOCUKLARINA
BAKIŞ AÇILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
(ELAZIĞ İLİ ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Yelda SEVİM

HAZIRLAYAN

Burcu GEZER ŞEN

Jürimiz 05.09.2011 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu doktora tezini oy birliği ile başarılı kabul etmiştir.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Ömer AYTAÇ
2. Doç. Dr. Zahir KIZMAZ
3. Doç. Dr. Burhan AKPINAR
4. Yrd. Doç. Dr. Yelda SEVİM
5. Yrd. Doç. Dr. Rıfat BİLGİN

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Doktora Tezi****Çocuk Sosyolojisi Bağlamında Ailelerin Çocuklarına Bakış Açılarının
Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği)****Burcu GEZER ŞEN****Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı
Elazığ–2011, Sayfa: XIII + 226**

Çocukluk yılları, bireyin gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerindeki yaşantısının yönünü belirleyen, sosyal hayata uyum sağlamayı öğrendiği, ileriki hayatında kendisine gerekli olacak bilgi ve becerileri edindiği yıllar olması nedeniyle büyük öneme sahiptir. Toplumun geleceği olarak görülen çocukların, toplumsal hayat içerisindeki konumunun, sosyalleşmesinin, ailesiyle ve diğer sosyal çevresiyle ilişkilerinin araştırılması oldukça gereklidir.

Çocuk sosyolojisi bağlamında anne babaların çocuklarına, çocukluğa, anne baba – çocuk ilişkisine ve çocuğun sosyalleşmesine bakış açısının ele alınmasının amaçlandığı bu araştırma, 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde bulunan 12 ilköğretim okulunun 5. sınıflarında öğrenim gören çocukların anne ve babalarından 418’inin görüşlerine başvurularak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, anket tekniği kullanılmış ve anne babalara anne baba – çocuk ilişkisi, çocuğun yetiştirilmesi ve sosyalleşmesi; kardeşler arası ilişkiler; arkadaşlar arası ilişkiler; çocuğun öğrenim hayatı ve meslek seçimi; çocuğun boş zaman etkinlikleri, ilgi alanları, alışkanlıkları, istekleri, oyun, kitle iletişim araçları, tüketim, çalışma hayatı, spor, sağlık, suç ve çocuk haklarıyla ilgili sorular sorulmuştur.

Araştırmada, anne babaların çocuklarıyla yaşadıkları ilk 5 sorunun kardeşler arası iletişim, beslenme, okul, çocuğun istekleri ve aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar olduğunu ifade ettiği; anne babaların çocuklarını yetiştirirken en çok önem verdikleri 5 değeri çocuğun eğitimi olması, dini değerlere bağlı olması, dürüst olması, ahlaklı olması ve ailesine bağlı olması şeklinde ifade ettiği; ilköğretim mezunu anne babaların en yüksek oranla otoriter, ortaokul ve lise mezunu anne babaların en yüksek oranla koruyucu, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu olan anne babaların ise en yüksek oranla demokratik çocuk yetiştirme tutumunu benimsediği şeklindeki birçok sonuca ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocukluk, Çocuk Sosyolojisi, Çocukluk Sosyolojisi, Çocuğun Sosyalleşmesi, Anne Baba – Çocuk İlişkisi.

ABSTRACT**PhD Thesis****Evaluation of the Perspectives of Families to Their Children
in the Context of Sociology of Children (A Sample of Elazığ Province)****Burcu GEZER ŞEN****The University of Firat
The Institute of Social Sciences
The Department of Sociology
Elazığ-2011, Pages: XIII + 226**

Childhood years have great importance, because of these are the years which the individual determines the direction of his life in youth, adulthood and old age periods, which he learns to adapt to social life and which he gains the knowledge and skills will be necessary in his later life. It is quite necessary to investigate the children's status in social life, socialization and relations with family and other social environment who are seen as the future of society.

This study, that aimed to evaluate the perspectives of parents to their children, to childhood, to parent – child relations and to child's socialization in the context of sociology of children, was conducted referring to the views of 418 parents whose children are studying in 5 th classes located in 12 primary schools in Elazığ province center in 2009 – 2010 academic year. In this study the survey technique was used and questions about parent – child relationships, child rearing and child's socialization; relationships between siblings; relationships between friends; child's education life and career choice; child's leisure time activities, interests, habits, requests, play, mass media, consumption, working life, sports, health, crime and child rights were asked to parents.

In the study, many conclusions were reached such as, parents noted that the first 5 problems experienced by them with their children are about communication between the siblings, feeding, school, child's wishes and obeying the family rules; parents noted that the most important 5 child rearing values for them are the child's being educated, being connected to the religious values, being honest, being moral and being connected to his family; primary school graduated parents had adopted the authoritarian child rearing attitudes with the highest rate, middle school and high school graduated parents had adopted the protective child rearing attitudes with the highest rate; university and master / PhD graduated parents had adopted the democratic child rearing attitudes with the highest rate.

Key Words: Child, Childhood, Sociology of Children, Sociology of Childhood, Child's Socialization, Parent – Child Relationship.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
ÖNSÖZ.....	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. Çocuk Sosyolojisi Açısından Çocukluk Kavramı ve Çocuğun Sosyalleşmesi.....	3
1.1.1. Çocuk Sosyolojisi	3
1.1.2. Çocukluk Kavramı	5
1.1.3. Çocukluğun Tarihçesi	7
1.1.4. Çocukluğun Bugünü ve Yarını	10
1.1.5. Çocuğun Sosyalleşmesiyle İlgili Kuramlar.....	12
1.1.6. Çocuğun Sosyalleşmesi.....	15
1.1.6.1. Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü.....	18
1.1.6.1.1. Çocuğun Yetiştirilmesi	23
1.1.6.1.2. Anne Baba - Çocuk İlişkisi.....	27
1.1.6.1.3. Kardeşler Arası İlişkiler.....	33
1.1.6.2. Çocuğun Sosyalleşmesinde Akran Kültürünün Rolü.....	35
1.1.6.3. Çocuğun Sosyalleşmesinde Öğretim Kurumlarının Rolü	37
1.1.6.4. Çocuğun Sosyalleşmesinde Oyunun Rolü.....	40
1.1.6.5. Çocuğun Sosyalleşmesinde Kitle İletişim Araçlarının Rolü	42
1.1.6.6. Çocuğun Sosyalleşmesinde Cinsiyetin Rolü	44
1.1.7. Çocuk ve Toplumsal Değişme.....	46
1.1.8. Çocuk ve Toplumsal Sorunlar	48
1.1.8.1. Çocuk ve Aile İçi Sorunlar	48
1.1.8.2. Çocuk ve Yoksulluk	51
1.1.8.3. Çocuk ve Suç	53
1.1.8.4. Çocuk İstismarı ve İhmali.....	54

1.1.8.5. Kimsesiz Çocuklar	56
1.1.9. Çocuk Hakları.....	57
1.1.10. Çocuk ve Çalışma Hayatı	60
1.1.11. Çocuk ve Tüketim.....	62
1.1.12. Çocuk ve Din	63
1.1.13. Çocuk ve Spor.....	67
1.1.14. Çocuk ve Sağlık	68
1.1.15. Türkiye’de Çocukluk	69
1.2. İlgili Araştırmalar	72
1.2.1. Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar	72
1.2.2. Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar.....	81
BÖLÜM II. METODOLOJİ	84
2.1. Araştırmanın Konusu	84
2.2. Araştırmanın Önemi	84
2.3. Araştırmanın Amacı.....	86
2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	86
2.5. Araştırmanın Sayıltıları.....	87
2.6. Tanımlar	87
2.7. Araştırmanın Yöntemi	88
2.8. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	88
2.9. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi	91
2.10. Verilerin Toplanması ve Analizi	92
BÖLÜM III. BULGULAR VE YORUM.....	94
3.1. Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular.....	94
3.2. Ebeveynlerin Anne Baba – Çocuk İlişkisine Bakışı.....	99
3.2.1. Anne Baba – Çocuk İlişkisi.....	99
3.2.2. İdeal Çocuk Modeli.....	101
3.2.3. İdeal Anne Baba Modeli	103
3.2.4. Anne Babaların Çocuk Sahibi Olmayı İsteme Nedenleri.....	105
3.2.5. Anne Babaların Çocuklarından Beklentileri	107
3.2.6. Anne Babaların Çocuklarıyla En Çok Yaşadıkları Sorunlar.....	110
3.2.7. Anne Babaların Çocuklarının Seçimlerindeki Rollerini	112
3.2.8. Çocuğun Model Alması	113

3.2.9. Çocuğa Ayrılan Zamanın Kalitesi	115
3.2.10. Annelerin Çalışmasının Çocuğa Etkisi	116
3.3. Çocuğun Yetiştirilmesi	118
3.3.1. Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları.....	118
3.3.2. Çocuk Yetiştirmede Başvurulan Temel Bilgi Kaynakları.....	120
3.3.3. Çocuk Yetiştirmede Önem Verilen Değerler	122
3.3.4. Aile İçerisinde Çocuğun Uyması En Çok İstenilen Kurallar	124
3.3.5. Anne Babaların Uyguladıkları Disiplin Yöntemleri	126
3.3.6. Çocuğun Dini Eğitimi	129
3.3.7. Çocuğun Cinsel Eğitimi	130
3.3.8. Cinsiyete Göre Çocuk Yetiştirme Farklılıkları.....	131
3.4. Kardeşler Arası İlişkiler	133
3.5. Çocuğun Arkadaşlık İlişkileri	137
3.6. Çocuk ve Okul.....	140
3.8. Çocuk ve Dershane Eğitimi.....	146
3.7. Anne Babaların Çocuğun Meslek Seçimiyle İlgili Kriterleri.....	147
3.9. Çocuk ve Tüketim.....	151
3.10. Çocuğun Boş Zaman Etkinlikleri	154
3.11. Çocuk ve Çalışma Hayatı	156
3.12. Çocuk ve Oyun	157
3.13. Çocuk ve Televizyon	159
3.14. Çocuk ve Reklamlar.....	164
3.15. Çocuk ve İnternet.....	166
3.16. Kitle İletişim Araçlarının Çocuk Üzerindeki Etkileri.....	168
3.17. Çocuk ve Spor	170
3.18. Çocuk ve Sağlık.....	172
3.19. Çocuk Hakları.....	173
3.20. Çocuk ve Suç.....	173
BÖLÜM IV. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	176
KAYNAKLAR	195
EKLER	206
ÖZGEÇMİŞ	226

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Türkiye’deki Çocuk Nüfusu	70
Tablo 2. Türkiye’de Cinsiyete Göre Çocukla İlgili Düşünceler	70
Tablo 3. Örneklem Dahilindeki Ebeveynlerin Çocuklarının Okullarına Göre Dağılımı.....	90
Tablo 4. Ebeveynlerin Cinsiyet Değişkeni Açısından Dağılımı	94
Tablo 5. Ebeveynlerin Yaş Değişkeni Açısından Dağılımı	95
Tablo 6. Ebeveynlerin Öğrenim Durumu Değişkeni Açısından Dağılımı.....	95
Tablo 7. Ebeveynlerin Meslek Değişkeni Açısından Dağılımı.....	96
Tablo 8. Ailelerin Aylık Gelir Seviyelerine İlişkin Bulgular.....	96
Tablo 9. Aile Tipine İlişkin Bulgular	97
Tablo 10. Ailelerdeki Çocuk Sayısına İlişkin Bulgular.....	98
Tablo 11. Çocukların Cinsiyetine İlişkin Bulgular.....	98
Tablo 12. Çocukların Doğum Sırasına İlişkin Bulgular	98
Tablo 13. Demokratik Anne Babaların “Ailemizin tümünü ilgilendiren konularda çocuğumuzun görüşlerine de önem veririz.” İfadesine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	101
Tablo 14. İdeal Çocuk Modeli Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı	102
Tablo 15. İdeal Anne Baba Modeli Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı	104
Tablo 16. Anne Babanın Çocuk Sahibi Olmak İstemelerindeki En Önemli Nedene İlişkin Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	106
Tablo 17. Anne Babanın Çocuğuyla İlgili Ne Gibi Beklentilere Sahip Olduğu Konusundaki Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı.....	107

Tablo 18. “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” Görüşüne Tamamen Katılan Anne Babaların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	109
Tablo 19. “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” Görüşüne Tamamen Katılan Anne Babaların Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	109
Tablo 20. “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” Görüşüne Tamamen Katılan Anne Babaların Çocukluklarındaki Aile Tipine Göre Dağılımı	110
Tablo 21. Çocuğuyla En Çok Yaşanılan Sorunlar Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Ailelerin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	111
Tablo 22. Anne Babanın Çocuğunun Hangi Konulardaki Seçimlerine Müdahale Edeceğiyle İlgili Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı	113
Tablo 23. Çocuğun Kendisine En Çok Kimi Model Aldığı Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı	114
Tablo 24. Anne Babanın, Çocuğuyla Kültürel Faaliyetlere Hangi Sıklıkta Katıldığı Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	116
Tablo 25. Çocuğuna Yeterince Zaman Ayırdığını İfade Eden Annelerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı	117
Tablo 26. Kendisini Nasıl Bir Anne - Baba Olarak Tanımladığına İlişkin Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı	118
Tablo 27. Anne Babanın Çocuklarını Yetiştirirken Başvurdukları Temel Bilgi Kaynağı Konusundaki Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı	121
Tablo 28. Çocuğunu Yetiştirirken En Çok Önem Verdiği Değerler Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı	123
Tablo 29. Anne Babanın Aile İçerisinde Çocuğunun Uymasını En Çok İsteddiği Kurallar Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	125

Tablo 30. Ebeveynlerin Çocuğunun Yaptığı Yanlışları Nasıl Cezalandırdığıyla İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	127
Tablo 31. Anne Babanın Çocuğunun Yaptığı İyi Şeyleri, Olumlu Davranışlarını Nasıl Ödüllendirdiğiyle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı.....	127
Tablo 32. Çocuğun Temel Dini Bilgilerini Kimden / Nereden Öğrendiğiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı	129
Tablo 33. Çocuğunun Kendisine Cinsel Konularla İlgili Soru Sorması Durumunda Göstereceği Tepkiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı.....	130
Tablo 34. Kız Çocuk Yetiştirmekle Erkek Çocuk Yetiştirmenin Hangi Konularda Farklılaştığıyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı	131
Tablo 35. Çocuğun Kardeşleriyle Nasıl Vakit Geçirdiği Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı	134
Tablo 36. Kardeşler Arasında Anlaşmazlık Yaşanması Durumunda Çocuklarına Nasıl Tepki Gösterdikleri Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı.....	135
Tablo 37. Çocuğunun Çoğunlukla Hangi Çevreden Arkadaş Edindiği Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı	137
Tablo 38. Çocuğunun Arkadaşlarıyla Çoğunlukla Nasıl Vakit Geçirdiğine İlişkin Anne Baba Görüşlerinden Elde Edilen Bulguların Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı	138
Tablo 39. Anne Baba Görüşleri Doğrultusunda Çocuğun Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılıp Katılmama Durumunun Çocuğun Başarılı Bir Öğrenci Olup Olmaması Durumuna Göre Dağılımı	142
Tablo 40. Anne Baba Görüşleri Doğrultusunda Çocuğun Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılıp Katılmama Durumunun Aile Tipine Göre Dağılımı ...	142
Tablo 41. Çocuğun Dershaneye Gidip Gitmeme Durumuyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesi Değişkenine Göre Dağılımı	146

Tablo 42. Anne Babanın, Çocuğun Meslek Seçiminde En Çok Önem Verdiği Kriterler Konusundaki Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	147
Tablo 43. Çocuğunun Harçlığıyla En Çok Neleri Aldığı veya Kendilerinden En Çok Neleri Almalarını İstediyiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	152
Tablo 44. Çocuğun Evde Geçirdiği Zaman Dilimi İçerisinde En Çok Meşgul Olduğu Faaliyetlerin Neler Olduğuna İlişkin Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	154
Tablo 45. Çocuğunun Okul Dışındaki Zamanlarında Sürekli Olarak İlgilendiği Bir Faaliyet Olup Olmadığı Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	155
Tablo 46. Çocuğunun Çoğunlukla Ne Tür Oyunlar Oynamayı Sevdiği Konusunda Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı	157
Tablo 47. Çocuğun Günde Kaç Saat Televizyon İzlediğiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı	161
Tablo 48. Reklamların Çocuğun Tüketim Duygusuna Etkisi Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	165
Tablo 49. Anne Babanın, Çocuğun İnternette Neler Yaptığını Denetleyip Denetlememe Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı.....	167
Tablo 50. Çocuğunun İnterneti En Çok Hangi Amaçlarla Kullandığı Konusuyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı.....	167
Tablo 51. Çocuğun Bilgisayarlı ve Televizyonlu Bir Dünya İçerisinde Aşırı Zaman Geçirmesinin En Çok Nelere Neden Olduğuyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı	169

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyalleşme ve Kimlik	18
Şekil 2. Türkiye’deki Genç Nüfusun Genel Nüfusa Oranı	69
Şekil 3. Türkiye’de Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)	70
Şekil 4. Türkiye’de Sektörlere Göre Çalışan Çocuklar.....	71
Şekil 5. Türkiye’de Çocuk Suçluluğunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	72

ÖNSÖZ

Çocukluk, bireyin ileriki yaşantısının temelini oluşturması açısından üzerinde durulması gereken bir konudur. Çocukluk döneminde öğrenilen doğrular, kazanılan alışkanlıklar ve beceriler bireyin gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerindeki yaşantısında da geçerliliğini korumaktadır. Bu dönemde bireyin olumlu alışkanlıklar kazanması, temel doğruları ve davranış kalıplarını öğrenip benimsemesi sosyalleşme süreci açısından önem taşımaktadır. Çocuğun sosyalleşmesinde anne babalar başat rol üstlenmektedir. Yapılan araştırmalar, aile içerisinde sağlıklı bir anne baba – çocuk ilişkisinin kurulmasının, çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesinde son derece etkili olduğunu, kişinin çocukluğun ilk yıllarında büyük ölçüde şekillendiğini ortaya koymuştur. Mutlu, huzurlu, korku ve kaygılardan, yoksunluk ve bunalımlardan uzak bir çocukluk dönemi geçirmek, çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçmesinin temel koşuludur.

Çocuk sosyolojisi bağlamında anne babaların çocuklarına, çocuklukla ilgili konulara, çocuğun sosyalleşmesine ve anne baba – çocuk ilişkisine bakış açısının ele alınmasının amaçlandığı bu araştırmada çocukluk kavramı, çocuklukla ilgili kuramlar, çocuk ve toplumsal değişme, çocuk ve toplumsal sorunlar, çocukluğun dün ve bugün, Türkiye’de çocukluk, çocuk hakları ile çocuklukta din, tüketim, sağlık, spor ve suç konularına değinilmiş, Türkiye’de ve dünyada çocukluğun geleceğiyle ilgili ihtimaller göz önünde bulundurulmaya çalışılmış, çocuğun toplumdaki yeri, çocuğun sosyalleşmesi konusundaki temel bilimsel bakış açıları ve çocuğun sosyalleşmesinde başlıca etkisi bulunan sosyalleşme araçlarından aile, arkadaş grupları, okul, kitle iletişim araçları, oyun ve cinsiyet üzerinde durulmuştur.

Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yelda SEVİM’e ve öğrenimim boyunca sayelerinde değerli bilgiler edindiğim hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Araştırmanın her aşamasında manen yanımda olan, araştırmamda bana yardımcı olan, desteklerini her an hissettiren eşime, anneme, babama ve kardeşime; ayrıca araştırma kapsamında yer alan Elazığ il merkezindeki ilköğretim okullarında görev yapan okul yöneticileri ve öğretmenler ile bu okullarda öğrenim gören beşinci sınıf öğrencileri ve anne babalarına katkılarından ötürü teşekkür ederim.

Burcu GEZER ŞEN

Elazığ – 2011

KISALTMALAR

AGG	: Alt Gelir Grubu
bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
EAGG	: En Alt Gelir Grubu
Ed.	: Editör
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İÖO	: İlköğretim Okulu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
n	: Toplam sayı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OGG	: Orta Gelir Grubu
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s	: Sayı
ss	: Standart sapma
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜRK – İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
ÜGG	: Üst Gelir Grubu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: vesaire
$\bar{x}$	: Aritmetik ortalama

GİRİŞ

Çocuğa bakış açısı, bir toplumdan diğerk bir topluma, bir dönemden diğerk bir döneme farklılık göstermiştir. Çocuğa kimi zaman minyatür bir yetişkin, kimi zaman ise bir oyuncak olarak bakılmış; kimi toplumda çocuğun temelde yetişkinlerden farklı olduğu, günahsız, saf, masum, bakıma ve korunmaya muhtaç olduğu genel kabul görmüş, kimi toplumda ise çocuğa özgür bir birey olarak bakılmış; kimi zaman çocuğun ekonomik açıdan yararsız, işe yaramaz olduğu düşünülmüş, kimi zaman ise çocuk toplumda önemli bir işgücü olarak yerini almış; kimi zaman çocuğa toplumun yarını, neslin devamlılığını sağlayacak bir araç olarak bakılmış, kimi zaman ise çocuk bir yaşlılık garantisi olarak görülmüştür.

Çocukluk kavramına bakış açısında da çeşitli farklılıklar meydana gelmiştir. Öncelikle biyolojik bir zorunluluk, bebeklik dönemi ile ergenlik dönemi arasındaki gelişim dönemi olarak bakılmış olan çocukluk, daha sonra toplumsal bir yapı, psikolojik bir koşul olarak kabul edilmiştir. Toplumsal bir yapı olmasının doğal bir sonucu olarak çocukluk, toplumdaki ve toplumsal kurumlardaki değişimlerden etkilenmiş ve farklı dönemlerde farklı şekiller almıştır.

Türk toplumunda genel olarak çocuğa büyük önem verilmiş ve çocuk ailenin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmüştür. Çocuk sahibi olmak, toplumda bir ayrıcalık gibi kabul edilmiştir. Çocuğa saf, günahsız, korunması gereken, ilgiye, sevgiye, şefkate ve bakıma ihtiyacı olan bir varlık olarak bakılmış ve çocuk bu bakış açısıyla yetiştirilmiştir. Çocuk, neslin devamını sağlayacak kişi, toplumun geleceği ve kültür taşıyıcısı olarak görülmüş; anne baba çocuğunu toplumsal konulara duyarlı ve topluma faydalı bir birey olarak hazırlamak için ona toplumun kültürünü ve değerlerini edindirebileceği bir yetiştirme tarzını benimsemiştir.

Toplumda meydana gelen değişimler, aileyi, dolayısıyla da toplumun ve ailenin bir parçası olan çocuğu etkilemiştir. Modernleşmeyle birlikte, üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aileler yerini, anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aileye bırakmış, aile yapısı ve aile içi ilişkiler farklılaşmıştır. Modernleşme, topluma yeni değerler kazandırmış ve bilim, teknoloji, eğitim, sağlık gibi konular daha değerli bir hal almıştır. Toplumun en küçük birimi olan aile de bu değerlerden etkilenmiş ve anne baba, toplumsal değişimler doğrultusunda çocuğunu imkanları el verdiğince en iyi koşullarda yetiştirmeyi hedeflemiştir. Tıptaki yenilikler, çocuğun daha sağlıklı bir ortamda

büyümesine katkıda bulunmuş; eğitimde çocuğu merkez alan yeni anlayış tarzı, anne babanın çocuğunun eğitime ve yetiştirilmesine daha çok önem vermesini sağlamış; teknolojiadaki değişimler çocuğun eğitim ortamında daha çok imkandan faydalanmasını kolaylaştırmış; bilimsel alandaki yenilikler de çocuğa daha çok önem verilmesi, çocukluk döneminin ve çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesinin insan hayatındaki öneminin fark edilmesi konusunda etkili olmuştur.

Çocukluğun öneminin fark edilmesi, çocuklukla ilgili araştırmaların artırılması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bireyin ileriki yaşantısının temelini oluşturan çocukluk döneminin çok yönlü olarak araştırılması ve çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşayabilmesi için gerekli olan tüm koşulların sağlanması konusunda ipuçları elde edilmesi oldukça önem taşımaktadır. Çocuk sosyolojisi bağlamında anne babaların çocuklarına, çocukluğa, anne baba – çocuk ilişkisine ve çocuğun sosyalleşmesine bakış açısının ele alınmasının amaçlandığı bu araştırmada da, çocuklukla ilgili araştırma yapılmasının önemli ve gerekli olduğu düşüncesiyle yola çıkılmış ve anne babalara anne baba – çocuk ilişkisi, ideal çocuk modeli, ideal anne baba modeli, anne babaların çocuk sahibi olmayı isteme nedenleri, çocuklarından beklentileri, çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar, çocuklarının seçimlerindeki rolleri, çocuğun model alması, çocuğa ayrılan zamanın kalitesi, annelerin çalışmasının çocuğa etkisi, çocuğun yetiştirilmesi, anne babaların çocuk yetiştirme tutumları, çocuklarını yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynakları, çocuklarını yetiştirirken önem verdiği değerler, aile içerisinde çocuğun uyması en çok istenilen kurallar, anne babaların uyguladıkları disiplin yöntemleri, çocuğun dini eğitimi, çocuğun cinsel eğitimi, cinsiyete göre çocuk yetiştirme farklılıkları, kardeşler arası ilişkiler, çocuğun arkadaşlarıyla ilişkileri, çocuk ve okul, çocuk ve dersane eğitimi, anne babaların çocuğunun meslek seçimiyle ilgili kriterleri, çocuk ve tüketim, çocuğun boş zaman etkinlikleri, çocuk ve çalışma hayatı, çocuk ve oyun, çocuk ve televizyon, çocuk ve reklamlar, çocuk ve internet, kitle iletişim araçlarının çocuk üzerindeki etkileri, çocuk ve spor, çocuk ve sağlık, çocuk ve suç ile çocuk hakları konularına ilişkin görüşlerinin tespit edilmesine yönelik sorular sorulmuştur.

BÖLÜM I

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde çocuk sosyolojisi açısından çocukluk kavramı ve çocuğun sosyalleşmesi konusu ile konu hakkında yapılmış araştırmalar yer almaktadır.

1.1. Çocuk Sosyolojisi Açısından Çocukluk Kavramı ve Çocuğun Sosyalleşmesi

Bu başlık altında, çocuk sosyolojisi, çocukluk kavramı, çocukluğun tarihçesi, çocukluğun bugünü ve yarını, çocuğun sosyalleşmesiyle ilgili kuramlar, çocuğun sosyalleşmesi, toplumsal değişme ve çocuk, toplumsal sorunlar ve çocuk, çocuk hakları, çalışma hayatı ve çocuk, tüketim ve çocuk, din ve çocuk, sağlık ve çocuk, spor ve çocuk ile Türkiye’de çocukluk konuları yer almaktadır.

1.1.1. Çocuk Sosyolojisi

Çocuk sosyolojisi, çocukluk kavramı ve çocuklukla ilgili kuramlar; çocukluğun dünü, bugünü ve yarını; çocuğun toplumdaki yeri, sosyalleşmesi ve sosyal ilişkileri; toplumsal değişme ve toplumsal sorunlar açısından çocukluk; çocuk hakları; çocuk ve aile, çocuk ve okul, çocuk ve arkadaş grubu, çocuk ve oyun, çocuk ve kitle iletişim araçları, çocuk ve çalışma hayatı, çocuk ve din, çocuk ve tüketim, çocuk ve suç, çocuk ve spor, çocuk ve sağlık ile çocuk ve cinsiyet konuları üzerinde duran bir sosyoloji dalıdır.

Bir uzmanlık alanı olarak çocuk sosyolojisi oldukça yenidir. Her bilim dalı çocukluk kavramını farklı şekillerde yorumlamıştır. Genel olarak, insan hayatının doğumla başlayan ve 18 yaşına kadar devam eden dönemi olarak tanımlanan çocukluk, sosyolojide yeni yeni araştırılmaya başlanan kavramlar arasında yer almaktadır. Corsaro (2005: 6), çocukların toplumdaki bağımlı konumlarından ötürü uzun bir dönem sosyolojide kenara itilmiş olduğunu ifade etmiştir. Çocuklar sosyolojik açıdan tamamen olmasa da neredeyse tamamen göz ardı edilmiştir. Sosyologların çocukları ele aldıklarını düşündüren araştırmalar ve bilimsel söylemler öncelikle aile ve eğitim konularını ele almaktaydılar. Ambert (1986), 1980’li yıllarda tanınmış sosyolojik dergilerdeki çocuklarla ilgili makalelerin yüzdesinin çok az olduğunu belirtmiş,

Durkheim ve Parsons gibi sosyalleşmeyle ilgili görüşlerini dile getirenler dışında büyük sosyologların hemen hemen hiçbirinin çocukluktan bahsetmemiş olduğunu vurgulamıştır (bkz. Bühler Niederberger, 2010: 156).

1970’li ve 80’li yıllarda az sayıda sosyolog tarafından çocukluk konusuyla ilgilenilmiş, çocukluğun kendisine odaklanılmamış, genel olarak yetişkinlerin çocukları nasıl tanımladıkları ve onlara nasıl davrandıklarının analizi üzerinde durulmuştur. Bugüne kadar sosyal bilimler literatüründe çocuklar çoğunlukla sosyalleşme sürecinin pasif özneleri olarak tanımlanmıştır. Yeni çocuk sosyolojisi çocukluğu toplumun düşük statüye ve güce sahip bir sosyal grubu olarak ele almakta ve çocukların düşünce, davranış ve kültürleri kendi koşulları içinde ve kendi gerçekliğine uygun bir biçimde değerlendirilmektedir. Çocukluk, sosyal olarak oluşturulmuş ve farklı şekillerde gelişen bir yapı olarak görülmekte ve çocuklar sosyalleşme sürecinin aktif katılımcıları olarak kabul edilmektedir. Bu yeni yaklaşım, çocukların olumlu niteliklerine ve yeterliliklerine vurgu yapmakta ve çocukluğu anlamlandırmada yaş, cinsiyet, kardeş durumu, etnik köken ve sosyal statü gibi niteliklerin etkisi göz önünde bulundurulmaktadır (Hill ve Tisdall, 1997: 12-13).

İlk zamanlar sosyologlar çalışmalarını çocukları sosyalleşme sürecinin pasif nesneleri olarak ele alma yaklaşımı içerisindeyken, yeni yaklaşım çocukların toplumsal hayatın aktif birer katılımcıları olduğu ve sosyal hayata yetişkinleri de etkileyebilecek bağımsız katkılar sağladığı varsayımından hareket eder. Yeni çocuk sosyolojisi, çocukların yaşamlarını tüm yönleriyle araştırma konusu yapar.

Jenks (2004), günümüzdeki sosyolojik çocuk araştırmalarındaki en yaygın yaklaşımın çocuğu toplumsal olarak kurulmuş, çoğu zaman heterojen olan imgeler, tasarımlar, kodlar ve kurgular olarak ele almak olduğunu belirtmiştir. Bu yeni yaklaşımla, çocuk toplumsal bir kurgu olarak anlaşılmakta, çocukluk toplumsal çözümlemenin bir birimi olarak kabul edilmektedir (bkz. Onur, 2007: 36).

Çağdaş çocuk sosyolojisi, iki temel düşünce üzerinde durmaktadır. Bunlardan ilki çocukluğun sosyal bir yapı olduğu, ikincisi ise çocukların toplumdaki sosyal aktörler olduğu düşüncesidir. Bu iki düşünce çocuk sosyolojisinin iki yeni paradigmasını oluşturmaktadır. Bu yeni sosyolojik paradigma James ve Prout tarafından açıkça dile getirilmiştir (Maynard ve Thomas, 2009: 38-39). James ve Prout (1997: 8), çocukluğun sosyal bir yapı olduğunu, sosyal analizin bir değişkeni olduğunu, çocukların

sosyal ilişkilerinin ve kültürlerinin yetişkinlerinkinden farklı olarak ele alınmaya değer olduğunu ve çocukların yalnızca sosyal yapının pasif birer öznesi olmayıp sosyal hayatın aktif birer parçası olduğunu belirtmiştir.

1990'lı yıllarda çocuk sosyolojisini açıklamada bu yeni paradigmlar oldukça etkili olmuştur. Çocuklarla ve çocuklukla ilgili görüşlerin temelini oluşturan bu paradigmlar, 20. yüzyılda bazı sosyologlar ve gelişim psikologları tarafından öne sürülen varsayımların eleştirisine dayanmaktadır. Piaget (1926), çocuk psikolojisi alanındaki çalışmasında çocuğun sosyal yeterliliğe ulaşana dek önceden belirlenmiş bir dizi gelişim aşamasından geçmesi gerektiğini vurgulamıştır. Parsons (1951), sosyalleşmeyi kapsayıcı bir psikososyal süreç olarak ele almış olduğu sosyolojik içerikli çalışmasında çocuğun toplumun bir üyesi olarak kabul edilmesini sağlayacak toplumsal normların çocuğun kontrolü dışında kendisine aşılandığını belirtmiştir. Piaget'in çocukluğun gelişim dönemleriyle ilgili kuramları gibi, Parsons'ın sosyalleşmeyle ilgili görüşlerinin çoğu da çocuğun sosyalleşmesinde rolü olan ailenin ve diğer toplumsal kurumların ele alınmasında sıkça başvurulan görüşler içinde yerini almıştır (Hutchby, 2007: 5-6).

1.1.2. Çocukluk Kavramı

Çocukluk nedir? Nasıl bir fenomendir? Çocukların yetişkinlerden ne gibi farklılıkları vardır? Çocukluktan yetişkinliğe geçişte kişilik ne tür unsurlardan etkilenecek şekillenir? Çocukluk biyolojik bir zorunluluk mudur, yoksa sosyal bir yapı mıdır? Bu ve benzeri sorular daha önce de defalarca sorulmuştur ve toplum var olduğu sürece bundan sonra da sorulmaya devam edecektir. Bu ve benzeri soruların sürekli olarak soruluyor olması, çocukluğun tartışılan bir fenomen olduğunu ve bu sorulara cevap verebilmek için çocuklukla ilgili birçok bilimsel bakış açısının ortaya çıkmış olduğunu göstermektedir (Thomas, 2002, 5). Çocukluğun ne anlam ifade ettiği ve nasıl tanımlanması gerektiği sorusu çocukluk konusundaki çalışmalar içerisinde öncelikli olarak yer almıştır. Wyness (2006), çocukluğun “çocukların doğasını ve toplumun diğer üyeleriyle ilişkilerinin türlerini tanımlayan bir soyutlama, bir fikirler ya da kavramlar takımı” olarak kabul edilebileceğini ifade etmiştir (bkz. Onur, 2007: 36).

Çocukluğun biyolojik bir zorunluluk mu, yoksa toplumsal bir yapı mı olduğu konusuyla ilgili olarak Postman (1995: 7-8) çocukluğun, bebekliğin tersine biyolojik bir

kategori değil, hem psikolojik bir koşul hem de toplumsal bir kurgu olduğu görüşünü savunmuştur. O'na göre, genlerimiz çocukluğun ne olduğu ya da olmadığı konusu ile ilgili açık talimatlar içermemektedir ve var oluş yasaları yetişkin ile çocuğun dünyaları arasında bir ayırım yapılmasını gerektirmemektedir. Piaget (2005: 33) ise, çocuğun yapı olarak doğuştan benmerkezci ve sosyalleşmeye direnen bir nitelik taşıdığını ifade etmiştir. Ona göre, çocuktaki dış gerçeklik yetişkindeki dış gerçeklikten farklıdır, çocuk dış dünyayı kendi “ben”inden ayırmadan algılamakta, herkesin kendisi gibi düşündüğünü kabul etmekte, ortak gerçekliklere uymamakta, diğerlerini inandırmaya, kendi sözlerini kanıtlamaya ve doğrulamaya çalışmamaktadır. Çocuğun mantığının belli bir nesnellik ve kesinlik kazanmamasının nedeni çocuğun sosyalleşmeye direnen ve doğuştan gelen benmerkezciliğidir.

Gelişim süreci içerisinde çocuk duygularını, dürtü ve eğilimlerini kontrol altına alarak toplumsal gerçeklere uygun davranmayı öğrenir. Çocuk bağımlılıktan bağımsızlığa, genelden özele, yalınlıktan karmaşıklığa doğru gelişim gösterir. Ölçüsüz duygusal tepkilerinin yerini zamanla daha dengeli tepkiler alır. Davranışlarında benmerkezcilikten sıyrılıp işbirliğine açık hale gelir. Yetenekleri genelden özele, yalından karmaşığa doğru şekillenir. Oyundan, öğrenmeye geçer. Somut düşünme tarzı yerini soyut ve mantıklı düşünmeye bırakır. Çevresi anne baba ve kardeş ilişkilerinden başlayarak toplumsal ilişkilere doğru genişler (Yörükoğlu, 1998: 29). Büyümekte olan bir çocuğun gelişimi fiziksel, zihinsel, ruhsal vb çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir. Fakat bireysel gelişimin bütün bu aşamaları bireyin içinde yaşadığı toplumdaki işlevlerini açıklamada yeterli değildir (Elkin, 1995: 9).

James (2001: 29), çocukluğu hem ortak hem de farklı yönleri olan bir deneyim olarak tanımlamış ve çocukluğun “yerel farklılıklar ile ortak ve paylaşılmış bir statü kategorisi” olarak görüldüğünü belirtmiştir. Çocukluğun hem tüm çocuklar için ortak olduğunun, hem de gerek çocukların gündelik hayatlarındaki, gerekse yetişkinlerin çocuklarla etkileşimindeki çeşitlilik yüzünden farklı olduğu bilinir hale gelmiştir. James’e göre çocukluk, “hayat çizgisinin temel fiziksel ve gelişimsel örüntülerce karakterize edilmiş bir gelişim evresi”dir.

Unicef’in yayınlamış olduğu Dünya Çocuklarının Durumu 2005 Raporu’nda çocukluğun kişinin yetişkin sayıldığı zamanın öncesi ve doğum ile yetişkinlik arasındaki gelişim dönemi olmanın ötesinde, çocuğun yaşamındaki koşulları ve

çocukluk dönemini oluşturan yılların niteliğini anlattığı belirtilmiştir. Çocuklar farklı ülkelerde, farklı bölgelerde, farklı şehirlerde, aynı sokaktaki iki farklı evde, hatta aynı mekanda farklı hayatlar yaşamaktadır. Çocukluk dönemi ve çocuklardan neler beklendiğine ilişkin birçok kültürel bakış açısı farklılığı söz konusudur. Unicef (2005), raporunda eline zorla silah verilen ya da cinsel köleliğe zorlanan bir çocuğun, ailesinden ve köyünden uzakta, büyük şehirlerdeki bir hazır giyim atölyesinde ağır iş yaptırılan bir çocuğun ve eğitim göremeden, yeterince yiyecek bulamadan, temiz su imkanından mahrum, uygun barınaktan yoksun, açlık ve yoksulluk içinde yaşayan bir çocuğun çocukluk dönemini gerektiği gibi yaşayamadığını, bu tür çocukların çocukluk dönemlerinin ellerinden alınmış olduğunu belirtmiştir. Aynı raporda Çocuk Hakları Sözleşmesinin kabulünden bu yana çocukluk döneminin ortam ve koşullarına ilişkin küresel bir mutabakat sağlanmış olduğu, çocukluk dönemi standartlarının ne olması gerektiği üzerinde önemli bir ortak zemin oluşturulduğu, çocukların yaşam, sağlık ve eğitim haklarının temel mal ve hizmetlerin sağlanması yoluyla gerçekleştirilmesi alanında önemli ilerlemeler kaydedildiği ve çocukları sömürüye, istismara ve şiddete karşı koruyacak bir ortam oluşturulmasının gerekliliğinin yaygın kabul gördüğü de vurgulanmıştır. Çocuklardan ne beklenebileceği konusundaki kültürel bakış açısı farklılıklarına rağmen, tüm dünyanın görüş birliği içinde olduğu bir anlayış söz konusudur; çocukluk büyüyüp gelişebilecekleri, oyun oynayabilecekleri, yetişkinlerinkinden farklı ve güvenli bir ortam gerektirmektedir. Çocukların gerçek bir çocukluk dönemi yaşamasını sağlamada herkes sorumluluk üstlenmelidir.

1.1.3. Çocukluğun Tarihçesi

Çocuklukla ilgili tarihsel incelemelerin sayısı oldukça fazladır. Philippe Ariés'in "Eski Rejimde Çocuk ve Aile Yaşamı" ve Julian de Ajuriaguerra'nın "Tarihte Çocuk" adlı yapıtları bu konuyla ilgili ünlü yapıtlar arasında yer almaktadır (Houdé, 2004: 7). Ariés, "Çocukluğun Yüzyılları" (1962) adlı eseriyle, modern Batı'daki çocukluğun, iş ve ekonomik sorumluluk yerine, oyun ve eğitimle anıldığına ve çocukların bu şekilde yetişkinlerin dünyasından ayrılıp karantinaya alındığına dikkati çeken ilk araştırmacıdır (Marshall, 1999: 120). Ariés (1962: 128) eserinde, ortaçağ toplumunda çocukluk fikrinin var olmadığını ifade etmiş, bu ifadesinin çocukların ortaçağda ihmal edilmiş, unutulmuş ya da hor görülmüş olduğu anlamına gelmediğini, çocukluk fikrinin

çocuklara şefkat göstermekle karıştırılmaması gerektiğini, çocuklukla yetişkinliğin ayırt edilmesi gerektiğini ve ortaçağda çocukluğun yetişkinlikten farklı olduğu bilincinin yerleşmemiş olduğunu vurgulamıştır.

İnsan hayatında geniş kapsamlı bir yere sahip olan çocukluk, sadece biyolojik gelişimin doğal bir aşaması değildir; aksine, inançları, değerleri kapsayan sosyal bir kategoridir. Bütün toplumların, bütün zamanlarda “çocuk” kimliğini taşıyan üyeleri mutlaka var olmuştur. Mackay (1973), çocuğun eksik, yetersiz, toplumsal normlara ve kültüre aykırı hareket eden bir yapıda olduğunu, yetişkinin ise toplumun kültürüne ve normlarına uygun hareket ettiğini ve sosyal açıdan yeterli olduğunu ifade etmiş, gelişim ve sosyalleşme süreçlerinin amacının çocuğun yetişkinliğe başarılı bir şekilde adım atmasını sağlamak olduğunu vurgulamıştır (bkz. Hutchby, 2007: 5). Newman (2006), çocukların temelde yetişkinlerden farklı olduğu görüşünün modern batı toplumlarında büyük ölçüde kabul gören ve sorgulanmadan kabul edilen bir inanç konumunda olduğunu, çocukların her zaman saf, temiz, masum, günahsız, bakıma ve korunmaya muhtaç olarak kabul edildiğini, fakat diğer kültürlerde (örneğin Japonya) farklı bakış açılarının söz konusu olduğunu, çocukların hayatlarının erken dönemlerinde daha bilinçli ve bağımsız hareket edebilen bir yaratılışa sahip oldukları görüşünün benimsendiğini belirtmiştir. Çocukluğun doğası konusunda batı toplumlarının biyolojik temelli bakış açılarına bakıldığında, küçük çocukların hayatta kalabilmek için tamamen yetişkinlere bağımlı oldukları görüşünün hakim olduğu görülmektedir. Esasen, bu görüşte haklılık payı vardır, bebekler kendilerine bakamazlar ve kendilerini koruyamazlar. Yalnız bırakıldığında 10 aylık bir çocuğun birkaç gün içerisinde öleceği kesindir. Çocuk, ebeveynlerine birkaç on yıl bağımlı kalacaktır. Hayvanlar insanların aksine, bebeklik dönemlerinde daha kendine yetebilen bir yapıya sahiptirler. Örneğin yeni doğan bir at, doğumundan yalnızca birkaç dakika sonra dört nala koşabilmektedir. Oysa küçük çocuklar hayata karşı hazırlıksız ve korunmaya muhtaçtırlar. Yasaların masum ve korumasız çocukları çalışma ortamındaki istismar, bakımsızlık, ilgisizlik, taciz gibi tehlikelerden koruması önem taşımaktadır. Şimdi ve geçmişte, masum çocukların korunmasının tüm toplumlarda temel değer olarak benimsenmemiş olması anlaşılabilir bir durumdur.

Çocukluk, kültürden kültüre, dönemden döneme göre farklılık göstermektedir. Çocukluk fikri, Rönesans ile birlikte ortaya çıkmıştır. Matbaanın bulunması ve

öğretmen kesiminin oluşumu modern dünyada çocukluğun oluşumundaki önemli olaylar olarak kabul edilmektedir. Her toplum çocukluk kavramını farklı şekillerde algılamış, kendi kültürüyle bütünleştirmeye çalışmıştır. Çocukluk, her toplumun ekonomik, dini ve entelektüel ortamına özgü bir görünüm almıştır. Bazı durumlarda zenginleştirilen çocukluk fikri, bazı durumlarda ihmal edilmiş, bazı durumlarda yozlaştırılmış, bazı durumlarda da yok oluşun kıyısına gelmiş fakat bugüne dek hiçbir durumda ortadan kaybolmamıştır. Toplumsal bir yapı ve psikolojik bir koşul olan çocukluk, Rönesans döneminde bilim, ulus-devlet ve dinsel özgürlük ile birlikte 16. yüzyılda oluşmuş ve günümüze dek gelmiştir (Postman, 1995: 8, 71).

Newman (2006), çocukluğun tarihçesini üç başlıkta ele almıştır:

Ortaçağ'da Çocukluk: Ortaçağ'ın sonlarına kadar Batıda çocuklar kimi zaman yetişkinlerin minyatür birer versiyonu olarak görülmekteydi. 15. ve 16. yüzyıllarda çizilmiş olan resimlere bakıldığında, aile portrelerinde çocukların ebeveynlerinin küçülmüş birer kopyası gibi resmedildiği dikkati çekecektir. Kıyafetleri ve vücut şekilleri o dönemdeki yetişkinlerle aynı görünmektedir. Bu şekilde görünmeleri sanatsal bakış açısının bir ürünüdür. Çünkü o dönemde çocuklar minyatür yetişkinler olarak görülmekte ve bu dönemin çocuklarının bu doğrultuda hareket etmeleri beklenmekteydi. 1600-1700'lerde aileler çocuklarını kendilerine miras kalan davranış tarzlarını öğreterek yetiştirmekteydi, fakat bugünün yetişkinleri bu konuda aynı hassasiyeti göstermemektedir.

18. ve 19. Yüzyıllarda Çocukluk: Tarihi süreç içerisinde çocukluk ile ilgili tanımlamalar sosyal kurumlardan etkilenmiştir. Örneğin, 1800'lerin sonlarına kadar çocuğun çalıştırılması oldukça yaygın ve kabul gören bir tutumdur. 19. yüzyılın ilk dönemlerinde kuzeydeki fabrikalarda çalışanların muhtemelen yarısını 11 yaşın altındaki çocuklar oluşturmuştur. Çocuklar yetişkinler gibi uzun süre, zor şartlarda, hatta daha uzun süre, daha zor şartlarda çalışmıştır. Küçük beden yapılarından dolayı çocuklara fabrikanın bacalarının içini temizlemek gibi zor ve tehlikeli işler verilmiştir. Kentlerdeki fakir ailelerde, ebeveynler çocuklarını çöpçülük ve işportacılık yapmak için zorlamışlardır. Ayrıca, bazı terkedilmiş, kimsesiz çocuklar hırsızlık ve fuhuş yaptırılmak için acımasızca kullanılmış, bazılarının zenginlere takma diş yapılmak için zorla dişleri çekilmiş, bazılarının ise dilendirilmek için insanları acındırmak amacıyla dilenciler tarafından kasten sakatlanmıştır. Bu suçlara yasalarda müsamahakar bir gözle

bakılmış olması ise dikkat çekicidir. Neyse ki bugün bu tür uygulamalara tüm toplum ve toplumsal kurumlar tarafından şiddetle karşı çıkılmakta, bu tür şeyler asla hoş görülmemektedir. Çocuklara verilen değer temel ekonomik koşullardan büyük ölçüde etkilenmekteydi.

20. Yüzyılda Çocukluk: 20. yüzyılın ortalarında endüstriyel şirketlerin kurulmasıyla birlikte, ekonomik zorunluluklar, öncelikler dolayısıyla çocuklar bir süreliğine göz önüne alınmamıştır. Çünkü ilk esnada gelirin temel kaynağı olarak ebeveynler, ağırlıklı olarak da evin dışında çalışan babalar görülmüştür. Sonuç olarak, çocuklar ekonomik açıdan işe yaramaz, yararsız olarak görülmüş ve insanlar çocuk yetiştirmenin tamamen lüks, masraflı ve külfetli olduğunu düşünmeye başlamıştır. Yine de, aynı zamanda, çocukların duygusal öneminin fark edilmeye başlandığı bir kültür de bu dönemde söz konusu olmuştur.

1.1.4. Çocukluğun Bugünü ve Yarını

Hockey ve James modern çocuklukla ilgili temel görüşleri çocukluk döneminin, yaş aralığı ve yaşanan dönem itibariyle toplumsal hayatta diğerlerinden ayrı tutulduğu, çocuğun yaratılış itibariyle özel bir tabiata sahip olduğu, çocuğun günahsız, saf ve masum kabul edildiği, çocuğun bakıma ve korunmaya muhtaç, savunmasız ve bağımlı olduğu şeklinde ifade etmiştir (bkz. Wilcox, 2002: 4).

Toplumsal değişimler sonucu günümüzde aile yapısı geniş aileden çekirdek aileye dönüşmüştür. Tezcan (2005: 141), günümüz toplumunda çekirdek ailelerde paylaşım ve iletişim yetersizliğinin giderek arttığını, çocuğun sağlıklı bir etkileşim ortamında büyüdüğünü ve anne babasıyla ortak etkinliklerde bulunma olanağına nadiren sahip olabildiğini belirtmiştir. Tezcan, çocuğun arkadaşlarıyla yüz yüze etkileşiminin de azaldığını dile getirmiş ve zaman içerisinde çocuğun ilgisinde çeşitli değişimlerin söz konusu olduğunu, on – on beş yıl önce çocuğun ilgi alanlarını televizyon, çizgi filmler, müzik, resim, spor vb oluşturmakta iken, günümüzde bilgisayar oyunları, internet ve cep telefonunun çocuğun ilgisini daha çok çektiğini ifade etmiştir.

Postman (1995: 153-180) “Çocukluğun Yokoluşu” adlı eserinde, geleneksel çocukluk modelinden uzaklaşmaya başlandığını vurgulamış, toplumun yeni bir yapılanmaya gittiği, kendini yeniden ürettiği günümüz dünyasında çocukluğun nasıl gerekli ya da gereksiz hale geldiğini açıklamayı amaçlamıştır. Postman, bu yok oluşta

yeni ve devrimci medyanın büyük etkisinin söz konusu olduğunu belirtmiştir. Medya, yeni yapısıyla yetişkinleri çocuklaştırmakta, çocukları da yetişkinleştirmektedir. Medya, çocukluğun yok oluşunu sadece biçim ve içerik açısından ilerletmemekte, kendi programlarında bu yok oluşu yansıtmaktadır. Postman'a göre medya, çocukları çok nadiren geleneksel bir tarzda tasvir etmekte, genel olarak 13. ve 14. yüzyıl resim tablolarındaki gibi minyatür yetişkinler olarak tasvir etmekte, komedi programlarında, sabun köpüğü dizilerde ve benzeri popüler televizyon programlarında çocukların giyim, dil, ilgi ve cinsellikleri açısından aynı programlardaki yetişkinlerle aralarında önemli oranda benzerlikler bulunmaktadır. Geleneksel çocukluk modelinin yok oluşunu ve televizyonda çocukların yetişkinleştirilmesini reklamlarda da gözlemlemek mümkündür. Reklamlarda çocuklar ve yetişkinler arasında ayrım yapılmamakta, çocuklara yaşlarının üzerinde roller biçilmekte, ergenlik çağı öncesindeki çocukların libidoları tahrik edilmektedir. Çocuk edebiyatında da medyadaki değişimle aynı yönde olan bir değişim söz konusudur. Çocuklara yönelik giyim endüstrisi de son yıllarda büyük değişime uğramıştır, çocuk giyim tarzı giderek ortadan kalkmaya başlamış, on bir-on iki yaşındaki çocuklar doğum günü partilerinde takım elbise ya da tayyör giymeye, kız çocukları yüksek ökçeli ayakkabılar giymeye başlamıştır. Bu yok oluş süreci yeme alışkanlıklarında da kendini göstermiş, hazır yiyecekler, hamburgerler öne çıkmıştır. Giyim, yiyecek, oyunlar, eğlence, dil benzer bir şekilde değişim göstermiştir. Çocukların minyatür yetişkinler olarak algılanması suç faaliyetleri, kötü alışkanlıklar (alkolizm, uyuşturucu madde kullanımı vb) ve birkaç değişik eğilimle de (artan cinsel etkinlikler vb) desteklenmektedir, bütün bunlar yetişkinleştirilmiş çocuğun yükselişinin inkar edilemez işaretleri, kanıtları olarak yerini almıştır.

Gelecekte çocukluğun durumuna olumlu ve olumsuz olmak üzere iki zıt bakış açısıyla bakılmaktadır. Olumlu açıdan; çocuğun modern teknolojinin nimetlerinden faydalanacağı, bilgisayarın çocuğun planlama ve sorun çözme yeteneğinin gelişmesine katkı sağlayacağı, çocuğun daha hızlı düşünen ve karar veren, daha girişken, eleştiri gücü daha yüksek bir birey olacağı, eğitim sisteminin yaygınlaşmasıyla kız çocuklarının eğitiminin daha da artacağı, çocukların çok dilli çok kültürlü bir topluma uyum sağlayacak biçimde bir vatandaş olmaya hazırlanacağı tahmin edilmektedir. Olumsuz açıdan ise; çocuğun bilgisayarlı bir dünya içerisinde daha çok yaşayacağı ve bu durumun çocuğun toplumsal gelişimini, biz bilincinin gelişmesini olumsuz yönde etkileyeceği, çocuğun daha çok ekran bağımlısı, yüz yüze iletişimden uzak bir nitelik

kazanacağı, çocuğun oyun oynama, arkadaş edinme, arkadaşlarıyla etkileşimde bulunma gibi etkinliklerden uzaklaşacağı, çocuğun kitap okuma alışkanlığının kaybolacağı, aile içi iletişiminin zayıflayacağı, özellikle anne-babanın iş hayatına daha çok zaman ayırmasıyla birlikte anne-baba-çocuk birlikteliğinin seyrekleşeceği, çocuğa şiddetin gelecekte de devam edeceği, çocuğun anti sosyal davranışlar göstereceği, madde bağımlılığı gibi sorunlar yaşayacağı tahmin edilmektedir (Tezcan, 2005: 141-142).

1.1.5. Çocuğun Sosyalleşmesiyle İlgili Kuramlar

Çocuk sosyolojisinin temelini oluşturan çocuklukla ilgili kuramlar, çocukluğun kültürel bir yapı olduğunu, çocukların toplumsal hayatın aktif katılımcıları olduğunu ifade etmeleri bakımından büyük önem taşımaktadırlar. Çocuğun sosyalleşmesi ile ilgili olarak şu kuramlardan söz edilmesi gerekmektedir:

Corsaro (2005: 9), sosyolojinin çocukları ve çocukluğu ele alışıında çoğunlukla sosyalleşme süreci, sosyal uyum ve çocuğun toplumsal hayatı içselleştirmesi üzerinde durduğunu belirtmiş ve çocuklukla ilgili kuramsal çalışmaların çoğunda çocuğun aile içindeki birincil sosyalleşme sürecinin ele alındığını vurgulamıştır. Sosyalleşme süreci içinde çocuğun toplumun tam anlamıyla bir üyesi halini alması için dış etkenler tarafından şekillendirildiği görüşü yaygınlıkla kabul görmüştür. Corsaro, bu süreçleri açıklamak için ise belirlenimci (deterministic) model ve yapılandırmacı (constructivist) model olmak üzere iki yaklaşımdan söz etmiştir. Belirlenimci modele göre, çocuk temelde pasif bir role sahiptir ve eğitim yoluyla toplumun devamlılığına katkıda bulunacak bir birey halini alır. Yapılandırmacı modele göre ise, çocuk aktif bir role sahiptir ve öğrenmeye istekli yapısı kendi toplumsal dünyasını aktif bir şekilde kurmasını sağlar.

Elkin (1995: 30-32), çocuğun sosyalleşmesiyle ilgili kuramlardan biri olan toplumsal rol kuramında, konum ve rol kavramları kilit kavramlardır. Konum, bireyin toplum içerisindeki yerini ve durumunu ifade eder. Bireyler yaşlarına, cinsiyetlerine, inançlarına göre toplum için değişik konumlara sahiptirler. Bu konumlarının her birinin içerdiği davranış kalıpları bireyin toplumdaki rolleri hakkında bilgi verir. Rol, yalnızca bu davranış kalıplarının bilinmesi değil, aynı zamanda değerlerin ve duyguların kültür içinde biçimlenmesidir. Örneğin, iyi bir asker yalnızca komutanının emirlerine uymakla

kalmaz, aynı zamanda bu davranışının askerce bir duygunun gereği olduğunu bilir. Bireylerin birbirleriyle işbirliği yapabilmeleri, hepsi için aynı anlamı taşıyan düşünceler, tutumlar ve ortak bir takım simgelere sahip olmaları ile mümkündür. Ayrıca bireyler, birbirlerine karşı sorumluluklarını bilmeli, hem kendilerinin hem de başkalarının konumları ve rolleri hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Örneğin, öğretmen ve öğrenciden her biri diğerine karşı sorumluluğunu bilmeli, toplum içinde buna göre hareket etmelidir. Ancak ilişkilerin çok karmaşık olduğu toplumlarda, davranışların anlamları kişiden kişiye, durumdan duruma değişmektedir. Örneğin öğretmenin sınıftaki davranışları ile ilgili olarak, çocuğun, annesinin ve babasının görüşleri birbirinden farklı olabilmektedir. Ayrıca, birey rolünü her zaman aynı biçimde oynamayabilir, o an içinde bulunulan ortam çevresel koşullar ve bireysel durum rolleri etkiler. Ortamın sürekli değişmesi rollerin de değişmesine neden olabilmektedir. Örneğin, bir doktor her hastasına aynı biçimde davranmaz. Roller bireyle toplum arasında bir köprü görevi üstlenmektedir. Rol, bireye içinde bulunduğu konumda kendisinden neler beklendiğini anlatır, birey toplum içerisinde gerekli tutum ve davranışlara sahip olmaya yönelir. Ayrıca roller toplumda önceden var olan beklentilerin somut bir hal almasını sağlar. Örneğin bir hastanedeki doktorların, hastabakıcıların, öteki görevlilerin ve hastaların hak ve ödevleri bireysel durumlar göz önünde bulundurulmaksızın belirlenmiştir. Rol kuramına göre, toplumsallaşma süreci bir çocuğun konumlar sistemi içinde nasıl işlevselleştiğini, çocuğun konumları nasıl tanıdığını, beklentilerini ve uygun değerleri nasıl öğrenip içselleştirdiğini ve bunlara bağlı rolleri kendisi için nasıl uygun hale getirdiğini açıklar. Rol kuramı, çocuğun kümenin üyesi olma sürecini genel olarak açıklamakta, ancak özel bireysel ilişkiler, bu ilişkilerdeki duygu, düşünce ve tutumlar söz konusu kuramın dışında kalmaktadır.

Toplumsallaşmanın açıklanmasında başvurulan kuramlardan biri de öğrenme kuramıdır. Taklit, toplumsallaşmayı açıklayan anahtar kavramlardandır. Miller ve Dollard, taklidi öğrenme sürecinin sonucunda ortaya çıkan koşullar altında oluşan bir tepki biçimi olarak açıklamakta, kendi güdülerinin gücünü azaltmak isteyen çocuğun öteki insanların davranışlarını taklit ettiğini ifade etmektedir. Taklit davranışı, başkalarının davranışlarını aynen alarak ya da uydurularak gerçekleştirilir. Öğrenme süreci içerisinde, çocuğun ödüllendirilen davranışları güçlenir, engellenen davranışları ise ortadan kalkar (Elkin, 1995: 62-63).

Freud, Cooley ve Mead, sosyal etkileşim süreciyle bebekliğimizden itibaren başlayan kişisel benliğimizin veya kişisel algılarımızın gelişim süreci üzerinde düşünmüş ve bu konuyla ilgili kuramlar tasarlamışlardır. Kişisel bilincimiz, algılarımız, bağımsız varlıklar olarak kim olduğumuz ile ilgili bir takım düşüncelerin ve davranışların oluşması ile birlikte gelişir. Freud, Cooley ve Mead'in çocuğun sosyalleşmesi konusundaki görüşleri ile ilgili olarak şunları söylemek mümkündür (Brym ve Lie, 2006: 97-101):

Çocukluk dönemiyle ilgili sosyal ve bilimsel yorumlamalarda bulunan üç kuramcıdan ilki Sigmund Freud'dur. Freud, temel gereksinimlerimizin yarımsız karşılanamayacağı bebeklik dönemi üzerinde durmuştur. Freud'a göre, çocuğu yetiştirmekle yükümlü olan kişiler, çocuğun ebeveynleri her gereksiniminde çocuğa "diğerlerinden bağımsız bir varlık olabilmek" ve bunun gibi çocuğun yetişkinliğe erişmesini sağlayacak hayat dersleri öğretmeye eğilimlidir. Hemen hemen herkes Freud'un kuramıyla kendi hayatı arasında bağlantı kurmakta, temel ihtiyaçları karşılayamama sürecini kendisinin de o dönemde yaşamış olduğunu görmekte ve ilerleyen zamanlarda kendi gereksinimlerini gidermek ve hayatta kalmak için çaba harcadığını kabul etmektedir. Freud, sosyal kuramında bebeğin herhangi bir gereksinimi olduğunda her defasında ağladığını, ağladığı için tüm gereksinimlerinin karşılandığını ve böyle bir tutumla karşılaşan bebeğin bu durumdan faydalanacağını ve büyürken bireysel bir çaba harcamayacağını ileri sürmüştür. Bireyin gereksinimlerini bağımsız bir şekilde, bireysel olarak karşılayabilecek konuma gelmesi, büyümeyi ve yaşamayı başardığının göstergesidir.

Charles Horton Cooley, Ayna Benlik Kuramı'nda "başkalarıyla nasıl etkileşimde bulunduğumuz" konusu üzerinde durmuş, başkalarıyla etkileşimde bulunduğumuzda başkalarının da bize etkide ve tepkide bulunduğunu vurgulamıştır. Bu kurama göre, başkaları bizim aynamızdır, başkalarının düşüncelerinden etkilenir, başkalarının bizde gördüğünü düşündüğümüz nitelikleri kendimize yansıtırız, başkalarında kendimize yakın nitelikler görür ve bu gibi farklı yollarla başkalarından etkileniriz. Ayna benlik üç aşamadan oluşmaktadır; birincisi diğer insanlara kendi benliğimizin, varoluşumuzun, görünüşümüzün yansması, ikincisi bu varoluşun diğerleri tarafından değerlendirilmesi, üçüncüsü ise diğerleri tarafından hoşgörölme ve takdir edilmedir. Cooley'e göre,

benliğimiz bu süreçler doğrultusunda gelişmekte, bu süreçlerden etkilenmekte, bu etkilenmeler doğrultusunda kendimize yön vermekteyiz.

Sosyal psikolojinin kurucularından olan Mead, sosyal etkileşim konusu üzerinde durmuş, insanların diğerlerini etkileme yeteneği konusuna dikkatini yoğunlaştırmıştır. Mead'ın kuramının temelinde kendimizi nasıl gördüğümüz ile ilgili kişisel değerlendirmelerimiz ve buna bağlı olarak da dünyayı algılayış biçimlerimizin, amaçlarımızın diğerlerinden farklılık göstermesi durumu ve iletişimsel tutumlar hakkındaki düşüncelerimiz yer almaktadır. Mead'e göre, "insanların bütün iletişimleri diğerlerini etkilemek üzerine kuruludur". Kelimeler, jest ve mimikler gibi semboller sosyal etkileşimin kendiliğinden doğmasına yardımcı olmaktadır. Bir öğretmenin öğrencisine daha çok çalışması gerektiğini söylemesi, daha başarılı olabileceğini hatırlatması onu cesaretlendirecektir. Dolayısıyla öğretmen öğrenci üzerinde olumlu yönde bir etkide bulunmuş olacaktır. Bu gibi etkileşimler hayatın her aşamasında söz konusudur. Üç kuram da insanların toplum içerisinde nasıl bir bireysel gelişim gösterdiklerini açıklamaya çalışması bakımından önem taşımaktadır.

1.1.6. Çocuğun Sosyalleşmesi

Sosyalleşme, bireyin toplumsal hayata hazırlandığı, çevresindekilerle karşılıklı etkileşimde bulunduğu, üyesi olduğu toplumun kültürünü öğrendiği, sosyal davranış örüntülerini ve sosyal rolleri kabullendiği, yaşadığı topluma uyum sağladığı, toplumla bütünleştiği, bireyin tüm hayatı boyunca devam eden bir süreçtir. Fichter (1996: 23), sosyalleşmeyi nesnel ve öznel olmak üzere iki bakış açısıyla betimlemiş, nesnel olarak sosyalleşme sürecinin kişiler üzerinde eylemde bulunan, kişilere toplumun ve kültürün sürekliliği için gerekli olan davranış örüntülerini temin eden, grup yaşamında düzenlilik sağlayan bir toplumsal kontrol süreci olduğunu; öznel olarak sosyalleşme sürecinin ise hayat boyu devam eden, bireyin çevresindekilere uyum sağlaması esnasında yaşamakta olduğu öğrenme süreci olduğunu belirtmiştir.

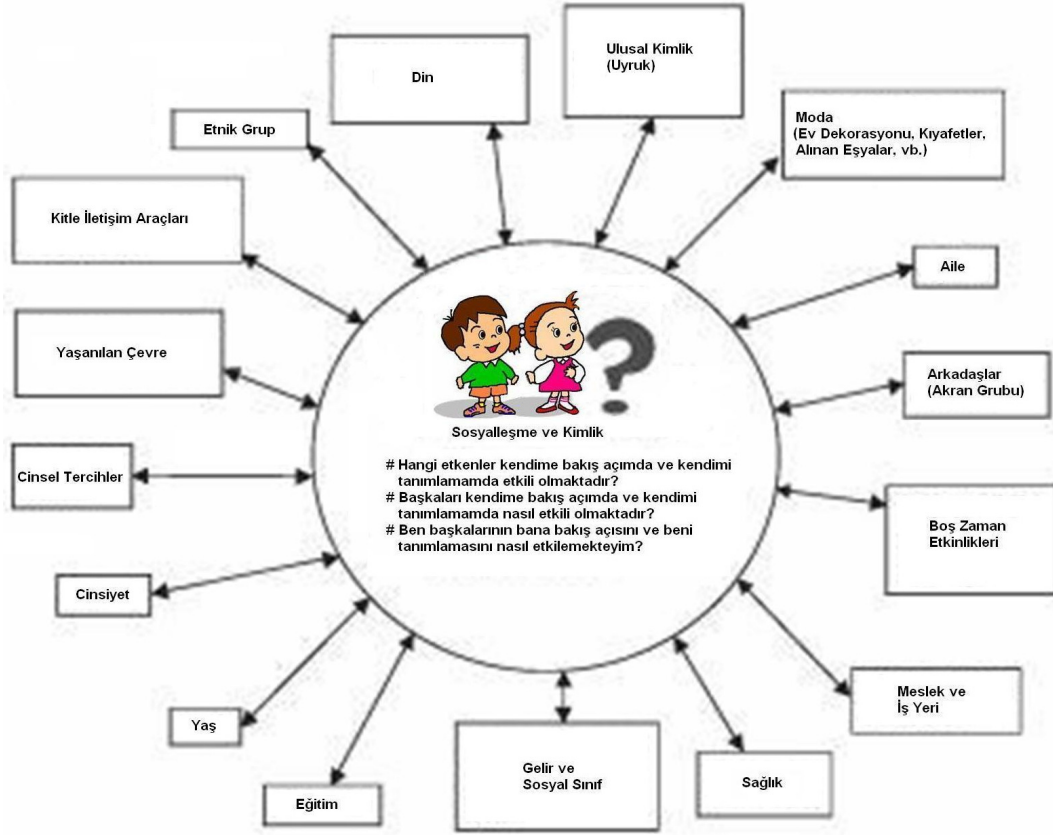
Elkin (1995: 15-24), çocuğun sosyalleşebilmesi için üç ön koşulun yerine getirilmiş olması gerektiğini ifade etmiştir. Öncelikle, çocuğun içinde sosyalleşebileceği süregelen bir toplumun var olması şartı söz konusudur. İkinci olarak, sosyalleşebilmek için çocuğun yeterli biyolojik kalıtıma sahip olması, biyolojik yapısının sosyalleşmeyi sağlayacak yeterlilikte olması şarttır. Kalıtsal bozukluklara sahip olan çocuklar

sosyalleşemez ya da gelişim sürecinde sorunlarla karşılaşır. Üçüncü olarak ise, sevgi, kıskançlık, hainlik, utanma, bencillik, yükselme, kahramanlık gibi insan yaratılışına ait hisler bireylerin başkalarıyla yakınlaşması, onların duygularını paylaşması, kendini onların yerinde düşünmesi için gerekli görülmektedir.

Sosyalleşme, bireyin kültürel norm ve değerleri benimsediği ve üyesi olduğu sosyal gruba davranışlarıyla uyum sağlamayı öğrendiği bir etkileşim sürecidir. Çocuğun doğumuyla birlikte çevresiyle etkileşimi başlamakta ve bu ilk yıllarda başlayan etkileşim süreci çocuk için bir tür toplumsal hayata hazırlanma süreci niteliği taşımaktadır. Bu etkileşim süreci sosyolojik açıdan sosyalleşme kavramıyla açıklanmaktadır (Groenman, 1992: 202). İnsan sosyal bir varlıktır ve tek başına yaşayamaz. Bir toplum içinde yaşama güdüsü ve sosyal davranış insanoğluna özgü niteliklerdir ve yaşamın ilk yıllarında gelişmektedir. Çocuğun toplumsal hayat içerisindeki tavırlarının şekli ve başkalarıyla nasıl iyi ilişkiler kurabileceği büyük ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimleriyle ilişkilidir. Bu deneyimler, çocuğun sosyalleşmeyi öğrenmesini, sosyal gelişimini ve grup içindeki yerini etkilemektedir (Yavuzer, 1998: 52). İnsan, geliştirilebilir bir potansiyelle dünyaya gelmekte, diğer insanlar tarafından hazırlanan bir dünyada kendisini bularak, kendinden öncekilerin oluşturduğu bir kültür içinde büyümekte ve diğer insanların yardımına ihtiyaç duymaktadır (Şişman, 2002: 37).

Baymur (1994: 271) çocuğun sosyalleşmesinde, toplumsal hayatla ilgili kuralları ve ölçütleri öğrenmesinde, toplumun temel kişilik niteliklerini benimsemesinde ve kültürel değerlerin çocuğa aktarılmasında aile, eğitim kurumları vb sosyalleşme araçları ile kurduğu etkileşim esnasında gelenek ve göreneklerin anlaşılardan tekrar edilmesi, dinî telkinler, dil ve konuşma tarzı, tekerlemeler, atasözleri, söylenen şarkılar, öğrenilen şiirler, okunan romanlar vb unsurlar etkili olduğunu belirtmiştir. Toplum, birçok davranış alanında bireyin neleri istemesi gerektiğine, neleri, nasıl ve ne zaman yapması gerektiğine ve bu faaliyetlerde ne derece başarılı sayılacağına ilişkin ölçütleri saptamıştır. Çocuk, bu şekilde toplumun isteklerini bilen ve bu isteklere uyum gösterebilen bir birey halini alır ve sosyalleşmiş sayılır. Sosyalleşme, bir öğrenme sürecidir ve birey toplumun kültürel değerlerini taklit yoluyla, çevredeki insanları örnek alarak, insanlarla işbirliği yaparak, birlikte vakit geçirerek öğrenme sonucu edinir.

Sosyalleşme, bireyin mensubu olduğu toplumun kurallarını öğrenme süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyalleşme süreci içerisinde birey uygun davranış kalıplarını ve değerleri öğrenip içselleştirir. Elkin (1995: 10-12), çocuğun mensubu olduğu toplumun kurallarını doğuştan bilmediğini, fakat bu kuralları öğrenmek için doğuştan bir potansiyele sahip olduğunu belirtmiş ve çocuğun toplumun kendisinden ne beklediğini, nasıl davranması gerektiğini sosyalleşme süreci içerisinde öğrendiğini ifade etmiştir. Sosyalleşme, toplumun ön var oluş koşullarıyla birlikte başlamaktadır. Çocuğun içinde doğduğu toplumun o anda sahip olduğu bütün özellikler, doğruya ve yanlışla ilişkin ölçütleri, ortak beklentileri ve kuralları, çocuğun doğumdan önce var olan gelişim sürecinin bir uzantısıdır. Bir aileye veya toplumdaki herhangi bir gruba yeni bir üyenin katılması, o toplumsal birimde değiştirici bir etken olarak kabul edilmektedir. Aileye veya gruba yeni bir üyenin katılması ailenin veya grubun farklılaşması, yeni bir takım ilişkilerin oluşması anlamını taşımaktadır. Yeni üye ile karşılıklı ilişkiler, ailenin veya grubun yeniden örgütlenmesine neden olmakta ve sosyalleşme sürecini etkilemektedir. Birey, kendisine özgü kalıtsal özelliklere, farklı gereksinim ve güdülere, farklı deneyimlere, farklı bireysel özelliklere, farklı kişilik gelişimlerine ve farklı gelişim süreçlerine sahiptir. Bireyin biricikliği değil, bireyin topluma ve toplumun kültürüne uyum sürecinde ortaya çıkan benzerlikler sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Sosyalleşme açısından çocuk, bir takım gereksinim ve güdülere sahip, doyurulmayı bekleyen bir varlık olarak değil, dünyayı kavrama, toplumsal sembolleri, davranış kalıplarını ve beklentileri öğrenme yetisine sahip bir varlık olarak görülmektedir. Çocuk, toplumdaki kuralları toplumun diğer üyelerinin bilinçli veya bilinçsiz rehberliği aracılığıyla öğrenir. Toplumsal etkileşimin bir işlevi olarak görülebilecek olan sosyalleşme süreci içerisinde toplumun üyeleri çocuğa sorumluluklarını, toplumun normlarını, geleneklerini, göreneklerini farkında olarak veya olmayarak sergiledikleri örnek davranışlar yoluyla öğretirler. Çocuk, sosyalleşme süreciyle toplumun işlevsel bir üyesi haline gelir.

Şekil 1. Sosyalleşme ve Kimlik

(Browne, 2005: 6)

Çocuğun sosyalleşmesi, yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplum içinde belirli bir kimlik kazanması, diğer insanlarla tek başına iletişim kurmayı öğrenebilmesi anlamını taşımaktadır. Sosyalleşme, kişiliğimizin şekillenmesinde ve kimliğimizin oluşmasında kritik bir öneme sahiptir. Kimlik, kendimizi nasıl gördüğümüz ve kişiliğimizi nasıl tanımladığımız, insanların bizi nasıl gördüğü ve kişiliğimizi nasıl tanımladığıyla ilgilidir. Sosyalleşme süreci içerisinde, aile, arkadaşlar, okul, kitle iletişim araçları, iş ortamı ve diğer sosyalleşme araçlarının etkisiyle kişisel kimliğimizin pek çok yönü şekil almaktadır (Browne, 2005: 5). Çocuk üzerinde çok yönlü etkileri bulunan bu sosyalleşme araçlarının ayrıntılı olarak ele alınması faydalı olacaktır.

1.1.6.1. Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü

En küçük toplumsal kurum olan aile, toplumun temel yapı taşıdır ve toplumsal hayatın şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Canlılar hücreleri sağlıklı olduğu zaman yaşayabilirler, aile adeta toplumun bir hücresi gibidir, toplumlar aileleri sağlam olduğu sürece yaşayabilirler. Aile, milli kültürü taşıma, nüfusu yenileme, çocukları

sosyalleştirme gibi pek çok önemli işlevi yerine getirmektedir. Aile, sosyal hayatın başladığı, çocuğun düşünmeyi, uyumlu ilişkiler kurmayı, nasıl davranması gerektiğini ilk olarak öğrendiği yerdir. Bireyin ilk sosyalleştiği, sosyal ilişkilere ilk girdiği ortam ailesidir (Elmacıoğlu, 2004: 13).

Aile, ortak amaç, beklenti, değer, duygu düşünce kural ve ilkeleri paylaşan; evlilik birliği içinde anne baba, çocuklar, kardeşler ve aralarında akrabalık bulunan insanların oluşturduğu en küçük toplum birimini ifade eder. Aile, içinde bulunduğu çevrenin toplumsal ve doğal özelliklerinden etkilenir ve bu özelliklerin etkisi altında oluşan kültür yapısıyla renk kazanır, kazandığı kültürü yetişen kuşaklara aktarır ve böylece toplumun sürekliliğini sağlar (Köknel, 2010: 59).

Toplumdaki kültür ve değerlerin bir kuşaktan diğerine aktarılmasında aile en önemli rolü üstlenmektedir. Aile, çocukluğun ilk yıllarında çocuğun yaşamındaki en etkili sosyalleştirme kurumudur. Yavuzer (1998: 135-138), çocuğun bu dönemde başkalarını taklit etme eğiliminin en üst seviyede olduğunu ve çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerin ailesi olduğunu vurgulamıştır. Çocuğun yetiştiği ailenin yapısı, genişliği, kültürel ve sosyoekonomik düzeyi çocuğun ilk sosyal deneyimlerini, duygusal ve toplumsal gelişimini etkilemektedir. Aile ortamında sevecen, hoşgörülü, dengeli, demokratik, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu bir tutum ve yakın bir ilgiyle karşılaşan çocuk, toplumsal hayatta daha başarılı, kendisine yeterince güveni olan, etkin ve özgün hareket etme becerisine sahip olan bir birey haline gelmekte ve gelişimi için gerekli deneyimleri elde etmiş olmaktadır. Anne babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla etkileşimi, bireyin çocuğa davranış şekli çocuğun aile içindeki yerini, toplum içindeki duruşunu, kişiliğinin ve sosyal gelişiminin şeklini belirler. Çocuğun aile içindeki bireylerle ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, toplumsal hayata karşı aldığı tavırlarını, benimsediği tutum ve davranış kalıplarının temelini oluşturmaktadır. Aile, çocuğa ailenin ve toplumun bir üyesi olduğu ve topluma uyum sağlaması gerektiği bilincini aşılar. Çocuk, sosyal bir birey olmayı, sosyalleşmeyi ilk kez aile ortamında öğrenir. Çocukta değer yargılarının oluştuğu, toplumdaki gelenek ve kuralları öğrendiği, sosyal hayatla ilgili tercihlerini belirlediği yer aile ortamıdır.

Çocuk, yaşadığı fiziksel ve sosyal çevreye uyum sürecinde doğumdan itibaren en büyük desteği anne babasından alır. Kendini ifade edebilen ve kendi kendine yeten bir birey olabilmeyi çocuk anne babasından öğrenir. Çocuğun kişiliğinin oluşumunda

anne baba temel role sahip olan özdeşim modelleridir. Çocuk anne babanın yaşam biçimini taklit yoluyla öğrenir ve onları kendine örnek alır. Çocuğa küçük yaştan itibaren cinsiyetine, yaşına ve yeteneğine uygun görev ve sorumluluklar verilmesi bu öğrenme süreci içinde onun güven duygusunun pekişmesini, büyüdükçe bir çok şeyi kendi başına yapabilme yeteneğine sahip olmasını sağlar (Yavuzer vd., 2010: 13).

Iben'e göre anne-babaların, çocuklarına aile içinde duygusal sıcaklığın olduğu gerilimsiz bir ortam sağlamaları, çocuğun karşılaşacağı problem ve çatışmaları karşılıklı tartışma yoluyla çözmeleri, çocukların kendi değerlerini anlamaları, anne-babaların onların bağımsız çalışmalarını desteklemeleri, uzun süreli planlama ve yüksek gelecek beklentileri yönünde çocuğu alıştırma ve çocuklardan olumlu ve yüksek başarılar beklemeleri çocukların sosyalleşmesini olumlu yönde etkilemektedir (Ergün, 1997: 30).

Çocuğun beslenme, bakılma, sevilme, korunma ve eğitilme gibi temel gereksinimleri aile ortamında karşılanır. Anne-baba çocuğa sağlıklı, sevgi dolu, güvenli bir büyüme ortamı sağlamaya çalışır, çocuğun yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olur, kendi davranışlarıyla ona örnek olur, ona kuralları öğreterek, yol gösterir ve davranışlarına yön verir, denetler, doğru ile yanlış ayırt edebilmeyi öğretir, gerektiğinde cezalandırarak kurallara uymasını sağlar, zor anlarında yanında yer alır, ona destek olur, çocuğun kişiliğinin gelişmesine katkı sağlar. Çocuk, insan ilişkilerini aile ortamında gözlemler ve yaşar, işbirliği, anlaşma, uzlaşma, bağlılık gibi insan ilişkilerini belirleyen olumlu nitelikleri, çatışma, çekişme, anlaşmazlık gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları evde öğrenir (Yörükoğlu, 1998: 126).

Aile ilişkilerine diğer ilişkilerden farklı bir gözle bakan araştırmacılar, çocuğun aile içinde sosyalleşmesini birincil sosyalleşme olarak adlandırmış, aile içi ilişkilerin genel olarak uzun süreli ve çok yönlü olduğunu, yasalarla düzenlendiğini vurgulamışlardır. Bu tür ilişkiler bireyin özgür seçimleri neticesinde gelişmemektedir, bu tür ilişkilerde kan bağı söz konusudur ve insanlar anne-baba ve kardeşlerini seçmemektedir. Aile bireyleri insanların kendilerince ve başkalarınca tanımlanan toplumsal kimliklerinin birer parçası olarak görülmekte ve insanların diğer insanlar tarafından değerlendirilmeleri anne-baba ve kardeşlerinin olumlu veya olumsuz davranışlarından etkilenmektedir. Toplumdaki normlar ve kan bağı nedeniyle, bireyler aile bireylerinin karşılıklı bir takım sorumlulukları olduğunu ve anne – baba ve kardeşleriyle olan ilişkilerinin hayat boyu süreceğini kabullenmektedirler. Çocuğun

sağlıklı gelişimi ve gelecekte üstleneceği rollerde başarılı olabilmesi için aile bağlarının çok sağlam kurulması gerekmektedir. Anne-baba, kardeş ve çocuk arasındaki ilişkilerin niteliği cinsiyet, yaş, toplumsal kesim ve zamana göre farklılık göstermektedir. Her çocuk kendi ait olduğu grubun kurallarını ve değerlerini öğrenir. Aile, çocukların ileriki yaşamlarında alacakları rollere ön hazırlık yapar. Herkes kendisinin de içinde yetiştiği ve kendi anne-babasının mensup olduğu sosyal tabaka ve sınıfın inançlarını, normlarını, değerlerini, rol beklentilerini öğrenir ve benimser (Ergün, 1997: 28-30).

Belli bir toplumsal sınıfta doğmak, çocuğun hayatını çok yönlü bir biçimde etkiler. Toplumsal sınıf farklılıkları aile ilişkilerinin yapısında, çocuğun ruh ve beden sağlığında, eğitim, sağlık vb. imkanlardan yararlanma şeklinde, sosyal etkinliklere katılmasında ve birçok konuda belirleyici rol oynar. Ayrıca, toplumsal sınıf farklılıkları, çocuğun değer yargılarını, alışkanlıklarını ve amaçlarını biçimlendirir; çocuğun gelecekteki yaşamına ait kararları (eş seçimi, oturacağı semt vb.) etkiler. Toplumca saygın kabul edilen bir meslek sahibi olan anne babaların çocukları çoğunlukla özgüvenli ve kendinden emin bir yapıya sahip olur. Çocuklarının sağlığıyla ilgili konularda, bu anne babalar bilimsel çözüm yolları arar ve koruyucu – tedavi edici tüm imkanları çocukları için kullanabilirler. Çocukların dengeli ve yeterli beslenmesi de ailenin toplumsal sınıfı ve maddi gücüyle ilişkilidir. Üst sosyoekonomik düzeydeki aileler çocuklarının eğitime önem verir, bazı aileler çocuklarını özel okullarda bazıları ise devlet okullarında özel ders destekleriyle eğitirler. Bu aileler çocuklarına zengin uyarıcılardan (eğitim setleri, çeşitli kitaplar, dergiler, eğitici oyuncaklar, bilgisayar vb) oluşan bir ortam hazırlarlar. Toplumsal sınıf farklılıkları, özel zevkleri ve çevrenin olanaklarından yararlanma derecesini de belirler. Maddi sıkıntı yaşamayan aileler, çocuklarını sanat faaliyetlerine (bale, müzik, enstrüman, resim vb.) yönlendirebilir. Bu aileler, çocuklarını sportif etkinliklerle ilgili kurslara, yabancı dil kurslarına gönderme imkanına sahiptir. Alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin çocukları ise, bu tür imkanlara sahip değildir. Bu ailelerin çocuklarından bazıları kendi çabalarıyla ve zeka seviyeleri yardımıyla başarılı olabilirler. Ekonomik ve sosyal statünün her zaman çocuk üzerinde olumlu sonuç doğuracağı söylenemez. Tüm imkanlara sahip ancak başarısız olan çocukların yanı sıra imkanlarının yetersizliğine rağmen başarılı olabilen çocukların da var olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca, sosyoekonomik açıdan üst sosyal tabakada yer alan bazı ailelerin, çocuklarına sadece maddi imkan sağlayıp onlara karşı sorumsuz ve ilgisiz davrandıkları, sevgi ve ilgiden yoksun zengin aile çocuklarının bunalımlara

girebildikleri ve yanlış yollara saptıkları bilinmektedir (yanlış arkadaş seçimleri, uyuşturucu madde, içki alışkanlıkları, cinsel sapmalar vb.) (Megep, 2009: 19-20).

Her toplum, daha çocukluktan itibaren kendisine mensup olanların yaşlarına, cinsiyetlerine, ailelerine göre uyacakları özel ve genel normları ortaya koyar; toplumda geçerli olan davranışlar, giyimler, konuşmalar, yiyecekler vs. ayrıntılı olarak tespit edilir. Çocukların sosyalleşmesinde farklı sosyal çevreler, farklı etkilerin oluşmasına neden olur. Ergün (1997: 28-30), sosyal tabakaların çocukların sosyalleşmesine etkisinin, sosyal tabakaların ailenin çocuğa davranışlarına, bakış açısına, vaziyet alışlarına, problem çözmede, hoşgörüde, çocuk yetiştirme tekniklerinde, konuşmada, beslenmede alabildiğine etki etmesi şeklinde görüldüğünü ifade etmiştir. Farklı sosyal tabakalardaki insanların farklı davranış kalıpları, alt kültürleri, vaziyet alışları ve yaşama biçimleri vardır. Anne babanın eğitim düzeyi, mesleği, aylık veya yıllık geliri, yaptıkları üretim işi, oturulan yer gibi özellikleri bakımından teşkil edilen topluluk kategorileri, sosyal tabakalar çocuğun sosyalleşmesini doğrudan etkilemektedir. Sosyalleşme, meslekler tarafından üst ve orta tabakalara göre alt sosyal tabakalarda daha fazla belirlenir; arkadaş gruplarında da sosyal tabakaların etkisi daha çok görülür. Okullarda verilen eğitim ise orta ve üst tabakaların sosyal karakterlerine daha uygundur; bu nedenle alt tabaka çocuklarının okulda çok başarılı olmaları oldukça zordur, dolayısıyla bu çocuklar babalarının mesleklerinde yetişme yolunu tercih ederler. Çocuğun ailesinin mensup olduğu sosyal tabaka, onun dil başarılarını arttırır veya azaltır, başarı motivasyonunun yönünü belirler. Ergün, sosyal tabakaların sosyalleşmeyi etkileyen faktörleri sosyo-ekonomik faktörler, sosyo-ekolojik faktörler ve sosyo-kültürel faktörler olarak ifade etmiş ve sosyo-ekonomik faktörlerle ilgili olarak, ailenin aylık gelir durumu çocukların beslenmesini, giyimini, cep harçlıklarını, eğlenmesini belirlediğini, çocuğun arkadaşları arasındaki sosyal hayatının da ailenin gelir durumuyla ilişkili olduğunu, ailenin işçi, çiftçi, memur ailesi olması, kentli – köylü olması da gelirin harcanma biçimlerine etki ettiğini belirtmiştir. Sosyo-ekolojik faktörlerle ilgili olarak, çocuğun ailesinin oturduğu coğrafi bölge, şehirle ilişkileri, yerleşim yerinin büyüklüğü ve küçüklüğü vb etkenlerin sosyalleşmeyi etkilediğini, çocukların başka insanlarla kurdukları sosyal ilişkilerin, onların karakterlerine etkide bulunduğunu, kitle iletişim araçlarıyla yayılan haberlerin çocuğa ulaşmasının sosyal hayatın başka şekilleri hakkında çocuğun bilgi, düşünce ve davranışlarını etkilediğini belirtmiştir. Sosyo-kültürel faktörlerle ilgili olarak ise, toplumun değerleri, ideolojisi, dünya görüşü,

gelenekleri, ahlakı, dini, dil seviyesi, medenilik durumu ile teknik ve sanayideki gelişmişlik durumunun da sosyalleşmeyi etkilediğini vurgulamıştır.

1.1.6.1.1. Çocuğun Yetiştirilmesi

Anne baba – çocuk ilişkisi, temelde anne babanın çocuğa karşı tutumlarına bağlıdır. Yeterli ve uygun olmayan ilk anne baba – çocuk ilişkisinin, çocuğun diğer çocuklarla uyum bozuklukları yaşamasına neden olduğu saptanmıştır. Yavuzer (1998: 140), anne babanın çocuğa karşı tutumlarının öğrenme ürünü olduğunu belirtmiş ve çocuğun doğumundan önce anne ve babanın zihninde nasıl bir çocuk istedikleri konusunda fikirler oluştuğunu, dünyaya gelen çocuğun anne babanın beklentilerine uymaması durumunda ortaya çıkan hayal kırıklığı sonucu, anne babada reddedici bir tutum oluştuğunu; toplumdaki kültürel değerlerin anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarını etkilediğini; üstlendikleri anne baba rolünden haz duyan ve görevlerini gereğince yaptıklarına inanan anne babaların, çocuklarını nasıl yetiştireceklerini bilemeyen, kendilerini yetersiz hisseden ve güvensiz anne babalara oranla daha başarılı olduğunu; çocuklarının sayı, cinsiyet ve kişilik özelliklerinden memnun olan anne babaların, memnun olmayanlara oranla daha olumlu tutumlara sahip olduğunu; anne babaların kendi çocukluk yıllarındaki deneyimlerin çocuklarına karşı etkili olabildiğini; çocukluk yıllarında kendi anne babalarıyla sağlıklı bir etkileşim kuramayan, yeterli derecede sevgi göremeyen, aşırı baskı altında büyümüş bir anne ya da babanın tutumlarının bu kötü deneyimler nedeniyle olumsuz olabildiğini; aile içinde eşler arasındaki ilişkinin, çocuklara karşı tutumları etkileyebildiğini; eşiyle anlaşılamayan, mutsuz bir ebeveynin tüm sevgisini çocuğuna vererek onunla aşırı derecede bütünleşebileceği gibi, bunun tersine çocuğa karşı saldırgan bir tutum da sergileyebildiğini; son olarak, anne babanın geçmişteki deneyimlerinin, onların çocukları hakkında bazı projeler geliştirmelerinde etkili olabildiğini vurgulamıştır. Çocukluk yıllarını zor koşullar altında geçirmiş olan bir anne ya da baba, maddi olanaklara sahip olur olmaz, çocuğunun ilgi ve yeteneklerini dikkate almadan, onları kendi arzu ve tutkuları doğrultusunda yönlendirmekte, çocukluk döneminde gerçekleştirmediği hayalleri çocuğunun gerçekleştirmesi için çabalamaktadır.

Yavuzer (2010: 33-37), anne babanın çocuklarına karşı tutumlarını aşırı koruma, hoşgörü sahibi olma, reddetme, baskı altında bulundurma, çocuklara boyun eğme ve

çocuk ayırma şeklinde ifade etmiştir. Buna göre, anne babanın çocuğu gerektiğinden fazla kontrol etmesi ve ona aşırı özen göstermesi anlamına gelen aşırı koruma tutumu sonucunda, çocuk kendine güveni olmayan, diğer bireylere aşırı bağımlı ve duygusal kırıklıkları olan bir birey halini alabilir. Bu bağımlılık, çocuğun psiko-sosyal olgunluğunu olumsuz etkiler ve kendi kendine yetmesine engel olur. Anne babanın bazı kısıtlamalar dışında çocuklarının isteklerini diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına gelen çocuklarına karşı hoşgörülü olma tutumu, normal bir düzeyde olduğu takdirde, çocuğun kendine güvenen, toplumsal bir birey olmasını sağlar. Çocuğa karşı düşmanca duygular beslemek ve çocuğun bakımıyla yeterince ilgilenmemek anlamına gelen reddetme tutumu, çocuğun yardım duygusundan uzak, duygusal kırıklıkları olan, sinirli, diğer bireylere ve özellikle kendisinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca duygular besleyen bir birey olmasına neden olabilir. Suçlamak, sürekli müdahale etmek ve cezalandırmak anlamına gelen baskı altında bulundurma tutumu, çocuğun çekingen, isyankar, aşağılık duygusuna sahip, aşırı hassas ve başkalarının etkisi altında kolaylıkla kalabilen bir yapıya sahip olmasına neden olabilir. Evde sürekli olarak çocukların egemenliğini kabul etmek anlamına gelen çocuklara boyun eğme tutumu, çocukların anne ve babalarına hükmetmesine, onlara çok az saygı göstermesine, zamanla ev dışındaki bireylere de hükmetmenin yollarını arayan birer birey olmalarına neden olabilir. Bütün çocuklarını eşit düzeyde sevdiklerini ifade etmelerine karşın bazı çocuklarını daha çok sevdikleri izlenimi veren ve sevdikleri çocuklarını diğerlerinden kayıran anne babaların sergiledikleri çocuk ayırma tutumu, bu çocukların daha çok anne ve babalarıyla oyun oynamayı yeğleyen, akranlarıyla ilişkilerinde saldırgan ve baskıcı bir yapıya sahip olmalarına neden olabilir.

Aşırı anne baba sevgisi, çocuğa aşırı düşkünlük, çocuğun gelişiminde gecikmelere neden olabilmektedir. Aşırı anne baba ilgisi, çocuğun yaşam mücadelesinden kaçmasına, kendisini sürekli korunma ihtiyacı içinde hissetmesine, korunmasız olduğu durumlarda kendisini yalnız hissetmesine neden olmaktadır. Bu durumun tersine, anne babanın ilgisiz tutum sergilemesi, çocuklarını ihmal etme, reddetme şeklindeki tutumları, çocukların anne babalarını bir ebeveyn olarak görmekten utanç duymaları, anne babaların çocuklarının gereksinimlerini karşılamamaları, anne ya da babadan birinin kaybı ya da anne babanın ayrılığı aile içindeki duygusal etkileşimin azalmasına neden olmaktadır. Duygusal etkileşimin azlığı bireyin duygusal, fiziksel, zihinsel ve toplumsal gelişimini olumsuz etkilemektedir(Yavuzer, 1998: 146).

Anne babalar, uyguladıkları tüm disiplin yöntemlerini belirlerken kişisel deneyimlerinden yola çıkarlar ve yakın çevrelerindeki bireylerin uygulamalarından etkilenirler. Anne baba – çocuk ilişkisi, çocuk yetiştirme tarzı ve çocuğa uygulanan disiplin yöntemleriyle yakından ilişkilidir. Aşırı otoriter ve sert bir disiplin yöntemi, itaatsiz ve olumsuz karakter yapısına sahip çocukların yetişmesine neden olmaktadır. Çocuğun olumsuz davranışları, gelişim süreci içinde anne baba – çocuk ilişkisinin daha da bozulmasıyla sonuçlanmaktadır. Bunun dışında anne babanın çocuk yetiştirme konusunda tutarlı hareket etmesi de önem taşımaktadır. Anne babanın, çocuk yetiştirme ve disiplin yöntemi konularında görüş birliği içerisinde olmadıklarına inanan çocuk, onlara karşı saygı ve güvenini yitirmeye başlamaktadır (Yavuzer, 1998: 144).

Anne babanın çocuğuna karşı davranışlarında tutarlı olması, çocuğuna karşı hoşgörüyü yaklaşması, davranışlarıyla çocuğa örnek olması, çocuğun duygu ve düşüncelerine önem vermesi çocuğuyla olumlu bir ilişki kurması açısından önemlidir. Anne babanın, çocuklarının sergiledikleri olumlu davranışları, başarılarını fark etmesi, bu davranışlarını ve başarılarını ödüllendirerek onları teşvik etmesi oldukça önem taşımaktadır. Çocuklar, sergiledikleri davranışların doğru veya yanlış olduğunu, öğrenme aşamasında kendilerine gösterilen olumlu mesajlar yoluyla öğrenirler. Sergilenen olumlu davranışın sonrasında çocuğa “aferin” gibi övücü sözlerin söylenmesi, çocuğun o davranışın çevresindekiler tarafından beğenildiğini anlamasını, aynı davranışı tekrar etmesini ve özgüveninin artmasını sağlayacaktır. Anne babaların, çocuklarını ödüllendirmek için mutlaka maddi bir ödül vermesi şart değildir. Onları güzel sözlerle ödüllendirebilecekleri gibi, bir öpücük veya bir gülümsemeyle de ödüllendirebilirler. Maddi ödüller çocuk için geçicidir ve ulaşıldığında değerini kaybeder, ancak manevi ödüller hiçbir zaman değerini yitirmez. Çoğu zaman maddi ödüller çocukla pazarlık yapılarak verilir. Çocuk zayıf getirmemek için mi yoksa sahip olmak istediği bisikleti almak için mi çalıştığına karar veremez. Maddi ödüller çocuğa vaat edildiğinde, anne babanın asıl amacı çocukta o davranışı kalıcı hale getirmeye çalışmak olmalıdır. Eğer çocuğa bir maddi ödül sözü verilmişse bu ödül mutlaka yerine getirilmelidir. Yoksa çocuk kendisini kandırılmış hissedecek, özgüvenini kaybedecek ve bir daha hedefe ulaşmak için çabalamayacaktır (Acar, 2007: 56-60).

Çocuklarda öğrenme, dokuz-on yaşına gelinceye kadar somut bilgilere dayanır. Bu yaşlarda çocuklar, daha çok görerek ve uygulayarak öğrenir. İlk öğrenme

aşamasında çocuklar, çevrelerinde gördüklerini taklit eder. Bu dönemde anne ve babalar, çocuklarında görmek istedikleri davranışları sergilemeli, onların yanında davranışlarına daha çok dikkat etmelidir. Örneğin, çocuklarının yalan söylemesini istemeyen anne baba, onlara bu konuda iyi örnek olmalı ve yalan söylememelidir (Acar, 2007: 54). Çocukta kişiliğin gelişmesi, sosyal hayatla ilgili bir dizi tercihin geliştirilmesiyle mümkündür. Çocuk kişilik oluşumu sürecinde en küçük ayrıntısına kadar kopya edeceği, özdeşleşeceği bir modele gereksinim duyar. Bu model genellikle anne, baba ve aile içinden bir yetişkindir. Ailedeki bireylerin tümünün çocuğa karşı davranışlarında olumlu örnek olabilecek tarzda hareket etmeleri önem taşımaktadır. Çocuğun model aldığı kişinin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması, çocuğun kötü davranışları model almasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1998: 136). Ailedeki bireylerin tümü çocuğu aynı derecede etkilemez. Aile bireylerinin çocuk üzerinde etkili olması, çocukla arasındaki duygusal ilişkinin varlığına bağlıdır. Çocuğun kişilik özellikleri ve yaşı, ailenin çocuğun davranışlarını etkileyişinde büyük rol oynar. Çocuk, yaşı küçükken aile üyelerinden daha çok etkilenirken, yaşı büyüdükçe aile dışındaki bireylerin etkisi artmaya başlamaktadır (Yavuzer, 1998: 138). Ailelerin çocuklarına iyi model olamaması durumunda çocuklar, kendilerine değer veren veya davranışlarını beğendiği aile dışından başka insanları kendilerine model olarak seçecektir. Fakat çocuğun seçtiği bu modelin davranışlarının kendisi için doğru olup olmadığı tartışma konusudur. Özellikle, çocukların televizyondan edindiği çoğu model, onları olumsuz yönde etkilemektedir (Acar, 2007: 55).

Anne babanın, çocuklarını yetiştirirken öncelikle onların gelişim dönemlerini bilmeleri ve çocuklarının içinde bulunduğu gelişim dönemini iyi tanımaları önem taşımaktadır. Anne baba, çocuklarının tıpatıp kendileri gibi olmadığı, kardeşlerinden ve arkadaşlarından bağımsız, farklı, kendine özgü kişilik özellikleri olan bir birey olduğu gerçeğinden hareketle, çocuklarına istenen davranış kalıplarını öğretirken onların yaşlarına, ilgi ve yeteneklerine uygun isteklerde bulunmalı, çocuğu hayal kırıklığına uğratacak, yaşının üstünde beklentiler içine girmemeli, çocuklarını bağımsız birer birey olarak kabul etmeli, özgüvenini kazanabilmesi için onları desteklemeli, onların kişiliğine saygı duymalı, kendi tutkularına göre çocuklarını yönlendirmeye çalışmamalıdır (Yavuzer vd., 2010: 38).

1.1.6.1.2. Anne Baba - Çocuk İlişkisi

Anne babalar, çocuklarının hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte, anne babasıyla kurduğu sağlam bağ ve sıcak ilişki, onun daha sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olmasını sağlar. Anne babanın çocuğuna gösterdiği sevgi ve yakınlık, çocuğun anne babasıyla ve kardeşleriyle daha sağlıklı ilişkiler kurmasında etkin bir rol oynar. Aile üyelerinin birbirlerine zaman ayırarak duygu ve düşüncelerini paylaştığı, birbirlerini olduğu gibi kabul ederek değer verdiği, etkili bir iletişimin olduğu aile ortamı sağlıklı bir anne baba – çocuk ilişkisinin oluşmasını sağlar ve böyle bir ortam çocuğu olumlu yönde etkiler.

Çocuk, insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle ailede gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen bağlılık, uzlaşma, anlaşma, işbirliği gibi olumlu nitelikleri ve çekişme, anlaşmazlık ve çatışma gibi olumsuz durumlarda sergileyebileceği tutumları ailede öğrenir (Yörükoğlu, 1998: 126). Çocuk ilk sosyal deneyimleri aile ortamında edinir. Çocuğun sosyal uyumu konusunda yapılmış olan araştırmalar, ailenin çocuk üzerindeki ilk etkilerinin son derece önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ailenin temel fonksiyonu saygı, sevgi, koruma, şefkat ve güven duygusu gibi insani duyguları çocuklarına kazandırmaktır. Erken çocukluk yıllarında anne babadan öğrenilen bu duygular, onların yetişkinlik dönemlerindeki duygusal yaşamlarını ve davranışlarını önemli ölçüde yönlendirmektedir. Çocuk duygusal yaşamın temelini, ilk algı ve duyuları ile ilk alışkanlıklarını ailede edinir. Çocuğun ahlaki karakter bakımından da aile eğitiminin önemi büyüktür (bkz. Çağdaş – Şahin Seçer, 2004: 8-9).

Anne – Çocuk İlişkisi:

Anne – çocuk ilişkisinin en çok önem kazandığı dönem, doğum öncesinde başlayan ve doğumdan sonraki aylarda devam eden ilişki sürecidir. Bu dönemde annenin bebeğinin ihtiyaçlarına zamanında yönelebilmesi, bebeğin sözsüz dilini anlayabilmesi ve sıkıntılarını giderebilmesi anne ile bebek arasındaki karşılıklı anlayış ve güvenin temelini oluşturmaktadır. Anne ile bebek arasındaki ilişkiden doğan bu güven duygusu, bireyin ileriki hayatında kuracağı kişiler arası ilişkilerinin kaynağıdır. Araştırmacılar anne ile çocuk arasındaki sıcak ilişkinin çocuğun gelişiminin temelini oluşturduğunu, annenin çocuğuna karşı sergilediği tutumun çocuğun kişilik gelişiminin yönünü belirlediğini ifade etmektedir. Erikson, ilk 18 aylık dönemde çocuğun temel bağımlılık ihtiyaçlarının karşılanmış olmasının çocuğun kişilik gelişimi açısından

özerklik dönemi olan ikinci aşamaya kendisini hazır hissetmesini sağladığını savunmuştur. Doğumdan sonraki dönemde annenin çocuğuna karşı ilgisiz bir tutum sergilemesi çocuğun temel güven duygusunun oluşumunu olumsuz etkilemekte; annenin aşırı koruyucu bir tutum sergilemesi ise çocuğun özerklik duygusu veya sorumluluk bilinci geliştirememesine, kendi başına yapması gereken işleri bile gerçekleştirememesine neden olmaktadır (Yavuzer, 2009: 13-16).

Yapılan bilimsel gözlemler, annelik duygusunun büyük ölçüde sonradan kazanıldığını, annelik yeteneğinin tümüyle içgüdüsel olmadığını kanıtlamıştır. Anne – çocuk ilişkisinin sağlıklı bir temelde gelişmesi, annenin çocuğuna yeterli sevgi ve ilgiyi gösterebilmesi annenin sağlıklı ve mutlu olmasına, anne olacak genç kadının belli bir ruhsal olgunluğa ulaşmış olmasına bağlıdır. Freud’a göre, çocukluk döneminde yaşananlar bireyin daha sonraki yaşamında, duygularında ve kişiliğinde önemli bir rol oynamaktadır (Houdé, 2004: 10). Çocukluk döneminde yeterli sevgi almamış bir anne, çocuğunu kabullenmekte ve çocuğuna yeterli sevgi vermekte güçlük çekmektedir. Mutlu bir çocukluk dönemi geçirmiş, sevgiyle büyümüş bir genç kadın ise anne olunca çocuğuna yeterli sevgiyi doğal olarak vermektedir. Annenin çocuğunu özenle büyütebilmesi, çocuğuna yeterli ilgiyi gösterebilmesi annenin ruhsal olgunluğa ulaşmış olmasının yanında, aile içinde huzurlu bir ortamın var olmasıyla da doğrudan ilişkilidir. Annenin veya aile fertlerinden birinin çeşitli sağlık problemleri yaşaması, babanın işsizliği ya da ailede parasal sorunlar yaşanması, eşler arasında geçimsizlik ve anlaşmazlıklar yaşanması gibi aile üyelerini tedirgin eden pek çok neden de anne – çocuk ilişkisini bozabilmektedir (Yörükoğlu, 1998: 39).

Anne yoksunluğunun çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilediğini savunan Dr. Spitz, annenin çocuğunun yaşamından çekilmesi durumunda çocuğun gelişiminde gecikme, duraklama ve gerilemelerin görüldüğünü tespit etmiştir. Dr. Spitz’e göre, çocuğun yaşına, yoksunluktan önce çocuğun annesi ile olan deneyimlerine, yoksunluğun türüne ve süresine göre anne yoksunluğunun çocuğun gelişimi üzerinde farklı şekillerde etkisi söz konusudur. Anne – çocuk ilişkisinin yetersizliğinden (kurumda büyüme vb.) dolayı oluşan yoksunlukta, çocukta sebepsiz yere ağlama, gelişimin durması, ilişkiyi reddetme ve depresyon görülebilir. Anne – çocuk ilişkisinin süresizliğinden (ayrılık vb.) dolayı oluşan yoksunlukta, çocukta itiraz, ümitsizlik, uyum güçlükleri ve çevresine karşı aşırı bağımlılık görülebilir. Anne – çocuk ilişkisinin

bozulmasından (problemlı aıeler vb.) dolayı oluşan yoksunlukta, çocukta konuşma bozuklukları, gecikmeler, davranış bozuklukları ve okul başarısızlığı görülebilir (Yavuzer, 2009: 17)

Çocuğun içinde büyüdüğü ailenin sosyal yapısı, çocuğun gelişimini etkiler. Örneğin babanın olmadığı, parçalanmış bir ailede yetişen çocuğun annesiyle ilişkisi, babası hayatta olan çocuğa göre farklılık gösterir. Veya annenin çalışması halinde, çocuğa bir başka yakınının baktığı durumlarda, çocuğun annesiyle olan ilişkisi yine farklılık gösterir (Yavuzer, 1998: 139). Ratzon (2001), annenin çalışmasının ocuk üzerindeki etkisinin, anne – ocuk iletişiminin ve aile içi ilişkilerin yapısına, annenin çalışma süresi içinde çocuğa bakan kişinin özelliklerine, bakıcının sağladığı bakımın uygun ve sürekli oluşuna, annenin eğitim seviyesine, annenin çalıştığı işe ve çocuğun içinde bulunduğu gelişim basamağına göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir (bkz. Çağdaş ve şahin Seçer, 2004: 141-142). Kadının alışma hayatına dahil olmasıyla birlikte, çocuğuyla birlikte olma süresi azalmaktadır. Yuva ve kreşlere emanet edilen çocuklar anne sevgisinden ve ilgisinden yoksun kalmaktadır. Bu durum, çocuğun bunalımlı, sorunlu bir kişiliğe bürünmesine neden olabilmektedir. Ya da ocuk anneanneye, babaanneye emanet edilmekte ve duygusal yönden onlarla bütünleşerek, anneye daha az bağlı bir hal alabilmektedir. Ayrıca aile büyüklerine emanet edilen ocuk, onların aşırı hoşgörülü tutumları dolayısıyla, şımarık yetişebilmekte ve onları disipline etmek güçleşebilmektedir. alışan kadınların çocuklarına bakması ve onları eğitmesi güçleşmekte, çocuklarıyla duygusal ilişkileri aksamaktadır. Çocuğun gelişiminde aksaklıklar meydana gelmesi, çocukta uyum bozuklukları görülmesi ve çocuğun yalnız kalması, ihmal edilmesi annenin çalışmasının ocuk üzerindeki olumsuz etkilerini oluşurmaktadır (Tezcan, 2005: 44, 99-100).

Baba – ocuk İlişkisi:

Sosyal, ekonomik ve politik alandaki değişimlerin kadın – erkek rollerini etkilemesi, geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi, çekirdek aile içerisinde bireylerin rollerinin ve sorumluluklarının değişmesi, çalışan anne sayısının artması, kadının tam gün dışarıda çalışması, özellikle batılı toplumlarda çok sayıda boşanmış ya da dul erkeğin çocuğunun bakımını tek başına üstlenmesi baba olma kavramını değişime uğratan etkenler arasında yer almaktadır (Güngörmüş, 2006: 246).

Yakın zamana kadar bebek bakımının genellikle anne tarafından yapılması ve annenin zamanının çoğunu bebekle geçirmesi dolayısıyla yalnızca anne - bebek bağının önemli olduğu kabul edilmiş, ancak bu görüş günümüzde değişme göstermiş, babaların ve bebeklerin aralarında bir bağlanma söz konusu olduğu ve babaların da bebeklerin gelişiminde önemli rol oynadığına dair araştırma bulguları elde edilmeye başlanmıştır. Araştırmalar, babaların da anneler kadar bebeklerine ilgi gösterdiğini, bu konuda anne ile baba arasında çok fark olmadığını ortaya koymuş, babaların ekonomik ve sosyal uygulamalar neticesinde aile içinde farklı roller üstlenmesinin onların çocuk bakımı konusunda yetersiz olduklarını ifade etmediğini ortaya çıkarmıştır. Annenin çalışma hayatında aktif rol oynamaya başlaması, ailede babanın görev ve sorumluluklarında değişmelere neden olmuş, buna paralel olarak baba ailenin geçimini sağlamanın yanında çocukların bakım ve eğitimlerinde de önemli rol oynamaya başlamıştır. Babanın doğumundan itibaren çocuğun çeşitli yönlerden gelişimini etkilediği vurgulanmış, özellikle babanın erkek çocuğun erkeksi davranışları kazanması açısından önemli rolü olduğu, erkek çocukların babalarıyla özdeşleşerek erkek gibi davranmayı öğrendikleri ortaya konmuştur (Çağdaş, 2006: 35-38).

Güngörmüş (2006: 246-247), yapılan araştırmalarda baba – çocuk ilişkisinin anne – çocuk ilişkisinden hem niceliksel hem de niteliksel açıdan farklı olduğunun ortaya çıktığını ifade etmiştir. Anne ve babalar arasındaki önemli farklardan biri evle ilgili görev dağılımında ortaya çıkmakta, anneler daha çok çamaşır, ütü, yemek, bulaşık gibi işleri üstlenirken, babalar araba bakımı, tamir, sigorta işleri vb. işleri üstlenmektedir. Son yıllarda bebeğin bakımını üstlenen baba sayısında artış olmasına rağmen, genelde bu görevi yerine getiren anne sayısı çoğunluktadır. Çocukların, özellikle de bebeklerin bakımında anneler daha fazla sorumluluk üstlenmektedir. Anne ve babaların bebeklik döneminde bebekle kurdukları ilişkinin niteliksel açıdan farklı olduğu, annelerin daha çok bebeğin bakımıyla ilgilendiği, babaların ise daha çok bebekleri tutma, onları kollarında sallama, onlarla oyun oynama eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Babaların genellikle, annelere oranla çocuklarıyla daha az vakit geçirmekte olduğu, bebeklik döneminde babanın bir gün içinde çocuğu ile bir dakikayla bir saat arasında vakit geçirdiği, çocuğun yaşının artmasıyla orantılı olarak bu sürenin arttığı ortaya konmuştur. Bunun yanında, çocukla birlikte olunan sürenin fazlalığından çok, bu süre içinde birlikte nasıl vakit geçirildiğinin önemli olduğu saptanmıştır. Anne ve babanın çocuğun eğitiminde üstlendiği rollerde de bir takım farklılıklar söz konusu

olduğu, babanın ailenin dışındaki dünya ile etkileşimde bulunan, disiplini sağlayan, geleceği planlayan bir birey; annenin ise aile üyeleri arasındaki ilişkileri düzenleyen, ailenin bir bütün olmasını sağlayan bir birey olarak çocuğa model oluşturduğu ifade edilmiştir. Babaların daha çok çocuğun ahlaki kişisel değerleri, eğitimi ve fiziksel güvenliği ile ilgilendiği; annelerin ise çocuğun duygusal uyumu ve mutluluğu ile ilgilendiği belirtilmiştir.

Anne Baba – Çocuk İletişimi:

İletişim, bireylerin bilinçli veya bilinçsiz olarak birbirlerine iletmek istedikleri duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir süreçtir. Bu sürecin başarısı, bireylerin hayatlarındaki mutluluğun temelini oluşturmaktadır. Empati kurmak, karşımızdaki kişilere saygı duymak, gerçekçi ve doğal davranmak başarılı bir iletişimin temel koşullarıdır. İletişim, sadece konuşmayla sınırlı olmayan, aynı zamanda ne söyleyeceğimize, bunu ne zaman, nasıl ve nerede söylemenin uygun olacağına ilişkin fikir yürütmeyi, olayları basite indirgeyerek, akıcı bir dille, karşımızdaki kişiyle göz kontağı kurarak, dikkatimizi yoğunlaştırarak konuşmayı ve karşımızdaki kişinin mesajı anlayıp anlamadığını kontrol edebilmeyi de içeren bir faaliyettir. İletişimde temel ilke, başkalarını oldukları gibi “kabul etmek”, onlara karşı hoşgörülü ve anlayışlı olmaktır. İnsanlarla yapıcı bir şekilde konuşmak, onlara karşı anlayışlı olmak, sorunların daha kolay çözülebilmesine yardımcı olur ve iletişimde kişiyi daha etkili kılar (Yavuzer, 2000: 11-12).

Aile üyelerinin her birinin bir diğeriyle iletişimi, ailedeki genel iletişimi etkilemektedir. Anne – baba ve çocuk ilişkisinin sağlıklı olabilmesi, öncelikli olarak anne ile babanın kendi aralarındaki ilişkinin sağlıklı olmasına bağlıdır. Anne ile baba arasındaki sağlıklı ilişkiler onların çocuklarıyla ilişkilerine yansımakta ve çocuklarına karşı tutarlı, sevecen ve kabul edici bir tutum sergilemelerinde, ailede sevgi, ilgi ve şefkatin hakim olduğu, demokratik, destekleyici ve güven verici bir havanın gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalar, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi ve yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlamasında, anne-baba-çocuk ilişkisinin önemini, anne-baba-çocuk ilişkisindeki bozuklukların çocukta davranış bozukluklarının gözlemlenmesine neden olduğunu ortaya koymuştur (Çağdaş, 2006: 40-41).

Olumlu bir aile ortamında ailenin varlığını, birliğini, beraberliğini korumak ve sürdürmek, kendine özgü olumlu, iyi, doğru değerleri devam ettirmek amacıyla belli ilkeler ve kurallar oluşturulur. Sağlıklı aile yapısında, aile bireylerinin birbirlerine karşı

anlayış, güven, dayanışma, destek ve paylaşımı söz konusudur. Ailede, saygı ve sevgiye, anlayış, hoşgörü ve ilgiye dayanan bir iletişim söz konusudur, bireylerin gelişimleri, duygu ve düşüncelerini özgür biçimde ortaya koyabilmeleri için uygun zemin mevcuttur (Köknel, 2010: 60-61).

Çocuğun, ailesiyle başarılı bir iletişim kurabilmesi, anne baba ve çocuk üçgeninde tarafların duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarmaları sorunların çözümü açısından önem taşımaktadır. Çoğunlukla köklü ve sabit geleneklere sahip olan anne babalar, çocukları bir sorunla karşı karşıya kaldığında, kendi anne babalarının takınmış oldukları geleneksel yaklaşımları benimsemekte ve yeni yaklaşımları öğrenmeye kapalı oldukları için aynı hataları tekrarlamaktadırlar (Yavuzer vd., 2010: 14).

Aile toplantıları, aile içindeki iletişimin güçlenmesini, aile ile ilgili ortak kararlar alınmasını sağlayan etkinliklerden biridir. Ailedeki bütün bireylerin değerlerinin, isteklerinin, şikayetlerinin, sorularının ve önerilerinin gündemi oluşturduğu, ailede yapılacak işlerin planlandığı, aile bireylerinin tecrübelerini paylaştığı, birbirlerine karşı olumlu duyguların belirtildiği aile toplantıları, uyumlu bir aile ortamının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Aile toplantıları, ailedeki herkesin birbirini dinlemesini, olumlu duygu ve düşüncelerini karşılıklı olarak ifade etmesini, ailede işbirliği yapılmasını, sıkıntı, sevinç, hüznün ve hayallerin paylaşılmasını, problemlerin belirlenerek çözülmesini sağlamaktadır (Kalkınç, 2008: 229 – 231).

Çocuğun, doğumdan sonra ilk iletişimde bulunduğu ve kendisine en yakın olan kişi annesidir. Doğumla başlayan bu ilk iletişim daha sonraki dönemlerde de devam eder. Doğumdan sonra bebeğin açlık, susuzluk, korunma, uyku ve temizlik gibi fizyolojik ihtiyaçları annesi tarafından karşılanır. Ancak annenin bebek için önemi, sadece onun bebeğin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması ile sınırlandırılmaz. Bebek ilk günlerden itibaren sevilme, kucaklanmak ve okşanmaktan hoşlanır, sıcaklık ve yakınlık hissetmek ister. Bebeğin psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının anne tarafından zamanında ve yerinde karşılanması, çocukta temel güven duygusunun gelişmesinde büyük rol oynar. Çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesi açısından anne çocuk diyalogunun önemli bir yeri vardır. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun başkalarıyla olumlu ilişkiler kurmasını kolaylaştırır ve çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini sağlar. Doğumun ilk günlerinde anne ile bebek arasında gelişen güvenli bağlanma, anne - çocuk ilişkisinin sağlıklı olabilmesine zemin hazırlar. Bağlanma, anne

– baba ve bebek arasında duygusal açıdan olumlu ve karşılıklı olarak yardım edici bir ilişkinin kurulmasını ifade eder (Çağdaş, 2006: 25-26).

1.1.6.1.3. Kardeşler Arası İlişkiler

Çocuğun gelişiminde kardeş önemli bir yer tutmaktadır. Aile içinde kardeşleriyle bir arada bulunduğu bir ortamda çocuk sosyal hayata daha kolay hazırlanmaktadır. Tek çocuklarda çocuğun sürekli anne babasıyla vakit geçirmesi, ona yeterli gelse bile, sürekli olarak kendi yaşından büyüklerle birlikte olması zamanından önce olgunlaşmasına, çocukluğunu yaşamadan büyümesine ve bazı psikolojik sorunlara neden olabilmektedir. Ayrıca tek çocuk, anne babanın tüm ilgisini üzerinde topladığından, ileride en ufak bir ilgi eksikliği söz konusu olduğunda sorun çıkarabilmekte, şımarık, inatçı, başkalarını kullanmaktan zevk alan, kendi ayakları üzerinde duramayan, vurdumduymaz bir çocuk halini alabilmektedir (Kalkınç, 2008: 201).

Kardeşler, hem sosyal etkileşimlerin gerçekleşmesi, sevgi ve güven duygularının paylaşımı için uygun bir ortam oluşmasını sağlar, hem de birbirleri için bir özdeşim modeli oluştururlar. Kardeşin doğumu, ilk çocukta büyük bir ilgi ve koruyuculuk duygusunu ortaya çıkarmakta, bunun yanında sıkıntılı ve çelişkili duyguları da beraberinde getirmektedir. Yeni bebeğin doğumu ile birlikte anneler, büyük çocuğa daha az zaman ayırmakta, onunla daha az oyun oynamaktadır. Annenin bu yaklaşımı çocuğun anne babasına ya da yeni doğan kardeşine karşı kırgınlık, kırgınlık gibi duygular geliştirmesine, kendisini terk edilmiş, güvensiz ve desteksiz hissetmesine neden olabilmektedir. Bunun dışında, çocuk kaybettiği ilgiyi geri kazanmak için, zaman içerisinde gerileme davranışı da gösterebilmekte ve bebek gibi davranabilmektedir (Yavuzer, 2000: 165).

Kardeşler arası ilişkiler, aile içerisinde önemli yer tutmaktadır. Çocuğun büyük, ortanca veya küçük olması kişiliğinin farklı yönde gelişmesine neden olabilmektedir. Büyük çocuk, ailenin ilk çocuğu olması dolayısıyla başlangıçta çok fazla ilgi görmektedir. Bu ilgi, kardeşinin doğmasıyla birlikte azalmakta ve çocuk kendisini terk edilmiş hissetmektedir. Bu noktada anne ve babanın kardeşler arasındaki ilişkiyi güçlendirecek ortamlar hazırlaması önem kazanmaktadır. Büyük kız çocuğa, annesiyle birlikte kardeşine bakma konusunda, büyük erkek çocuğa ise kardeşini koruma konusunda görev verilmesi, çocuğun duygusal kırgınlığını atlatmasını

sağlayabilmektedir. Anne baba, ilk çocuğa göre ortanca çocuğa daha ılımlı davranır. İlk çocukta yapılan hataları ikinci çocukta pek yapmaz. Anne baba, ortanca çocuk ağabey – ablasıyla kavga ettiğinde küçük olduğu için ondan susmasını, küçük kardeş ile kavga ettiğinde ise büyük olduğu için kardeşine örnek olmasını ister. Küçük çocuk, ailenin ilgi odağıdır. Ailede en fazla şımartılan odur. Aile içinde her zaman küçük olarak kalır. Bu durum küçük çocukta ben merkezci düşüncenin kalıcı olmasına, kendisini dünyanın merkezi sanmasına neden olmaktadır (Kalkınç, 2008: 199 – 201).

Büyük çocuk, kardeşi tarafından bir bağlılık kaynağı, özdeşim modeli, toplumsallaştırma etkeni ve oyun arkadaşı rollerini üstlenmektedir. Ayrıca büyük çocuk, sosyal gelişim ve kimlik gelişimi açısından kardeşleri için önemli bir özdeşim modeli oluşturmakta, çocuk oyunları, oyunla ilgili uygun davranışların kazanılması, ilk okuma alıştırmalarında yol gösterici olması açısından önemlidir. Kardeşler görüş alışverişi, yardımlaşma, paylaşma ve empati kurma gibi toplumsal ilişkileri birbirlerinden öğrenirler. Ailede kardeşin varlığı, çocukların kitap ve oyuncak sayısını çoğaltmakta, çocukların çevrelerini zenginleştirmekte, hayali oyunlarını birlikte oynamalarını sağlamakta, bu sayede de duygusal ve bilişsel gelişimi destekleyici olabilmektedir. Kardeşler aynı anne ve babanın ilgi ve sevgisini paylaşmakta oldukları için birbirleriyle rekabet halindedirler. Büyük çocuklar, toplumsal ilişkilerde egemen olmaya ve liderlik özellikleri geliştirmeye daha uygundurlar. Büyük çocuğun, küçük kardeşlerin bakımını üstlenme gibi sorumluluklar alması onun sosyal ilişkilerinde koruyucu ve başkalarının iyiliğine yönelik yaklaşımları benimsemesini ve duygusal gelişiminin desteklenmesini sağlar. Ayrıca, araştırmalar yaşları birbirlerine yakın olan kardeşlerin daha çok çatıştıklarını göstermekte, aralarında az yaş farkı olan kardeşlerin duygusal açıdan birbirlerine daha yakın olduklarını göstermektedir (Yavuzer, 2000: 166 – 167).

Bazı aileler çocuklarını kardeşleriyle kıyaslar. Kardeşler arasında kıyaslama yapmaması, anne babanın kardeşler arası ilişkilerde dikkat etmesi gereken önemli noktalardan birini oluşturmaktadır. Kardeşler birbirlerinin yanında asla küçük düşürülmemelidir. Anne baba, kardeşlerin birbirlerini şikayet etmesini önemsememeli ve kendi problemlerini kendilerinin çözmeye alışmalarını sağlamalıdır. Kardeşlerden birine aşırı ayrıcalık tanınması da, kardeşler arasındaki kıskançlığı körükleyen unsurlardan birisidir. Kardeşler arasında kıskançlık ve çatışmaların söz konusu olması sanıldığı kadar korkulacak bir durum değildir. Tam tersine bu durum, çocukların uzlaşmayı, anlaşmayı ve empati kurmayı içeren sosyal ilişkiler geliştirmeleri için zengin

bir ortam olarak düşünülebilir. Anne babaların kardeşler arasındaki çatışmaları doğal karşılamaları ve bu çatışmaların nedenlerini anlamaya çalışmaları önem kazanmaktadır (Kalkınç, 2008: 200, 203). Sürekli olarak ailesinin kıyaslamasıyla karşı karşıya kalan çocuk, kardeşlerine karşı kötü duygular beslemeye, kardeşlerini sevmemeye, onları düşman gibi görmeye ya da onları kıskanmaya başlar. Sürekli kıyaslanan çocuk kendi kişiliğini sergileyemez ve uyum problemleri yaşar. Anne baba, çocuklarını olduğu gibi kabul etmeli, onların sahip olmadıkları özelliklere üzülme yerine, sahip olduklarına sevinmelidir (Acar, 2007: 89).

1.1.6.2. Çocuğun Sosyalleşmesinde Akran Kültürünün Rolü

Akran grubu, aileye nazaran çocuğun kendini daha tarafsız olarak tanıyabileceği ve kişiler arası ilişkiler açısından gerçeklerle yüz yüze gelebileceği bir ortamdır. Çocuk akran grubu içinde bazı toplumsal davranış ve alışkanlıklar kazanmaktadır. Çocuk büyüdükçe akran grubunun çocuk üzerindeki etkisi artmaktadır. Akran grubunun etkisi özellikle ergenlik döneminde en üst noktaya ulaşmaktadır. Çocuk yaşı büyüdükçe akran grubunun kullandığı pekiştireçlere karşı daha duyarlı hale gelmektedir. Akran grubu tarafından kabul görmek çocuk için oldukça önemli, onlar tarafından reddedilmek ise oldukça güç bir durumdur. Grup yaşamı, çocuk için kazanmak zorunda olduğu bireysel özgürlüğe olanak sağlayan bir unsur olması dolayısıyla önem taşımaktadır (Uluğtekin, 1991: 47).

Akran grubu önemli bir bilgi kaynağı olması, çocuğun çeşitli öğrenme etkinliklerine katılmasını sağlaması; çocuğun toplumsallaşmasına katkıda bulunması; çocuğun kuralları benimseme ve onlara uyma konusunda deneyim sahibi olmasına imkan vermesi; çocuğun cinsiyet rollerini öğrenmesini sağlaması; çocuktaki işbirliği, sadakat, cesaret ve katılım duygularını güçlendirmesi; çocuğun eşitliğe dayalı ilişkilerle ilgili deneyim kazanmasını sağlaması; çocuğun ufkunun, bakış açısının genişlemesine yardımcı olması; üyelerinin hoşça vakit geçirmesini ve onların eğlenmesini sağlaması şeklindeki olumlu işlevlere sahiptir. Bunun yanında, antisosyal amaçlı akran gruplarının üyelerini suçlu davranışlara yönlendirmesi, antidemokratik akran gruplarının zayıf üyelerinin kişiliklerini yıpratması ve akran gruplarına kabul edilmeyen çocukların kişiliklerinin zarar görmesi, aşağılık duygusuna kapılmaları şeklindeki olumsuz durumlar da söz konusu olabilir (Tezcan, 2005: 80-82).

Arkadaşlık, kişilerin özgür seçimleri sonucu gelişen, bazı durumlarda yaşam boyu sürebilen, bazı durumlarda şartlara göre sonlanabilen bir ilişki türüdür. Arkadaşlar belli bir boyutta bireyin toplumsal kimliğine etkilese bile reddedilebilir ve toplumsal kimliği oluşturma bilinci ile elenerek seçilebilir bir nitelik kazanmaktadır. Örneğin, belli bir politik görüşü reddeden bir kişi, o görüşün temsilcisiyle arkadaşlık kurmamaya özen gösterebilmektedir. Arkadaşların birbirlerinde karşılıklı beklentileri söz konusudur. Bu beklentiler arkadaşlığın bitmesiyle son bulmaktadır (Hortaçsu, 2003: 58).

Arkadaşlık ilişkileri, çocuğun diğer çocuklarla etkileşim kurması sonucunda grup isteklerini ve kabul edilen davranışları, paylaşmayı öğrenmesini, toplumsal hayatla ilgili deneyim kazanmasını sağlamaktadır. Çocuğun arkadaş gereksiniminin kökeni, bebeklik dönemine dayanmaktadır. Bebeklik yıllarında kısa süreli olan bu etkileşimler, çocuğun yaşının ilerlemesi ve okul çağına erişmesiyle birlikte daha da artar. Çocuklar ilkökula başladıklarında arkadaş sayıları ve arkadaşlarıyla etkileşimleri okul öncesi dönemlerine oranla daha da fazlalaşmaktadır. Son çocukluk döneminde bu etkileşim daha da yoğun bir hal alır, çocuk yakın arkadaşlıklar kurmaya başlar. Okul hayatının ilk yıllarında çocuklar, arkadaşlarını genellikle yakın çevrelerindeki komşularından seçmektedir. Bu seçimlerinde çocuk, cinsiyetine, yaşına, zihinsel ve sosyal düzeyine uygun arkadaşlar seçmeye özen gösterir. İleriki yıllarda arkadaş seçiminde dürüstlük, yardımseverlik, arkadaş canlısı olma, sağduyu sahibi olma gibi kişilik özellikleri ilk sırayı alır. Çocuğun okul hayatının ileriki yıllarında evinin etrafında yalnız başına ya da bir, iki arkadaşıyla oyun oynama hevesini kaybettiği, arkadaş gruplarına katılmaya başladığı, kişisel oyunlara ilgisini kaybettiği, grup oyunlarına ilgi duymaya başladığı görülmektedir. Arkadaş grubu çocuğun sosyal tavırlarını, sosyal hayata ve diğer bireylere karşı tutum ve davranışlarını etkiler. Genel olarak, çocuğun kişilik oluşumunda okul öncesi dönemde aile içi deneyimler, okul döneminde de aile dışı deneyimler etkili olmaktadır (Yavuzer, 1998: 149 - 153).

Bazı anne ve babalar, çocuğunun çevresinden olumsuz etkileneceğini düşünerek onu sokağa çıkarmamaktadır. Anne babanın bu tutumu çocuğa zarar vermektedir. Sokakta birlikte olamadığı çocuklarla aynı mahalledeki okulda bir arada okumak durumunda kalan çocuk, okul hayatında iletişim sorunları yaşayacaktır. Arkadaş çevresinden uzak kalmış çocuklar, okula başladıkları zaman içine kapanmakta ve arkadaşlık kurma konusunda zorlanmaktadır. Bu nedenle, anne baba çocuklarının

kontrollü bir şekilde sokağa çıkmasına, arkadaşlarıyla oyun oynamasına izin vererek onun dış dünya ile ilişki kurmasına yardımcı olmalıdır.

1.1.6.3. Çocuğun Sosyalleşmesinde Öğretim Kurumlarının Rolü

Sosyologlar, okulu toplumsal bir örgüt ve sosyal bir sistem olarak ele almakta, okula bir takım işlevler yüklemekte ve bazı okul modellerinden söz etmektedirler. Durkheim okulu sosyal kişiliğin kazandırıldığı yer olarak görmekte, bireyin okulda toplumun beklentilerine uygun yetiştirildiğini ve sosyalleştiğini ifade etmektedir. Weber ise okulu bireylere bir takım beceriler kazandıran, onları toplumsal yaşamdaki rollere hazırlayan bir yer olarak görmektedir. Ona göre okul, çeşitli rollere sahip bireylerin yer aldığı, belirli kurallar doğrultusunda işleyen bürokratik bir yapıdır. Bunun yanı sıra, okulun kültürel, manevi, sembolik yönlerine dikkati çeken, okulu bir takım değerler üzerine kurulu bir bilgi kazanma yeri olmanın ötesinde, kişiliğin kazanıldığı yer olarak gören görüşler de söz konusudur (Şişman, 2002: 105).

Okul bireyin sosyalleşmesinde rol oynayan önemli bir kurumdur. Öğrenciler, okul hayatına başlamadan önce belli bir sosyalleşme süreci içerisinde ailesinden ve yakın çevresinden bazı davranış kalıplarını öğrenir. Bu davranışlar eğitim açısından istendik veya istenmedik yönde olabilir. Okulda resmi eğitimin yanı sıra resmi olmayan eğitim kapsamında bir sosyalleşme de söz konusudur. Okul, bu süreç içerisinde kazanılan davranışları değiştirmek/ düzeltmek veya onaylamak/pekiştirmek durumunda olabilir. Dolayısıyla eğitimle ilgili her türlü etkinlikte bireyin içinde yer aldığı sosyalleşme süreci dikkate alınmalıdır. Okulda formel eğitimin yanı sıra, informal eğitim kapsamında gerçekleşen bir sosyalleşme söz konusudur. Bireyin içinde yer aldığı sosyalleşme süreci eğitimsel açıdan dikkate alınması gereken bir önemli unsurdur. Okula gelen her öğrenci, okula gelmeden önce sosyalleşme süreci içerisinde, ailesinden ve yakın çevresinden bazı davranışlar ve alışkanlıklar kazanmaktadır. Bu davranışlar ve alışkanlıklar eğitimsel açıdan istendik veya istenmedik yönde olabilmektedir. Okul, bu süreçte kazanılan davranışları onaylamak/pekiştirmek ya da değiştirmek/düzeltmek görevini üstlenmektedir (Şişman, 2002: 40).

Okulun toplumsallaştırma işlevi, çocuğa kültürel bir takım bilgi ve becerileri aktararak onu eğitmektir. Topluma rehber olan bir araç konumunda olan okul, toplumda kabul gören değerleriz daha da güçlenmesi için gayret gösterir. Çocuğa, okulda değişik davranış kalıplarının ve bilgi kaynaklarının sunulması, onu duygusal yönden ve kısmen

de olsa ailesinden bağımsızlaştırmaktadır. Okul aynı zamanda bir biçimlendirme ve eleme aracıdır, okulda çocuğun bir yandan sahip olduğu olumlu davranışlar özendirilip var olan iyi durumlar ortamın denetimiyle kısmen pekiştirilirken, diğer yandan da onun kötü yönlerinin iyiye yöneltilmesine çabalanır. Okulların çoğunda, öğrenciler genellikle ekonomik toplumsal ve kültürel yönlerden aşağı yukarı özdeş olan ailelerden gelmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin kendi aralarında bir uyum söz konusudur. Aynı toplumsal kesimlerden gelen öğrencilerin kendi aralarında oluşturdukları kümelenmeler de aynı uyumlu sonucu vermektedir. Toplumsal konumların güçlendirilmesi okul yönetimi ve öğretmenler tarafından uygulanan farklı uygulamalarla gerçekleştirilir. Oysa, okulun bu tutumu yanlıştır. Okul, bütün kesimlerdeki öğrencilere eşit davranmalı, başarılı olan çocuklar ailelerin durumu nasıl olursa olsun kesinlikle ödüllendirilmeli, öğrenimlerini sürdürebilmeleri ve toplumda başarılı insanlar olabilmeleri konusunda öğretmenler tarafından özendirilmelidirler (Elkin, 1995: 81-82).

Eğitimin temel hedefi kişileri hayata hazırlamaktır, okuldan çocukları ve gençleri hayata hazırlaması beklenir. Bu hazırlama sürecinde kişinin, hayatın kendisinden istediği kişisel, toplumsal ve mesleki bilgi ve becerilere sahip olması hedef alınmaktadır. Eğitim sistemleri ve eğitimciler hayatı nasıl değerlendiriyor ve nelere öncelik veriyorlarsa, eğitim insanları o yöndeki bir hayata hazırlayacaktır. Her dönemde hayatın insanlardan istediği bilgi, beceri ve tutumlar farklı olduğu için eğitim amaçları da sürekli farklılaşmıştır. Hangi dönemde hangi değerler, hayatın hangi yönü hakim konumdaysa insanların o özellikleri kazanmaları istenmiştir (Özdemir vd., 2003: 83).

Kültürün devamlılığını ve gelişmesini sağlamak, yetiştirmekte olan kuşağa bu kültürü öğretmek toplumların başlıca görevlerindendir. Çocuğun eğitimi doğar doğmaz aile ortamında başlar, okul içinde ve okul dışında yapılan eğitim ve öğretimle birlikte tüm hayatı boyunca sürer. Eğitim ve öğretim bireyin ruhsal ve toplumsal açıdan gelişmesini, kendisi ve toplum için yararlı olacak beceriler kazanmasını amaçlamaktadır. Okul, bir takım bilgi kalıplarının, beceri ve tutumların öğretilmesi sorumluluğunun üstlenildiği tek sosyal kurumdur. Sosyal bir kurum olarak okulun sosyalleşme süreci içinde önemli bir yeri vardır. Okul, sosyalleşme sürecinde iki temel işlevi yerine getirmektedir. Okulun birinci işlevi, öğretim görevini yerine getirmesidir. Okul, bağımsız düşünme yeteneğinin yanı sıra, bireylere iş hayatında ya da bilim dünyasında gerekli olan kavramlarla değerleri kazandırır. Okulun ikinci işlevi ise, aile ve arkadaş çevresi tarafından edinilen öteki bireylerle çalışma ve oynama alışkanlığının

sürdürülmesini sağlamasıdır. Okul, duygusal etkileşim açısından yetersiz veya sosyoekonomik açıdan düşük düzeyde olan ailelerde yetişen çocukların olumsuz koşullarını telafi etme, ilgi ve sevgi gereksinimini karşılama amacına sahiptir. Okul, bireyin sadece bilgi donanımını sağlamakla kalmamakta, onun sosyalleşmesine önemli ölçüde yardımcı olan bir kurum niteliği taşımaktadır (Yavuzer, 1998: 153 – 155).

İlkokul, çocuk için yepyeni bir sosyal ortamdır. Çocuğun, okul ortamında tanımadığı diğer çocuklarla, öğretmenlerle ve uyması gereken okul kurallarıyla karşılaşması, başarmak zorunda olduğu öğrenim görevleri, onun bu yeni çevreye uyum sağlamasında güçlükler yaşamasına neden olmaktadır (Yavuzer, 1998: 158). Okul ve öğretmen, öğretim hayatının temel öğelerini oluşturmaktadır. Öğrencinin ders çalışma alışkanlığı kazanması ve dersi sevmesinde öğretmenin etkisi büyüktür. Öğretmen, çocuğun kişiliğinin oluşumunu ve gelişimini biçimlendiren, değer yargıları kazanmasını sağlayan, öğrencinin sınıf içinde yer edinmesi ve kendini gerçekleştirmesi konusunda bir rehber görevi üstlenen, sınıfta adaletiyle ve sırdışılığıyla öne çıkan bir modeldir. Çocuk, okul hayatına başlamasıyla birlikte kendini öğretmeniyle özdeş tutmaya başlayarak, anne baba modelinin yanında öğretmen modelinden de etkilenmektedir. Günümüz toplumunda öğretmen, öğrencilere sadece ders verip onları bilgilendiren pasif bir birey olmaktan çıkmış, çocuğun toplum içinde özgürce gelişebilmesine, çocuğun araştırma, öğrenme ve uygulama yeteneklerini kazanmasına rehberlik eden, çocuğun farklı bireylere ve farklı ortamlara uyum sağlaması konusunda çaba gösteren aktif bir rol üstlenmiştir (Yavuzer, 1998: 166). Öğretmenler, çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptirler. Davranış biçimleri, okul dışı etkinlikleri, ilgi alanları, birbirlerinden farklı olsa da, öğretmenler emir veren ve kural koyan bir yetişkin, en azından kendi alanlarında başarılı bir eğitimci, orta sınıfın düzgün konuşan, düzenli, insanlara saygılı vb. özelliklere sahip bireyleri olarak görülürler. Okulun ilk yıllarında çocuk, zamanının çoğunu çalışmalarıyla, sağlığıyla, ruhsal ve toplumsal yönleriyle ilgilenen bir öğretmenle geçirmekte, bu yıllarda çocuğun okuldaki gelişimi daha çok öğretmenin özel istekleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Öğretmenin, öğrettiklerinden ötürü bir toplumsallaştırma aracı olması, örnek bir kişi olmasından daha az önemli görülmektedir. Öğretmen imajında gittikçe belirgin hale gelen bir değer yitimi görülmekle beraber, öğrencilerden öğretmene güçlü duygusal bağlarla bağlanmaları beklenmektedir. Öğretmenler, çocuğa model olma yönünden çocukların diğer yakınlarından daha az önemli olabilirler. Ancak bu durum, öğretmenle öğrenci arasında

güçlü bir bağı var olmasını engellemez, öğrenci öğretmeni güçlü bir kişi, kahraman, saygıya ve beğeniye değer bir kişi olarak görür. Warner ve Abegglen'in yaptığı gözlemler sonucunda, babalarının ilgisiz, etkisiz ya da düşmanca tavırlar takındığı çocuklara, babalarının üstlenmesi gereken görevleri öğretmenlerinin üstlendiği görülmüştür (Elkin, 1995: 84-86).

1.1.6.4. Çocuğun Sosyalleşmesinde Oyunun Rolü

Oyun, çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için beslenme, bakım ve sevgi kadar gereklidir. Oyun, çocuğun sosyalleşmesini, duygularını ifade edebilmesini, büyüdüğünü yansıtabilmesini sağlayan, çocuğun temel uğraşı ve öğrenmek için kullandığı başlıca yoldur. Çocuk, başlangıçta oyun için kendi bedenini kullanırken, yürümeye ve konuşmaya başlamasıyla birlikte çevredeki eşyaları ve kendisine verilen oyuncakları oyun aracı olarak kullanır ve diğer çocukların ve yetişkinlerin oyuna katılmaları söz konusu olur (Oktay, 2006: 45). Çocuklar küçük yaşlardan itibaren misafir, akraba veya komşu çocuklarıyla oyun oynamaya başlar ve bu oyun oynama etkinliği esnasında farkında olmadan birbirlerinden çok şeyler öğrenir. Çocuğun arkadaşlarıyla oyuncağını paylaşması, paylaşım duygusunun gelişmesini sağlar (Acar, 2007: 64).

Oyun, hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları çocuğun kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemidir. Oyun, sonucu düşünülmeden, eğlenmek amacıyla yapılan bir etkinliktir. Oyun, çocuk için etkin bir anlatım aracıdır. Oyun yoluyla çocuk, duygu ve düşüncelerini, gereksinimlerini ifade etme imkanı bulmakta ve sorunlarını kendi kendine çözebilmektedir. Çocuğu tanımada önemli bir araç olan oyun, çocuğun günlük yaşamda görülen kırgınlıklarının azalmasını, gerilimlerden kurtulmasını, birikmiş enerjisini ya da saldırganlık dürtüsünü toplumsal açıdan kabul edilen bir yolla boşaltma olanağı bulmasını sağlar. Oyun, eğitimsel açıdan da çocuğun hayatında önemli bir yere sahiptir. Çeşitli şekil ve boyutlardaki oyun malzemeleriyle oynayan çocuk, içinde bulunduğu yaşamı kavrar; boyut, renk ve nesnelerin anlamları ile ilgili bilgi sahibi olur ve gerçekte gerçek olmayanı ayırt edebilmeyi öğrenir. Arkadaşlarıyla oynamak, çocuğa işbirliğini ve paylaşmayı öğretir. Oyun yoluyla sosyalleşen çocuk toplumsal hayatta gerekli olan kuralları, neyin doğru neyin yanlış olduğunu, ahlaki ilkelere uyum göstermeyi öğrenir (Yavuzer, 1998: 191 – 192).

Oyun, çocukların iletişim kurmasında, anlaşmasında, arkadaşlık kurmasında en önemli araçlardan birisidir. Oyun, çocukluğun vazgeçilmez bir parçasıdır. Oyun, çocuk için ruhsal bir besin kaynağıdır. Çocuğun gelişmesinde, kişilik kazanmasında, sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir. Çocuk, oyun esnasında toplumsal rolleri taklit yoluyla öğrenmekte, toplumsal hayatı algılamaya çalışmaktadır. Oyun, hayal dünyası ile gerçek dünya arasında bir köprü işlevi görmektedir. Çocuk, oyun aracılığı ile bu iki dünya arasında bağ kurmakta, kendisi için bilinmez olanları, çevresindeki anlamlandıramadıklarını oyun süzgecinden geçirerek anlaşılır hale getirmeye, ifade edemediği şeyleri kimi zaman oyun diliyle ifade etmeye çalışmaktadır (Yörükoğlu, 1998: 69).

Oyun, çocuğun birikmiş enerjisini toplumsal açıdan kabul edilebilir şekilde boşaltma imkanı bulduğu, hiç kimseden öğrenemeyeceği konuları, kendi deneyimleriyle öğrenmesini sağlayan, herhangi bir amaca ulaşmaktan çok, eğlenmek, mutlu olmak, zevk almak için girişilen, sonu planlanmadan, sonucu düşünülmeden yürütülen, bilişsel gelişimin sağlandığı ve sosyal becerilerin edinildiği özgür bir etkinliktir. Oyunun bir yandan çocuğu eğlendirdiği, onun gelişimine katkıda bulunduğu, eğitici bir değere sahip olduğu, diğer yandan tedavi edici bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Oyun, çocuğun duygusal doyum sağlamasını, özgürleşmesini, toplumsal beceriler edinmesini, öğrenmeye hazır hale gelmesini sağlayan önemli bir etkinliktir (Yavuzer: 2003: 64).

Oyunların oluşumunda yaşın, cinsiyetin ve kültürün etkisi büyüktür. Oyunda kültür faktörü hakimdir. Çocuklar çoğu oyunu bir önceki kuşaktan taklit yoluyla öğrenir. Cinsiyet, çocuğun oyun seçiminde önemli olan bir diğer etkidir. Yapılan araştırmalarda erkek çocukların futbol, misket gibi oyunları; kız çocukların ise ip atlama, seksek gibi oyunları tercih ettiği görülmüştür. Oyun türünün seçiminde yaşın da etkisi büyüktür. Oyun biçimi, insan gelişimine bağlı olarak farklılaşmaktadır (Yavuzer, 1998: 193 – 196).

Oyun, çocuğun sağlıklı ve dengeli bir kişilik kazanmasına yardımcı olur. Oyun yoluyla çocuğun kişilik özellikleri hakkında ipuçları elde edilebilir. Oyun, çocuğun bedensel gelişimine katkı sağlar. Oyun, çocuğun arkadaşlarına yardım etme, hoşgörülü olma, kin gütmeme, kendine güvenme, cesaretli olma, çabuk karar verme gibi iyi karakter özelliklerini kazanmasına yardımcı olur. Oyun, çocuğun boş zamanını yararlı ve olumlu bir şekilde değerlendirmesini, hobi alışkanlıkları kazanmasını sağlar. Oyun,

çocuğun kolay öğrenmesine yardımcı olur, iyi bir eğitim aracıdır. Oyun, çocuğa sanat sevgisinin aşılmasına yardımcı olur. Oyun, çocuğun toplumsallaşmasına, çevreye uyum sağlayan bir birey olmasına, toplumun değerler sistemini, toplumsal doğruları, davranış kalıplarını ve toplumsal rolleri öğrenmesine yardımcı olur. Oyun, çocuğun ailesi dışındakilerle yüz yüze ilişkiler kurmaya başladığı, kurallara uyma alışkanlığı edindiği, yarışma, kazanma, yenilgileri kabullenme duygularını öğrendiği, çeşitli denemeler yoluyla bir takım korkularının etkisinden kurtulduğu, mutlu olduğu bir olgudur. Tüm bunlar oyunun toplumsal ve psikolojik etkilerini ifade etmektedir (Tezcan, 2005: 66-67).

1.1.6.5. Çocuğun Sosyalleşmesinde Kitle İletişim Araçlarının Rolü

Kitle iletişim araçları, “kitlesel bir boyutta ileti dağıtabilen araçlar”ın tümünü ifade etmektedir (Özkök, 1982: 13). Bütün çocuklar ve yetişkinler üzerinde derin bir etkiye sahip olan kitle iletişim araçları, büyük kuruluşların çok sayıda insanla iletişim kurmak için basılı ürünler (dergi, gazete, kitap vb) ya da elektronik araçlar (radyo, televizyon, film ve internet gibi) kullandığı bir sosyalleşme aracıdır. Kitle iletişim araçları, bireyleri sosyalleştirme konusunda çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Öncelikle kitle iletişim araçları, bireyleri olaylar hakkında bilgilendirme işlevine sahiptir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının, bireylere çok çeşitli insanları tanıtmaları; güncel konularla ilgili birçok bakış açısı hakkında bilgi edinmeyi sağlaması; bireyleri ürün ve hizmetler konusunda haberdar etmesi ve bireylere (başkalarının deneyimleri yoluyla) dolaylı olarak yaşama olanağı sağlayarak onları eğlendirmesi gibi işlevleri de vardır (Kendall, 2008: 98).

Çocuğun sosyalleşmesi ve kişiliğinin oluşumunda ailenin, okulun ve sosyal çevrenin yanı sıra kitle iletişim araçlarının etkisi yadsınamaz. Kitle iletişim araçları ve özellikle de televizyon, çocuğa çeşitli kaynaklardan iletiler sunmakta ve onun toplumsal kimliğinin şekillenmesinde, sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Kaya – Tuna, 2008: 163).

Eskiden çocuklar, okuldan eve geldiklerinde annelerinin yaptığı kurabiyelerden yedikten sonra, ödevlerini yapacakları zamana kadar dışarıda arkadaşlarıyla oyun oynayarak vakit geçirirlerdi. Şimdi ise, okuldan dönen çocuklar evde tek başına kalmakta; ödevlerini yapacakları zamana kadar, daha aktif boş zaman etkinlikleri

yerine, video oyunları oynamak, televizyon izlemek, müzik dinlemek ve internette sohbet etmek onlara daha cazip gelmektedir (Taillon, 2010).

Kitle iletişim araçları bir yandan bir yandan eğlendirirken, diğer yandan toplumda belli değerlerin yerleşmesine yardımcı olmak, gerçeğe dayalı sorunlara çözümler getirmek, bireyi eğitmek gibi temel işlevlere sahiptir. Çocuğun televizyon, internet gibi iletişim araçlarıyla vakit geçirmesi konusunda anne-babaya düşen en önemli görev önceden inceleyerek çocuğa uygun olan programların, yayınların belirlenmesi ve çocuğun bunları takip etmesine izin verilmesidir. Doğru kullanıldığı takdirde kitle iletişim araçları çocuğun zihinsel gelişimine ve dil becerilerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar pek çok çocuğun televizyon başında geçirdikleri zamanın sınıfta bulundukları zamana yakın olduğu bulgusunu ortaya çıkarmıştır (Yavuzer, 2003: 76). Bu önemli bir orandır. Çocuğun bu denli vakit geçirdiği bir etkinlikte nasıl bir öğrenme sürecinden geçmekte olduğunun anne – babalar tarafından ciddiyetle takip edilmesi gerekmektedir.

Tek taraflı bir iletişim şekli olan televizyon, çocuğun birçok şeye karşı duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Sürekli şiddet içerikli programlar izleyen bir çocuk, gerçek hayatta üzüntü duyulacak bir olayla karşılaştığında, normal bir insandan beklenen tepkiyi veremeyebilir. Televizyonda, mutluluğun, piyangodan para çıkması, birden zengin olmak gibi nedenlere bağlı olduğunu gören çocuk, normal hayatında küçük şeylerden mutlu olma duygusunu kaybetmekte, mutluluğu masal ülkesinde aramaya başlamaktadır (Kalkınç, 2008: 245).

Bilgisayarın öğrenmeyi eğlenceli hale getirmesi; çocuğun dikkatini belirli bir konuya yoğunlaştırmayı öğrenmesini sağlaması; çocuğun planlama ve sorun çözme yeteneğinin gelişmesine yardımcı olması; çocuğun yazma ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkıda bulunması gibi bir takım olumlu etkileri söz konusudur. Bunun yanında, programlı yaşama alışkanlığı olmayan çocuklar, bilgisayar başında aşırı zaman harcayarak ekran bağımlısı haline gelebilmekte, bu da çocuğun toplumsal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Tezcan, 2005: 136).

Kitle iletişim araçlarından gelen mesajları doğru anlamak ve kitle iletişim araçlarının çocuğun gelişimine zarar vermesini önlemek büyük önem taşımaktadır. Çocuk kitle iletişim araçlarından gelen mesajların ne anlama geldiğini çocukluğun ilk yıllarından itibaren öğrenebilmektedir. Ailelerin, çocukları kitle iletişim araçlarının

olumsuz etkilerinden koruması ve çocukların zarar görmemesi için gerekli önlemleri alması önem taşımaktadır.

1.1.6.6. Çocuğun Sosyalleşmesinde Cinsiyetin Rolü

Cinsiyet eğitimi, anne babaların en çok zorlandıkları konulardan birisidir. Çocuğun doğumu ile birlikte başlaması gereken cinsiyet eğitiminin amacı, çocuğun cinsiyetine uygun davranışları normal ve sağlıklı bir şekilde kazanmasını sağlamaktır. Kılık kıyafet ve oyuncak seçiminde anne babanın hassas davranması, çocuğun cinsiyetine uygun oyuncaklar ve kıyafetler alınması önemlidir (Kalkınç, 2008: 209 – 211).

Çocuklar çevredeki dünya hakkında olduğu kadar kendileri hakkında da bilgi sahibi olma konusunda güçlü bir istek duyarlar. Küçük çocuklar kendi bedenleriyle oldukça ilgilidirler. Çocuklarını cinsel konularda bilgilendirmelerinin gerekli olup olmadığı sorusu, anne babaların sürekli olarak kafalarını karıştırmaktadır. Cinsel eğitim konusunda anne babanın kafasını karıştıran diğer bir soru da, çocuğu cinsel konularda hangi ebeveynin bilgilendireceğidir. Bu konuyla ilgili olarak çocuk, ebeveynlerden hangisine soru soruyorsa, onun bilgilendirmesinin uygun olacağı görüşü ağırlıktadır. Anne babalar, çocuklarını dinlemeye zaman ayırmalı, onlara güven vermeli, çocuğa soru sorması için imkan tanımalı ve gerekli olan açıklamaları yapmaktan kaçınmamalıdır. Anne babaların, çocuklarının sorularını geçiştirmeye çalışmaları ya da onlara yanıltıcı ve yanlış cevaplar vermeleri, çocuklarının dışı açılmalarına, cevap aradıkları sorulara başka ortamlarda, başka kişilerden cevap bulmaya çalışmalarına neden olmaktadır. Bu durumu önlemek için anne babalar, diğer bütün konularda olduğu gibi bu konuda da bildikleri çerçevesinde çocuklarına cevap vermelidir. Anne babaların, kararsız kaldıkları diğer bir konu ise, çocuğun cinsel konulardaki sorularının ne zaman cevaplanması gerektiğidir. Bu konuyla ilgili belirli bir kural yoktur, izlenmesi gereken yol çocuğun gelişimine, karakterine ve ortama göre değişir. Çoğunlukla anne babalar açıklama yapma konusunda çok geç kalırlar. Çocuğun önemli sorular sorduğu dönem 7 yaş öncesi dönemdir. 7 yaş ve ergenlik arasındaki dönemde bu sorular azalmaktadır. Bazı anne babalar çocuğun erken cinsel ilgisinden rahatsız olur ve bunun anormal bir durum olduğu endişesine kapılırlar. Oysa çocukların bu davranışı tamamıyla normal, doğal ve sağlıklı bir durumdur. Çocukların cinsel konulardaki bu

merakı, dünyayı tanıma ihtiyacından doğmaktadır. Çocuğun “Ben nereden geldim?” gibi sorularına karşı anne babanın sessiz kalması, çocuğun soru sormaması gerektiği hissine kapılmasına neden olur ve cinsel olayların yasak, pis ya da günah olduğu inancı çocuğun bilinçaltına yerleşir. Çocukluk döneminde bilinçaltına yerleşen bu inanç, yetişkinlikte bireyin hayatını olumsuz etkiler. Dolayısıyla anne babanın bu noktada anne babaların çocuklarının cinsel konulardaki sorularına, onların yaşlarına ve anlama yeteneklerine uygun yanıtlar vermeleri, çocuklarına belli ölçüde cinsel eğitim vermeleri önemli ve gereklidir (Yavuzer, 1998: 123 – 130).

Cinsel kimlik, 3 – 6 yaşlarında erkek çocukların babalarını, kız çocukların annelerini model alması ile gelişir. Babanın uygun bir erkek model olmadığı durumlarda, erkek çocuğun bocalaması kaçınılmaz bir hal alır. Annenin kadınsı özellikler sergilemeyişi ise, kız çocuk için benzer güçlüklerin doğmasına neden olur (Kalkınç, 2008: 59). Çocuklar, 4 yaş civarında cinsiyet rollerine ilişkin bilinçlenmekte, edindikleri deneyimler sonucu rollerini içselleştirmekte ve kimliklerinin bir parçası haline getirmektedirler. Kız çocuklar genellikle, öğretmenlik, sekreterlik, ev ekonomisi gibi seyahat gerektirmeyen, oturarak yapılan iş güvencesi yüksek, sorumluluğu az meslekleri tercih etmekte; aile geçiminden birinci derecede sorumlu olmadıkları için kazanç konusuna fazla önem vermemektedirler. Erkek çocuklar ise, iyi kazanç getiren, ilerlemeye olanak veren, riski içinde barındıran mesleklere yönelmekte, başkalarını yönetme, yetki ve sorumluluk sahibi olma, işleri planlama ve başkalarıyla yarışma şeklindeki mesleki değerleri benimsemektedirler (Tezcan, 2005: 17 – 18).

Cinsiyet eğitimine yetişkin gözüyle değil, çocuk gözüyle bakılması, çocuğun yaşına uygun bilgiler verilmesi, cinsiyet eğitimi, sadece üreme konusu olarak algılanmaması, erkek çocuğa kız, kız çocuğa erkek rolü verilmemesi, çocuğun cinsiyetle ilgili sorularına “sus, ayıp!” şeklinde tepki gösterilmemesi, kılık kıyafet konusunda gereken özenin gösterilmesi, erkek çocuğa kız çocuğun yapması gereken işler, kız çocuğa da erkek çocuğun yapması gereken işler yaptırılmaması, erkek çocuğun sürekli kızlarla oynamamasına, kadınların bulunduğu ortamlarda bulunmamasına; kız çocuğun da sürekli erkeklerle oynamamasına, erkeklerin bulunduğu ortamlarda bulunmaması cinsiyet eğitimi ile ilgili olarak anne babaların dikkat etmeleri gereken unsurları oluşturmaktadır (Uslu, 2005: 372-376).

1.1.7. Çocuk ve Toplumsal Değişme

Toplumsal değişim toplumsal yapı, toplumsal kurumlar ve toplumsal kurumlar arasındaki ilişkilerde meydana genel değişimleri ifade etmektedir. Toplumsal değişimin biçimi, nüfus değişiklikleri, modern ailenin karakterindeki değişimler, sanayi toplumlarında işbölümünün artmakta olması vb etkenlerden etkilenmektedir. Toplumsal değişimin yönü, ailenin kapsam ve ölçüsünün azalması, ekonomik birimlerin kapsam ve ölçüsünün artmış olması vb etkenlerden etkilenmektedir. Toplumsal değişimin hızı ise, teknik buluşlar ve yenilikler, teknolojiye hızlı değişim ile ekonomi, eğitim, aile, siyaset ve diğer kurumların geleneksel inanç ve tutumlarında gerçekleşen yavaş değişim arasındaki uyumsuzluk vb etkenlerden etkilenmektedir (Bottomore, 1998: 329-331).

Toplumdaki hızlı değişime bağlı olarak aile yapısında da önemli değişimler gerçekleşmiştir. Kentleşme ve sanayileşmeyle birlikte aileler küçülmüş, üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aileler yerini anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye bırakmıştır. Aile yapısındaki bu değişim olumlu ve olumsuz bazı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Geniş aile yapısı, üyeler arasındaki sıkı bağ, yardımlaşma ve güven duygusunun oluşumunu sağlaması yanında, dedenin salt egemenliği üstüne kurulmuş olması dolayısıyla üyelerin aile büyüğüne boyun eğmelerine, ona bağımlı hareket etmelerine ve kişiliklerini tam kazanamamalarına neden olmuştur. Geniş aileden çekirdek aileye geçişle birlikte aile yapısı değişmiş, bu değişim eşler arası ilişkilere ve çocuk yetiştirme tutumlarına da yansımıştır. Çekirdek aile daha özgür bir aile yapısını beraberinde getirmiştir (Yörükoğlu, 1998: 130).

Çocukluk, toplumsal hayatla bağlantılı bir şekilde çoğu zaman adım adım, bazen de büyük bir hızla sürekli olarak değişmektedir. Çocukluğun toplumsal hayat içindeki bu değişimi sanayileşmeyle birlikte hız kazanmıştır. Sanayileşmeye geçiş öncelikli olarak çocukluğu etkileyen bir değişim süreci olmasa da, ekonomik hayatla ilgili köklü değişimler aile hayatı ve çocukluk üzerinde önemli derecede etkili olmuştur (Qvortrup, 2009: 8).

Toplumsal değişimler, çocuklara verilen önemi farklılaştırmıştır. Yeni yüzyıl, eğitim, tıp, hukuk, aile içi ilişkiler vb alanlarda çocuklar açısından parlak bir çağ olmuştur. Tıptaki yenilikler çocukların sağlıklı büyümelerini, hastalıklardan korunmalarını sağlamıştır. Çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesi için tıbbın olanaklarından yararlanma yoluna gidilmiştir. Çocukların beden sağlığı kadar ruh

sağlığının da önemli olduğu görüşü önem kazanmış, çocuk psikiyatri merkezleri kurulmuş ve ruh sağlığı hizmetleri okullarda rehber öğretmenler ve psikolojik danışmanlarla yürütülmeye başlanmıştır. Çocukların eğitimi konusunda da birçok yeniliğe imza atılmış, erken çocukluk eğitiminin gerekliliği üzerinde durulmuş, çocuk eğitimin odak noktası olarak görülmeye başlanmış, ilköğretim yaygınlaştırılmış, kız ve erkek çocuklar için zorunlu hale getirilmiş ve sekiz yıla çıkarılmıştır; eğitim araçları zenginleştirilmiş (projeksiyon, tepegöz, bilgisayar, internet, televizyon, video, VCD, DVD, laboratuvar araç gereçleri vb.) ve modern eğitim ortamları hazırlanmıştır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve bu kuruma bağlı toplum merkezleri, devlet kurumları, çeşitli vakıflar (AÇEV-Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği –ÇYDD, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı - TEGV vb) ve sivil toplum örgütleri tarafından çocuklar ve aileleri için çalışmalar yapılmaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, yardıma muhtaç ve kimsesiz çocukların korunmasını ve bakımını üstlenmiş, özel eğitim gerektiren çocukların eğitime yönelik resmi ve özel eğitim merkezleri kurulmuş ve özel eğitim gerektiren çocukların eğitim giderlerinin karşılanması ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Çocukların her alanda gelişimlerini destekleyen çalışmalar yürütülmüş, özellikle kısıtlı oyun alanlarına sahip olan yerleşim merkezlerinde çocuk parkları yapılmış, çeşitli oyun ve spor merkezleri ile kütüphaneler açılmıştır. Hukuk alanında da çocuklar için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Çocuğa ceza vermek yerine onu suça iten nedenlerin araştırıldığı merkezler kurulmuş, Türk Medeni Kanunu'nda ve ceza yasalarında aileyi, çocuğu ve kadını koruyan hükümlere yer verilmiş, 18 yaşına kadar olan çocukların sosyal güvenlik kapsamına dahil edilmeleri konusuyla ilgili düzenlemeler yapılmış ve çocuk mahkemeleri kurulmuştur. Ailelerde de yapısal değişiklikler gerçekleşmiş, kadınlar çalışma hayatına girmiş, geleneksel kalabalık ailenin yerini anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile almış, çocuğun yetiştirilmesinden ve eğitiminden birinci derecede sorumlu olan kişiler anne babalar olmuştur. Erken çocukluk yıllarının önemine inanan aileler, çocuklarının tüm gelişimlerini okula gitmeden destekleme yoluna gitmiş, çocuklarını ilgi ve yeteneklerine göre çeşitli sosyal ve sportif faaliyetlere yönlendirmiş, çocuğa evde önemli bir birey olduğunu hissettirmeye ve aile içi kararlarda çocuğun fikrini önemsemeye başlamıştır. Bütün bunlar, modern toplumda çocuğa verilen önemi ifade etmektedir. Günümüzde bütün bunlara rağmen toplumsal değişim sonucu getirilen

olanaklardan birçok çocuğun yararlanamadığı da bir gerçektir. Hedef, ülkemizin tüm çocuklarının bu imkanlara kavuşmasının sağlanmasıdır (Megep, 2009: 5 -10).

Toplumsal hayatta meydana gelen her türlü değişiklik çocuğu etkilemektedir. Toplumsal değişmelerden birisi olan göçün çocuk üzerinde olumlu ve olumsuz bazı etkileri söz konusudur; kırsal kesimde temel eğitimin ötesinde eğitim olanakları mevcut bulunmamakta, kente göç edenler bu eğitim olanaklarından faydalanma şansını yakalamaktadır. Buna karşın, göç edilen bölgelerdeki nüfusun aşırı bir şekilde artması eğitimde verimin ve kalitenin düşmesine sebep olmaktadır (Tezcan, 2005; 121). Teknolojik gelişmeler, ekonomik gelişmeler, kitle iletişim araçları, savaşlar, göçler vb birçok etken toplumsal hayatı, dolayısıyla da çocuğu etkilemektedir.

1.1.8. Çocuk ve Toplumsal Sorunlar

Bu başlık altında, çocuk ve aile içi sorunlar, çocuk ve yoksulluk, çocuk ve suç, çocuk ve şiddet, çocuk istismarı ve ihmali ile kimsesiz çocuklar konuları yer almaktadır.

1.1.8.1. Çocuk ve Aile İçi Sorunlar

Ailesel sorunları boşanma, aile içi huzursuzluklar, kardeş kıskançlığı vb olarak ifade etmek mümkündür. Tüm bu sorunlar çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Aile İçi Huzursuzluklar:

Aile içi ilişkiler çocuğun sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi konusunda büyük öneme sahiptir. Aile içi ilişkilerin niteliği iyi ise çocuk iyi, ilişkilerin niteliği kötü ise çocuk kötü yetişir (Cüceloğlu, 1996: 372). Anne baba – çocuk ilişkisi, içinde yaşanılan toplumun etkisiyle belirlenmektedir. Türk aile yapısına ve eğitim sistemine bakıldığında, genel olarak aşırı koruyucu, otoriter, baskıcı, kontrol edici bir yapının öne çıktığı, çocukların saygılı, uysal, baş eğici, pasif kişilik yapısıyla biçimlendiği, kurallara uygun davranışlar ödüllendirilirken, sorgulayıcı, atılgan, aktif davranışların cezalandırıldığı, çoğunlukla pasif, söz dinleyen çocukların anne babayla olumlu ilişkiler kurduğu, kendi görüşlerini ifade edebilen, aktif ve girişken çocukların ise çatışma kaynağı olduğu gözlemlenmektedir. Ülkemizde, anne ve babalar, çocukların söz dinlememesinden, anne ve babalarının inançlarına ve değer yargılarına, standart ilke ve

kurallara ayak uydurmamalarını çatışmanın kaynağı olarak göstermekte; çocuklar ise, farklı değer yargılarına, düşünce yapısına sahip olan bu kuşak tarafından anlaşılamanın ve onlarla sağlıklı iletişim kuramamanın çatışmaya neden olduğunu ifade etmektedirler. Anne babanın, çocuğa kişisel konularda seçme ve karar verme özgürlüğü tanımaması ve onun kişiliğini hiçe sayması, çatışmaya neden olmaktadır. Aile içinde oluşturulmuş olan etkileşim ortamı, çocuğun veya gencin bağımsızlığını elde etmesindeki en önemli etkidir. Çocuk, kendini gerçekleştirmek, kendi kendine yeterli olmak ve kararlarını tek başına almak, kendine özgür bağımsız bir birey olarak tanınmak, başkaları tarafından anlaşılmaq, arkadaş grubuna ait olmak, grup tarafından kabul görmek, ailesi tarafından ilgi görmek ve desteklenmek ister. Bağımsız karar verme olanağı tanınması ve çocuğa verilen sorumluluğun kademeli olarak artırılması, çocuğun sorunlarıyla daha kolay başa çıkmasına ve yetişkinliğe daha rahat geçmesine fırsat verir (Yavuzer, 2000: 47-51).

Kardeş Kıskançlığı:

Aile içinde yaşanan bir diğer sorun da kardeş kıskançlığıdır. Bütün duygular gibi, kıskançlık duygusu da doğal bir duygudur. Çocuk, anne sevgisini kaybedeceği düşüncesiyle ya da annesini paylaşamama duygusuyla kardeşine karşı kıskançlık duyguları beslemeye başlar. Bu durum belli bir ölçüde devam ettiği sürece hiçbir sakınca yoktur. Ancak kimi zaman, kıskançlık duygusunun olması gerektiğinden fazla bir hal alması kardeşler arasında önemli sorunlar ve olumsuzluklar yaşanmasına neden olabilmektedir.

Kıskançlık duygusu, sevilen kişinin bir başkasıyla paylaşamamasından ve temelde güvensizlikten kaynaklanan doğal bir duygudur. Çocuk, her zaman kendi üzerinde olan dikkat ve ilginin yeni doğan kardeşine yöneltilmesiyle birlikte kıskançlık duygusunu yaşayabilmektedir. Çocukta bu duygunun aşırı bir hal almaması için anne babaya büyük görev düşmektedir. Anne babanın çocuğa, kardeşinin doğmasıyla birlikte dünyasında değişen hiçbir şeyin olmadığını ve kendisine karşı duyulan sevginin azalmadığını anlatması, çocuğa sorumluluklar yüklenmesi, çocuğun bu süreç içinde statü kaybına uğramadığını anlamasını ve özgüvenine yeniden kavuşmasını sağlamaktadır (Yavuzer, 2000: 167 – 168).

Boşanma:

Boşanma, ruhsal açıdan bütün aile üyelerini sarsan, ailenin bölünmesine veya tümüyle dağılmasına neden olan karmaşık bir olaydır. Boşanma sonrası süreç, hem kadın hem erkek için bunalımlarla dolu, her iki tarafın da kendini diğer insanlardan soyutladığı zor bir dönemdir. Boşanma olayı sonrasında en çok zarar gören ve yıpranan küçük çocuklardır. Kişiliğin temellerinin atıldığı çocukluğun ilk yıllarında çocuk için anne baba sevgisi, ilgisi ve şefkati ile güven duygusu içinde bir arada yaşamak çok önemlidir (bkz. Çağdaş, 2006: 42).

Bazı batı ülkelerinde nüfusun 1/3'ünü boşanmış aileler oluşturmaktadır. Maalesef ülkemizde de boşanmaların arttığı görülmektedir. Boşanma, ailenin tüm üyelerini etkileyen bir olgudur. Boşanmış ailede çocuğun daha az örselenmesi konusunda anne-babanın tutum ve davranışları büyük ölçüde önem taşımaktadır. Çocuk çok nadir durumlarda anne-baba arasındaki anlaşmazlıklar dışında tutulmakta, genellikle pasif ya da aktif bir biçimde olaya dahil edilmektedir. Çocuğun yaşı, gelişim ve kişilik özellikleri, anne-babanın ilgisi ve kendisine ayırdıkları zaman, anne-babanın karşılıklı tutumları çocuğun ortamdan etkilenme derecesini belirlemektedir. Çocuğun yaşının küçük olması ve ebeveynlerden birini düzensiz aralıklarla görmesi, çocuğun ortamdan etkilenme derecesini arttıracaktır. Çocuk kendini olayların içinde bulmakta ve çocuğa zaman zaman “hakem olma”, “karar verme”, “taraf tutma” gibi sorumluluklar yüklenmektedir. Ayrıca, çocuk anne ve babasının yanında onları birbirlerine hoş gösterebilmek amacıyla gerçekten sarak yapay rollere de girebilmektedir. Bazı çocuklar ise, anne-babalarının ilişkilerinde sorun yaşamalarından kendilerini sorumlu tutmakta, bu konuda kendilerini suçlamaktadırlar. Bu suçluluk duygusu, beraberinde bir takım sağlıksız tutumları da getirmekte, örneğin çocuk babasını hiç görmediği halde öğretmenine ve arkadaşlarına babasıyla birlikte yaşadıklarını anlatabilmekte, babasından doğum günü hediyesi aldığını söyleyebilmekte veya eve ismini açıklamadan sık sık telefon eden kişinin babası olduğunu savunabilmekte, babaannesi ölürse babasını yönlendirecek kimse kalmayacağı için babasının annesine dönebileceğini düşünebilmekte ve mahkemede velayetinin kardeşiyle birlikte annesine verilebilmesi için nasıl tanıklık etmesi gerektiğini düşünmek gibi yaşının üzerindeki zorlamalarla baş başa kalabilmektedir. Boşanmış ailede çocuk, ebeveynlerden birinin evden uzaklaşması, hayat düzeninin bozulması, yakın geleceğin belirsizliği gibi nedenlerle sıkıntı

yaşamaktadır. Bu sıkıntı, çocukta değersizlik duygusu, terk edilme kaygısı, aşırı hassasiyet, dengesizlik, aşırı olgunluk belirtileri, birlikte olduğu ebeveyni suçlama ve ona karşı saldırganlık, okulda başarısızlık, az soru sorma, az oyun oynama gibi belirtilerin görülmesine neden olmaktadır (Yavuzer, 2000: 80-82).

Eşlerin boşanması, çocukların sorunlarının artmasına neden olmakta; boşanmayla birlikte çocuğun anne babasıyla ilişkisi bozulmakta, çocukta terk edilmişlik duygularının oluşması, çocuğun özgüveninin ve özsaygısının azalması söz konusu olmakta ve çocukta ruhsal uyumsuzluk, davranış bozukluğu ve okul başarısızlığı gibi olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır. Boşanma, çocuğu yalnızca çocukluk döneminde değil, yetişkinlik döneminde de etkilemektedir. Parçalanmış aileden gelmiş olanlar yetişkinlik döneminde suçluluk, kişilik bozukluğu ve intihar girişimleri gibi sorunlar yaşayabilmektedir (bkz. Tezcan, 2005: 95-96).

Her boşanmada, çocuğun belli ölçüde örselendiği bir gerçektir. Ancak, anne baba sevgisinden ve desteğinden yoksun kalmayan bir çocuğun, tek bir çatı altında yaşamasalar da ruh sağlığı bozulmayabilir. Anne ve babanın yanlış tutumlardan kaçınması, boşanma sürecinin olumsuz etkilerinden çocuğu korumalarını sağlar. Başarısız eşlerin, başarısız birer anne ve baba olması gerekmez. Kendi duygularına yenilmeyen ve boşanma şokunu atlatan anne ve baba, boşanma sonrası çocuğun sarsılan güvenini tekrar yerine getirebilir. Anne babanın, çocuğa boşanmanın ne demek olduğunu, geçinemediklerini, bir arada mutlu olamadıklarını eşini kötülemeden açık bir dille anlatması; boşanmada çocuğun bir suçunun olmadığını, boşanmayla anne babadan birini yitirmeyeceğini ifade etmesi; çocuğu eşiyle olan çatışmasının dışında tutması; duygularına yenilip çocuğu kendi tarafına çekmeye çalışmaması; öç alma duygusuyla çocuğu diğer ebeveyninden yoksun bırakmaması çocuğun boşanma sürecinden olumsuz etkilenmesini engeller (Yörükoğlu, 1998: 271-272).

1.1.8.2. Çocuk ve Yoksulluk

Bireylerin temel gereksinimlerini karşılamada yetersiz kalmalarını ifade eden yoksulluk olgusundan en çok etkilenen grup çocuklardır. Yoksulluk, çocukların yaşama ve büyüme haklarını kısıtlamakta; çocukların bedensel ve zihinsel gelişimine zarar vermekte, öğrenme kapasitelerinde azalmalar görülmesine neden olmakta; çocuklarda saldırganlık, hiperaktivite, dikkat eksikliği, öfke ve huzursuzluk gibi davranış

bozukluklarının daha sık görülmesine sebep olmaktadır. Sosyo-ekonomik yetersizlikler nedeniyle çocukların fiziksel gelişimlerine imkan verecek oyun alanları, parklar vb. mekanlar bulunmamakta, ayrıca beslenme düzeyinin düşmesi sonucu çocuklarda büyüme geriliğine, hastalığa ve hatta ölümlere rastlanmaktadır. Yoksul ailelerde çocuğun erken yaşta çalışmaya başlaması durumuna daha sık rastlanmakta; çocuk ihmal ve istismarı daha sık görülmekte; akran grubu içerisinde ekonomik açıdan farklılıklar söz konusu olduğunda çocukta aşağılık duygusu gelişmekte, daha üst sosyoekonomik sınıfa özenme ve yükselme çabaları çocuğun suça yönelme eğilimini artırmaktadır (Tezcan, 2005: 102-103).

Çocuk yoksulluk oranları son dönemlerde düşmüş olmakla birlikte, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede olduğu gibi çocuklar yetişkinlere oranla çok daha yüksek bir yoksulluk riski altında yaşamaktadır. Yoksulluk oranı, 2002 yılında on beş yaşın altındaki çocuklarda yaklaşık %35 iken, bu oran 2005 yılında %28'e gerilemiş, yıllık işsizlik oranı ise yaklaşık 15–24 yaş aralığındaki gençler arasında %19 gibi yüksek bir oranda seyretmeye devam etmiştir (UNICEF, 2007). Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2006 yılında yapılmış olan “Yoksulluk Çalışması” sonuçlarına göre, Türkiye’de yoksulluk oranının %17,81 olduğu, fertlerin yaklaşık % 0.74’ü yani 539 bin kişi sadece gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 17.81’i yani 12 930 bin kişi ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamakta olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın kişi başı günlük harcaması, satın alma gücü paritesine göre 1 Doların altında kalan fert bulunmamaktadır. 2005 yılında % 0.87 olarak tahmin edilen açlık sınırının altında yaşayan fert oranı 2006 yılında % 0.74’e, yoksul fert oranı da % 20.5’den % 17.81’e düşmüştür (TÜİK, 2006c).

Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, sağlık ve beslenme, eğitim, katılımla birlikte olumsuzluk, sömürü ve ayrımcılıktan korunma hakkı gibi birçok haktan yoksun kalacaktır. 1 milyarı aşkın çocuk, yaşama, büyüme ve gelişme açısından vazgeçilmez öneme sahip olan bu haklardan en az birinden ya da ikisinden yoksundur. Milyonlarca çocuk ciddi boyutlarda beslenme, su ve hijyen gibi temel sağlık hizmetleri, barınma, eğitim ve bilgilenme haklarından yoksun durumdadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, aile gelir düzeyi ve varlıklılık vb anlamlardaki göreceli yoksunluk, çocuklara eşit fırsatlar tanınmadığı anlamını taşımaktadır. Her yıl on milyonlarca çocuk sömürünün, şiddetin ve suiistimalin kurbanı olmaktadır, güvenlik ve saygınlık hakları

gerçekleşmeyen çocuklar da yoksunluk içindedirler. Bu gibi durumlar, çocukların kendi potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini ve çocukluk döneminin gerektiği gibi yaşanmasını engellemektedir (UNICEF, 2005).

1.1.8.3. Çocuk ve Suç

Genel olarak toplumdaki ortak norm ve değerlere aykırı olan davranışlar suç olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde, bir ceza hukuku normunu ihlal eden ve 18 yaşından küçük olan kimse hukuksal açıdan suçlu çocuk olarak kabul edilmektedir (Tezcan, 2005: 107). Çocuk suçluluğu, çocuktaki anti sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir davranışa dönüşmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyolojinin çocuk suçluluğuna yaklaşımındaki amaç, çocuğu suça iten toplumsal nedenleri bulmak, çocukların suç işlemesini önlemek için çalışan resmi kurumları ve sivil toplum kuruluşlarına bilgilendirmek ve suça karışan çocuğun tekrar aynı suçlu davranışı gerçekleştirmemesi için gerekli olan rehabilitasyon çalışmalarına yönelik projeler üretip sorunun çözümüne yardımcı olmaktır. Sosyologlar, çocuğu suça yönelten sosyokültürel, sosyoekonomik nedenlerle ilgilenirler. Nedenleri farklı olmakla beraber, suçta insan varlığı en önemli çekirdeği oluşturur; bu çekirdek, insanın kişiliğinden, manevi değerlerinden, huylarından, hayata bakışından ve dış etkilere cevap tarzından oluşur (Avcı, 2008: 9).

Çocuk suçluluğu bütün dünya için olduğu gibi, ülkemiz için de önemli sosyal sorunlardan biridir. Tüm dünyada çocuk suçluluğunun mevcut durumu, nedenleri, önlenmesi ve suça itilen çocukların topluma yeniden kazandırılması ile ilgili yoğun çalışmalar söz konusudur. Suç ile ilgili araştırmalar bir bütün olarak incelendiğinde, suçu önlemeye yönelik erken tanı – tedbir çabalarının ve suçun ortaya çıkısındaki ilk belirtilerin çocuklukta görüldüğü düşüncesiyle çocuk suçluluğu araştırmalarının önemle üzerinde durulan iki kavram olduğu görülür (Bayındır vd., 2007: 95).

Çocuk suçluluğuyla ilgili bireysel ve çevresel olmak üzere iki nedenden bahsedilmektedir. Çocuğun benlik tasarımı, biyolojik, kalıtsal, fiziksel ve psikolojik özellikleri, sağlık koşullarının iyi olmaması, çeşitli ruh hastalıkları, zeka geriliği ve yetersiz beslenme bireysel nedenleri oluşturmakta; düzensiz aile, okul, akran grubu, serbest zamanların kötü alışkanlıklarla değerlendirilmesi, medyanın olumsuz etkileri ve olumsuz bir sosyal çevre ise çevresel nedenleri oluşturmaktadır. Ailede psikolojik

yönden dağınıklık, aile içi iletişimin yetersizliği, boşanma, ayrılık, anne babanın ölmesi, göç vb. ailesel etkenler çocuk suçluluğunun artmasının önemli sebeplerindendir. Bu unsurların tek başına bir suç işleme nedeni olabileceğini iddia etmek yanlış olsa da, tüm bunların birbiriyle etkileşimi sonucunda çocuk suça yönelebilmektedir (Tezcan, 2005: 107; Ereş, 2009: 90).

Gençlerin suça yönelmesinde toplumsal etkenler önemli bir yer işgal etmektedir. Toplumdaki hızlı değişimler, geleneksel değer ölçülerinin yıkılması, toplumsal eşitsizlikler, siyasi çalkantılar, suçluluğun büyük boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır. Suç işleyen çocukların aileleri incelendiğinde, bu çocukların genellikle çok çocuklu, yoksul ve eğitilmemiş ailelerin çocukları olduğu, aile içinde kavga ve geçimsizliklere oldukça sık rastlandığı, çoğu zaman ailenin ayrılık ve boşanma nedeniyle dağıldığı, çocukların denetimden uzak ve başıboş durumda olduğu, aile içinde çok gevşek ya da çok sert bir disiplin uygulandığı, anne sevgisinin yetersiz olduğu, anne babaların ceza yöntemi olarak dayığı sık ve ölçüsüzce uyguladığı ve babası suç işlemeye yatkın olan çocukta daha yüksek oranda suça yönelme eğiliminin söz konusu olduğu görülmüştür. Çocukluk döneminde işlenen suçlar, bütün dünyada en çok tartışılan toplumsal sorunlardan birisidir. Yapılan araştırmalarda, 18 yaşından önce işlenen suçların hızla arttığı, suçluluk oranındaki artışın genç nüfusun artış oranından daha hızlı olduğu, suça yönelen gençlerin yaş ortalamasının gittikçe düşmekte olduğu, topluca işlenen suçlarda artış görüldüğü tespit edilmiştir. Çocuk ve gençlerin topluma karşı işledikleri yasa dışı suçlar ülkeden ülkeye farklılaşmaktaysa da, her yerde saldırganlık, hırsızlık, adam soyma, yaralama başta gelen suçlardır. Bu suçlar, hızlı sanayileşme ve kentleşme ile birlikte artmakta, gelişmiş ülkelere geri kalmış ülkelere doğru yayılmaktadır (Yörükoğlu, 1998: 399-402).

1.1.8.4. Çocuk İstismarı ve İhmali

Yapılan araştırmalar, çocuğa kötü davranma olgusunun maalesef oldukça yaygın olduğunu ortaya çıkarmıştır. Aç bırakılan, dövülen, sigara veya demirle yakılan, işkenceye maruz kalan, elbise dolabına kilitlenen, cinsel bakımdan kullanılan çocukların sayısı oldukça fazladır. Genel olarak bakıldığında, çocuğa kötü davranma olasılığının; anne babanın çocuğa kötü davranma eğiliminde olması, anne babanın yaşamlarının zor bir dönemini yaşıyor olmaları, çevrelerinde kendilerine destek olacak kişilerin

bulunmaması, içinde yaşanan aile ortamının stresli olması, insan ilişkilerine tepki göstermeyen, ilgisiz, yavaş öğrenen, yetiştirilmesi zor çocuklara sahip olmaları gibi durumlarda arttığı gözlemlenmektedir. Bu unsurlar bir araya gelince çocuğa kötü davranma durumunun ortaya çıkma olasılığı yükselir, yine de bu unsurların hiçbiri çocuğa kötü davranmayı haklı göstermemelidir. Çocuğa kötü davranılmasının önlenbilmesinin mümkün olup olmadığı konusu üzerinde düşünen psikologlar, anne babanın kişilik özelliklerini değiştirmenin oldukça zor olduğunu, ancak anne babaların stresle başa çıkabilme yollarını öğrenmelerinin mümkün olduğunu, öğrenme sürecine başlanabilmesi için de anne babaların bu konuda ilgili ve istekli olmalarının, yaşamlarının bu yönünü değiştirmek istemelerinin zorunlu olduğunu, anne babayı bir dereceye kadar değiştirmek mümkün olsa bile çocuğu değiştirme imkanının oldukça kısıtlı olduğunu vurgulamışlardır.

Tezcan (2005: 98), sürekli ağlayan, huysuz, yeme ve uyuma düzeni bozuk, bedensel sakatlığı olan, yavaş öğrenen ve kendisine öğretilenlere ilgi göstermeyen çocuklara kötü davranılma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Sürekli stres içinde olan, yaşamlarından memnun olmayan, yaşadıkları çevreyi beğenmeyen, duygusal açıdan destek almamış olan, yalnız ve bunalım içinde olan anne babaların çocuklarına kötü davranma olasılığı daha yüksektir. Engellenme ve stres durumlarında kullanabilecekleri tek model olarak çocuklara dayak atma, saldırma ya da çocukları kendi başlarına bırakma yoluna başvuran anne babalar, çocuklarına iyi davranma modelinden yoksundur.

Çocuğun bakımından sorumlu olan kişiyle (anne, baba, bakıcı vb.) çocuk arasında ortaya çıkan ve çocuğun gelişim sürecini olumsuz yönde etkileyen etkileşimlere istismar, etkileşim eksikliklerine ise ihmal denilmektedir. Çocuk ihmali, anne babaların çocuğun yiyecek, giyecek, ısınma, tıbbi bakım gibi temel ve hayati önem taşıyan gereksinimlerini karşılamamaları, çocuğun bakım, beslenme ve eğitimi aksatmalarını ifade etmektedir. Fiziksel istismar, çocuğa zarar vermek amacıyla yapılan davranışları, çocuğun kaza dışında fiziksel açıdan başına gelen olumsuzlukları ifade etmektedir. Cinsel istismar, henüz cinsel olgunluğa ulaşmamış çocukların, bilinçli bir biçimde rıza göstermeyecekleri, gerçek anlamda kavrayamayacakları, aile kavramıyla ilgili toplumsal tabulara zarar veren veya yasadışı olan cinsel eylemlere katılması şeklinde ifade edilmektedir. Duygusal istismar ise sevgi ve yakınlık yokluğu, aşırı

koruyucu davranışlar, aşırı otorite, tehdit, sözle saldırı, bağırma gibi olgularla gerçekleştirilen ve yetişkinin davranışlarından ötürü çocuğun psikolojik, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişiminde duraklama, gerileme, engellenme görülmesi şeklinde ifade edilmektedir. Duygusal istismarın reddetme, korkutma, aşağılama, ayırma, kışkırtma, duygusal engelleme ve yetişkinleştirme şeklinde alt boyutları söz konusudur. Ülkemizde, çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri arasında eğitim eksikliği, bireysel özellikler, psikolojik sorunlar, geleneksel değer yargıları, toplumsal değişme, sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının yetersizliği, ekonomik yetersizlikler, yasal eksiklikler ve yasaların uygulanmaması nedenleri sayılabilir (Tezcan, 2005: 97-98).

1.1.8.5. Kimsesiz Çocuklar

Aile korumasından ve desteğinden büyük ölçüde yoksun olan, tamamıyla sokağı mesken edinen, geceleri veya bazı geceler evine dönmeyen, sık sık evden kaçan, evden atılan, ailesi olmayan, terk edilen veya ailesi olduğu halde bütünüyle başıboş bırakılan çocuklar sokak çocukları olarak görülmektedir. Çocukların sokakta olmalarının ilk ve en önemli nedenini aile yapısı oluşturmakta, aile içi şiddet, ilgisizlik, sevgisizlik, ihmal ve istismar, çocuğun çalışmaya zorlanması, ekonomik yetersizlik, eğitimsizlik, parçalanmış aile yapısı gibi nedenler çocuğu sokağa itmektedir. Aile yapısının dışında, çocukluk dönemiyle ilgili çeşitli duyguların doyurulamaması, arkadaş çevresinin olumsuz etkileri, çocuğun macera arayışları da çocukları sokağa yönelten etkenler arasında yer almaktadır (Tezcan, 2005: 107-108).

Toplumumuzda çocukların sokakta yaşama ve çalıştırılma nedenlerini anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarında yapmış oldukları hatalar (aile içi şiddet, aşırı baskıcı sevgisiz yaklaşımlar, vb.); sokağın baskıcı aile ortamından daha özgür ve rahat olması; ölüm, boşanma gibi nedenlerle ailenin parçalanmış olması; köyden kente göçler; yoksulluk; eğitimsizlik; yasaların yeterince ve etkin olarak uygulanamaması; koruyucu ve önleyici sosyal hizmetlerin yetersiz oluşu ve sosyal destek sistemlerinin zayıflığı şeklinde özetlemek mümkündür (Megep, 2009: 40).

Sokak çocukları, aile içi ilişkileri kopmuş, çeşitli nedenlerle evlerinden uzaklaşmış, bir ev ortamı içinde yaşamayan, gününün tamamını sokaklarda geçiren, mekan olarak genellikle kullanılmayan binaları veya köprü altlarını seçen, eğitim sürecinden çeşitli sebeplerden ötürü erken ayrılmış, toplumun genel yargılarından uzak,

kendilerine özgü kuralları, yaşam anlayışları olan, toplum kurallarından ve toplumdaki bir şekilde uzaklaşmış, devletin kurumlarıyla hiçbir şekilde iletişime geçmeyen, her an suç işlemeye meyilli veya her an suça itilebilecek çocuklardır. Sokak çocuklarının ortak özellikleri şu şekilde özetlenebilir: Toplumdaki yazılı kurallara ve ahlak kurallarına uymama, suça meyilli olma, suç işletilmeye açık olma, sigara ve alkol bağımlılığı, çeşitli uyuşturucu maddeler kullanma, sosyal güvenlik yetersizlikleri, fiziksel ve psikolojik istismara açık olma, aile içi şiddet ve istismara uğrama vb. (Özen, 2005).

1.1.9. Çocuk Hakları

Çocuğun, ileride yetişkin bir birey olarak topluma katılması için bir takım haklara sahip olması, bir takım yükümlülüklerle ve yaptırımlara tabi tutulması oldukça gereklidir. Çocuğun hak ve yükümlülükleri kıyaslandığında, hakların daha fazla olduğu görülmektedir. Çocuğa yükümlülüklerine kıyasla daha fazla hak tanınmış olması, çocuğun korunmaya muhtaç oluşundan kaynaklanmaktadır (Çeker, 2004: 135).

Çocukların yetişkinden farklı fiziksel, fizyolojik, davranışsal ve psikolojik özellikleri olduğu, sürekli büyüme ve gelişme gösterdiği bilincinin yerleşmesi, çocukların bakımının bir toplum sorunu olduğu ve bilimsel yaklaşımlarla herkesin bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşüncesine öncelikle 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nde şekil verilmiştir. Sonrasında, bu düşünce güncellenerek 20 Kasım 1959'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda "Çocuk Hakları Bildirgesi" ile kabul edilmiştir. On ilkeden oluşan Çocuk Hakları Bildirgesi şöyledir (www.cocukhaklari.gov.tr):

1. İlke : Tüm dünya çocukları bu bildirgedeki haklardan din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayırımı yapılmaksızın yararlanmalıdır.
2. İlke : Çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları gözetilmelidir
3. İlke : Her çocuğun doğduğu anda bir adı ve bir devletin vatandaşı olma hakkı vardır.
4. İlke : Çocuklar sosyal güvenlikten yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma

sağlanmalıdır. Çocuklara yeterli beslenme, barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım sağlanmalıdır.

5. İlke : Fiziksel, zihinsel ya da sosyal bakımdan özürli çocuğa gerekli tedavi, eğitim ve bakım sağlanmalıdır.

6. İlke : Çocuğun kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimi vardır. Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmelidir. Küçük yaşlarda çocuğu annesinden ayırmamak için bütün olanaklar kullanılmalıdır. Ailesi ve yeterli maddi desteği olmayan çocuklara özel bakım sağlamak toplumun ve kurumların görevidir. Çocuk sayısı fazla olan ailelere devlet yardımı yapılmalıdır.

7. İlke: Genel kültür ve yeteneklerini, bireysel karar verme gücü, ahlaki ve toplumsal sorumluluğu geliştirecek ve topluma yararlı bir üye olmasını sağlayacak eğitim hakkı verilmelidir. Bu eğitimde sorumluluk önce ailenin olmalıdır. Eğitimin ilk aşamaları parasız ve zorunlu olmalıdır.

8. İlke : Çocuk her koşulda koruma ve kurtarma olanaklarından ilk yararlananlar arasında olmalıdır.

9. İlke : Çocuklar her türlü istismar, ihmal, ve sömürüye karşı korunmalı ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamalıdır. Çocuk uygun bir asgari yaştan önce çalıştırılmayacak, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve izin verilmeyecektir.

10. İlke : Çocuk ırk, din ya da başka bir ayrımcılığı teşvik eden uygulamalardan korunacaktır. Anlayış, hoşgörü, insanlar arası dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ortamında enerji ve yeteneklerini diğer insanların hizmetine sunulması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin ışığı altında Türk Çocuk Hakları Bildirisi hazırlanmıştır. Bu bildiri 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Bildirinin maddeleri şunlardır (www.cocukhaklari.gov.tr):

1- İyi yetiştirilme, iyi bakım ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde sevgi, ilgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Her yurttaş, resmi ve özel her kurum bu çocuk hakkını tanımak, eldeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümlülüğündedir. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılmasına öncelik verilir.

2- Hiç bir çocuk 16 yaşından önce resmi öğrenimden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir şekilde sömürülemez.

3- Her ana baba çocuğuna bakmak, onu en iyi şekilde, bilgili ve becerili yetiştirmekle yükümlüdür. Orta dereceli öğrenime devam etmeyen, edemeyenlerin gerekli bilgi ve becerileri kazanmaları için devlet kurslar açar. Ana babanın yeterli olmadığı durumlarda bu görev çocuğun birinci derece yakın akrabalarına ve devlete düşer.

4- İlk öğrenimden sonra orta dereceli okullara devam etmeyenler, edemeyenler için tarımsal, teknik bilgi ve beceri kazandıran kurslar açılması ve bu kurslardan çocukların yararlanması için Milli Eğitim Bakanlığı, Belediye Başkanlığı ve muhtarlar işbirliği yapmakla yükümlüdür.

5- Sakat ve uyumsuz çocukların iyileştirilmeleri, yaşama zorluğu çeken çocukların kurtarılmaları, durumlarına uygun bir meslek için kendi yaşamlarını kazanacak derecede güçlü ve başarılı yetiştirilmeleri ana baba ile birlikte devletin ve bu amaçla kurulmuş örgütlerin ödevidir.

6- Çocuğun korunmasıyla ilgili yasalar öncelikle hazırlanıp çıkarılmalı, geciktirilmeden uygulanmalıdır.

Tarihte en geniş kabul gören insan hakları belgesi olan Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) ise, ilk kez 1989 yılında Birleşmiş Milletler üyesi 191 ülke tarafından onaylanmıştır. ÇHS, üzerinde pazarlık yapılması mümkün olmayan, uluslararası planda mutabakata varılmış standartlar ve yükümlülükleri içermektedir. Belge, sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ve medeni alanlardaki insan haklarını en geniş biçimde tanımlamaktadır. Devletler, çocukların haklarına eksiksiz bir biçimde saygı gösterilmesini sağlayacak önlemleri almakla yükümlüdürler. Dünyadaki bütün çocukların sahip oldukları bu haklar 4 temel başlıkta özetlenebilir (UNICEF):

1. Yaşama hakkı: yaşam, sağlık, beslenme, isim ve vatandaşlık
2. Gelişme hakkı: eğitim, bakım, eğlenme
3. Korunma hakkı: sömürü, istismar ve ihmalden korunma
4. Katılım hakkı: ifade, bilgi, düşünce ve inanç

Yaşama, gelişme, katılım, çocuğun yararının gözetilmesi ve ayırım gözetmeme ÇHS'ye yön veren temel değerlerdir. Bütün çocuklar temel özgürlüklere ve doğal haklara sahip olarak doğarlar. ÇHS, on sekiz yaşın altında olanları çocuk olarak

tanımlamakta ve ırk, renk, cinsiyet, inanç ve statüsüne bakılmaksızın nerede olurlarsa olsunlar bütün çocukların eşit haklara sahip olduğunu vurgulamaktadır (UNICEF).

Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesini 14 Eylül 1990'da, Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde düzenlenen "Çocuklar İçin Dünya Zirvesi"nde imzalamıştır. Sözleşme, Aralık 1994'de Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçirilerek yürürlüğe girmiştir. Türkiye, çocukların yaşadıkları sorunlara evrensel ölçütlerde çözümler getirmek amacıyla çocuk hakları sözleşmesini imzalayarak yürürlüğe koymayı kabul etmiştir. Bu evrensel ölçütler Türk toplumunun çocuk konusundaki geleneksel değerleri ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Türkiye'de çocuk haklarının kökleri Batılı oluşumlardan çok öncelere, Türk kültürünün geleneksel değerlerine dayanmaktadır. Örneğin, çocuk hakları terimi Tanzimat döneminde bazı aydınlarca tıpkı insan hakları teriminde olduğu gibi telaffuz edilmiştir. Toplumun bu yapısı çocuk hakları sözleşmesinin süratle kabulünü ve yürürlüğe konmasını kolaylaştırmıştır. Önemli olan sözleşmenin ön gördüğü hakların aynı ölçüde hayata geçirilmesi ve gerekli koşulların aynı hızda oluşturabilmesidir (Doğan, 2001).

1.1.10. Çocuk ve Çalışma Hayatı

Tezcan (2005: 103-105), çocuk emeği konusunda iki farklı bakış açısının söz konusu olduğunu, bunlardan birincisinin çocuk emeğinin kullanımının toplumsal bir sorun olarak görülmesi ve çocuk emeğine karşı çıkılması şeklinde olduğu, ikincisinin ise çocukların çalıştırılmasının bir sosyalizasyon süreci olarak kabul edilmesi ve çocuğun topluma katılımında çalışmanın çok önemli bir işlev olarak görülmesi şeklinde olduğunu belirtmiştir. Çocukların çalışma hayatına erken yaşta girmesi, normal bir büyüme ve gelişme sürecinden geçmelerine engel olmaktadır. Çalışmak, çocuk bedeninde normal dışı sapmalara, ruhsal ve toplumsal açıdan da tahribata neden olmaktadır. Çocuklar, erken yaşlarda daha çok ailelerinin isteğiyle çalışma yaşamına girmekte, ailede gelir düzeyi düştükçe çocuğun yararı daha çok ekonomik açıdan değerlendirmekte, ailede gelir düzeyi arttıkça ise çocuk aile için ekonomik bir yarar aracı olmaktan ziyade psikolojik bir doyum aracı olmaktadır.

Hızlı nüfus artışı, köyden kente göç ve yoksulluk çocukları hem çalışma hayatına hem de sokağa iten sebeplerdir. Çocuklar çalışma hayatına eğitimsiz olarak başlamaları dolayısıyla yaşamlarını niteliksiz işçi olarak geçirmeye mahkum

bırakılmaktadır. Türkiye’de nüfusun azımsanmayacak bir bölümü kırsal kesimde yaşamakta, tarımsal faaliyetlerin %98’i küçük tarım işletmeleriyle sürdürülmektedir. İş Kanununa göre, tarımda iş gücü denetimi 50’den fazla işçi çalıştırmayan bu küçük tarım işletmeleri için geçerli değildir. Çocuk işçiler de güneş çarpması, tarım ilacı zehirlenmeleri, böcek sokmaları durumlarına karşı müdahale imkanları kısıtlı olan, olumsuz koşullara sahip, hijyenden ve denetimden uzak bu küçük işletmelerde çalışmaktadırlar (bkz. Akın, 2008: 116).

Çocuk işçiliği, dünya gündeminde en üst sıralarda yer alan ve çözüm bekleyen bir sorundur. Çocuk işçiliği sorunu, gelişmekte olan her ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de önem taşıyan bir sorundur. Bu sorun, ekonomik gelişim, sosyal kalkınma, nüfus ve eğitim düzeyi kavramlarıyla doğrudan ilişkilidir. Milyonlarca çocuk, sosyal, kültürel, eğitsel, zihinsel, fiziksel ve duygusal gelişimlerine zarar veren, ulusal ve uluslararası standartlara ve yasalara uygun olmayan koşullarda çalışmaktadır. Günümüzde çalışan çocukların sayısının kesin olarak söylenmesi mümkün olmasa da, ILO’nun yapmış olduğu araştırmalardan yola çıkılarak, dünyada 5 – 14 yaş grubunda 250 milyon çalışan çocuğun bulunduğu, 12 – 17 yaş grubunda ise 283 milyon çocuğun çalıştığı için okula devam edemediği tahmin edilmektedir. ILO katkısıyla DİE tarafından gerçekleştirilen Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketi temel göstergelerine göre, Türkiye nüfusunun % 25.4’ünü 6-17 yaş grubundaki çocukların oluşturduğu ve bu çocukların %10.2’sinin ekonomik faaliyetlerde rol aldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca, bu araştırmada ekonomik bir faaliyette bulunan çocukların %61.8’inin erkek, %38.2’sinin ise kız olduğu; %78,8’inin okula devam ettiği; %38,4’ünün ağırlıklı olarak hane halkı gelirin katkıda bulunmak amacıyla, %19,7’sinin ise hane halkının ekonomik faaliyetine yardımcı olmak amacıyla çalıştığı ortaya çıkmıştır (ILO, 2010).

Akın (2008: 118), çocuk işçiliğinin sınırlandırılması konusunda sağlık şartları ve insan sermayesi olmak üzere iki temel sebep önem taşıdığını belirtmiştir. Gelir dağılımındaki bozukluk, yoksulluk, eğitim hizmetlerindeki eksiklikler, kırsal kesimin ağırlıkta olması, çocuk işçiliğinin başlıca sebeplerini oluşturmaktadır. Eşit olmayan bir gelir dağılımı ve düşük gelir düzeyine sahip olan bir toplumda, yoksul insanlar girişimci olabilecekleri sermaye ve nitelikli işçiliğe sahip olamamakta ve fakirlik kısır döngüsü devam etmektedir. Çocukluk döneminde işçi olarak çalışmış olan anne ve babalar, kendi çocuklarını da iş piyasasına erken yönlendirmektedir. Türkiye’de çocuk işçiliği ile ilgili

kısa ve uzun dönemdeki bir takım hedefler söz konusudur. Kısa dönemde hedef, çocukların iş güvenliğini sağlamak ve yaşamlarını kolaylaştırmak; uzun dönemde ise hedef, çocuk işçiliğin yasaklanmasıdır. Zorunlu eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkarılması sayesinde çalışan çocuk sayısında önemli oranda bir azalma söz konusudur. Çocukların 8 yıla çıkarılan temel zorunlu eğitimlerinin 12 yıla çıkarılması ve meslek eğitiminin iyileştirilmesi yoluyla bu oranın daha da azalacağı düşünülmektedir.

1.1.11. Çocuk ve Tüketim

Tüketici olarak sosyalleşme, çocukların nasıl tüketici olacaklarını öğrenme sürecidir. Doğduğu anda sınırlı bir yapıda olan çocuğun öğrenme yeteneği, zamanla edindiği deneyimler sonucu gelişir. Tüketim tercihlerinin, tüketimle ilgili davranış kalıplarının, bilgi ve becerilerin öğrenilme süreci şeklinde tanımlanan tüketici olarak sosyalleşme sürecinde aileler çocuklarını model olma ve öğretme yoluyla doğrudan etkiler. Küçük tüketicilerin satın alma davranışını öğrenmesi gözlemlene, isteklerde bulunma, tercih yapma, yardımla alışveriş yapma ve bağımsız alışveriş yapma şeklindeki beş aşamalı bir süreç içinde gerçekleşir. Bu süreçte çocuk ebeveynleriyle etkileşim içinde tüketici rolünü öğrenir (Hawkins vd., 2010: 248-250).

Tüketim toplumuna geçişle birlikte, çalışma faaliyeti kitlesel üretimin devam ettirilebilmesi ve tüketicinin satın aldığı ödeyebilmesi için yapılan bir etkinlik halini almıştır. Tüketim, tüketim toplumunda kitlelere bir ödev olarak benimsetilmektedir. Var olan toplumsal sistem, üretici statüsünden çıkarılan, tüketici olarak tanımlanan bireylerden oluşmakta ve bireylere sahip oldukları ile asla yetinmemesini hatırlatmaktadır (Aydoğan, 2009: 54-55).

Tüketim toplumunda çocuklar, tüketimle ilgili kararlarda belirleyici bir role sahiptir. Bu sebeple yeni tüketim araçlarının çoğu doğrudan veya dolaylı olarak çocuk ve gençlere yönelik pazar faaliyetleri yürütmektedir. Çocuklar, tüketici olarak ekonomiye eskisinden daha fazla dahil edilmektedir. Medya, özellikle de reklamlar tüketimi kolaylaştıran araçlardır. Reklamcılarının ve pazarlamacıların hedef kitlesi olan çocuklar, bu konuda oldukça savunmasız durumdadır (Akçalı, 2009: 7).

Çocuklar çok erken yaşlarda televizyon izlemeye başlamakta ve reklam izleyicisi topluluğunun önemli bir üyesi halini almakta, dolayısıyla reklam endüstrisinin önemli bir hedefi konumuna gelmektedir. Tüketim toplumunun devamlılığı açısından

önemli bir yere sahip olan reklamlar, kadın, erkek, çocuk, hayvan demeksizin her canlıyı ve her nesneyi amacına ulaşmak için kullanmaktadır. Reklamcılar, çocukta tüketim isteğini kamçılayacağı, ailesini tüketime yönlendireceği ve ileriki yaşlarda iyi bir tüketici olmasını sağlayacağı düşüncesiyle reklam filmlerinde çocukları kullanmaktadır (Kuruoğlu ve Soygüder, 2009: 157,160).

Çocukların tüketici olarak sosyalleşirken geçirdikleri aşamalar reklam ve pazarlama stratejilerinin oluşturulmasında belirleyici rol oynamaktadır. 3 – 7 yaş arasındaki algısal dönemde çocuklar nesnelerin tek boyutunu algılamakta, okumayı bilmemelerine rağmen belli markaları, mağazaları, çizgi film karakterlerini tanıyabilmekte, ilgilerini çeken bir ürünü isteyip ısrar edebilmektedir. 7 – 11 yaş arasındaki analitik dönemde çocuk bilişsel ve sosyal gelişimiyle orantılı olarak reklamlar ve markalar hakkında daha detaylı bilgiye sahip olabilmekte ve tercih ettiği ürünlerin tüm özelliklerini incelemeye başlamaktadır. Yetişkinliğe geçiş aşaması olarak da kabul edilen 11 – 16 yaş arasındaki yansıtıcı dönemde ise çocuk marka seçimlerinde sosyal çevresinin bakış açısını önemsemekte ve onları etkilemekte, seçimlerinde kendi kararını alabilmekte ve çocukta tüketici olma isteği artmaktadır (İkinci, 2011: 67).

Çocuğun tüketici olarak bir davranış kalıbını benimsemesi bir süreç olarak ele alınabilir. Çocuğun yetişme sürecinde kazandığı normlar, tutumlar, davranışlar çevreden çeşitli biçimde çocuğa aktarılır. Bunların bir kısmı çocukla direkt temas ve etkileşimdeyken diğerleri uzaktadır. Çocukların gelecekteki tüketimleri bugünden belirlenebilir bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca, çocuklar, toplumda önemli bir tüketici grubunu temsil etmekte, tüketimde doğrudan karar veren bir grubu oluşturmakta, tüketimle ilgili aile kararlarına etkide bulunmakta ve tüketimde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, ülkemizde ve genç nüfus oranının yüksek olduğu diğer ülkelerde çocuk tüketicilere daha çok önem verilmektedir (Nazik, 2005).

1.1.12. Çocuk ve Din

Din, bireylerin başta gelen haklarından birisidir, toplumda bir mensubiyeti ifade eder. Çocuk, mensup kabul edildiği dinin hükümlerine ve muamelelerine tabi olur (Çeker, 2004: 183). Türk toplumunda, dinsel inançlarımız toplumdaki çocukluk anlayışını açıklamada bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. İslam düşünürleri, çocukluk ile ilgili konuları bağımsız bir inceleme alanı olarak ele almıştır. İslam toplumlarında,

Kur'an ve sünnete göre çocuk ergenlik yaşına kadar mükellef sayılmamaktadır. Ayet ve hadislerde, çocukluğun yetişkinlikten farklı ve özel bir biyolojik dönem olduğu, çocuğun belli bir hazırlık ve gelişim sonucunda yetişkinliğe ulaştığı ve çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluğun yetişkinlere verildiği görülmektedir (Tezcan, 2005: 8).

Dinsel toplumsallaşma, çocukluk döneminde çok hızlı bir şekilde gerçekleşmekte, öncelikle aile ortamında şekillenerek, akrabalar, komşular, arkadaş çevresi, okul ortamı, meslek ortamı, cami, Kur'an kursu ve kitle iletişim araçlarından da etkilenmektedir. Çocuğun dinsel tutumları, aile içinde edindiği ilk dinsel deneyimlerle doğrudan ilişkilidir. Çocuk, ilk dini bilgilerini, duaları, ibadetleri aile içinde öğrenir. Anne baba, çocuğa dinsel yaşayış konusunda örnek oluşturur. Aile büyükleri de çocuğa dini bilgiler kazandırmada etkilidir (Tezcan, 2005: 19).

Din eğitimi, bireye hayatını düzene koyması için bazı ilkeler kazandırmakta, insana Allah inancını öğreterek hayatının değerini ve üstünlüğünü anlamasını sağlamaktadır. Din, sosyal gruba iyi ve doğru hedefler göstermekte, bireye bedensel ihtiyaçlarını ve zevklerini gidermesi yanında ruhsal isteklerini de dikkate alması gerektiğini öğretmektedir. Bireye dini konuları zamanından önce veya yanlış şekilde öğretmek fayda yerine zarar getirmektedir (Yavuzer, 2003: 70).

Din konusunda çocuğun düzeyi düşünülerek hareket edilmesi önemlidir. Çocuk, sahip olduğu sınırlı düşünce yapısından dolayı, herkesin çok kullandığı ve herkes tarafından bilindiğini zannettiği Allah kavramını da bu sınırlı düşünce yapısıyla kavramaya çalışmaktadır (Yurdağül, 2003: 30-56). Sorgu çağını takip eden dönemde, etrafını kuşatan fiziki ve sosyal çevreyi keşfetme ve tanıma arzusu içerisinde olan çocuğun önde gelen meraklarından biri de 'Kim tarafından yaratıldığı?'dir. Diğer konularda olduğu gibi, bu konuda da çocuk merak ettiği soruların cevabını öncelikle anne ve babasından beklemektedir. Peygamberimiz "Her kişiye kendi anlayışına göre konuşun" demiştir. Çocukla sağlıklı bir iletişim kurabilmek için, belli zamanlarda onun baktığı pencerelerden bakabilmek gerekmektedir. Çocuk 4 yaş dolaylarında Allah hakkında fikir yürütmeye başlamakta, bu yaş çocuklarının Allah tasavvuru, zihinsel kapasitelerine ve gelişim özelliklerine uygun olarak Allah'ı insana benzetme, insani vasıflarla düşünme şeklinde olmaktadır. Daha sonraki dönemlerde çocuğun kafasında güçlü ve büyük sıfatlarıyla özdeşleştirdiği ve çevresinde bu sıfatları taşıyan kişilerle

somutlaştırdığı bir Allah tasavvuru oluşur. Çocuk, Allah'ın seven, koruyan, hoş gören, affeden, cezadan çok ödüllendiren bir varlık olduğunu öğrenmelidir (Yavuzer, 2003: 70).

Çocuk ergenlik dönemine kadar dinen sorumlu değildir. Ancak bu döneme gelinceye kadar din eğitimi başarılı olabilmek için bir takım konulara dikkat etmek gerekmektedir. Dini bilgiler yetişmekte olan çocuğun anlayış seviyesi, zekası ve yaşı dikkate alınarak öğretilmelidir. Çocuğa, soyut kavramları anlayacağı yaşa gelinceye kadar Allah ve Peygamber inancını ve imanın esaslarını en doğru şekilde öğretebilmenin yolunu bulmak önem taşımaktadır. Çocuk 2 – 3 yaşından itibaren çevresinde olup bitenleri soracak, olayların sebeplerini kendi açısından bulmaya çalışacak ve bu yaşlardan itibaren Allah hakkında bilgi edinmek için anne babasına sorular soracaktır. Bu yaşlarda çocuğa soru sordukça merakını giderici kısa ve doğru bilgileri anlaşılır bir şekilde vermeye dikkat etmek önem taşımaktadır. Dini bilgilerin çocuklara 3 – 4 yaşından itibaren verilebileceği, bu yaşlarda çocukların kendilerine anlatılanları olduğu gibi kabul ettiği ve dini konuları öğrenmeye ilgi duyduğu, doğru öğretim metodu seçildiği takdirde çocuğun her şeyi yaratan Allah tasavvurunu anlamasının zor olmayacağı söylenebilir. Allah inancı hakkında çocuğu bilgilendirirken ona doğru ve anlaşılır bilgiler vermeye dikkat etmenin yanında, Allah'ın büyüklüğünü, çocuğun sevdiği her şeyi Allah'ın yarattığını, tüm iyilik ve güzelliklerin sahibinin Allah olduğunu anlatmak da önem taşımaktadır. 6 – 7 yaşından itibaren çocuğa çevresinde olup biten ve ona acı veren ölüm, hastalık gibi olayların açıklanmasında da Allah inancı çocuğun acıya katlanmasını sağlayabilecek ve olumlu anlamda yardımcı olabilecektir (Ayhan, 2010: 127-137).

Çocuk gelişimiyle ilgili yapılan araştırmalar, çocukların somut konuları daha erken yaşlarda anladığını, çocuğun erken yaşlardan itibaren ibadet ve dua konularına ilgi duyduğunu ve bu yaşlarda ilgi ve içtenlikle ibadet etmek istediklerini, namaz kılan anne babasının yanında namaz kılmak için bir takım girişimlerde bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Her şeyi taklit etme arzusuyla gerçekleşen çocuğun bu girişimleri, yetişkinlerle ibadet ortamlarında birlikte olması, onun dini yaşayışı tanıyıp öğrenmesine ve kalıcı alışkanlıklar kazanmasına katkı sağlayan önemli etkenlerden birini oluşturmaktadır. Çocuğun bu dönemdeki ilgilerinin sağlıklı ve dengeli bir biçimde beslenmesi ve çocuğa doğru bir ibadet eğitimi verilmesi, ileriki yaşlarda yaşayacağı

bunalımları kolay atlatmasını ve ibadet hayatının sağlam temellere oturmasını sağlayacaktır (Ayhan, 2010: 171-172).

Çocukta Allah inancının hangi yaşta oluştuğu ve çocuğun bu konuda yönelttiği sorulara nasıl cevap verilmesi gerektiği konuları, anne babanın merak ettiği konulardandır. Çocukta, sorgu çağının hemen ardından, etrafını kuşatan fiziksel ve sosyal çevreyi keşfetme ve tanıma arzusu doğmaktadır. Bu dönemde, çocuğun önde gelen meraklarından birisi de “Kim tarafından yaratıldığı”dır. Diğer meraklarında olduğu gibi bu konuyla ilgili olarak da çocuk, cevabı öncelikle anne ve babasından beklemektedir. Çocuk, 4 yaş civarında Allah hakkında fikir yürütmeye başlamaktadır. Bu yaşlardaki çocukların Allah tasavvuru, onların zihinsel kapasitelerine ve gelişim özelliklerine uygun olarak Allah’ı insana benzetme şeklinde oluşmaktadır. 3 –7 yaş aralığında rastlanan ve Allah’ı gökyüzünde yaşayan sakallı bir dede şeklinde yorumlayan bu yaklaşım, çocuğun gelişim özellikleri dolayısıyla son derece doğaldır. Ne yazık ki, anne babaların çocuklarına sundukları “Allah baba” kavramı da, çocuğun bu şekildeki yorumlamalarını pekiştirmektedir. Anne babanın, “yaramazlık yaparsan Allah baba kızar! “ şeklinde yanlış bir terbiye yöntemi uygulaması, çocuğun Allah sevgisi yerine Allah korkusuyla yetişmesine neden olmaktadır. Çocuk, Allah’ın; seven, hoş gören, koruyan, affeden, cezadan çok ödüllendiren niteliklere sahip olduğunu öğrenmelidir. Ailelerin Allah korkusunu bir terbiye aracı olarak kullanması oldukça yanlıştır. Ailelerin, “Annesinin sözünü dinlemeyeni Allah taş yapar!.. Yemeğini yemeyeni cehennemde yakar!” şeklindeki ifadeleriyle çocukta yanlış bir Allah tasavvuru oluşur, bu durum, çocuğun kendisini sürekli suçlayan ve aşağılayan bir hal almasına ve ruhsal sağlığının bozulmasına neden olur. Çocuk, 7 yaşından itibaren, Allah’ı kendisinin ve yakınlarının yaratıcısı ve çok yüce bir varlık olarak tasavvur etmekte, fakat hala O’nun gökte olduğunu düşünürler. Çocuklar ancak 10 yaşından sonra soyut bir yaklaşımla Allah’ın her zaman ve her yerde olduğuna inanırlar. Çocukta dini inancın oluşumunda anne ve baba modelinin rolü oldukça büyüktür. Anne ve baba dini inanç, düşünce ve uygulamalarıyla çocuğa sağlıklı bir model oluşturmalıdır. Çocuğun dinle ilgili soruları, gelişim aşamaları göz önünde bulundurularak basit ve doğru bir şekilde ve sade bir dille cevaplandırılmalıdır. Çocukta Allah korkusu yerine Allah sevgisi aşılanmalıdır. Çocukta Allah sevgisinin oluşması, başta insanlar olmak üzere bütün yaratıkları sevmesini sağlayacaktır. Bu sevgi, çocuğa her türlü güçlüğü yenmesinde yardımcı olacaktır. İnsanları sevmek ve saymanın Allah’a yakınlaşmak

demek olduğu çocuğa anlatılmalıdır. 7 yaşından itibaren dini bayram ve kandillerin önemi çocuğa anlatılmalı, çocuk ibadete özendirilmeli ve bütün bunlar zaman zaman çocuğu ödüllendirerek gerçekleştirilmelidir. Dualar açıklanarak öğretilmeli, duayı anlamını öğretmedin çocuğa belli etme yoluna gidilmemelidir (Yavuzer, 2009: 240 – 241).

1.1.13. Çocuk ve Spor

Çocuk özellikle 3 – 9 yaş arasında oldukça hareketli bir yapıya sahiptir. Enerjisini olumlu yönde kullanması ve sağlam bir bünyeye sahip olabilmesi için, anne babanın çocuğuna sporu sevdirmesi, sporun önemi konusunda çocuğunu bilinçlendirmesi, onu spora yönlendirmesi, spor yapabilmesi için ona imkan sağlaması ve hatta çocuğuyla birlikte spor yapması önem taşımaktadır. Düzenli spor yapma alışkanlığı, çocuğa planlı ve disiplinli hareket etme niteliği kazandırır. Spor, hem beden ve ruh sağlığına yapacağı olumlu katkılar açısından, hem de çocuğun verimli zaman geçirmesi ve eğlenmesi açısından önemli bir aktivitedir (Uslu, 2005: 233-234).

Anne baba, çocuğunu gelişim özelliklerine, yaşına, yetenek ve ilgilerine göre yönlendirmelidir. Sağlıklı çocuklarda yaş gruplarına göre yapılması tavsiye edilen aktiviteleri 2 – 5 yaş aralığında koşma, sıçrama, fırlatma, yakalama; 6 – 9 yaş aralığında sporun temel hareketlerine geçiş, bir topa vurmak, belli mesafeye fırlatma; 10 – 12 yaş aralığında ise kompleks motor becerilerini içeren basketbol, futbol gibi sporlar şeklinde ifade etmek mümkündür (Baltacı, 2008: 12).

Spor, özellikle de grup sporu, çocuğun kendi yeteneklerinden haberdar olmasına, bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimine, sağlığını koruyup güçlenmesine, duygusal geriliminin ve bedensel enerjisinin boşaltılmasına katkı sağlar. Çocuk, 6 - 7 yaşından itibaren kendi yeteneğini akranlarının performansına bağlı olarak değerlendirmeye başlar. Bu dönemde anne, baba ve öğretmen, performans yerine çabanın ve bedensel gelişimin önemli olduğu konusunda çocuğu bilinçlendirmesi, çocuğun gözünde kazanma ve kaybetme kavramlarının daha az önem taşımalarını sağlayacaktır. Sporun, çocuğun ruh sağlığına getirdiği katkıları çocuğun sosyalleşmesi konusunda olumlu etkide bulunması, çocukta özgüven ve yaşama sevincinin artması, çocuğun boş zamanlarını olumlu yönde değerlendirmesini sağlaması ve çocukluk çağında karşılaşılan davranış bozukluklarının giderilmesinde tedavi edici bir işleve sahip olması şeklinde özetlemek mümkündür (Yavuzer, 1998: 212-213).

1.1.14. Çocuk ve Sağlık

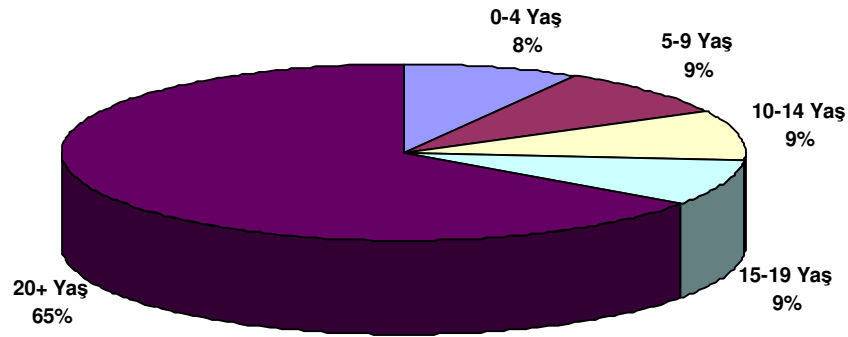
Sağlık alanındaki gelişmelerle ilişkili olarak, son yıllarda çocuk ölümlerinde somut bir azalma gözlemlenmektedir. 2003 yılında yapılmış olan “Türkiye Nüfusu Sağlık Araştırması”nda (TNSA), 2003’ten önceki beş yıl için, bebek ölümlülüğü hızı binde 29, çocuk ölümlülüğü hızı binde 9 ve beş-yaş altı ölüm hızı binde 37 olarak hesaplanmıştır. Tüm bebek ve çocuk ölümlülüğü göstergelerinin son yıllarda hızlı bir şekilde düştüğü tespit edilmiştir. Bulgular bölgeler ve kır-kent yerleşim yerleri arasında bebek ve çocuk ölümlülüğünde belirgin farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca, bebek ve çocuk ölümlülüğü ile annelerin eğitim düzeyinin ilişkili olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik gruplar arasında gözlenen farklılaşmalara ilaveten, doğumda düşük ağırlığa sahip olma çocukların hayatta kalma şansını etkilemekte olduğu tespit edilmiştir. Annenin doğumdaki yaşının genç olması, çocuğun yüksek doğum sırası ve kısa doğum aralığına sahip olması ile bebek ve çocuk ölümlülüğü arasında güçlü bir ilişki söz konusudur; bu kategori kapsamındaki çocuklar diğerlerine göre daha yüksek ölüm riskine maruz kalmaktadırlar. Çocukların beslenme durumları ile ilgili olarak ise; emzirmenin Türkiye’de çok yaygın olduğu, tüm çocukların yüzde 97’sinin bir süre emzirilmiş olduğu, yaşamlarının ilk iki ayında çocukların sadece yüzde 44’ünün sadece anne sütü ile beslenmiş olduğu, tüm çocuklar için ortalanca emzirme süresinin 14 ay olduğu, Emzirilen ve 6 aylıktan daha küçük olan çocukların yüzde 18’ine hazır mama verilmiş olduğu vurgulanmıştır. Beş yaşına kadar olan çocukların, yüzde 12’sinin, uluslararası referans nüfusla karşılaştırıldığında bodur (yaşına göre kısa) olduğu, bodurluğun kırsal alanlarda, Doğu Bölgesinde ve annesi eğitimsiz veya çok az eğitilmiş olan çocuklar arasında, daha yüksek doğum sırası olan çocuklarda ve bir önceki doğumla arasında 24 aydan daha kısa süre olan çocuklar arasında daha yaygın olduğu, zayıflığın daha önemsiz bir sorun olduğu, çocukların yüzde dördünün yaşlarına göre zayıf olduğu tespit edilmiştir (TNSA, 2003).

Türkiye’nin değişik bölgelerinde yapılan araştırmalar sonucunda, 0 – 5 yaş grubunda yer alan çocuklarda ortalama %20 büyüme geriliği olduğu, bu oranın %17,6’sının hafif, %2,4’ünün ise ağır büyüme geriliğini ifade ettiği, bu çocukların yaşlarına uygun düşen boy ve ağırlığın çok altında olduğu; büyüme geriliğinin ortalama oranı batı bölgelerinde %14 iken Doğu Anadolu’da bu oranın %29’a çıktığı; gecekonduda yaşayan çocukların %34’ünde, köyde yaşayan çocukların %28’inde

büyüme geriliği olduğu; 5 yaşın altındaki tüm çocukların %50'sinde belirgin anemiye (kansızlık) rastlandığı ortaya çıkmıştır (Yörükoğlu, 2007: 75).

1.1.15. Türkiye’de Çocukluk

Türkiye’de çocukluğun durumunu, yapılan araştırmalar ve elde edilen verilerle özetlemek faydalı olacaktır. Türkiye, dünyanın en büyük nüfusuna sahip 20 ülkesinden birisidir. 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında toplam Türkiye nüfusu 13.648.270 olarak tespit edilmiştir. 2007 yılındaki nüfus sayımında toplam nüfus 70.586,256, 2010 yılındaki son nüfus sayımında ise toplam nüfus 73.722.988 olarak belirlenmiştir. Bu oran, gelişmiş ülkelere, geçiş dönemindeki ülkelere ve OECD’ye üye diğer ülkelere göre oldukça yüksektir. Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne ulaşma yılı olan 2015 yılına kadar nüfusun 80 milyonu geçmesi beklenmektedir. Çocuklar, ülke nüfusu içerisinde önemli bir orana sahiptir. 20 yaşın altındaki yaklaşık 25 milyon çocuk toplam nüfusun %35’ini temsil etmektedir. 0-4 yaş aralığındaki çocuk nüfusu toplam nüfusun %8’ini, 5-9 yaş aralığındaki çocuk nüfusu toplam nüfusun %9’unu, 10-14 yaş aralığındaki çocuk nüfusu toplam nüfusun %9’unu ve 15-19 yaş aralığındaki çocuk nüfusu toplam nüfusun %9’unu oluşturmaktadır. 2015 yılına kadar çocuk nüfus oranının %33’e gerilemesi beklenmektedir (UNICEF, 2007; TÜİK, 2007; TÜİK, 2010a).

Şekil 2. Türkiye’deki Genç Nüfusun Genel Nüfusa Oranı

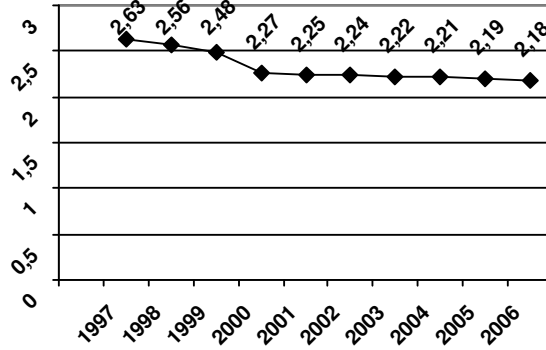
(TÜİK, 2007)

Tablo 1. Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Türkiye’deki Çocuk Nüfusu

Yaş Grubu	Kız	Erkek	Toplam
0-4	2.814.934	2.978.972	5.793.906
5-9	3.133.498	3.303.329	6.436.827
10-14	3.123.186	3.288.472	6.411.658
15-19	2.997.310	3.159.723	6.157.033

(TÜİK, 2007)

2007 yılında yapılmış olan nüfus sayımı sonuçlarına göre, Türkiye’nin toplam nüfusunun 70.586,256 olduğu, 0-19 yaş aralığındaki Türkiye nüfusunun ise 24.799,424 olduğu tespit edilmiştir. 0-19 yaş aralığındaki nüfusun toplam nüfusa oranı %35’tir.

Şekil 3. Türkiye’de Toplam Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)

(TÜİK, 2006a)

Yapılan araştırmalarda, 1997 yılında 2,63 olan Türkiye’deki doğurganlık hızının 2006 yılında 2,18’e düştüğü, 1997 yılından 2000 yılına kadar belirli bir seviyede düşüş gösteren doğurganlık hızının, 2000 yılından itibaren günümüze kadar hemen hemen yakın bir seviyede seyrettiği tespit edilmiştir.

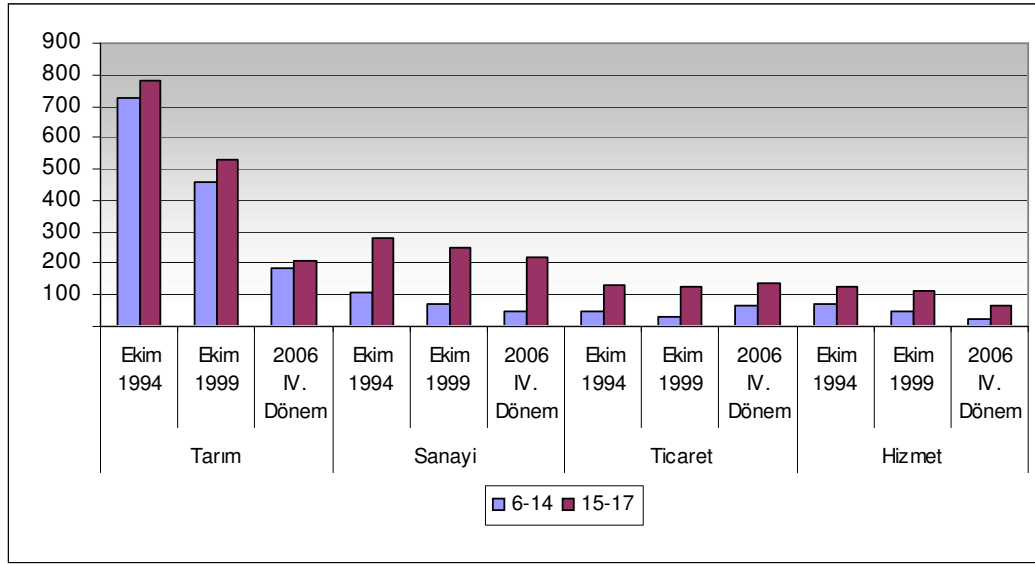
Tablo 2. Türkiye’de Cinsiyete Göre Çocukla İlgili Düşünceler

Cinsiyete göre çocukla ilgili düşünceler	Erkek (%)	Kadın (%)
Çocuk babanın sosyal/egitim/iş hayatını olumsuz etkiler.	21,9	21,2
Erkek çocuk annenin itibarını artırır.	32,6	31,3
Çocuk sahibi olan kadın olmayana göre daha itibarlıdır.	33,8	33,6
Soyun devamını erkek çocuk sağlar.	44,6	36,4
Çocuk annenin sosyal/egitim/iş hayatını olumsuz etkiler.	47,7	44,0
Çocuk, büyüdüğünde anne-babasına maddi katkı sağlar.	75,8	77,4
Çocuk eşleri birbirine yakınlaştırır.	87,0	81,4
Her aile ekonomik durumuna göre çocuk yapmalıdır.	84,0	85,9
Çocuk, yaşlılıklarında anne-babasına bakmalıdır.	89,3	87,4

(TÜİK, 2006a)

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 yılında yapmış olduğu “Aile Yapısı Araştırması”na göre, Türk aileleri genel mutluluk düzeylerini, %12,6 ile çok mutlu, %65,1 ile mutlu, %20,1 ile orta seviyede mutlu, %1,8 ile mutsuz, %0,4 ile çok mutsuz şeklinde ifade etmişlerdir. Bireylerin cinsiyetlerine göre çocuklar ile ilgili

düşüncelerinin araştırıldığı aynı araştırmanın konuyla ilgili sonuçları, genel olarak bayan ve erkeklerin araştırılan konular hakkında benzer görüşlere sahip oldukları, çocuğun eşleri birbirlerine yakınlaştırdığı, her ailenin ekonomik durumuna göre çocuk yapması gerektiği, çocuğun büyüdüğünde anne-babasına maddi katkı sağladığı ve yaşlanınca anne-babasına bakması gerektiği görüşlerinin çoğunluklu olarak benimsenmiş olduğu şeklinde yorumlamak mümkündür.

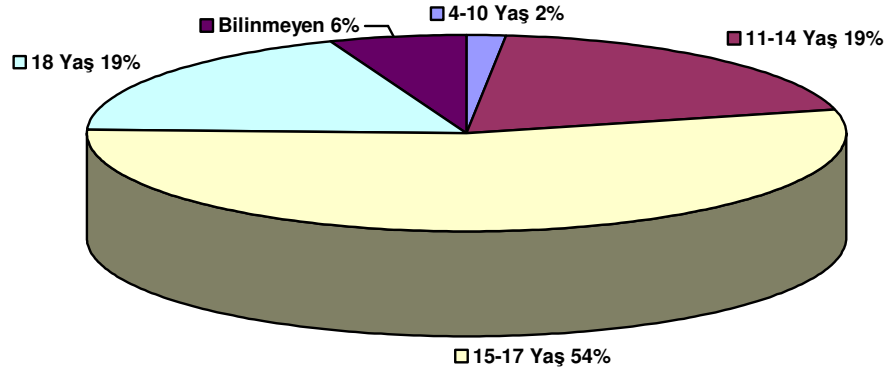

Şekil 4. Türkiye’de Sektörlere Göre Çalışan Çocuklar

(TÜİK, 2006b)

Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2006 yılında yapmış olduğu 6-17 yaş grubundaki çocuklar kapsayan ve toplam 28.978 çocuk ile görüşülmüş olan “Çocuk İşgücü Araştırması” sonuçlarına göre; 6-17 yaş grubundaki çocuklar, kurumsal olmayan sivil nüfusun % 22,3’ünü oluşturmaktadır. 2006 IV. Döneminde Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 16 milyon 264 bindir ve bu yaş grubundaki çocukların % 60,9’u kentsel, % 39,1’i kırsal yerlerde bulunmaktadır. 6-17 yaş grubundaki çocukların % 84,7’si bir okula devam ederken, % 15,3’ü okula devam etmemektedir. Okula devam etmeyen çocukların % 58,8’ini kız çocukları oluşturmaktadır. 6-17 yaş grubunda çalışan çocuk sayısı 958 bin kişidir. 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan % 5,9’u ekonomik bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmektedir (958 bin kişi). Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların % 47,7’si kentsel, % 52,4’ü kırsal yerlerde yaşamaktadır. İstihdam edilen çocukların % 66’sını erkek, % 34’ünü kız çocukları oluşturmaktadır. Çalışan çocukların % 31,5’i bir okula devam ederken, % 68,5’i öğrenimine devam etmemektedir. Okula devam eden 6-17 yaş

grubundaki çocukların % 2,2'si ekonomik bir işte çalışırken, okula devam etmeyen çocukların % 26,3'ü çalışmaktadır. 6-17 yaş grubundaki çocukların % 5,9'u ekonomik işlerde çalışırken, % 43,1'i ev işlerinde çalışmakta, % 51'i ise hiçbir işte çalışmamaktadır.

Şekil 5. Türkiye’de Çocuk Suçluluğunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (www.adli-sicil.gov.tr, 2006)

Yapılan araştırmalarda, çocuk suçluluğunun belli yaş aralıklarında daha sık görüldüğü vurgulanmıştır. 4 – 10 yaş aralığında çocuk suçluluğunun % 1,8 (397), 11 – 14 yaş aralığında % 19,4 (4342), 15 – 17 yaş aralığında % 54,4 (12142), 18 yaş aralığında % 18,5 (4131) oranında olduğu, %5,8’inin (1293) ise yaş aralığının bilinmediği belirtilmiştir. Bu veriler ışığında, 15-17 yaş aralığında suçluluk oranının diğer yaşlara oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

1.2. İlgili Araştırmalar

Bu başlık altında, çocuk sosyolojisi, çocuğun sosyalleşmesi, çocuğun sosyal çevresiyle ilişkileri ve anne baba – çocuk ilişkisi konularında yurt içinde ve yurt dışında yapılmış araştırmalar yer almaktadır.

1.2.1. Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Bekir Şimşek (2009), “Ankara’nın Farklı Sosyoekonomik Bölgelerinde Yaşayan Aile Bireylerinin Aile İlişkilerini Algılama Durumları” isimli araştırmasında, aile ilişkilerini algılama konusundaki anne baba görüşlerini tespit etmeyi ve aile ilişkilerini algılamada anne babanın yaşı, öğrenim durumu ve sosyoekonomik durumunun etkili olup olmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma,

tesadüfi yöntemle belirlenen ilköğretim okullarının birinci sınıflarında öğrenim gören düşük sosyoekonomik düzeydeki 65, orta sosyoekonomik düzeydeki 130 ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki 65 ebeveyn olmak üzere toplam 260 ebeveyn üzerinde yürütülmüştür. İçeriğinde kişisel bilgi soruları ile aile işlevlerinin hangi konularda yerine getirilebildiği ve hangi alanlarda sorun yaşandığıyla ilgili soruların yer aldığı Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda iletişim, davranış kontrolü ve genel işlevleri ADÖ alt ölçek puanlarının ailelerin sosyoekonomik durumuna göre yüksek sosyoekonomik düzey lehine; duygusal tepki verebilme ADÖ alt ölçek puanlarının ise orta ve yüksek sosyoekonomik düzey lehine anlamlı farklılıklar göstermiş olduğu belirlenmiştir ($p<0.01$).

Aksoy ve Gür (2008), “Ortadoğu Ülkelerinde Aile Yapısı ve Çocuğa Bakış” isimli araştırmalarında, Ortadoğu ülkelerinden Mısır, Ürdün, İran ve İsrail’i inceleyerek, bu ülkelerdeki ebeveynlik rolleri ve çocuk yetiştirme konularındaki benzerlik ve farklılıkları ele almıştır. Araştırmada, farklı toplumların aile yapısının oluşturulması ve çocuğun yetiştirilmesi açısından farklı özelliklere sahip olduğu; aynı coğrafi bölgede bulunma ve kültürel değerlerin benzerlik göstermesi durumlarının ülkeler arasında ebeveynlik rolleri ve çocuk yetiştirme tarzları açısından benzerlikleri arttırıcı unsurlar olduğu, benzerliklere rağmen farklılıkların da söz konusu olduğu vurgulanmıştır. Araştırma sonucunda, ülkelerde geleneksel değerlerin korunduğu, ancak yeni gelişmelerle olumlu değişimlerin yaşandığı tespit edilmiştir.

Özabacı (2006), “Çocukların Sosyal Becerileri ile Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmasında, ebeveynlerin sahip oldukları bir takım demografik özellikler ve sosyal beceri düzeyleri ile çocuklarının sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada; örneklem grubunun sosyal beceri düzeylerini ölçmek amacıyla anne babalar için ayrı, çocukları için ayrı olmak üzere iki ölçme aracı kullanılmıştır. Ebeveynlerin sosyal beceri düzeylerini belirlemek için Yüksel tarafından Türkçeye uyarlanmış olan Sosyal Beceri Envanteri ile ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin bazı temel sosyal beceriler (kendine güven, kendini ifade etme, arkadaşlarca kabul görme, aile fertleri ve diğer bireyler tarafından kabul görme, destekleyici sosyal çevre, sosyal bağımsızlık) yönünden gelişimini ölçen Sosyal Beceri Ölçeği kullanılmıştır. Ebeveynlerin sosyal becerileri ile çocuklarının sosyal becerileri arasındaki ilişkinin

incelendiği bu araştırmada elde edilen bulgulara göre, çocukların sosyal beceri düzeyi ile ebeveynlerin sosyal beceri (kendine güven, kendini ifade etme, arkadaşlarca kabul görme, aile fertleri ve diğer bireyler tarafından kabul görme, destekleyici sosyal çevre, sosyal bağımsızlık) düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Öner ve Yılmaz (2001), “Anne ve Baba Gözüyle Çocuk Eğitimi (Bir Sosyal Temsil Ön Çalışması)” isimli araştırmalarında, Türkiye’de çocuk eğitime yönelik ortak tutum, bilgi ve inanışların bulunup bulunmadığı konusunu incelemeyi amaçlamış, bu amaç doğrultusunda 20 kişilik anne baba örneklem grubu ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmış ve elde ettikleri bulguları sosyal temsiller kuramı çerçevesinde değerlendirmiştir. Araştırmada sonuç olarak, çocuk eğitime ve çocuğun kişilik oluşumuna ebeveynler tarafından oldukça önem verildiği, demokratik ebeveynlik değerlerinin benimsenmekte olduğu gözlemlenmiştir.

Tezel Şahin ve Özyürek (2008), “5 – 6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi” isimli çalışmalarında, okul öncesi dönem 5 – 6 yaş grubu çocuğa sahip olan anne babaların çocuklarına karşı tutumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, Karabük İli’nde yaşayan 381 anne ve 381 baba (n=762 ebeveyn) örneklem olarak alınmıştır. Verilerin toplanması aşamasında, demografik bilgilerin sorulduğu bir anket ile Öner ve Torun (1989) tarafından geliştirilmiş olan Aile Tutum Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, annelerin çocuklarına karşı tutumlarının, babaların tutumlarına göre daha demokratik olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Anne tutumlarının annenin yaşı ve mesleği ile çocuğun cinsiyeti ve doğum sırasından anlamlı ölçüde etkilenmediği; baba tutumlarının ise babanın yaşı, öğrenim düzeyi ve ailede yaşayan diğer bireylerin varlığı durumlarından etkilendiği tespit edilmiştir.

Demiriz ve Öğretir (2007), “Alt ve Üst Sosyo – Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi” isimli araştırmalarını, 143 kız ve 157 erkek olmak üzere toplam 300 çocuğun annelerine “Genel Bilgi Formu” ile “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği” uygulayarak gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda, çocukların cinsiyetlerine göre anne tutumları incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin daha koruyucu, annelik rolünü daha fazla reddeden, aile içinde daha geçimsiz ve daha sıkı disiplin uygulayan bir yapıya sahip oldukları görülmüştür.

($p<0,001$). Aşırı koruyucu ve sıkı disiplin uygulayan annelerin çocuk sayısına göre farklı tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir ($p<0,001$). Çalışmayan annelerin çalışan veya emekli olan annelere göre aşırı koruyucu ve sıkı disiplin uygulayan bir tutumu daha fazla sergiledikleri belirlenmiştir. Emekli olan annelerin çalışan veya çalışmayan annelere göre rollerini daha fazla reddettikleri ve geçimsizlik tutum boyutuna daha fazla sahip oldukları görülmüştür ($p<0,001$). Annelerin tutumları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, annelerin sadece sıkı disiplin boyutu ile diğer boyutlar arasında güçlü ilişki olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Ayrıca anne tutumundaki tüm boyutlar arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır ($p<0,001$).

Kutlu vd. (2007), “Annelere Çocukluklarında Uygulanan Ceza Yöntemleri ile Çocuklarına Uyguladıkları Ceza Yöntemleri Arasındaki İlişki” isimli araştırmalarında, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi ve Haydar Paşa Numune Hastanesi’nin çocuk polikliniklerinde beş – on dört yaş aralığında çocuğu olan 200 anneye araştırmacılar tarafından geliştirilen ve annelerin demografik özellikleri ile ceza yöntemlerinin özelliklerini içeren bir anket formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, örneklem grubundaki annelerin %34’ünün 26 – 33 yaşları arasında olduğu, %26.5’inin ilköğretim mezunu olduğu ve %60.5’inin herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir; annelerin %56’sı kendilerini yardımsever bir kişi olarak tanımlamış, %57.2’si kendi sorunlarını çoğunlukla ağlayarak çözdüğünü belirtmiş, %72’si çocukluk döneminin iyi geçtiğini ve %88’i bu dönemi anne ve babasıyla birlikte geçirdiğini, %49.5’i kendisini en çok etkileyen ceza yönteminin dövme olduğunu ifade etmiştir. Çocuklarına uyguladıkları cezalar konusunda, annelerin %40.5’i istediklerinin alınmaması şeklinde çocuklarını cezalandırdığını, %44’ü çocuğunun çoğunlukla annesi tarafından cezalandırıldığını, %56’sı çocuklarını öfkeyle yüksek sesle bağırarak cezalandırdığını, %50’si çocuklarına bu cezaları vermedeki amaçlarının eğitim, otorite, disiplin, saygı ve sorumluluğun öğretilmesi olduğunu, %78’i çocuğunun sorunlarını en çok paylaştıkları kişinin annesi olduğu ve %57’si çocuklarından saygılı, çalışkan, itaatkar, yardımsever ve dürüst olma gibi davranışları bekledikleri saptanmıştır. Bu çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda, annelerin çocukluklarında kendilerine uygulanan ceza yöntemlerinden yararlı olduğunu düşündükleri ceza yöntemlerini kendi çocuklarına daha fazla uyguladıkları sonucu çıkarılmıştır.

Karaçanta (2009), “Anne Babanın Çocuğa Uyguladığı Ceza İle Çocuğun Anne Babaya Karşı Sevgisi Arasındaki İlişki” isimli araştırmasında, fiziksel cezanın çocukların cezayı uygulayan anne ve babaya karşı duydukları sevgi üzerindeki etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma, 12 – 14 yaş aralığındaki 150 kız ve 150 erkek olmak üzere toplam 300 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Fiziksel Ceza ve Sevgi Ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, anneden ve babadan fiziksel ceza gören çocuklarla fiziksel ceza görmeyen çocukların anne ve babalarına karşı sevgileri arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tuğrul ve Artan (2001), “Çocukların Cinsel Eğitimi İle İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi” isimli araştırmalarında, çocuklarının cinsel eğitimiyle ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla annelere 21 sorudan oluşan bir anket uygulamıştır. Araştırma, 2 – 8 yaş grubunda çocuğu olan 665 alt sosyokültürel düzeyde bulunan anne ile yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, tüm yaş gruplarındaki annelerin en yüksek oranda cinsel eğitimin ne olduğunu bilmediklerini ifade ettikleri, diğer bir grup annenin ise cinselliği cinsel ilişki olarak tanımlamış oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, anneler cinsel eğitimin lise yıllarında başladığını belirtmişlerdir. Hem kız hem de erkek çocuklara, cinsellikle ilgili bilgilerin daha fazla oranda anneler tarafından verildiği tespit edilirken, çocukların cinsel konularla ilgili sorularını aile üyeleri dışındaki kişilere sormasının uygun karşılanmayacağı saptanmıştır. Annelerin, herhangi bir konuda çocukları soru sormadan bilgi vermeyi düşünmedikleri ve çoğunlukla cevap verirken utanma hissettikleri ifade edilmiştir.

Özerk (2006), “Anababaların Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Tutumları ve Bilgi Düzeyleri İle 11 – 18 Yaş Grubu Öğrencilerin Kendilerini Değerlendirmeleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” isimli araştırmasında, ilişkisel tarama modelini kullanmış, anne – babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumları ile anne – babalık bilgi düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesini ve çocukların kendilerinde tanımladıkları davranış problemleriyle ilişkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma 360 anne baba ve 360 ergen olmak üzere 720 kişilik bir grup üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma gruplarından biri olan anne babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumlarının temel demografik özellikler ve bazı değişkenlerle ilişkisi ele alınmış ve anne babalara PARI (Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği) uygulanmıştır. Ayrıca, hamilelikten ergenlik dönemi sonuna kadar olan süreçle ilgili anne babalık bilgi

düzeylerini ölçmek amacıyla anne babalara Anne Babalık Bilgi Testi (ABBT) geliştirilerek uygulanmış ve anne babaların ölçülen bilgi düzeyleri temel demografik özellikler ve bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Diğer araştırma grubunu 11 – 18 yaş grubu öğrenciler oluşturmuş ve bu öğrencilerin kendilerinde değerlendirdikleri davranış problemlerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla Ergenlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği (YSR) ölçeği geliştirilerek, bu problemlerin cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve kardeş sayısı ile ilişkisi ele alınmıştır. Bunun yanında, anne babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumlarının ve bilgi düzeylerinin 11 – 18 yaş grubu öğrencilerin kendilerinde değerlendirdikleri davranış problemleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda, anne babaların bütün tutum alt boyutlarında, PARI ölçeği ortalama puanlarının gerisinde kaldıkları, ağırlıklı olarak koruyucu ve baskıcı tutum, en az olarak da demokratik tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Anne babalık bilgisi boyutuyla ilgili olarak da, anne babaların ABBT’den vasat (orta) sayılabilecek puanlar aldıkları, bilgi kaynakları bakımından da en fazla geleneksel bilgiye daha sonra magazinsel, en az olarak bilimsel bilgiye sahip oldukları görülmüştür. Problem davranış boyutunda ise, 11 – 18 yaş grubu öğrencilerin kendilerinde değerlendirdikleri problem davranışlar açısından YSR ölçeğine göre hiçbir alt boyutta klinik düzeyde problem davranış puanı saptanmamıştır. Anne babaların tutum öğelerinin ve bilgi düzeyi öğelerinin, çocuklarının kendilerinde değerlendirdikleri davranış problemlerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde belirlemediği tespit edilmiştir.

Kaya (2010), “İlköğretim Öğrencilerinin Anne – Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi” isimli araştırmasında, kişisel bilgilerin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan anket formu, anne ve babaların tutumlarını ölçmek amacıyla ise Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Ölçeği (PARI) ve kişilik özelliklerini incelemek amacıyla da Adjective Check List (ACL) kullanmıştır. Araştırma İstanbul Beşiktaş İlçesinde İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınarak Beşiktaş Nimetullah Mahruki İlköğretim Okulu ve İsmail Tarman İlköğretim Okulunda ilköğretim öğrencilerinin anne babaları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, anne babaların eğitim düzeyi değişkeni ile aşırı koruyuculuk, demokratiklik, ev kadınlığını ret, karı - koca geçimsizliği ve baskı disiplin alt boyutlarında; yaş değişkenine göre aşırı koruyuculuk ve baskı disiplin alt boyutlarında; çocuk sayısı değişkenine göre aşırı koyuculuk alt boyutlarında anlamlı

farklılıklar bulunmuş; yapılan analizler sonucunda PARİ ölçeğinin demokratiklik alt boyutuna bakıldığında, yakınlık özelliği ve kadınsı özellikler ile pozitif yönde ev kadınlığını reddetme boyutunda yaratıcılık ile negatif başarıma ve otokontrol özelliği arasında pozitif ilişki söz konusu olduğu; aşırı koruyucu alt boyutu ile kişilik özellikleri arasında yalnızca saldırganlık özelliği açısından negatif bir ilişki söz konusu olduğu; karı koca geçimsizliği alt boyutuna bakıldığında başarıma kişilik özelliği ile pozitif ilişki söz konusu olduğu; baskı ve disiplin alt boyutuna bakıldığında ise liderlik özellikleri ile pozitif yönde ilişki başarıma özelliği arasında negatif yönde bir ilişki söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

Abanoz (2008), “6 – 12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babaların Rolü (İzmir ve Sakarya Örneği)” isimli araştırmasında, İzmir ve Sakarya’da yaşayan 6 – 12 yaş arası çocukların cinsiyet, yaş, yerleşim yeri, kardeş sayısı ve sırası, anne ve babanın yaşı, anne ve babanın eğitim durumu, evde bir yakının kalıp kalmadığı ve en çok dini bilgi aldığı kişi değişkenlerine göre dini ve ahlaki gelişimlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada veri toplama tekniği olarak anket kullanılmış; anket formu, İzmir ve Sakarya’da yaşayan 6 – 12 yaş arası çocuklar arasından tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 405 kişiye uygulanmıştır. Toplam 61 maddeden oluşan anketin 11 maddesi demografik özelliklerle ilgili maddelerden, 50 maddesi ise anne, baba ve çocuğun dini ve ahlaki gelişim puanlarını ölçmeye yarayan maddelerden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, çocukların kişisel özelliklerinin dini ve ahlaki gelişimlerinde çok fazla etkili olmadığını, anne babanın ve yerleşim yeri gibi çevresel faktörlerin çocuk üzerinde daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmış; özellikle anne babanın, çocuğun eğitimiyle ilgilenmesinin, çocuğun gelişiminde en etkili faktör olduğu tespit edilmiştir.

Ünal (2008), “Çocuğun Din Eğitiminde Ana – Baba Rollerini Bilecik Örneği” isimli araştırmasında, çocuğun dini gelişiminde ve din eğitiminde etkili olduğu düşünülen ebeveynlerin davranış kalıplarını belirlemeyi ve bu davranış kalıplarının çocuğun dünyasında nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada, çocuğun dini gelişiminde aile yapısının ve anne babanın davranışlarının nasıl bir etkisinin olduğu; çocuğun din eğitiminde ideal anne baba rollerinin neler olduğu ele alınmıştır. Bunun yanında, Bilecik ili örneğinde anne babaların dini tutum ve davranış düzeyleri hakkında bir durum tespiti yapılmıştır. Ankette, örneklem grubunda yer alan anne babaların demografik özellikleri ile çocuğun din eğitiminde anne baba rollerini

ölçmeyi amaçlayan sorular yer almıştır. Çalışmanın evrenini Bilecik il merkezi ve ilçelerindeki anne babalar; örnekleme ise evrenden rastlantısal olarak seçilen 203 kişi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, anne babanın din eğitimiindeki ilgi düzeyi ile çocuğunu teşvik etmesi konularında pozitif paralellik bulunmuş, anne baba davranışları ile çocukların dini tutum ve davranışları arasında önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Çocuğun verilen eğitimi uygulamasının, ebeveynlerin çocuktan beklediklerini kendilerinin uygulayıp uygulamaması ile anne babanın çocuğun eğitimi konusunda ilgili ve teşvik edici olup olmaması şeklindeki iki değişkene bağlı olduğu saptanmıştır. Araştırmada, eşler arasındaki uyum – uyumsuzluk, ailenin birlikte vakit geçirmesi, anne – babanın kötü kelimeler kullanması, anne – babanın ibadet etme durumu ve anne – babanın çocuğa dini eğitim verme ve onu teşvik etmesi gibi bağımsız değişkenlerle çocuğun öğrendiklerini uygulaması arasında olumlu bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.

Eser (2008), “Ana Babaların Cinsel Kimlik Gelişimiyle İlgili Tutumlarının Çocuğun Cinsel Kimlik Kazanmasına Etkisi” isimli araştırmasında, ebeveynlerin çocuğun cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumlarının okul öncesi dönem çocuklarının cinsel kimlik gelişimine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Genel tarama modeline göre yapılmış olan araştırma 2007 – 2008 öğretim yılında gerçekleştirilmiş, çalışma evreni olarak Elazığ ili seçilmiş, Elazığ il merkezinde bulunan MEB’e bağlı Balakgazi Anaokulu’na devam eden 4 – 6 yaş grubu anaokulu öğrencilerinden tesadüfi küme örneklem tekniğiyle belirlenen 150 öğrenci ve bu öğrencilerin anne babaları (n=300) araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmanın veri toplama aşamasında araştırmacı tarafından hazırlanan “Çocuk Gözlem Formu” ve “Ana – Baba Tutum Ölçeği” olmak üzere iki ayrı veri toplama aracı kullanılmıştır. Ölçme araçlarından; Çocuk Gözlem Formu öğretmenlere, Ana – Baba Tutum Ölçeği ise anne babaya uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre;

- 1 - Okul öncesi dönem çocuklarının cinsel kimlik gelişimiyle ilgili davranışları incelenmiş ve okul öncesi dönem çocuklarının olumlu yönde cinsel kimlik gelişimine sahip oldukları tespit edilmiştir.
- 2 - Ebeveynlerin çocuğun cinsel kimlik gelişimine yönelik tutumları incelenmiş ve anne baba tutumu incelendiğinde ikisi arasında pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir.
- 3 - Çocuklardan beklenen davranışlar ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir değişim olmadığı tespit edilmiştir.

Eminoğlu (2007), “Dört – Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları İle Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli araştırmasında, dört – beş yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara ili merkez ilçelerinde bulunan özel okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden dört – beş yaş grubu çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri; araştırmanın örneklemini ise 13 özel okulöncesi eğitim kurumundan 101 çocuğun ebeveyni ve dört yaş grubuna ait 7, dört – beş yaş grubuna ait 13 olmak üzere toplam 20 öğretmen oluşturmuştur. Veriler Kişisel Bilgi Formu, Davranış Derecelendirme Ölçeği (DDÖ) ve Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ) ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, çocukların sosyal davranışlarına ait bulgulara bakıldığında, DDÖ’nün sosyal ilişkiler boyutunda elde ettikleri ortalama puanlarında çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Annelerin davranışlarına ait bulgulara bakıldığında, EKDDÖ’nün boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında yaş değişkenine göre ayrıcalıklardan yoksunlaştırma boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). EKDDÖ’nün boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında öğrenim düzeyi değişkenine göre ilgi ve şefkat gösterme ile ayrıcalıklardan yoksunlaştırma boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Babaların davranışlarına ait bulgulara bakıldığında, EKDDÖ’nün boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında yaş değişkenine göre amaçlara ulaşmada yardımcı olma, tutarlı disiplin ve başarı için baskı boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). EKDDÖ’nün boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlarının arasında öğrenim düzeyi değişkenine göre koruyuculuk boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Çocukların sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiye ait bulgulara bakıldığında; babaların EKDDÖ’ye ait standartların belirginliği boyutu ile çocukların DDÖ’ye ait sosyal ilişkiler boyutu puanları arasında aynı yönlü doğrusal bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Büyükşahin (2009), “Boşanmış ve Boşanmamış (Tam) Ailelerden Gelen 11 – 13 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimlerinin Sosyal Uyum Düzeyleri İle İlişkisi” isimli araştırmasında, anne babası boşanmış 11 – 13 yaş arası çocuklar ile aynı yaştaki anne babası boşanmamış çocukların anne baba tutumlarını

algılama biçimlerini karşılaştırmayı ve boşanmanın çocukların sosyal uyum düzeyi ile ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Çocuğun Ana Babanın Davranışlarına İlişkin Raporu Ölçeği’nin Anne ve Baba Formu” ve örneklem grubunun sosyal uyum düzeylerini belirlemek amacıyla oluşturulan “Gözlem Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, 11 – 13 yaş grubundaki anne babası boşanmış 29 erkek ve 46 kız, anne babası boşanmamış 41 erkek ve 44 kız olmak üzere toplam 160 ilköğretim okulu öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, evli ailelerden gelen kız çocukların annelerinden daha fazla psikolojik kontrol algıladıkları, boşanmış ailelerden gelen erkek çocukların ise annelerinden daha fazla davranışı yönlendirme tutumu algıladıkları, babadan algılanan psikolojik kontrolün hem boşanmış hem de evli ailelerde kız çocuklarda erkek çocuklardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Deneklerin sosyal uyum düzeyleri karşılaştırıldığında, kızların sosyal uyum düzeylerinin erkeklere göre, evli aileden gelen deneklerin sosyal uyum düzeylerinin boşanmış aileden gelen gruba göre daha yüksek olduğu; evli ailelerde anneden algılanan psikolojik kontrolün sosyal uyum düzeyini pozitif yönde, boşanmış ailelerde ise çocukların sosyal uyum düzeyini anneden algılanan davranışı yönlendirme negatif yönde, babadan algılanan psikolojik kontrol ise pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir.

1.2.2. Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Baldwin (1948), “Sosyalleşme ve Ebeveyn – Çocuk İlişkisi” isimli araştırmasını, Fels Araştırma Enstitüsünün deneme anaokuluna devam eden 4 yaşındaki 67 okul öncesi çocuk üzerinde yapılan gözlemlerle yürütmüştür. Bu gözlemler sonucunda, ebeveyn davranışlarının küçük çocukların sosyalleşme sürecini, çocuğun yaşadığı toplum içinde aktif olarak hareket etme yeteneğini veya istekliliğini yükseltmek ya da düşürmek eğilimi ile etkilediği tespit edilmiştir. Araştırmada, özellikle ev içindeki demokrasinin ve kontrolün etkileri çocuğun bir takım davranış değişkenleri açısından bağımsız gözlemciler tarafından analiz edilmiştir. Evdeki demokrasinin, aktivite düzeyinin yükselmesi ve lider ruhlu, muhtemelen korkusuz, saldırgan, bunun yanında yaşının üzerinde zalim bir çocuk yetişmesine neden olduğu saptanmıştır. Kontrol ve demokrasi eksikliğinin ise, sakin, iyi huylu, otoriteye uyma taraftarı, aynı zamanda sosyal açıdan zararsız, saldırgan olmayan, merakı kısıtlı, özgün ve hayalperest bir çocuk yetişmesine neden olduğu ifade edilmiştir. Evdeki faaliyet düzeyi ile duygusallık ve

kişiler arası ilişkiler arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Karakteristik olarak, otoriter anne babaların çocuklarının kişisel özgürlüğü pahasına uygunluk edinme eğilimi içerisindeyken, demokratik anne babaların çocuklarını kültürel taleplere çok az uygunluk içinde yetiştirme riski içerisinde olduğu ifade edilmiştir.

Maccoby (1992), “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ebeveynlerin Rolü: Tarihsel Bir Bakış” isimli araştırmasında, çocuğun sosyalleşmesinde ailenin etkisi üzerinde durmuştur. Araştırmada, çocuğun sosyalleşmesinde ailenin etkisini inceleyen araştırmaların tarihçesinin mevcut yüzyıla kadar uzandığı ifade edilmiştir. Ebeveyn – çocuk etkileşimiyle ilgili mikro analitik analizlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, çift yönlü süreçler üzerinde odaklanılmıştır. Kimlik ve sosyalleşmedeki rolüyle ilgili görüşler köklü bir biçimde değişmiştir. Ebeveynin öğretme rolü, büyük ölçüde Vygotsky’nin düşüncelerinin etkisiyle yeniden kavramsallaştırılmıştır. Ebeveyn – çocuk arasındaki alışverişin içeriğinin açıklanmasında duyguların ve karşılıklı bilişlerin rolü önem kazanmıştır. Yetişkinlerle çocuklar arasındaki güç ve yetki açısından söz konusu olan muazzam eşitsizlik, çocuğun sosyalleşmesinde ebeveyn – çocuk ilişkisinin çok önemli bir role sahip olduğunu ifade etmektedir.

Collins ve Russell (1991), “İkinci Çocukluk Dönemi ve Ergenlikte Anne – Çocuk ve Baba – Çocuk İlişkisi: Gelişimsel Bir Analiz” isimli araştırmalarında, ikinci çocukluk dönemi ve ergenlikteki anne – çocuk ve baba – çocuk ilişkisini gelişimsel açıdan incelemeyi amaçlamışlardır. Yapılan araştırmada, anne – çocuk ve baba – çocuk ilişkisinin doğası ve işlevleriyle ilgili gelişimsel yaklaşımın temellerinin, ebeveynler, ikinci çocukluk dönemi ve ergenlik dönemiyle ilgili araştırmalardan elde edilen bulgularla ilişkili olduğu kabul edildiği vurgulanmıştır. Konunun araştırılmasında yakın ilişkilerle ilgili güncel kavramlaştırmalardan ve ikinci çocukluk ve ergenlikteki gelişim sürecinde anne ve babanın farklı etkilerini konu alan sosyalleşmeyle ilgili genel kuramlardan faydalanılmıştır. İkinci çocukluk döneminde ve ergenlikteki anne – çocuk ilişkisiyle baba – çocuk ilişkisinin farklı olduğu ve bu farklılıkların ergenliğe geçişle ilgili olgunlaşma sürecindeki değişiklikler gibi bazı alanlarda daha belirgin bir şekilde görüldüğü belirtilmiştir. Yapılan analizler, ebeveynlerle ilişkilerin tek yönlü, salt gelişimsel açıdan ele alınmasının akla yatkın olmadığını işaret etmiştir. Ayrıca, analizler bireylerin oluşumsal değişimleri ile onların bir parçası olan ilişkiler arasında daha fazla

araştırma yapılabilmesi için bir kılavuz olacak olan ilişkilerle ilgili gelişimsel bir kuramın gerekliliğini açık hale getirmektedir.

Gottman (1998), anne babaların çocuklarının duygularına ilişkin görüşlerinin çocuklarla ilişkilerini etkilediğini öne sürdüğü araştırmasında, bazı anne babaların duyguların üzerinde durulmaya değmediğine inandığını, kızgınlık ve üzüntü gibi duyguların zararlı olduğunu düşündüğünü ve bu duyguların üzerinde konuşulmadan çocuğu şımartarak veya dikkatini başka yere çekerek giderilmesi gerektiğini ifade ettiğini; bazı anne babaların ise, çocuklarının duygularına ilgi ve duyarlılık göstermeleri gerektiğine inandığını, çocuklarının duygularını onlarla tartışarak hem kendilerinin hem de çocuğun anlamasına yardımcı olmaya çalıştığını ifade ettiğini tespit etmiştir. Gottman, olumsuz duyguların tartışılmasının onları olumlu duygularla ilişkilendirdiğini ve kişinin bu türden duyguları bilinçli bir biçimde ele alıp düzenlemesini sağladığını vurgulamış; anne babaların, çocuklarının duygularına farklı yaklaşımlarının çocuğun olumsuz duygularla başa çıkma becerileri, okul başarısı ve arkadaş ilişkileriyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir (bkz. Hortaçsu, 2003: 212).

BÖLÜM II

2. METODOLOJİ

Bu bölümde, araştırmanın konusu, önemi, amacı, sınırlılıklar, sayıtlılar, tanımlar, araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi üzerinde durulmuştur.

2.1. Araştırmanın Konusu

Anne babaların çocuklarına, anne baba – çocuk ilişkisine, çocuğun sosyalleşmesine ve çocuklukla ilgili çeşitli konulara bakış açısının çocuk sosyolojisi çerçevesinde değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada; çocuk sosyolojisi, çocukluk kavramı, çocuklukla ilgili kuramlar, çocukluğun tarihçesi, çocukluğun bugünü ve yarını, çocuğun sosyalleşmesi ve çocuğun sosyalleşmesinde aile, akran grubu, öğretim kurumları, kitle iletişim araçları, oyun ve cinsiyetin etkisi, çocuklukta sosyal ilişkiler, çocuk ve çalışma hayatı, çocuk ve spor, çocuk ve sağlık, çocuk ve tüketim, çocuk ve din, çocuk ve suç, çocuk ve toplumsal değişme, çocuk ve toplumsal sorunlar, çocuk hakları ve Türkiye’de çocukluk konuları yer almaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Çocuk sosyolojisi, Türkiye’de yeni yeni araştırılmaya başlanmış olan bir alandır. Türkiye’de bütün bilim dalları tarafından çocuklarla ilgili pek çok araştırma yapılmıştır ve yapılmaya da devam edilmektedir. Ancak, çocuk sosyolojisi adı altında yapılmış olan araştırmalar maalesef oldukça sınırlı sayıdadır. Bu durum, bu tezin hazırlanmasına yön veren etkenlerden birini oluşturmaktadır.

Bireyin ileriki yaşantısının temelini oluşturan çocukluk döneminin çok yönlü olarak araştırılması, çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşayabilmesi için gerekli olan tüm koşulların sağlanması konusunda ipuçları elde edilmesi oldukça önem taşımaktadır. Çocukluk, bireyin kişiliğinin büyük ölçüde oluştuğu; sosyalleşebilmesi, sosyal hayata uyum sağlayabilmesi ve insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için gerekli olan toplumsal kuralları öğrendiği; ileriki hayatının temelini oluşturacak bir eğitim ve öğretim sürecinden geçtiği dönem olması dolayısıyla üzerinde ciddiyle durulması gereken bir olgudur. Çocuğun, çocukluğunu gerektiği gibi yaşaması, temel ihtiyaçlarının olması gerektiği gibi karşılanması, sevgi dolu bir ortamda büyümesi, her

türlü tehlikeden, istismar ve ihmalden korunması, hak ettiği şekilde öğrenim görmesi, doya doya oyun oynaması ileriki yaşantısının temellerinin sağlam atılması açısından oldukça gereklidir.

Çocuğun, çocukluğunu gerektiği gibi yaşayabilmesinin en önemli koşullarından biri sevgi dolu bir aile ortamıdır. Aile içinde, anne ve babasının bir arada olduğu, sevgi dolu bir ortamda dünyaya gelen ve bu ortamda büyüyen çocuklar, daha sağlıklı bir şekilde sosyalleşmektedir. Yapılan birçok araştırma, huzurlu ve mutlu bir aile ortamında yetişemeyen, anne babanın sürekli olarak tartıştığı, gerginliklerle dolu bir ortamda büyüyen; şiddete tanık olan ya da şiddete maruz kalan; ilgisiz, sevgisiz ve bilinçsizce büyütülen; gerektiği gibi çocukluğunu yaşayamayan, çocuk yaşta çalıştırılan veya evlendirilen; maddi sıkıntılar içinde çocukluğu geçen; anne babası boşanmış olan veya anne – baba yoksunluğu çeken çocukların gerek çocukluk, gerekse yetişkinlik dönemlerinde pek çok sorun yaşadığını gözler önüne sermiştir. Bu ve benzeri durumlar yaşamış olan bir bireyin çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde psikolojik kökenli sorunlar yaşama riskinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, suçla ilgili yapılmış olan araştırmalarda da bireyin sağlıklı bir aile ortamında büyümüş olmasının suça neden olabileceği vurgulanmıştır.

Çocuklar, toplumların geleceği olarak görülmektedir. Toplumların sağlıklı bir yapıya sahip olması, çocukların sağlıklı bir sosyalleşme sürecinde yetişmeleriyle mümkündür. Çocukların sağlıklı bir sosyalleşme sürecinde yetişmeleri için de sağlıklı bir aile ortamına sahip olmaları oldukça önem taşımaktadır. Anne babanın çocuk sahibi olmak isteme nedeni, çocuğunu yetiştirme tarzı, çocuğunu yetiştirirken başvurduğu temel bilgi kaynağı, çocuğunu yetiştirirken önem verdiği değerler, çocuğuyla yaşadığı temel sorunlar, çocuğuyla iletişimi, çocuğunu ödüllendirme ve cezalandırma tarzı, çocuğuyla nasıl vakit geçirdiği, çocuğunun kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla ilişkisi, çocuğun oyun etkinlikleri, çocuğun öğrenim hayatı ve meslek seçimi, çocuğun kitle iletişim araçlarını kullanımı, ideal anne baba ve ideal çocuğun nasıl olması gerektiğiyle ilgili görüşleri ve bunun gibi pek çok konunun tespiti, çocuğun nasıl bir sosyalleşme sürecinden geçtiğinin belirlenmesi, anne baba – çocuk ilişkisi hakkında bilgi edinilmesi, olması gerekenle olanın kıyaslanması ve bu kıyaslama sonucunda belirlenen olumsuzlukların düzeltilmesiyle ilgili çeşitli önerilerde bulunulması, eksikliklerin giderilmesi için çözüm yolları üretilmesi, sağlıklı bir anne baba – çocuk ilişkisinin

oluşturulmasına ve çocuğun sağlıklı bir biçimde sosyalleşmesine yardımcı olması açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma, çocuğun sağlıklı bir biçimde sosyalleşmesinin önemini vurgulamayı; çocukluk dönemini, çocuğun sosyalleşme sürecinde başat role sahip olan aile kurumunu, çocuğun anne babasıyla ilişkisini ve çocuğun sosyalleşmesinde etkili olan diğer etkenleri araştırmayı amaçlamaktadır.

2.3. Araştırmanın Amacı

Çocuk sosyolojisi bağlamında anne babaların çocuklarına, çocukluğa, anne baba – çocuk ilişkisine ve çocuğun sosyalleşmesine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın alt amaçları ise şunlardır:

1. Anne baba – çocuk ilişkisi, çocuğun yetiştirilmesi ve sosyalleşmesi konularında anne baba görüşleri nelerdir?
2. Kardeşler arası ilişkiler konusunda anne baba görüşleri nelerdir?
3. Arkadaşlar arası ilişkiler konusunda anne baba görüşleri nelerdir?
4. Çocuğun öğrenim hayatı ve meslek seçimi konusunda anne baba görüşleri nelerdir?
5. Çocuğun boş zaman etkinlikleri, ilgi alanları, alışkanlıkları ve istekleri, oyun, kitle iletişim araçları, tüketim, çalışma hayatı, spor, sağlık, suç ve çocuk hakları konusunda anne baba görüşleri nelerdir?

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Atatürk İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Nahit Ergene İlköğretim Okulu, Yunus Emre İlköğretim Okulu, Yücel İlköğretim Okulu, Selçuklular İlköğretim Okulu, Vali M. Lütfullah Bilgin İlköğretim Okulu, Mehmet Zeki İlköğretim Okulu, Koç İlköğretim Okulu, Özel Mustafa Sabuncu İlköğretim Okulu, Özel Bilgem İlköğretim Okulu ve Özel Harput İlköğretim Okulu ile,
2. 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı adı geçen resmi ve özel ilköğretim okulları bünyesindeki 5. sınıflarda öğrenim gören çocuklar ile,
3. Bu okullarda öğrenim gören çocukların anne babalarına uygulanan anket sonucunda elde edilen verilerle ve

4. Veri toplama aracında yer alan sorularla sınırlıdır.

2.5. Araştırmanın Sayıltıları

1. Dağıtılan anketleri 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı resmi ve özel ilköğretim okulları bünyesindeki 5. sınıflarda öğrenim gören çocukların anne ve babaları yanıtlamışlardır.
2. Araştırmaya katılan tüm anne ve babalar okuma yazma bilmektedir.
3. Araştırmaya katılan tüm anne ve babaların ankette yer alan sorulara verdikleri cevaplar gerçekleri yansıtmaktadır.
4. Veri toplama aracının kapsam geçerliliği yeterli düzeydedir.
5. Kapsam geçerliliğinin belirlenmesinde uzman görüşleri yeterli düzeydedir.

2.6. Tanımlar

Açlık Sınırı: “Dört kişilik bir ailenin, dengeli ve sağlıklı beslenebilmesi için gerekli olan bir aylık gıda harcamasının asgari tutarını tanımlamaktadır” (TÜRK – İŞ, 2010).

Yoksulluk Sınırı: “Dört kişilik bir ailenin, insan onuruna yakışır düzeyde bir yaşam sürdürebilmesinde gerekli olan gıda harcamasının yanında, giyim, konut, ulaşım ve diğer zorunlu ihtiyaçlar için gerekli olan toplam harcama tutarını tanımlamaktadır” (TÜRK – İŞ, 2010).

Asgari Ücret: “İşçilere bir çalışma günü karşılığında ödenen ve işçinin gıda, giyim, konut, sağlık, ulaşım, kültür vb. ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden en az düzeyde karşılamasına yetecek olan ücrettir” (TDK).

En Alt Gelir Grubu: Bu çalışmada ailelerinin aylık ortalama geliri 0 – 577 TL arasında olan anne ve babaların dahil olduğu grup olarak nitelendirilmiştir.

Alt Gelir Grubu: Bu çalışmada ailelerinin aylık ortalama geliri 578 – 812 TL arasında olan anne ve babaların dahil olduğu grup olarak nitelendirilmiştir.

Orta Gelir Grubu: Bu çalışmada ailelerinin aylık ortalama geliri 813 – 2644 TL arasında olan anne ve babaların dahil olduğu grup olarak nitelendirilmiştir.

Üst Gelir Grubu: Bu çalışmada ailelerinin aylık ortalama geliri 2645 TL ve üzerinde olan anne ve babaların dahil olduğu grup olarak nitelendirilmiştir.

2.7. Araştırmanın Yöntemi

Çocuk sosyolojisi bağlamında anne babaların çocuklarına, anne baba – çocuk ilişkisine, çocuğun sosyalleşmesine ve çocukluk konusuna bakış açısının değerlendirilmesinin amaçlandığı bu araştırma, betimsel bir nitelik arz etmektedir. Betimsel araştırmalarda, araştırmaya konu olan birey, nesne ya da olay kendi koşulları içinde, olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Araştırmanın amacına uygun olarak, araştırma modellerinden, geçmişte veya günümüzde var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı olan tarama modeli seçilmiş; çocuk sosyolojisi, ailelerin çocuklarına bakış açısı, anne baba – çocuk ilişkisi ve çocuğun sosyalleşmesi konuları kendi koşulları içinde, olduğu gibi betimlenmeye çalışılmıştır. Tarama modellerinden, nesnelerin, varlıkların, olayların, grupların, kurumların ve çeşitli alanların ne olduğunun betimlenmesi ve açıklanması şeklinde ifade edilen betimsel tarama modeli kullanılmıştır (Karasar, 2003: 77; Kaptan, 1998: 60).

Doktora tezi olarak hazırlanmış olan bu çalışmada betimleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın kuramsal bölümündeki verilerin elde edilmesinde, nitel araştırma tekniklerinden biri olan ve özellikle sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan doküman incelemesi veri toplama tekniği kullanılmıştır. Dokümanlar, tek başlarına araştırmanın bütün verilerini oluşturabileceği gibi, diğer araştırma tekniklerini destekleyici olarak da kullanılabilirler. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olay ve olgularla ilgili bilgi içeren yazılı belgelerin analizini kapsayan bir tekniktir (Yıldırım - Şimşek, 2000: 140, 150). Araştırmanın kuramsal bölümü, yerli ve yabancı kaynakların derlenmesi ve analiz edilmesiyle elde edilmiştir. Araştırmanın uygulamalı bölümündeki verilerin elde edilmesinde ise, veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Elazığ il merkezindeki özel ve resmi ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenim gören çocukların anne babalarına yönelik anket formu düzenlenmiş ve uygulanmıştır.

2.8. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve özel ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin anne ve babaları oluşturmaktadır. Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün resmi internet sitesindeki (elazig.meb.gov.tr) verilere göre, 2009 – 2010

öğretim yılında Elazığ il merkezinde 148 resmi ve 3 özel ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu verilere göre, il merkezindeki ilköğretim okullarında 2009 – 2010 öğretim yılı itibariyle toplam 297 adet 5. sınıf ve bu sınıflarda 3658 erkek, 3520 kız öğrenci olmak üzere toplam 7178 öğrenci bulunmaktadır. Bu veriler ışığında, araştırmının evrenini oluşturan anne baba sayısı azami $7178 \times 2 = 14356$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini ise, 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Atatürk İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Nahit Ergene İlköğretim Okulu, Yunus Emre İlköğretim Okulu, Yücel İlköğretim Okulu, Selçuklular İlköğretim Okulu, Vali M. Lütfullah Bilgin İlköğretim Okulu, Mehmet Zeki İlköğretim Okulu, Koç İlköğretim Okulu, Özel Mustafa Sabuncu İlköğretim Okulu, Özel Bilgem İlköğretim Okulu ve Özel Harput İlköğretim Okulu'nun 5. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin anne babalarından anketi cevaplandırmayı kabul eden 418 anne baba oluşturmaktadır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan'ın (2004: 50) hazırlamış olduğu örneklem büyüklüğü tablosunda, %5 anlamlılık seviyesinde 10000 kişilik evren büyüklüğü için $\pm 0,05$ örneklem hatası ($p=0,5$; $q=0,5$) ile asgari örnek hacmi 370 kişi, 25000 kişilik evren büyüklüğü için ise 378 kişi olarak belirtilmiştir. Buna göre, 14356 kişilik evren büyüklüğü için 418 kişilik örneklem sayısı yeterlidir.

Araştırmada ilköğretim birinci kademedede öğrenim gören öğrencilerin seçilme nedeni, çoğu kaynakta ergenlik döneminin 12 – 20 yaş aralığını kapsayan dönem olarak gösterilmiş olması ve ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin ergen olarak kabul edilmesidir. İlköğretim birinci kademedede 5. sınıf öğrencilerinin seçilme nedeni ise, bu öğrencilerin aile ortamında, okul ortamında ve diğer sosyal ortamlarda ilköğretim birinci kademedeki diğer sınıflara göre daha fazla deneyim ve yaşantıya sahip olduğunun düşünülmesidir. Dolayısıyla, ikinci çocukluk döneminin son 1 – 2 yılı içerisinde oldukları için ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören öğrenciler araştırma kapsamına alınmışlardır.

Örneklem grubu tespit edilirken, farklı türdeki okulların bir arada ele alınması amaçlanmış ve tabakalı tesadüfi örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamındaki ilköğretim okulları resmi ve özel ilköğretim okulları olmak üzere iki grupta değerlendirilmiş olup, 148 resmi ilköğretim okulundan 9'u tesadüfi olarak seçilmiş ve sayısının az olması dolayısıyla 3 özel ilköğretim okulunun 3'ü de

araştırmaya dahil edilmiştir. Uygulama sonrasında, anne baba görüşleri doğrultusunda hakkında bilgi sahibi olunan çocukların %86,8'inin (n=363) resmi ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler olduğu, %13,2'sinin ise (n=55) özel ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Araştırmada, resmi ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin anne ve babalarından 363'ü, özel ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin anne ve babalarından 55'i örneklem içerisinde yer almıştır. Araştırmaya konu olan çocukların öğrenim gördükleri okullara ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Örneklem Dahilindeki Ebeveynlerin Çocuklarının Okullarına Göre Dağılımı

Okul Adı	Ebeveyn	
	s	%
Atatürk İlköğretim Okulu	66	15,8
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	76	18,2
Nahit Ergene İlköğretim Okulu	33	7,9
Yunus Emre İlköğretim Okulu	26	6,2
Yücel İlköğretim Okulu	55	13,2
Selçuklular İlköğretim Okulu	27	6,5
Vali M. Lütfullah Bilgin İlköğretim Okulu	33	7,9
Mehmet Zeki İlköğretim Okulu	19	4,5
Koç İlköğretim Okulu	28	6,7
Özel Mustafa Sabuncu İlköğretim Okulu	20	4,8
Özel Bilgem İlköğretim Okulu	6	1,4
Özel Harput İlköğretim Okulu	29	6,9
Toplam	418	100

Araştırmada, 5. sınıflarındaki toplam öğrenci sayısı 50'nin altında olan okullarda (Özel Mustafa Sabuncu İlköğretim Okulu, Özel Bilgem İlköğretim Okulu, Özel Harput İlköğretim Okulu) tüm şubelerdeki öğrencilere; 5. sınıflarındaki toplam öğrenci sayısı 50 ve üzerinde olan okullarda (Atatürk İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Yücel İlköğretim Okulu, Vali M. Lütfullah Bilgin İlköğretim Okulu, Nahit Ergene İlköğretim Okulu, Mehmet Zeki İlköğretim Okulu, Koç İlköğretim Okulu, Selçuklular İlköğretim Okulu, Yunus Emre İlköğretim Okulu) ise tesadüfi olarak seçilen iki şubedeki öğrencilere anket dağıtılmıştır. Tablo 3'e bakıldığında, örneklem dahilindeki anne babaların en yüksek oranlarla Cumhuriyet İlköğretim Okulu, Atatürk İlköğretim Okulu ve Yücel İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören çocukların anne babaları olduğu görülmektedir.

Son olarak, ebeveynler ve araştırmaya konu olan çocuklarının cinsiyet değişkeni açısından dağılımına bakıldığında, annelerin %49,8'inin (n=104) ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğunun kız olduğu, %50,2'sinin (n=105) ise ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğunun erkek olduğu; babaların %50,2'sinin (n=105) ilköğretim 5.

sınıfta öğrenim gören çocuğunun kız olduğu, %49,8'inin (n=104) ise ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğunun erkek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (bkz. Ek Tablo 1).

2.9. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Bu araştırmada veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen anket formudur. Veri toplama aracının oluşturulması aşamasında öncelikle konuyla ilgili yerli ve yabancı literatür taranmıştır. Daha sonra, Sosyoloji Bölümü öğretim üyelerinin görüşlerine başvurulmuş, anne babalarla konuyla ilgili görüşmeler yapılmış, anne baba – çocuk ilişkisi gözlemlenmiş ve anne babalara yönelik taslak anket formu geliştirilmiştir. Geliştirilen taslak anket formunun araştırmanın amacı doğrultusunda veriler elde etmeye uygun olup olmadığı, soruların anne – babalar tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmayacağı, ankete soru eklenmesi veya anketten soru çıkartılmasına gerek olup olmadığı konularında uzman görüşlerine (Sosyoloji Bölümü öğretim üyeleri) başvurularak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Son halini alan anket formu, izin alma süreci içerisinde Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü Strateji Geliştirme Şubesi AR-GE Birimi tarafından da kontrol edilmiş ve onaylanmıştır.

Anket formunda hem olumlu, hem de olumsuz yargılara yer veren 12 adet açık uçlu, 53 adet kapalı uçlu, 36 adet yarı kapalı uçlu ve 21 adet likert tipi soru olmak üzere toplam 122 adet soru bulunmaktadır. Soruların 16'sında anne – babalardan, birden fazla seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Anket, kişisel bilgilerle ilgili sorular ve anne babaların çocuğun sosyalleşmesi ve anne baba – çocuk ilişkisine bakış açısıyla ilgili sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünü, kişisel bilgilerle ilgili sorular oluşturmaktadır. Anketin kişisel bilgiler bölümünde, ebeveynlerin cinsiyeti, yaşı, öğrenim durumu, mesleği, ailelerin aylık gelir seviyesi ve sahip oldukları, aile tipi, eşlerinin ve kendilerinin çocukluklarının geçtiği aile tipi, kardeş sayısı, doğup büyüdüğü yerleşim birimi ve memleketleri, ebeveynlerin kaç yıldır evli oldukları, ailelerin kaç yıldır Elazığ'da yaşadıkları, Elazığ'ın hangi mahallesinde yaşadıkları, Elazığ'da akrabaları olup olmadığı, akrabalarıyla ve komşularıyla görüşme sıklığı, ailelerdeki çocuk sayısı, ailedeki çocukların cinsiyet dağılımı ile ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuklarının cinsiyeti ve doğum sırasına ilişkin sorular yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünü ise, anne babaların çocuğun sosyalleşmesiyle, anne baba – çocuk ilişkisiyle, çocuklarıyla ve çocuklukla ilgili çeşitli

konulardaki görüşlerini tespit etmeye yönelik sorular oluşturmaktadır. Bu bölümde ise, anne babaların ideal çocuk tanımı, ideal anne baba tanımı, nasıl birer anne baba oldukları, çocuklarının kendilerini en çok kime yakın hissettikleri, çocuklarının en çok kimi model aldıkları, niçin çocuk sahibi olmak istedikleri, çocuk yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynakları, çocuklarıyla en çok sorun yaşadıkları konular, çocuklarını yetiştirirken en çok önem verdikleri değerler, çocuğun istekleri, aile içerisinde çocuklarının uymasını en çok istedikleri kurallar, çocuklarını nasıl cezalandırdıkları ve nasıl ödüllendirdikleri, çocuklarıyla ilgili ne gibi beklentilere sahip oldukları, çocuklarıyla nasıl vakit geçirdikleri, çocuklarının ilgileri, çocuklarının kardeşleriyle ve çocuklarının arkadaşlarıyla ilişkileri, çocuklarının ne tür oyunlar oynadıkları, çocuklarının öğrenim hayatı, çocuklarının televizyon ve internet kullanma durumları, çocuklarının temel dini bilgilerini kimden/nereden öğrendikleri, çocuklarının hangi ibadetleri yaptıkları, çocuklarının cinsel konularla ilgili soru sorup sormadıkları, çocuklarının hangi konulardaki seçimlerine müdahale ettikleri ve iyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olup olmadıklarına ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

2.10. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, araştırmacı tarafından 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde bulunan resmi ve özel ilköğretim okullarının 5. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerin anne babalarına yönelik olarak geliştirilen anket formuyla elde edilmiştir. Verilerin toplanması sürecinde öncelikle uygulama için gerekli izinler alınmış, sonrasında da anketler çoğaltılmış, araştırma kapsamında yer alan okullara dağıtılmış ve cevaplanan anketler toplanmıştır.

Verilerin toplanması aşamasında, anketler anne babalara ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocukları vasıtasıyla ulaştırılmıştır. Örneklem kapsamındaki okulların tüm 5. sınıf şubelerine uygulama yapılmamış, tesadüfi olarak seçilen şubelerde okul müdürleri ve sınıf öğretmenleriyle birlikte anketler çocuklara dağıtılmış, çocuklardan anketleri anne babalarına ulaştırmaları istenmiş ve katılımın gönüllülük esasına dayandığı vurgulanmıştır. Her çocuğa anne ve babasının ayrı ayrı doldurması için 2’şer adet anket dağıtılmış ve tek ebeveynli çocuklara 1’er adet anket dağıtılmaya özen

gösterilmiştir. Uygulama aşamasında 2'şer adet anket dağıtılmasına rağmen, her çocuğun ya sadece annesi ya da sadece babası araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmaya eşit sayıda kız ve erkek çocuk ile eşit sayıda anne ve baba dahil edilmesi hedeflenmiş ve örneklem grubunun hem bu hedefi gerçekleştirebilecek nitelikte hem de evreni temsil edebilecek sayıda olabilmesi için uygulama aşamasında fazla sayıda anket dağıtılmıştır. Örneklem içerisinde yer alan ilköğretim okullarına 1036 adet anket dağıtılmış ve uygulamadan sonra geri toplanamayan veya geçersiz sayılan anketler dışında 752 adet anket elde edilmiştir. 752 adet geçerli anket içinden istenilen sayıda ve nitelikteki örneklem grubu (bkz. Tablo 4 ve 11) oluşturulmuş ve sonuçta veri analizi için 418 adet anket araştırmaya dahil edilmiştir.

Verilerin analizine yönelik olarak öncelikle araştırma kapsamında yer alan ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin anne babalarından elde edilen veriler SPSS for Windows 16.0 paket programında işlenmiştir. Verilerin kodlanması aşamasında, anketteki açık uçlu sorulardan oluşan nitel veriler belirli başlıklar altında toplanıp ele alınmıştır. Anne babaların ve çocukların kişisel özellikleri ile ilgili tanımlayıcı istatistiksel analizler için frekans ve yüzde alma teknikleri uygulanmıştır. Anne babaların çocuğun sosyalleşmesi, anne baba - çocuk ilişkisi ve çocukluk konularındaki görüşleriyle ilgili istatistiksel analizler için frekans ve yüzde alma teknikleri ile iki boyutlu çapraz dağılım tabloları kullanılmış; likert tipi sorularda ise frekans ve yüzde ile aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri (bkz. Ek Tablo 13) verilmiştir (Büyüköztürk, 2003; Karasar, 2003). Yapılan analizler tablolar halinde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

Anne ve babaların çocuklarıyla ve çocuklukla ilgili çeşitli konulardaki görüşlerini tespit etmek amacıyla oluşturulmuş olan 21 adet likert tipi soruya ilişkin verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması için beşli likert tipi anket maddeleri şu şekilde derecelendirilmiştir:

1. Hiç katılmıyorum 1,00 – 1,80
2. Katılmıyorum 1,81 – 2,60
3. Kısmen katılıyorum 2,61 – 3,40
4. Katılıyorum 3,41 – 4,20
5. Tamamen katılıyorum 4,21 – 5,00

BÖLÜM III

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma kapsamındaki anne babalar ve ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuklarına ilişkin kişisel bilgiler ile anne baba – çocuk ilişkisi, çocuğun yetiştirilmesi, kardeşler arası ilişkiler, çocuğun arkadaşlarıyla ilişkisi, çocuk ve okul, çocuk ve dershane eğitimi, çocuğun meslek seçimiyle ilgili kriterler, çocuk ve tüketim, çocuğun boş zaman etkinlikleri, çocuk ve çalışma hayatı, çocuk ve din, çocuk ve oyun, çocuk ve televizyon, çocuk ve reklamlar, çocuk ve internet, kitle iletişim araçlarının çocuk üzerindeki etkisi, çocuk ve spor, çocuk ve sağlık, çocuk ve suç ile çocuk hakları konularındaki anne baba görüşlerinden elde edilen veriler analiz edilerek tablolar halinde düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

3.1. Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular

Bu başlık altında, araştırma kapsamındaki ebeveynlerin cinsiyet, yaş, öğrenim durumu ve meslek değişkenlerine göre dağılımı, ailelerin aylık gelir seviyesi ve sahip oldukları, aile tipi, eşlerinin ve kendilerinin çocukluklarının geçtiği aile tipi, kardeş sayısı, doğup büyüdükları yerleşim birimi ve memleketleri, ebeveynlerin kaç yıldır evli oldukları, ailelerin kaç yıldır Elazığ'da yaşadıkları, Elazığ'ın hangi mahallesinde yaşadıkları, Elazığ'da akrabaları olup olmadığı, akrabalarıyla ve komşularıyla görüşme sıklığı, ailelerdeki çocuk sayısı, ailedeki çocukların cinsiyet dağılımı ile ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuklarının cinsiyeti ve doğum sırasına ilişkin bulgular verilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarına, çocukluğa, anne baba – çocuk ilişkisine ve çocuğun sosyalleşmesine ilişkin görüşlerinin farklı açılardan değerlendirilebilmesi amacıyla ebeveynler ve çocuklarıyla ilgili demografik verilerin çok yönlü olarak ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

Tablo 4. Ebeveynlerin Cinsiyet Değişkeni Açısından Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde
Kadın	209	50
Erkek	209	50
Toplam	418	100

Tablo 4 incelendiğinde, araştırma kapsamındaki ebeveynlerin cinsiyet değişkeni açısından birbirine eşit bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Örneklem içerisindeki

anne baba sayısının birbirine eşit olması, araştırmanın uygulama aşaması öncesinde örnekleme ilgili belirlenmiş olan birbirine eşit sayıda anne ve babanın görüşlerine başvurma hedefiyle ilişkilidir.

Tablo 5. Ebeveynlerin Yaş Değişkeni Açısından Dağılımı

Yaş	Sayı			Yüzde		
	Anne	Baba	Toplam	Anne	Baba	Toplam
29 yaş ve altı	5	—	5	2,4	—	1,2
30 – 34 yaş	69	10	79	33	4,8	18,9
35 – 39 yaş	62	53	115	29,7	25,4	27,5
40 – 44 yaş	57	77	134	27,3	36,8	32,1
45 yaş ve üstü	16	69	85	7,7	33	20,3
Toplam	209	209	418	100	100	100

Tablo 5'e göre, örneklem grubundaki anne babaların yaş değişkeni açısından dağılımının belli bir aralıkta yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Buna göre, anne babaların en yüksek oranla 40 – 44 yaş aralığında olduğu, annelerin çoğunluğunun 30 – 44 yaş aralığında olduğu, babaların çoğunluğunun ise 35 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmektedir. Yaş değişkeni gerek anne babanın çocuğuyla iletişimi, gerekse çocuk yetiştirme tarzı açısından çoğu zaman belirleyici bir etkindir. Toplumumuzda kuşaklar arasında çocuk yetiştirme pratikleri açısından belirgin farklılıklar olduğu bilinen bir gerçektir.

Tablo 6. Ebeveynlerin Öğrenim Durumu Değişkeni Açısından Dağılımı

Öğrenim Durumu	Sayı			Yüzde		
	Anne	Baba	Toplam	Anne	Baba	Toplam
İlkokul Mezunu	21	9	30	10	4,3	7,2
Ortaokul Mezunu	29	11	40	13,9	5,3	9,6
Lise Mezunu	82	65	147	39,2	31,1	35,2
Üniversite Mezunu	70	99	169	33,5	47,4	40,4
Yüksek Lisans / Doktora Mezunu	7	25	32	3,3	12	7,7
Toplam	209	209	418	100	100	100

Tablo 6'ya bakıldığında, anne babaların en yüksek oranla üniversite mezunu olduğu, annelerin en yüksek oranla lise mezunu olduğu, babaların ise en yüksek oranla üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Buna göre, öğrenim durumu açısından anne babaların çoğunluğunun üst sosyokültürel grup içinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bireyin öğrenim durumu, onun toplumdaki konumunu, hayata bakışını, mesleğini, gelirini vb. birçok şeyi etkilediği gibi, çocuk yetiştirme tarzını ve çocuğuyla iletişimini de etkilemektedir. Dolayısıyla, anne babanın öğrenim durumu anne baba – çocuk ilişkisini şekillendiren önemli etkenlerdendir.

Tablo 7. Ebeveynlerin Meslek Değişkeni Açısından Dağılımı

Meslek	Annelerin Mesleği		Babaların Mesleği	
	s	%	s	%
Ev Hanımı	125	59,8	—	—
Memur	68	32,5	117	56
İşçi	2	1	19	9,1
Emekli	3	1,4	8	3,8
Serbest Meslek Sahibi	8	3,8	48	23
Esnaf	3	1,4	17	8,1
Toplam	209	100	209	100

Meslek değişkeni açısından dağılımlarına bakıldığında, annelerin en yüksek oranla ev hanımı olduğu, babaların ise en yüksek oranla memur olduğu görülmektedir. Meslek değişkeni de öğrenim değişkeni gibi bireyin toplumsal hayatını, statüsünü, gelirini şekillendiren unsurlardan birisidir. Anne babanın mesleği, onun kazancı ve çocuğuna sunacağı imkanlar hakkında fikir vermesi açısından incelenmesi gereken sosyal değişkenler arasında yer almaktadır.

Tablo 8. Ailelerin Aylık Gelir Seviyelerine İlişkin Bulgular

Ailelerin Aylık Gelir Seviyesi	Sayı	Yüzde
0 – 577 TL (EAGG)	23	5,5
578 – 812 TL (AGG)	65	15,6
813 – 2644 TL (OGG)	194	46,4
2645 TL ve üstü (ÜGG)	136	32,5
Toplam	418	100

Tablo 8'e göre, araştırma kapsamındaki ailelerin en yüksek oranla orta gelir grubunda (OGG) yer aldığı belirlenmiştir. OGG'deki ailelerin oranının diğer gruplardaki ailelere göre yüksek çıkması örneklem grubunun Elazığ il merkezindeki aile yapısını genel olarak yansıttığını göstermektedir. Ailenin aylık gelir durumu, ailenin sosyal yaşantısı, sahip oldukları ve çocuklarına sunacakları imkanlar hakkında fikir vermesi açısından bilinmesi gereken önemli sosyal değişkenlerden birisidir.

Araştırmadaki gelir grupları tespit edilirken TÜRK – İŞ'in belirlemiş olduğu 2010 yılı Ocak ayı açlık ve yoksulluk sınırı rakamları ile aynı dönemde geçerli olan asgari ücret baz alınmıştır. TÜRK – İŞ'in verilerine göre, 2010 yılı Ocak ayı açlık sınırı 812 TL, yoksulluk sınırı ise 2644 TL'dir. Aynı dönemdeki asgari ücret ise 577 TL'dir (TÜRK – İŞ, 2010).

Araştırmada, ailelerin ekonomik durumu hakkında fikir verebilmesi amacıyla ailelerin sahip oldukları da ele alınmıştır. Ailelerin sosyal güvence, bilgisayar, araba, ev ve yazılığa sahip olup olmama durumları incelendiğinde, ailelerin büyük çoğunluğunun sosyal güvenceye, çoğunluğunun ev, araba ve bilgisayara, az bir bölümünün ise yazılığa

sahip olduğu; ayrıca, ailelerin az bir bölümünün bunların hepsine birden sahip olduğu, çok azının ise bunların hiçbirine sahip olmadığı görülmüştür (bkz. Ek Tablo 2).

Tablo 9. Aile Tipine İlişkin Bulgular

Aile Tipi	Sayı	Yüzde
Çekirdek Aile	385	92,1
Geniş Aile	26	6,2
Parçalanmış Aile	7	1,7
Toplam	418	100

Tablo 9'a göre, araştırma kapsamındaki ailelerin tamamına yakınının çekirdek aile yapısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Günümüz toplum yapısında geniş aileler yerini çekirdek ailelere bırakmıştır. Dolayısıyla, araştırmada çekirdek ailelerin oranının yüksek çıkması beklenen bir durumdur.

Bireyin çocukluk aile tipi, kardeş sayısı ve doğup büyüdüğü yerleşim birimi onun sosyal yaşantısındaki pek çok unsuru şekillendirmektedir. Bireyin çok çocuklu bir ailede büyümesi, çekirdek ya da geniş aileden gelmesi ve köyde ya da kentte büyümesi onun çocukluk dönemindeki sosyal yaşantısını etkilediği gibi, ileriki dönemlerdeki sosyal yaşantısını, kendi kuracağı aileyi ve aile içi ilişkileri de etkilemektedir. Bu düşüncelerden hareketle, araştırmada anne babalara kendi çocukluklarının nasıl bir ailede geçtiği, kaç kardeş sahibi oldukları ve doğup büyüdüğü yerleşim birimi sorulmuştur. Buna göre, anne babaların çoğunluğunun çocukluklarının çekirdek ailede geçmiş olduğu, yarısından fazlasının çok çocuklu ailelerden geldiği ve çoğunun şehir merkezinde doğup büyüdüğü ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 3, 4, 5).

Araştırmada ayrıca, anne babalara memleketleri, kaç yıldır Elazığ'da yaşadıkları, Elazığ'ın hangi mahallesinde yaşadıkları, Elazığ'da akrabaları olup olmadığı ile akrabalarıyla ve komşularıyla ne sıklıkta görüştükleri sorulmuştur. Buna göre, örneklem grubunun büyük çoğunluğunun Elazıglı olduğu ve eşleriyle memleketlerinin aynı olduğu; büyük çoğunluğunun Elazığ'da akrabalarının olduğu ve en yüksek oranlarla akrabalarıyla ara sıra veya çoğu zaman görüştüğü; komşularıyla ise en yüksek oranla ara sıra görüştüğü; ailelerin en yüksek oranlarla Sürsürü, Cumhuriyet veya İzzetpaşa Mahallelerinde yaşadığı ve yarısından fazlasının 25 yıl ve daha fazla süredir Elazığ'da yaşadığı belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 6, 7, 8, 9).

Kendileriyle ilgili kişisel bilgilerin yanı sıra, eşleriyle ilgili kişisel bilgilerin verilmesinin de yararlı olacağı düşüncesiyle örneklem grubuna kaç yıldır evli oldukları sorulmuş ve eşlerinin yaş, öğrenim durumu, meslek, çocukluk aile tipi, kardeş sayısı,

doğup büyüdüğü yer ve memleket değişkenleri açısından dağılımı incelenmiştir. Buna göre, ebeveynlerin yarısından fazlasının 15 yıl ve daha az süredir evli olduğu, eşlerinin çoğunun Elazığlı olduğu, çocukluklarını çekirdek ailede geçirdiği ve 35 – 44 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Eşlerinin yarısından fazlasının şehir merkezinde doğup büyüdüğü belirlenmiş ve en yüksek oranla en az 4 kardeşlerinin olduğu, memur veya ev hanımı oldukları ve üniversite mezunu oldukları görülmüştür (bkz. Ek Tablo 10, 11).

Araştırmada, ailedeki çocuk sayısı ile araştırmaya konu olan çocukların cinsiyet ve doğum sırası açısından dağılımları da incelenmiştir.

Tablo 10. Ailelerdeki Çocuk Sayısına İlişkin Bulgular

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
1 çocuk sahibi olan aileler	22	5,3
2 çocuk sahibi olan aileler	232	55,5
3 çocuk sahibi olan aileler	116	27,8
4 ve daha fazla çocuk sahibi olan aileler	48	11,5
Toplam	418	100

Tablo 10 incelendiğinde, araştırma kapsamındaki ailelerin yarısından fazlasını iki çocuklu ailelerin oluşturduğu, iki veya üç çocuk sahibi ailelerin çoğunlukta olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, araştırma kapsamındaki ailelerin çoğunun hem kız hem de erkek çocuk sahibi olduğu tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 12).

Tablo 11. Çocukların Cinsiyetlerine İlişkin Bulgular

Çocukların Cinsiyetleri	Sayı	Yüzde
Kız	209	50
Erkek	209	50
Toplam	418	100

Tablo 11'e bakıldığında, araştırmaya konu olan ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocukların cinsiyet değişkeni açısından birbirine eşit bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Araştırmanın uygulama aşaması öncesinde birbirine eşit sayıda kız ve erkek çocuğun incelenmesi hedeflenmiştir.

Tablo 12. Çocukların Doğum Sıralarına İlişkin Bulgular

Doğum Sırası	Sayı	Yüzde
İlk çocuk	197	47,1
Ortanca çocuk	66	15,8
Son çocuk	155	37,1
Toplam	418	100

Çocukların doğum sıralarına ilişkin bulguların yer aldığı tablo 12'de görüldüğü gibi, araştırma kapsamındaki çocukların en yüksek oranla ailedeki ilk çocuk oldukları tespit edilmiştir.

3.2. Ebeveynlerin Anne Baba – Çocuk İlişkisine Bakışı

Bu başlık altında, anne baba – çocuk ilişkisi, ideal çocuk modeli, ideal anne baba modeli, anne babaların çocuk sahibi olmayı isteme nedenleri, çocuklarından beklentileri, çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar, çocuklarının seçimlerindeki rolleri, çocuğun model alması, çocuğa ayrılan zamanın kalitesi ve annelerin çalışmasının çocuğa etkisiyle ilgili anne baba görüşleri ele alınmıştır.

3.2.1. Anne Baba – Çocuk İlişkisi

Anne baba – çocuk arasında olumlu bir ilişki kurmak çaba gerektirir. Anne babanın çocuk eğitimi konusunda yeterli bilgiye sahip olması, çocuğuna sevgiyle ve ilgiyle yaklaşması, ona olumlu bir aile ortamı sağlaması önemlidir.

Araştırmada, anne baba – çocuk ilişkisi hakkında fikir sahibi olabilmek amacıyla ebeveynlere iyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olup olmadığı, çocuğunun kendisiyle her türlü sorununu çekinmeden paylaşıp paylaşmadığı, çocuğuyla ilgili her şeyi bilip bilmediği, tüm aileyi ilgilendiren konularda çocuğun görüşlerini önemseyip önemsemediği ve evde anne – babanın sürekli tartıştığı bir ortam olup olmadığına ilişkin görüşleri sorulmuştur.

“İyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olduğumuzu düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili olarak, anne babaların en yüksek oranla (%43,1) “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Araştırmada, anne babalara çocuklarıyla ilişkilerinin nasıl olduğuna ilişkin sorulan soruda da benzer sonuçlara ulaşılmış, anne babaların tamamına yakınının (%98,3) çocuklarıyla samimi, yakın bir ilişkilerinin olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 14). Anne baba – çocuk ilişkisinin yapısı çocuğun hayatını çok yönlü bir şekilde etkilemektedir. Anne babanın çocuğuyla olumlu ve yakın bir ilişkiye sahip olması, çocuğuyla sağlıklı bir iletişim kurabilmesi ve çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçebilmesi açısından önemlidir. Sosyalleşme, aile içinde başlayan toplumsal hayat içinde devam eden bir süreçtir. Ailesiyle ilişkisi iyi olan, aile ortamında olumlu bir iletişime sahip olan çocuk, çevresiyle olumlu ilişkiler kurmayı öğrenerek toplumsal hayat içinde de olumlu ilişkiler kurabilecektir. Öte yandan, aile ortamında olumlu bir iletişime ve iyi bir ilişkiye sahip olamayan çocuk, toplumsal hayat içinde olumlu ilişkiler kurma konusunda zorluk çekecektir. Elde edilen bulgular, örneklem dahilindeki ebeveynlerin olumlu ve

yakın bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durumun çocuğu olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

“Çocuğum benimle her türlü sorununu çekinmeden paylaşır.” ifadesiyle ilgili olarak, anne babaların en yüksek oranla (%43,5) “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Çocuğun kendisini anne babasına yakın hissedip onlarla her türlü sorununu çekinmeden paylaşabilmesi, sağlıklı bir anne baba – çocuk ilişkisinin ön koşullarından biridir. Sorunlarını anne babasıyla konuşarak çözüm yolları arayan çocuk, olayları salt kendi bakış açısıyla değerlendirmek yerine, başka bakış açılarından da olaylara bakabilmeyi öğrenecek ve toplumsal hayatta karşısına çıkabilecek olumsuzluklara çözüm bulmaya çalışırken olayları çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirebilecektir. Çocuğun sorunlarını anne babasıyla paylaşması, problem çözme yetisinin gelişmesi açısından önemlidir.

“Çocuğum hakkında her şeyi bildiğimi düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili olarak, anne babaların en yüksek oranlarla (%34,7) “katılıyorum” veya (%32,1) “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Buna göre, anne babaların çoğunun çocuğu hakkında her şeyi bildiğini düşündüğü görülmektedir. Anne babanın çocuğuyla yakından ilgilenmesi, onun hakkında her şeyi bilmesi, çocuğun sosyal hayat içerisinde, okul ortamında ve arkadaş ortamında yaşadıklarını yakından takip etmesi ya da çocuğun iç dünyasını, duygu ve düşüncelerini çözümleyebilmesi, çocuğunu iyi ve kötüyü ayırt edebilmesi için yönlendirebilmesi açısından önemlidir. Çocuğu hakkında her şeyi bilen anne baba, çocuğuna olumlu yönlendirmelerde bulunabilecek ve muhtemel olumsuzlukları önleyebilecektir.

“Ailemizin tümünü ilgilendiren konularda çocuğumuzun görüşlerine de önem veririz.” ifadesiyle ilgili olarak, anne babaların en yüksek oranla (%40,2) “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Aile içinde çocuğun görüşlerinin önemsenmesi, çocuğun toplumsal hayatta görüşlerini rahatlıkla ifade edebilmesini sağlayan ve özgüvenine katkıda bulunan bir unsurdur. Anne babanın çocuk yetiştirme tutumunun çocuğun görüşlerine önem verme konusunda belirleyici olabileceği düşüncesiyle, araştırmada demokratik anne babaların konuyla ilgili görüşlerinin ne yönde olduğu ele alınmıştır.

Tablo 13. Demokratik Anne Babaların “Ailemizin tümünü ilgilendiren konularda çocuğumuzun görüşlerine de önem veririz.” İfadesine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Demokratik anne babaların “Ailemizin tümünü ilgilendiren konularda çocuğumuzun görüşlerine de önem veririz.” ifadesine ilişkin görüşleri	Tamamen katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç katılmıyorum	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
	68	43,3	61	38,9	19	12,1	7	4,5	2	1,3

Tablo 13 incelendiğinde, demokratik anne babaların çoğunun aile içinde çocuğun görüşlerine önem verme konusuyla ilgili olarak tamamen katılıyorum ya da katılıyorum şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir. Buna göre, demokratik anne babaların konuyla ilgili olarak kendilerinden beklenen tutumu sergilediği ortaya çıkmıştır.

“Çocuğumun yanında eşimle tartışmayız, evimizde anne – babanın sürekli tartıştığı bir ortam yoktur.” ifadesiyle ilgili olarak, anne babaların çoğunun “katılıyorum” (%33,3) ya da “tamamen katılıyorum” (%26,8) şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Elde edilen bulgu, söz konusu ailelerin çoğunda anne babanın sürekli olarak tartışmadığı, huzurlu ve sağlıklı bir ortamın mevcut olduğunu göstermektedir. Huzurlu bir aile ortamı çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesi açısından önem taşımaktadır.

İyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olabilmek için anne babanın pek çok konuya özen göstermesi gerekmektedir. Çocuğa huzurlu bir aile ortamı sağlamaya çalışmak, ona koşulsuz sevildiğini ve güvende olduğunu hissettirmek, onu olduğu gibi kabullenmek ve tanımaya çalışmak, onunla sağlıklı bir iletişim kurabilmek ve davranışlarını anlamlandırabilmek için gelişim özelliklerini bilmek, onun ihtiyaçlarına duyarlı olmak ve görüşlerine önem vermek bu konulardan birkaçını oluşturmaktadır. Anne babaların bu ve benzeri konulara önem vermesi çocuğun sağlıklı bir şekilde sosyalleşmesini ve sağlıklı bir kişiliğe sahip olmasını sağlayacaktır.

3.2.2. İdeal Çocuk Modeli

Ailelerin çocuklarında olmasını istedikleri özelliklerin başında başarılı olmaları ve iyi insan olmaları gelmektedir. Çocuğun başarılı olması, onun okul performansının iyi olması, akranları arasında ön plana çıkması, iyi bir iş sahibi olması ve hayatta başarılı olması anlamına gelmektedir. Çocuğun iyi insan olması ise, onun saygılı, iyiliksever, sorumluluk sahibi ve dürüst olmak gibi temel insani değerleri benimsemiş, bu değerlerle hareket eden bir birey olması anlamına gelmektedir. Çocuğun karakterinin

bu yönde şekillenmesinde, onun temel ahlaki ve insani değerleri benimsemesinde, bu değerlere karşı hassas olmasında ve bu değerlerle yaşamasında aile ilk ve öncelikli karakter şekillendirici rolü üstlenmektedir (Ekşi, 2010: 207-208).

Tablo 14. İdeal Çocuk Modeli Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

İdeal Çocuk Modeli	İlkokul Mezunlu		Ortaokul Mezunlu		Lise Mezunlu		Üniversite Mezunlu		Yüksek Lisans / Doktora Mezunlu		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Saygılı	26	86,7	32	80	118	80,3	141	83,4	27	84,4	344	82,3
Sevgi dolu	8	26,7	12	30	68	46,3	82	48,5	17	53,1	187	44,7
Neşeli	9	30	10	25	24	16,3	36	21,3	8	25	87	20,8
Ciddi	1	3,3	1	2,5	8	5,4	14	8,3	2	6,2	26	6,2
Çalışkan, Başarılı	24	80	30	75	124	84,4	139	82,2	30	93,8	347	83
Yardımcı, Paylaşıcı	17	56,7	18	45	67	45,6	79	46,7	11	34,4	192	45,9
Lider ruhlu	1	3,3	4	10	19	12,9	16	9,5	3	9,4	43	10,3
Kendinden emin	4	13,3	8	20	39	26,5	59	34,9	14	43,8	124	29,7
Dürüst, Güvenilir	26	86,7	29	72,5	118	80,3	134	79,3	24	75	331	79,2
Sorumluluk sahibi	18	60	23	57,5	97	66	117	69,2	25	78,1	280	67
Söz dinleyen, Yumuşak huylu	10	33,3	11	27,5	41	27,9	32	18,9	6	18,8	100	23,9
Ailesiyle vakit geçirmekten hoşlanan	7	23,3	13	32,5	34	23,1	39	23,1	3	9,4	96	23

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

İdeal çocuk modeline ilişkin anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 14'e göre, anne babaların çocuklarda en çok olması gerektiğini düşündükleri 5 özelliğin saygılı, başarılı, güvenilir, sorumluluk sahibi ve paylaşımcı olmak şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Öner ve Yılmaz (2001) anne baba gözüyle çocuk eğitimini inceledikleri araştırmalarında, 20 kişiyle yapılan görüşme sonucunda, anne babaların 20'sinin kendi kararlarını verebilme, 6'sının sevgi – saygı, 6'sının kendine güvenme, 5'inin sorumluluk sahibi olma, 4'ünün terbiye – ahlak, 2'sinin ise başarı kavramına ideal çocuk tanımlaması içerisinde yer verdiğini tespit etmiştir. İdeal çocuk modeli tanımlamasıyla ilgili olarak, araştırmamızda saygılı, başarılı, güvenilir, sorumluluk sahibi ve paylaşımcı olma özellikleri öne çıkarken; Öner ve Yılmaz'ın araştırmasında kendi kararlarını verebilme, sevgi-saygı, kendine güvenme, sorumluluk sahibi olma özelliklerinin öne çıktığı; her iki araştırmada da saygılı olma ve sorumluluk sahibi olma özelliklerinin anne babaların ideal çocuk tanımlaması içerisinde yer aldığı görülmüştür.

İdeal çocuk modeli konusundaki anne baba görüşlerinin öğrenim durumu değişkenine göre dağılımı incelendiğinde, ilkokul ve ortaokul mezunu anne babaların

çocuklarda en çok olması gerektiğini düşündükleri 5 özelliği saygılı, başarılı, yardımsever, dürüst ve sorumluluk sahibi olmak şeklinde ifade ettiği; lise, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların ise saygılı, sevgi dolu, başarılı, dürüst ve sorumluluk sahibi olmak şeklinde belirttiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, bütün anne babaların çocuğun saygılı, başarılı, dürüst ve sorumluluk sahibi olmasına önem verdiği; ilkokul ve ortaokul mezunu anne babaların diğer anne babalardan farklı olarak çocuğun yardımsever ve paylaşımcı olmasına daha çok önem verdiği; lise, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların ise diğer anne babalardan farklı olarak çocuğun sevgi dolu olmasına daha çok önem verdiği belirlenmiştir. İdeal çocuk modeli tanımlamasına ulaşmayı hedefleyen her araştırmada konunun çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, anne baba görüşleri öğrenim durumu değişkenine göre ele alınmış ve ilk 5 özellik belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak anne babaların genelde aynı görüşlerde birleştiği, öğrenim durumuna göre konuyla ilgili anne baba görüşlerinin belirgin bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

3.2.3. İdeal Anne Baba Modeli

İdeal anne babayı betimlemek zor olmakla birlikte, başarılı anne babalar çocuklarının ihtiyaçlarını bilen, onların ihtiyaçlarına uygun yanıtlar veren, aşırı hoşgörülü veya katı olmayıp, çocuklarına karşı esnek bir yaklaşım sergileyen, davranışlarında belirli bir devamlılık, tutarlılık ve kararlılık içinde olan, isteklerine karşı çıkmadan önce her zaman çocuklarını dinleyen, onların ahlak gelişimine ortam hazırlayıp, onlara hak ve özgürlüklerin sınırını öğreten ve sorumluluk duygusunu aşılayan, düşüncelerini özgürce dile getirebilen birer birey olarak yetişmelerine imkan sağlayan anne babalar olarak tanımlanabilir (Yavuzer, 2010: 39).

Araştırmada, ideal anne modeli tanımlamasına ulaşmak amaçlanmış ve anne babaların sorumluluk sahibi olma, adil olma, bilgili olma, ciddi olma, kendinden emin olma, espri anlayışına sahip olma, çocuğuyla vakit geçirmekten hoşlanma, hoşgörülü olma, iletişime açık olma, çocuğuna karşı saygılı olma, sevgi dolu olma, önyargısız olma, disiplinli olma, düzenli olma, küçük düşürücü tavırla konuşmama ve çocuğuna karşı dürüst olma özelliklerinden hangilerine ideal anne baba tanımlaması içinde ilk 5 özellikten biri olarak yer vereceği ele alınmıştır.

Tablo 15. İdeal Anne Baba Modeli Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

İdeal Anne Baba Modeli	İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversite Mezunu		Yüksek Lisans / Doktora Mezunu		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Sorumluluk sahibi	26	86,7	32	80	120	81,6	126	74,6	26	81,2	330	78,9
Adil	9	30	16	40	87	59,2	102	60,4	23	71,9	237	56,7
Bilgili, Kültürlü	7	23,3	16	40	44	29,9	61	36,1	7	21,9	135	32,3
Ciddi	6	20	5	12,5	17	11,6	17	10,1	1	3,1	46	11
Kendinden emin	4	13,3	4	10	11	7,5	23	13,6	5	15,6	47	11,2
Espri anlayışına sahip	2	6,7	3	7,5	4	2,7	5	3	—	—	14	3,3
Çocuğuyla vakit geçirmekten hoşlanan	12	40	21	52,5	79	53,7	85	50,3	22	68,8	220	52,6
Anlayışlı, Hoşgörülü	18	60	19	47,5	75	51	75	44,4	15	46,9	202	48,3
İletişime açık	7	23,3	7	17,5	24	16,3	52	30,8	16	50	106	25,4
Saygılı	9	30	12	30	47	32	61	36,1	8	25	137	32,8
Sevgi dolu	18	60	30	75	77	52,4	100	59,2	23	71,9	248	59,3
Önyargısız	2	6,7	—	—	10	6,8	18	10,7	7	21,9	37	8,9
Disiplinli, Otoriter	10	33,3	7	17,5	32	21,8	22	13	3	9,4	74	17,7
Düzenli, Temiz	12	40	18	45	38	25,9	45	26,6	6	18,8	119	28,5
Küçük düşürücü tavırla konuşmayan	8	26,7	8	20	28	19	27	16	6	18,8	77	18,4
Dürüst, Güvenilir	15	50	22	55	78	53,1	83	49,4	22	68,8	220	52,8

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

İdeal anne baba modeline ilişkin anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 15'e göre, ebeveynlerin bir anne babada en çok olması gerektiğini düşündükleri 5 özelliğin çocuklarıyla vakit geçirmekten hoşlanmak, sevgi dolu, sorumluluk sahibi, adil ve dürüst olmak şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Öner ve Yılmaz (2001) anne baba gözüyle çocuk eğitimini inceledikleri araştırmalarında, 20 kişiyle yapılan görüşme sonucunda, anne babaların 7'sinin çocuğuyla ilgilenme, 7'sinin çocuğuyla duygu ve düşüncelerini paylaşma, 6'sının çocuğunu ahlaklı yetiştirme, 4'ünün çocuğunun fikrine saygı duyma, 4'ünün sözünde durma, 2'sinin çocuğunu iyi yetiştirme, 2'sinin çocuğuna örnek olma, 2'sinin ise eşiyle ortak tavır alma özelliğine ideal anne baba tanımlaması içerisinde yer verdiğini tespit etmiştir. İdeal anne baba modeli tanımlamasıyla ilgili olarak, araştırmamızda çocuklarıyla vakit geçirmekten hoşlanma, sorumluluk sahibi, sevgi dolu, dürüst ve adil olma özellikleri öne çıkarken; Öner ve Yılmaz'ın araştırmasında çocuğuyla ilgilenme, duygu ve düşüncelerini paylaşma, ahlaklı yetiştirme, çocuğun fikirlerine saygı duyma ve sözünde durma özelliklerinin öne çıktığı; her iki araştırmada da çocuğuyla ilgilenme, onunla vakit geçirmekten hoşlanma özelliklerinin anne babaların ideal anne baba tanımlaması içerisinde yer aldığı görülmektedir.

İdeal anne baba modeli konusundaki anne baba görüşlerinin öğrenim durumu değişkenine göre dağılımı incelendiğinde, ilkokul ve ortaokul mezunu anne babaların anne babalarda en çok olması gerektiğini düşündükleri 5 özelliği çocuğuyla vakit geçirmekten hoşlanmak, çocuğuna karşı dürüst olmak, sorumluluk sahibi, hoşgörülü, sevgi dolu olmak şeklinde ifade ettiği; lise, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların ise çocuğuyla vakit geçirmekten hoşlanmak, çocuğuna karşı dürüst olmak, sorumluluk sahibi, adil, sevgi dolu olmak şeklinde belirttiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, bütün ebeveynlerin anne babanın çocuğuyla vakit geçirmekten hoşlanmasına, çocuğuna karşı dürüst olmasına, sorumluluk sahibi ve sevgi dolu olmasına önem verdiği; ilkokul ve ortaokul mezunu anne babaların diğer anne babalardan farklı olarak anne babanın hoşgörülü olmasına daha çok önem verdiği; lise, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların ise diğer anne babalardan farklı olarak anne babanın adil olmasına daha çok önem verdiği belirlenmiştir. İdeal anne modeli tanımlamasına ulaşmayı hedefleyen her araştırmada konunun çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, anne baba görüşleri öğrenim durumu değişkenine göre ele alınmış ve ilk 5 özellik belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak anne babaların genelde aynı görüşlerde birleştiği, öğrenim durumuna göre konuyla ilgili anne baba görüşlerinin belirgin bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

3.2.4. Anne Babaların Çocuk Sahibi Olmayı İsteme Nedenleri

Kağıtçıbaşı, çocuk istemenin nedenlerini çocuğun sosyal, psikolojik ve yararcı / maddi değeri olmak üzere üç grupta toplamış; sosyal değerın erkek çocuk isteğı ve ailenin adının sürmesi isteğini içerdığını; psikolojik değerin çocukların eğlenceli olması, onların büyümesinden alınan zevk ve eşler arasındaki ilişkiyi güçlendirdiğine olan inancı içerdığını; yararcı değerin ise, çocuklardan beklenen maddi yardım ve yaşlılıkta bakım beklentisini içerdığını ifade etmiştir. Yararcı değere kente kıyasla kırsal kesimde daha fazla önem verildiğı, sosyal değerin kentte veya köyde yaşamakla bir ilişkisinin olmadığı, psikolojik değere ise kadınların erkeklerden, kentte yaşayan erkeklerin kırsal kesimde yaşayan erkeklerden daha fazla önem verdiği vurgulanmıştır (bkz. Hortaçsu, 2003: 205).

Çocuk isteme nedeni, anne babanın çocuğuyla ilişkisini etkileyen bir etkidir. Evli çiftler, çocukları sevdikleri için, anne babalık duygusunu yaşamak için, ailelerini tamamlamak için, neslin devamına katkı sağlamak için ya da toplumda daha çok saygınlık kazanmak için, evliliklerini pekiştirmek için, gerçekleştiremedikleri hayalleri sahip olacakları çocuklarının gerçekleştirmesi için, yaşlanınca yalnız kalmamak için, çocuklu aileleri kıskandıkları için, çevre baskısından kurtulmak için, hayatlarındaki boşluğu doldurmak için vb nedenlerle çocuk sahibi olmak istemektedir. Çocuk isteme nedeni, çiftler çocuk sahibi olduklarında, onların çocuk yetiştirme tarzları üzerinde etkili olmaktadır. Anne baba – çocuk ilişkisinde ve çocuk yetiştirmede olumlu ya da olumsuz rol oynaması dolayısıyla çocuk isteme nedeni, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Tablo 16. Anne Babanın, Çocuk Sahibi Olmak İstemelerindeki En Önemli Nedene İlişkin Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

Anne Babanın Çocuk Sahibi Olmak İstemelerindeki En Önemli Neden	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Çocukları sevmek	11	47,8	34	52,3	81	41,8	64	47,1	190	45,5
Toplumdaki saygınlık	—	—	4	6,2	9	4,6	8	5,9	21	5
Neslin devamına katkı sağlamak	1	4,3	1	1,5	12	6,2	10	7,4	24	5,7
Evliliği pekiştirmek	1	4,3	2	3,1	4	2,1	3	2,2	10	2,4
Annelik / Babalık duygusunu yaşamak	7	30,4	22	33,8	77	39,7	49	36	155	37,1
Gerçekleştiremediği hayalleri çocuklarının gerçekleştirmesi	2	8,7	2	3,1	11	5,7	2	1,5	17	4,1
Yaşlanınca yalnız kalmamak	1	4,3	—	—	—	—	—	—	1	0,2
Toplam	23	100	65	100	194	100	136	100	418	100

Anne babanın çocuk sahibi olmak istemelerindeki en önemli nedene ilişkin görüşlerinin yer aldığı Tablo 16 incelendiğinde, anne babaların en yüksek oranla çocukları sevdikleri için çocuk sahibi olmak istemiş olduklarını ifade ettiği görülmektedir.

Öner ve Yılmaz (2001) anne baba gözüyle çocuk eğitimi inceledikleri araştırmalarında, 20 kişiyle yapılan görüşme sonucunda, anne babaların 7’sinin çocukları sevdikleri için, 6’sının iyi bir insan yetiştirmek için, 6’sının aile hayatının devamı ve sevginin pekişmesi için, 4’ünün doğal bir olay olduğu için, 4’ünün en güzel duygu olduğu için, 3’ünün ise neslin devamı için çocuk sahibi olmak istemiş olduğunu ifade ettiğini tespit etmiştir. Hem araştırmamızda hem de Öner ve Yılmaz’ın araştırmasında anne babaların en yüksek oranla çocukları sevdikleri için çocuk sahibi olmak istemiş olduklarını belirttikleri görülmüştür.

Konuyla ilgili anne baba görüşleri ailenin aylık gelir durumuna göre incelendiğinde, anne babaların çocuk isteme nedeninin aylık gelir durumuna göre farklılaşmadığı, EAGG, AGG, OGG ve ÜGG'deki anne babaların hepsinin en yüksek oranla çocukları sevdikleri için çocuk sahibi olmak istemiş olduklarını belirttiği ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, anne babaların çocuk sahibi olurken maddi unsurlardan çok manevi unsurları ön planda tuttuğunu göstermektedir.

3.2.5. Anne Babaların Çocuklarından Beklentileri

Anne babaların çocuklarıyla ilgili beklentileri, daha çocuk dünyaya gelmeden önce başlar. Anne babalar, çocuk sahibi olacaklarını öğrendikleri andan itibaren ailelerinin ve doğacak çocuklarının geleceğiyle ilgili hayaller kurup çeşitli hedefler belirlerler. Çocukla ilgili kurulan hayaller, belirlenen hedefler ve gerçekleşmesi istenilen beklentiler, toplumun sosyokültürel yapısından, toplumsal değişimlerden, anne babanın kendi çocukluk dönemlerindeki deneyimlerinden etkilenebilmekte ve anne babanın çocuk yetiştirme tutumunu, anne babalık rolünü yerine getirme şeklini etkileyebilmektedir. Anne babanın çocuk yetiştirme tutumu ve çocuğun aile içindeki rolü toplumdan topluma, dönemden döneme farklılıklar gösterebilmekte, ancak anne babaların çocuklarının geleceğiyle ilgili beklentilere sahip olduğu gerçeği tüm toplumlar ve tüm dönemler için geçerliliğini hep korumaktadır.

Tablo 17. Anne Babanın, Çocuğuyla İlgili Ne Gibi Beklentilere Sahip Olduğu Konusundaki Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

Çocuğuyla İlgili Ne Gibi Beklentilere Sahip Olduğu	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
İyi bir eğitim alması	22	95,7	60	92,3	186	95,9	129	94,9	397	95
Ünlü olması	—	—	1	1,5	1	0,5	1	0,7	3	0,7
Zengin olması	—	—	2	3,1	1	0,5	7	5,1	10	2,4
Saygın bir meslek sahibi olması	23	100	56	86,2	183	94,3	110	80,9	372	89
Evlenip iyi bir aile kurması	12	52,2	46	70,8	135	69,6	95	69,9	288	68,9
Beni torun sahibi yapması	—	—	2	3,1	5	2,6	5	3,7	12	2,9
Yaşlanınca bana sahip çıkması	11	47,8	18	27,7	42	21,6	28	20,6	99	23,7

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Anne babanın, çocuğuyla ilgili ne gibi beklentilere sahip olduğu konusundaki görüşlerinin yer aldığı Tablo 17'ye göre, anne babaların çocuklarıyla ilgili ilk 3 beklentisinin çocuğun iyi bir eğitim alması, saygın bir meslek sahibi olması ve evlenip

iyi bir aile kurması olduğu görülmektedir. Buna göre, anne babaların tamamına yakınının çocuğunun iyi bir eğitim almasını, büyük çoğunluğunun çocuğunun saygın bir meslek sahibi olmasını, çoğunluğunun ise çocuğunun evlenip bir aile kurmasını önemseydiğini ifade ettiği görülmektedir. Her anne baba çocuğunu yetişkinliğe en iyi şekilde hazırlamak ister. Çocuğunun ileriki hayatında iyi şartlarda yaşaması her anne babanın beklentisidir. Araştırmada anne babaların tamamına yakınının çocuğunun iyi bir eğitim almasını, büyük çoğunluğunun iyi bir meslek sahibi olmasını ve çoğunun evlenip iyi bir aile kurmasını önemseydiği görülmüştür. Anne babanın eğitim ve mesleğe ilişkin beklentisi, çocuğunun ileriki hayatını sağlam temellere oturtması isteğiyle; çocuğun evlenip iyi bir aile kurmasına ilişkin beklentisi ise, çocuğunun mutlu olması isteğiyle ilişkilendirilebilir.

Nasıl bir çocuk istendiğine ilişkin değerler ve beklentilerle ilgili olarak, Kohn (1963), farklı sosyoekonomik düzeydeki (SED) bireylerin önem verdikleri değerlerin farklı olduğunu ve bu değerlerin bireylerin işlerinin gerektirdiği niteliklere uygun olduğunu; farklı kesimlerdeki bireylerin çocuk yetiştirme konusundaki görüşlerinin de temel değerleriyle uyumlu olduğunu belirtmiştir. Kohn, kendi işine sahip girişimcilerin kendi kendine yetmeye, başkalarının işinde çalışan işçilerin ise itaat etmeye ve uymaya değer verdiğini ifade etmiştir. Aynı konuyla ilgili Luster, Rhoades ve Haas (1989) ise, düşük SED'deki annelerin çocuklarının büyüklerin ve toplumun isteklerine uyması konusuna değer verdiğini; yüksek SED'deki annelerin ise çocuklarının kendi kendini yönetmesi konusuna değer verdiğini vurgulamıştır. Ayrıca, araştırmacılar düşük SED'deki annelerin çocuklarını şımartmaktan kaçınıp onları kısıtlamış olduğunu, çocuğu aşırı denetleyip cezalandırdığını; yüksek SED'deki annelerin ise çocuğu şımartmaktan korkmayıp özgür bıraktığını, düşük düzeyde denetim ve ceza uyguladığını ifade etmiştir (bkz. Hortaçsu, 2003: 207).

Araştırmada anne babaların çocuklarıyla ilgili ne gibi beklentilere sahip olduğu konusundaki görüşleri ailenin aylık gelir durumuna göre incelenmiş ve konuyla ilgili anne baba görüşlerinin ailenin aylık gelir durumuna göre farklılaşmadığı, EAGG, AGG, OGG ve ÜGG'deki anne babaların hepsinin çocuklarıyla ilgili ilk 3 beklentisinin çocuğun iyi bir eğitim alması, saygın bir meslek sahibi olması ve evlenip iyi bir aile kurması olduğu görülmüştür. Her ne kadar bazı araştırmalarda sosyoekonomik değişkenlerin anne babaların çocuklarından beklentileri açısından belirleyici bir etkiye

sahip olduğu sonucuna ulaşılmış olsa da, benzer sosyokültürel ortamlarda yaşayan insanların benzer beklentilere sahip olabileceği düşüncesinden hareketle, örneklem grubunun benzer bir sosyokültürel çevrede yaşaması sebebiyle çocuklarından beklentilerinin aynı olmasının doğal bir durum olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada ayrıca, anne babaların çocuklarından beklentileri konusunda ilgili olarak, anne babalara “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” görüşüne ne derece katıldıkları sorusu sorulmuş ve anne babaların en yüksek oranla (%44,5) söz konusu görüşe katıldığını ifade ettiği görülmüştür (bkz. Ek Tablo 13). Elde edilen bulgular, konuyla ilgili “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildiren anne babaların öğrenim durumu, ailelerinin aylık gelir seviyesi ve anne babaların çocukluklarındaki aile tipi değişkenlerine göre kıyaslanmıştır.

Tablo 18. “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” Görüşüne Tamamen Katılan Anne Babaların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

“Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” görüşüne tamamen katılan anne babalar	İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversite Mezunu		Yüksek Lisans / Doktora Mezunu		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
	16	53,3	15	37,5	49	33,3	18	10,7	3	9,4	101	24,2

Tablo 18’e göre, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu anne babaların üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babalara göre daha yüksek oranlarla “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” görüşüne tamamen katıldığını ifade ettiği belirlenmiştir.

Tablo 19. “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” Görüşüne Tamamen Katılan Anne Babaların Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

“Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” görüşüne tamamen katılan anne babalar	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
	11	47,8	21	32,3	43	22,2	26	19,1	101	24,2

Aylık gelir seviyesi açısından bakıldığında, ailelerinin aylık gelir seviyesi düştükçe anne babaların konuyla ilgili daha yüksek oranlarla “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir.

Tablo 20. “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” Görüşüne Tamamen Katılan Anne Babaların Çocukluklarındaki Aile Tipine Göre Dağılımı

“Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” görüşüne tamamen katılan anne babalar	Çekirdek Aile		Geniş Aile		Parçalanmış Aile		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%
	67	21,3	28	29,8	6	66,7	101	24,2

Anne babaların çocukluklarındaki aile tipi açısından incelendiğinde ise, çocukluğunun parçalanmış ailede geçtiğini belirten anne babaların en yüksek oranla konuyla ilgili tamamen katılıyorum şeklinde görüş bildirdiği tespit edilmiştir.

Bu bulgulardan yola çıkılarak, anne babanın öğrenim seviyesi ve ailelerinin aylık gelir seviyesi düştükçe, konuyla ilgili daha yüksek oranlarla “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği; ayrıca, parçalanmış aileden gelen anne babaların geniş ve çekirdek aileden gelenlere göre, geniş aileden gelen anne babaların ise çekirdek aileden gelenlere göre daha yüksek oranlarla “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” görüşüne tamamen katıldığı tespit edilmiştir.

Anne babanın çocukken gerçekleştiremediği hayallerini çocuğunun gerçekleştirmesini istemesi, sahip olamadıklarına çocuğunun sahip olmasını temenni etmesi çocuğunun iyiliğini düşündüğünün bir göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında, anne babanın bu isteğinin olumlu bir istek olduğu kabul edilebilir. Ancak kimi zaman da anne babalar bu konuyu bir hırsa dönüştürmekte ve çocuklarıyla ilgili çok yüksek beklentiler içine girmektedir. Bu durum anne baba – çocuk ilişkisini zedelemekte ve başarısız olduğunda anne babanın çocuğunu dışlaması ya da çocuğun kendisini yetersiz hissetmesi ve özgüvenini yitirmesi gibi olumsuz durumlar söz konusu olabilmektedir.

3.2.6. Anne Babaların Çocuklarıyla En Çok Yaşadıkları Sorunlar

Çocuğun toplumsal koşullara ve kurallara gereken uyumu sağlaması, toplumsallaşma süreci içerisinde kazanılır. Çocuklukta her yeni gelişmenin beraberinde getirdiği değişik koşullar ve güçlükler, çocuğun bunların hepsi için ayrı ayrı uyum çabası göstermesini gerekli kılar. Yeni duruma alışmaya kadar çocukta uyum sorunları ortaya çıkabilir. Bunlar, gelip geçici uyum bozuklukları olarak adlandırılır ve her çocukta görülebilir. Çocuğun, gelişmenin getirdiği yeni koşullara uyum sağlamasıyla bu geçici uyum bozuklukları kendiliğinden düzelir. Aydoğmuş (2006: 145), gelişmeye tepki olarak ortaya çıkan geçici uyum bozukluklarının kısa bir süre içerisinde

düzelmemesi ve ileriki yaşlarda da devam etmesi durumunda, bunların gerçek uyum bozukluklarına dönüşeceğini belirtmiştir. Uyum sorunları, çocuğun yaşı ilerledikçe sosyal ilişkilerin düzenlenmesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu olumsuz durum, 8 – 9 yaşından sonra davranış bozuklukları adı altında anılmaktadır.

Okul çağı çocuğunda görülen başlıca uyum ve davranış sorunları ders çalışmamak, arkadaş edinememek, kurallara ve disipline uymamak, isyankarlık, yalan söylemek, kavgacılık, saldırganlık, ilgisizlik, içine kapanıklık, aşırı çekingenlik, sebepsiz aşırı korku, anneden veya evden ayrılamamak, aşırı huzursuzluk, sebepsiz sıkıntı, dikkat çeken şımarıklık, söz dinlememek, sık sık kabahat işlemek, okul eşyalarına zarar vermek, aşırı hareketlilik, etrafı karıştırmak, evden kaçmak, suça yönelmek, ateşle oynamak, sigara vb. şeylere heves, arkadaşlarının eşyalarına zarar vermek şeklinde özetlenebilir (Aydoğmuş, 2006: 155).

Araştırmada, çocukların ne gibi uyum bozuklukları gösterdiği, anne babaların çocuklarıyla en çok yaşadıkları sorunların neler olduğu konusu ele alınmıştır.

Tablo 21. Çocuğuyla En Çok Yaşanılan Sorunlar Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Ailelerin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

En Çok Yaşanılan Sorunlar	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Anne baba – çocuk iletişimi sorunları	3	13	4	6,2	37	19,1	27	19,9	71	17
Kardeşler arası iletişim sorunları	8	34,8	34	52,3	108	55,7	63	46,3	213	51
Okulla ilgili sorunlar	7	30,4	21	32,3	70	36,1	46	33,8	144	34,4
Arkadaş çevresiyle ilgili sorunlar	4	17,4	9	13,8	23	11,9	13	9,6	49	11,7
Aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar	3	13	22	33,8	51	26,3	60	44,1	136	32,5
Çocuğun istekleriyle ilgili sorunlar	6	26,1	19	29,2	62	32	48	35,3	135	32,3
Maddi sorunlar	8	34,8	6	9,2	11	5,7	—	—	25	6
Beslenme sorunları	11	47,8	31	47,7	84	43,3	67	49,3	193	46,2
Sağlık sorunları	7	30,4	8	12,3	34	17,5	15	11	64	15,3
Sorun yaşamıyoruz.	—	—	5	7,7	10	5,2	10	7,4	25	6

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Tablo 21'deki verilere bakıldığında, anne babaların çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorunun kardeşler arası iletişim sorunları, beslenme sorunları, okulla ilgili sorunlar, aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar ve çocuğun istekleriyle ilgili sorunlar olduğu görülmektedir.

Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin aylık gelir seviyesine göre dağılımı incelendiğinde, EAGG'deki anne babaların çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorunun

kardeşler arası iletişim sorunları, beslenme sorunları, okulla ilgili sorunlar, maddi sorunlar ve sağlık sorunları olduğunu ifade ettiği; AGG, OGG ve ÜGG'deki anne babaların ise çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorunun kardeşler arası iletişim sorunları, beslenme sorunları, okulla ilgili sorunlar, aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar ve çocuğun istekleriyle ilgili sorunlar olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, tüm gelir gruplarındaki anne babaların kardeşler arası iletişim, beslenme ve okulla ilgili sorunları çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorun içerisinde belirttiği; EAGG'deki anne babaların maddi sorunlara ve sağlık sorunlarına çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorun içerisinde yer verdiği; AGG, OGG ve ÜGG'deki anne babaların ise aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar ve çocuğun istekleriyle ilgili sorunlara çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorun içerisinde yer verdiği ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgulardan, gelir seviyesi düştükçe maddi sorunların ve sağlık sorunlarının daha çok öne çıktığı görülmektedir.

Araştırmamızda anne babalar, çocuklarıyla en çok kardeşler arası ilişkiler konusunda sorun yaşadıklarını ifade etmiştir. Kardeşlik, aynı kandan olmayı ifade etmesinin ötesinde sevgi bağını, paylaşımı ve arkadaşlığı içinde barındıran bir kavramdır. Çoğunlukla birbirleriyle güzel şeyler paylaşan kardeşler, kimi zaman da rekabet ve kıskançlık gibi nedenlerle anlaşmazlıklar yaşayabilmektedir. Yavuzer (2009: 103), kardeşlik bağının kaynağında sevgi olan bir bağ olmasına rağmen kardeşler arasında önemli problemler söz konusu olabileceğini, kardeşliğin öncelikli olarak rekabeti ifade ettiğini belirtmiştir. Çocuk, annesinin sadece kendisine ait olmasını, diğer kardeşlerinin annesinin gözünde kendisi kadar önemli olmamasını istemek gibi nedenlerle kardeşiyle çatışma yaşar. Kardeşler arası ilişkiler bu istemsizce oluşturulan rekabet sebebiyle bozulabilmekte, hatta kimi zaman kardeşler birbirlerine düşmanca duygular geliştirmektedir.

3.2.7. Anne Babaların Çocuklarının Seçimlerindeki Roller

Tüm toplumlarda, anne babalar çocuklarının başarısızlık ya da zorluklar yaşayacağı endişesiyle, onların seçimlerine ve hayatlarıyla ilgili önemli konulara az çok müdahale etmektedirler. Bu konuyla ilgili iki farklı bakış açısından söz etmek mümkündür. Kimi uzmanlar, anne babaların hayat tecrübeleriyle çocuklarına fikir vermelerinin faydalı olacağı görüşünü savunurken, kimi uzmanlar ise çocukların kendi

geleceklerine kendilerinin yön vermesi gerektiği düşüncesiyle anne babaların çocuklarının kararlarına ve seçimlerine müdahale etmemeleri gerektiği görüşünü savunmaktadır.

Tablo 22. Anne Babanın, Çocuğunun Hangi Konulardaki Seçimlerine Müdahale Edeceğiyle İlgili Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Anne Babanın, Çocuğunun Hangi Konulardaki Seçimlerine Müdahale Edeceği	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Kıyafet seçimi	122	95	217	58,4	45,5	51,9
Okul seçimi	43	80	123	20,6	38,3	29,4
Meslek seçimi	35	53	88	16,7	25,4	21,1
Arkadaş seçimi	157	165	322	75,1	78,9	77
Eş seçimi	127	115	242	60,8	55	57,9
Din seçimi	161	153	314	77	73,2	75,1
Seçimlerine müdahale etmem	24	20	44	11,5	9,6	10,5

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Tablo 22 incelendiğinde, anne babaların en çok müdahale edeceklerini ifade ettiği 4 konunun çocuğun din seçimi, arkadaş seçimi, eş seçimi ve kıyafet seçimi olduğu; anne babaların çoğunun çocuğunun din seçimine ve arkadaş seçimine müdahale edeceğini ifade ettiği, anne babaların yarısından fazlasının ise çocuğunun kıyafet seçimine ve eş seçimine müdahale edeceğini ifade ettiği tespit edilmiştir. Söz konusu dağılıma çocuğun cinsiyeti açısından bakıldığında, kız çocuklarına eş ve kıyafet seçimi konusunda erkek çocuklara oranla daha çok müdahale edildiği; erkek çocuklarına ise okul ve meslek seçimi konusunda kız çocuklara oranla daha çok müdahale edildiği görülmüştür.

3.2.8. Çocuğun Model Alması

Çocukta öğrenme davranışı ilk olarak taklit etme ve model alma yoluyla oluşur. Model alma davranışı, çocuğun toplumsal hayatı öğrenmesinde önemli rol oynar. Çocuk, çevresindeki kişileri model alarak, onları taklit ederek ve onlar gibi davranmaya çalışarak toplumsal hayatı, kuralları ve davranış kalıplarını öğrenir.

Tablo 23. Çocuğun Kendisine En Çok Kimi Model Aldığı Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun, Kendisine En Çok Model Aldığı Kişi	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Annesi	103	36	139	49,3	17,2	33,3
Babası	46	117	163	22	56	39
Kardeşi	24	11	35	11,5	5,3	8,4
Arkadaşı	13	12	25	6,2	5,7	6
Öğretmeni	17	23	40	8,1	11	9,6
Akrabası	6	10	16	2,9	4,8	3,8
Toplam	209	209	418	100	100	100

Tablo 23'te yer alan çocuğun kendisine en çok kimi model aldığı konusundaki anne baba görüşlerinin dağılımına bakıldığında, anne babaların en yüksek oranlarla çocuğunun kendisine en çok babasını veya annesini model aldığını ifade ettiği görülmektedir. Konuyla ilgili anne baba görüşleri çocuğun cinsiyeti açısından incelendiğinde, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların en yüksek oranla çocuğunun kendisine en çok annesini model aldığını ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise en yüksek oranla çocuğunun kendisine en çok babasını model aldığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır.

Yavuzer (1998: 138), ailedeki bireylerin tümünün çocuğu aynı derecede etkilemediğini, aile bireylerinin çocuk üzerinde etkili olmasının çocukla arasındaki duygusal ilişkinin varlığına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun kişilik özellikleri, cinsiyeti ve yaşı ailenin çocuğun davranışlarını etkileyişinde büyük rol oynar. Çocuk, yaşı küçükken aile üyelerinden daha çok etkilenirken, yaşı büyüdükçe aile dışındaki bireylerin etkisi artmaya başlamaktadır. Araştırmamızda, bu görüşü destekler nitelikte veriler elde edilmiştir. Anne baba görüşleri doğrultusunda, araştırmamıza konu olan çocukların yaş itibarıyla (10-11 yaş) anne babasını daha çok model aldığı, ayrıca kız çocukların daha çok annelerini, erkek çocukların ise daha çok babalarını model aldığı belirlenmiş ve cinsiyet ile yaş değişkeninin çocuğun model alma davranışıyla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada, çocuğun kendisini en çok kime yakın hissettiği konusundaki anne baba görüşleri de incelenmiş ve anne babaların çoğunun (%76,3) çocuğunun kendisini en çok annesine yakın hissettiğini ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 15).

Çocuğun, doğumdan sonra ilk iletişimde bulunduğu ve kendisine en yakın olan kişi annesidir. Doğumla başlayan bu ilk iletişim daha sonraki dönemlerde de devam eder. Doğumdan sonra bebeğin açlık, susuzluk, korunma, uyku ve temizlik gibi

fizyolojik ihtiyaçları annesi tarafından karşılanır. Ancak annenin bebek için önemi, sadece onun bebeğin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılaması ile sınırlandırılmaz. Bebek ilk günlerden itibaren sevmek, kucaklanmak ve okşanmaktan hoşlanır, sıcaklık ve yakınlık hissetmek ister. Bebeğin psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının anne tarafından zamanında ve yerinde karşılanması, çocukta temel güven duygusunun gelişmesinde büyük rol oynar. ocukta sosyal ilişkilerin gelişmesi açısından anne ocuk diyalogunun önemli bir yeri vardır. Anne ile ocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun başkalarıyla olumlu ilişkiler kurmasını kolaylaştırır ve çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini sağlar (ağdaş, 2006: 25-26).

3.2.9. Çocuğa Ayrılan Zamanın Kalitesi

Ekonomik koşulların giderek zorlaşması nedeniyle, anne ve babaların zamanının büyük bir kısmı, ailenin geçiminin sağlandığı işyerinde geçmektedir. Bu nedenle, anne babalar çocuklarına yeterince zaman ayıramamaktan yakınmaktadır. ocuklarına zaman ayırmak, ocuk eğitiminde anne babaların ihtiyaç duyacakları en önemli sermayedir. Anne babanın çocuklarıyla birlikte vakit geçirmesi, onlara değer verdiklerinin en güzel göstergesidir. Çocuğun sadece giyim kuşam, beslenme gibi ihtiyaçlarını gidermek için zaman ayırmak yeterli olmaz. Sevgi ve ilgi çocukların en çok ihtiyaç duyduğu iki şeydir. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda anne babanın çocuğuna yeterince zaman ayırması oldukça önem taşımaktadır (Acar, 2007: 40).

Araştırmada anne babalara çocuklarına yeterince zaman ayırıp ayırmadıkları sorulmuş ve çoğunun (%63,6) ocuğuna yeterince zaman ayırdığını ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 16). Ayrıca, anne babalara çocuklarına ayırdıkları zaman dilimi içerisinde birlikte nasıl vakit geçirdikleri sorulmuş ve anne babaların en çok çocuklarıyla sohbet edip onların sorunlarını dinlediği, birlikte ders çalıştıkları ve dışarıda gezdikleri tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 16).

Araştırmada anne babalara çocuklarıyla hangi sıklıkta kültürel faaliyetlere katıldıkları da sorulmuştur.

Tablo 24. Anne Babanın, Çocuğuyla Kültürel Faaliyetlere Hangi Sıklıkta Katıldığı Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğuyla Sinema, Tiyatro, Konser, Sergi Gibi Kültürel Faaliyetlere Hangi Sıklıkta Katıldığı	0 – 577TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve Üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Her zaman	1	4,3	2	3,1	1	0,5	5	3,7	9	2,2
Çoğu zaman	1	4,3	1	1,5	15	7,7	12	8,8	29	6,9
Ara sıra	5	21,7	24	36,9	74	38,1	62	45,6	165	39,5
Nadiren	9	39,1	30	46,2	76	39,2	44	32,4	159	38
Hiçbir zaman	7	30,4	8	12,3	28	14,4	13	9,6	56	13,4
Toplam	23	100	65	100	194	100	136	100	418	100

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Çocuğuyla sinema, tiyatro, konser, sergi gibi kültürel faaliyetlere hangi sıklıkta katıldığı konusundaki anne baba görüşlerinin ailenin aylık gelirine göre dağılımına bakıldığında, EAGG'deki, AGG'deki ve OGG'deki anne babaların en yüksek oranla çocuklarıyla nadiren sinema, tiyatro, konser ve sergi gibi kültürel faaliyetlere katıldığını ifade ettiği, ÜGG'deki anne babaların ise en yüksek oranla çocuklarıyla ara sıra sinema, tiyatro, konser, sergi gibi kültürel faaliyetlere katıldığını ifade ettiği belirlenmiştir. Bu verilerden yola çıkılarak, ÜGG'deki anne babaların diğer gelir gruplarındaki anne babalara oranla çocuklarıyla sinema, tiyatro, konser, sergi gibi kültürel faaliyetlere daha sık katıldığını ifade ettiği görülmüştür.

Şener (2007: 58-59) de, çocukların kültürel faaliyetlerini incelediği araştırmasında benzer sonuçlara ulaşmış, çocukların sinema, resim sergisi ve konser gibi sanatsal faaliyetlere katılma durumunun sosyoekonomik düzeye (SED) göre anlamlı biçimde farklılaştığını tespit etmiştir. Buna göre, üst SED'de sıklıkla sinemaya, resim sergisine ve konsere gidilirken, orta ve alt SED'lerde oranın giderek azaldığı belirlenmiştir. Şener'in elde ettiği bulgu araştırmamızı destekler niteliktedir. Sosyoekonomik durum kültürel faaliyetlere katılma oranını etkilemektedir.

3.2.10. Annelerin Çalışmasının Çocuğa Etkisi

Annenin çalışmasının çocuk üzerindeki etkisi konusuyla ilgili olarak iki farklı bakış açısı söz konusudur. Bunlardan ilki, annenin çalışmasının çocuğu olumsuz etkilemediği, çalışan annenin psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan kendisini daha yeterli hissederek çocuğuna da bu olumlu havayı yansıtacağı yönündedir. İkincisi ise,

anneninin çalışmasının çocuğuna daha az zaman ayırmasına ve onunla yeterince ilgilenememesine neden olduğu yönündedir. Tezcan (2005: 99-100), kadının çalışmasının çocuklarına bakmasını, onları eğitmesini güçleştirdiğini ve annenin çocuklarıyla duygusal ilişkilerinin aksadığını savunmuş ve annenin çalışmasının çocuk üzerindeki olumsuz etkilerini çocuğun gelişiminde aksaklıklar meydana gelmesi, çocukta uyum bozuklukları görülmesi, çocuğun yalnız kalması ve ihmal edilmesi şeklinde belirtmiştir.

Araştırmada annelerin çalışmasının çocuğa etkisiyle ilgili anne baba görüşlerinden elde edilen bulgulara bakıldığında, “Annelerin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili olarak, anne babaların en yüksek oranla (%33,7) “katılmıyorum” şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13).

6 – 12 yaş aralığını kapsayan okul dönemi, çocuğun akademik yönden başarılı olmak ve yeterlilik duygusu edinmek için çabaladığı bir dönemdir. Bu dönemde, çocuğun ilgi, sevgi ve şefkat ihtiyacının yeterli bir şekilde karşılanması önemlidir. Anne babanın işten gelince çocuğunun ruhsal ihtiyaçlarını karşılamaması, çocukla ilgili birçok problem yaşanmasına zemin hazırlar. Uzmanlar, çocuğuna kaliteli zaman ayırdığı ve evde geçirdikleri zaman içerisinde çocuğunun ruhsal ihtiyaçlarına duyarsız kalmadığı takdirde, okul çağı çocuğu olan annenin çalışmasının çocuk açısından sakıncası olmadığını vurgulamıştır (bkz. Çağdaş ve Şahin Seçer: 2004: 148).

Tablo 25. Çocuğuna Yeterince Zaman Ayırdığını İfade Eden Annelerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çocuğuma yeterince zaman ayırdığımı düşünüyorum.	Ev Hanımları (n=125)		Çalışan Anneler (n=84)	
	s	%	s	%
	92	73,6	42	50

Araştırmada, örneklem dahilindeki ev hanımları ile çalışan annelerin çocuklarına yeterince zaman ayırıp ayırmadıklarına ilişkin görüşleri incelenmiş ve ev hanımlarının çoğunun, çalışan annelerin ise yarısının çocuğuna yeterince zaman ayırdığını ifade ettiği, ev hanımlarının daha yüksek oranla çocuğuna ayırdığı zamanın yeterli olduğunu belirttiği görülmüştür. Buna göre, iki oran arasındaki farktan yola çıkılarak annenin çalışmasının çocuğuna ayırdığı zamanı etkilediği, çalışan annelerin yarısının çocuğuna ayırdığı zamanı yeterli bulmadığı, çalışma hayatı ve evdeki sorumlulukların bir arada yürütülmesinin çocuğa istenildiği ölçüde zaman ayırmayı zorlaştırdığı düşünülmektedir.

3.3. Çocuğun Yetiştirilmesi

Bu başlık altında, çocuk yetiştirme tutumları, çocuk yetiştirmede başvurulan temel bilgi kaynakları, çocuklarını yetiştirirken önem verdiği değerler, aile içerisinde çocuğun uyması en çok istediği kurallar, uyguladıkları disiplin yöntemleri, çocuğun dini eğitimi, çocuğun cinsel eğitimi ve cinsiyete göre çocuk yetiştirme farklılıklarıyla ilgili anne baba görüşleri ele alınmıştır.

3.3.1. Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları

Anne babanın çocuk yetiştirme tutumu, çocuğun hayatını doğrudan etkiler. Çocuğun ailenin aynası olduğu düşüncesinden hareketle, anne babasından olumlu davranışlar gören çocuğun kendisinin de olumlu davranışlar sergileyeceğini söylemek mümkündür. Çocuğuna karşı sağlıklı bir tutum sergileyen anne baba, onun sağlıklı bir birey olarak yetişmesini sağlayacaktır. Çocuk yetiştirme tutumunun önemi ve çocuk üzerindeki etkisi göz önünde bulundurularak, anne babalara benimsedikleri çocuk yetiştirme tutumu sorulmuş ve elde edilen veriler anne babaların öğrenim durumu değişkenine göre ele alınmıştır.

Tablo 26. Kendisini Nasıl Bir Anne - Baba Olarak Tanımladığına İlişkin Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

Anne Babanın, Kendisini Nasıl Bir Anne - Baba Olarak Tanımladığı	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Yüksek Lisans / Doktora		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Çocuk Merkezci	2	6,7	3	7,5	5	3,4	8	4,7	—	—	18	4,3
Koruyucu	8	26,7	13	32,5	58	39,5	35	20,7	8	25	122	29,2
Demokratik	6	20	12	30	42	28,6	81	47,9	16	50	157	37,6
Otoriter	12	40	6	15	24	16,3	20	11,8	6	18,8	68	16,3
Mükemmeliyetçi	1	3,3	4	10	16	10,9	17	10,1	2	6,2	40	9,6
Tutarsız	—	—	1	2,5	1	0,7	7	4,1	—	—	9	2,2
İlgisiz	1	3,3	1	2,5	1	0,7	1	0,6	—	—	4	1
Toplam	30	100	40	100	147	100	169	100	32	100	418	100

Ebeveynlerin kendilerini nasıl birer anne baba olarak tanımladıklarına, çocuk yetiştirme tutumlarından hangisini benimsediklerine ilişkin bulguların yer aldığı Tablo 26'ya göre, anne babaların en yüksek oranla demokratik çocuk yetiştirme tutumunu benimsediği; koruyucu, demokratik ve otoriter çocuk yetiştirme tutumlarının diğer çocuk yetiştirme tutumlarına oranla anne babalar tarafından daha çok benimsendiği; ilköğretim mezunu anne babaların en yüksek oranla otoriter çocuk yetiştirme tutumunu, ortaokul ve lise mezunu anne babaların en yüksek oranla koruyucu çocuk yetiştirme

tutumunu, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu olan anne babaların ise en yüksek oranla demokratik çocuk yetiştirme tutumunu benimsediği görülmektedir.

Yapılan araştırmalar anne babanın öğrenim düzeyi ile benimsedikleri çocuk yetiştirme tutumunun ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Demiriz ve Öğretir (2007), alt ve üst sosyoekonomik düzeyde bulunan 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi amacıyla yapmış oldukları araştırmada, annelerin öğrenim durumuna göre aşırı koruyucu, sıkı disiplin, rolünü reddetmesi ve geçimsizlik boyutlarında anlamlı farkın olduğunu; ilköğrenime sahip olan annelerin, orta ve yükseköğrenime sahip annelere göre daha fazla aşırı koruyucu, sıkı disiplin, rolünü reddetmesi ve geçimsizlik tutum boyutuna sahip olduğunu; az eğitime sahip olan annelerin daha olumsuz tutumları benimsediğini belirtmiştir. Aynı araştırmada, annelerin “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği”nin (PARI) tüm boyutlarında babaların öğrenim durumuna göre anlamlı farkın olduğu; annelerin tüm boyutlarda babaların öğrenim durumuna göre çocuklarına farklı tutumlar sergilediği; eşi yüksek eğitime sahip olan annelerin daha olumlu tutumları benimsediği tespit edilmiştir. Ayrıca, Özben ve Argun (2002) okul öncesi çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarını çeşitli değişkenler açısından inceledikleri araştırmalarında, genel olarak öğrenim düzeyi yükseldikçe anne babaların çocuklarına karşı daha demokratik, paylaşımcı ve eşitlikçi davrandığını belirlemişlerdir.

Araştırmada ayrıca, anne babaların çocuk yetiştirme konusunda doğru bildikleri yöntemleri uygulamada sorun yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin görüşleri alınmış ve “Çocuk yetiştirme konusunda doğru bildiklerimi çocuğuma uygulamada sorunlar yaşıyorum.” ifadesiyle ilgili olarak anne babaların en yüksek oranla (%41,4) “katılmıyorum” şeklinde görüş bildirdiği ve %60,5’inin “katılmıyorum” veya “hiç katılmıyorum” şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Buna göre, anne babaların çoğunun çocuk yetiştirmeye ilgili doğru bildikleri yöntemleri uygulama sorunu yaşamadığı görülmüştür.

Araştırmada ayrıca, anne babaların çocuklarına tutarlı davranıp davranmadıklarına ilişkin görüşleri incelenmiş ve en yüksek oranla (%29,9) “Çocuğuma karşı davranışlarımda tutarlıyım, herhangi bir konuyla ilgili tutumum asla değişmez.” ifadesiyle ilgili “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13).

Tutarlı olma, çocuk yetiştirmenin en önemli ilkelerindendir. Anne babanın, çocuğun yersiz isteklerine hayır dedikten sonra çocuğun ısrar etmesi sonucu evet demesi, çocuğun ısrar etmenin anne babası üzerinde etkili olduğunu düşünmesine neden olacak ve çocuk tüm isteklerini bu şekilde yerine getirme gayreti içinde olacaktır. Anne baba, bu olumsuz durumu engellemek için çocuğuna karşı tutarlı hareket etmeli, yersiz isteklerinin yerine getirilememe nedenini çocuğa açıklamalı, ona doğruyu ve yanlış ayırt edebilme yetisini kazandırmaya çalışmalıdır.

Araştırmada anne babaların çocuklarına karşı davranışlarında eşleriyle tutarlı hareket edip etmediklerine ilişkin görüşleri de incelenmiş ve “Eşimle çocuğumuza karşı davranışlarımızda ortak, tutarlı hareket ederiz.” ifadesiyle ilgili olarak en yüksek oranla (%38) “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği ve %73’ünün “katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Buna göre, ebeveynlerin çoğunluğunun çocuk yetiştirme konusunda eşleriyle tutarlı hareket ettiği ortaya çıkmıştır.

Çocuğun bir isteğine ya da bir davranışına anne babanın farklı tepkiler göstermesi ve ortak bir tutum sergilememesi, babanın hayır dediğine annenin evet demesi, çocuğun ikilemde kalmasına ve kişiliğinin bu durumdan olumsuz etkilenmesine neden olacaktır. Bu durumla karşılaşan çocuk, yanlış olsa bile kendi isteğine uygun cevap veren ebeveynini dinleyecek ve doğruyla yanlış ayırt edemeyecektir. Dolayısıyla, anne babanın çocuk yetiştirme konusunda ortak bir tutum benimsemesi önemlidir.

3.3.2. Çocuk Yetiştirmede Başvurulan Temel Bilgi Kaynakları

Her anne babanın kendine özgü bir çocuk yetiştirme tarzı vardır. Bazı anne babalar geleneksel yöntemlerle çocuklarını yetiştirmeyi tercih ederken, bazı anne babalar ise çocuklarının her türlü sorumluluğuna hazır olabilmek için çocuk yetiştirme konusunda kendisini eğitmeyi, ilgili yayınları takip etmeyi (dergi, kitap vb.), anne baba okullarına katılmayı, televizyon programlarından ya da internetten faydalanarak çocuk yetiştirme sanatını öğrenmeyi tercih eder.

Araştırmada, anne babalara çocuk yetiştirmede başvurdukları temel bilgi kaynağıyla ilgili soru sorulmuş ve anne babaların konuyla ilgili görüşleri öğrenim durumu değişkeni açısından değerlendirilmiştir.

Tablo 27. Anne Babanın, Çocuklarını Yetiştirirken Başvurdukları Temel Bilgi Kaynağı Konusundaki Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

Anne Babanın, Çocuklarını Yetiştirirken Başvurdukları Temel Bilgi Kaynağı	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Yüksek Lisans / Doktora		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Kitaplar	3	10	6	15	49	33,3	82	48,5	20	62,5	160	38,3
Kitle iletişim araçları (televizyon, internet vb)	5	16,7	8	20	22	15	22	13	3	9,4	60	14,4
Anne babalarının kendilerini yetiştirme tarzı	20	66,7	23	57,5	76	51,7	64	37,9	9	28,1	192	45,9
Kendi değerleri ve deneyimleri	2	6,7	3	7,5	—	—	1	0,6	—	—	6	1,4
Toplam	30	100	40	100	147	100	169	100	32	100	418	100

Tablo 27’deki verilere bakıldığında, anne babaların en yüksek oranla çocuklarını yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynağının anne babalarının kendilerini yetiştirme tarzı olduğu görülmektedir. Anne babaların çocuklarına karşı tutum ve davranışları, temelde kendi çocukluk yıllarında anne babaları ile olan ilişkileriyle bağlantılıdır. Sears ve Swanson (1958) yapmış oldukları araştırmada, örneklem grubunun kendi çocukluklarında anne babalarının kendilerine davrandıkları gibi çocuklarına davrandıklarını tespit etmiştir (bkz. Çağdaş ve Şahin Seçer, 2004: 241). Araştırmamızda Sears ve Swanson’un araştırmasındaki bulguyu destekleyen bir bulgu elde edilmiştir. Anne babalar en çok geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerini benimsemekte, anne babalarının kendilerini yetiştirdiği şekilde çocuklarını yetiştirmektedirler.

Özerk (2006), anne babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumları ve bilgi düzeylerini incelediği araştırmasında, anne babaların “Anne Babalık Bilgi Testi”nden (ABBT) anne babalık bilgisi boyutunda vasat (orta) sayılabilecek puanlar aldıklarını, bilgi kaynakları bakımından anne babaların en fazla geleneksel bilgiye, daha sonra magazinsel bilgiye, en az olarak da bilimsel bilgiye sahip olduklarını tespit etmiştir. Araştırmamızda anne babaların en yüksek oranla çocuklarını yetiştirirken başvurdukları bilgi kaynağının anne babalarının kendilerini yetiştirme tarzı olduğu bulgusu elde edilirken; Özerk’in araştırmasında da benzer bir bulgu elde edilmiş, anne babaların en fazla geleneksel bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. Anne babaların çocuk yetiştirme konusunda geleneksel yöntemleri daha çok tercih etmelerinin, Türk ailesinin geleneklerine bağlı bir yapıya sahip olmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Konuyla ilgili anne baba görüşleri öğrenim durumu değişkeni açısından ele alındığında ise, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu anne babaların en yüksek oranla

çocuklarını yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynağının anne babalarının kendilerini yetiştirme tarzı olduğu; üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların en yüksek oranla çocuklarını yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynağının kitaplar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, anne babanın çocuğunu yetiştirirken başvurduğu temel bilgi kaynağının öğrenim durumuna göre farklılaştığı, öğrenim seviyesi yükseldikçe çocuk yetiştirme konusunda kitaplardan yararlanma oranının arttığı; üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların çocuklarını yetiştirirken daha çok kitaplardan edindikleri bilgileri temel aldıkları; ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan anne babaların ise daha çok geleneksel yöntemleri tercih ettikleri, çocuklarını yetiştirirken anne babalarının kendilerini yetiştirme tarzını temel aldıkları ortaya çıkmıştır. Anne babanın sosyoekonomik ve sosyokültürel durumu çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını etkileyen önemli etkenlerdendir. Çağdaş ve Şahin Seçer (2004: 243), sosyoekonomik seviyesi yüksek olan anne babaların eğitim seviyelerinin de yüksek olmasının, onların çocuk eğitimiyle ilgili televizyon programlarını, panelleri, kitapları ve diğer yayınları takip etme imkanını arttırdığını, ihtiyaç duyduklarında uzman kişilere ulaşma ve onlardan yardım alma konusunda daha bilinçli hareket etmelerini sağladığını ve tüm bunların anne babaların çocuklarına karşı daha olumlu bir tutum sergilemelerinde önemli rol oynadığını vurgulamıştır.

3.3.3. Çocuk Yetiştirmede Önem Verilen Değerler

Her anne baba, çocuğunu belli değerler doğrultusunda yetiştirmeye özen gösterir. Anne babanın çocuğunu yetiştirirken önem verdiği değerler, onların çocuk yetiştirme konusundaki bilgilerinden, çocuk yetiştirme yaklaşımlarından, inançlarından ve kültürel değerlerinden etkilenmektedir. Araştırmada anne babaların çocuklarını yetiştirirken en çok önem verdiği değerlerin neler olduğu konusu da ele alınmıştır.

Tablo 28. Çocuğunu Yetiştirirken En Çok Önem Verdiği Değerler Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunu Yetiştirirken En Çok Önem Verdiği Değerler	Sayı	Yüzde
Eğitimli, kültürlü, bilgili olma	349	83,5
Meslek sahibi olma	189	45,2
Dini değerlere bağlı olma	289	69,1
Milli değerlere bağlı olma	167	40
Dürüst, güvenilir, namuslu olma	350	83,7
Para sahibi olma	28	6,7
Yardımsever olma	86	20,6
Ahlaklı olma	205	49
Saygılı olma	151	36,1
Aileye bağlı olma	229	54,8
Geleneklere bağlı olma	53	12,7

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Çocuğunu yetiştirirken en çok önem verdiği değerler konusundaki anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 28'e göre, anne babaların çocuklarını yetiştirirken en çok önem verdikleri 5 değeri çocuğun dürüst olması, eğitimli olması, ailesine bağlı olması, dini değerlere bağlı olması ve ahlaklı olması şeklinde ifade ettiği tespit edilmiştir.

Aile içindeki ilişkiler ve çocuğun kişiliği, anne babaların kültürel değerlerinden, inançlarından, çocuk yetiştirme konusundaki bilgi ve yaklaşımlarından etkilenmektedir. Değerler, hangi toplumsal davranışın iyi, doğru ve istenilen olduğunu belirten ölçütlerdir. Her toplumun önem verdiği kendine özgü değerleri söz konusudur. Williams (1970), Amerika'da yapmış olduğu çalışmada, insancıl olma, ahlaki değerlere bağlılık, milliyetçilik ve vatanseverlik, başarı, bilime olan inanç ve akılcılık, kendine ve başkalarına saygı, eşitlik, özgürlük, demokrasi, iyi bir hayat biçimi, uyumlu olmak, kendini geliştirmek, disiplinli bir iş ve çok çalışma, gruplarla birlikte çalışmaya ve grup başarısına inanç, pratiklik ve yeterlilik olmak üzere on beş temel kültürel değerden bahsetmiştir (bkz. Özkalp, 2005: 100 – 101).

Kültür yoluyla bireylere aktarılan değerler, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. TÜİK'in (2010b: 180) yapmış olduğu "Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması"nda nasıl bir çocuk istendiğiyle ilgili olarak, ailelerin çocuklarının %99,7 oranında aile büyüklerine saygılı olmalarını, %99,7 oranında sorumluluklarını yerine getirmelerini, %99,6 oranında özgüvenli olmalarını, %99,3 oranında kendi hakkını savunabilmelerini, %98,2 oranında bağımsız karar verebilmelerini ve %97,3 oranında üniversite mezunu olmalarını önemsedikleri ortaya çıkmıştır. Araştırmamızdaki veriler ile TÜİK'in yapmış olduğu araştırmadaki veriler değerlendirildiğinde, TÜİK'in yapmış olduğu araştırmada ailelerin tamamına yakınının çocuklarının büyüklerine saygılı,

eğitilmiş, sorumluluk sahibi, özgüvenli, kendi kararlarını verebilen ve hakkını savunabilen bir yapıda olmasını önemseydiği tespit edilmiştir. Araştırmamızda ise, anne babaların çocuğun eğitilmiş, dürüst, ahlaklı, dini değerlerine ve ailesine bağlı olmasına önem verdiği belirlenmiştir. Her iki araştırmada da çocuğun eğitilmiş olmasına önem verildiği ortaya çıkmıştır.

3.3.4. Aile İçerisinde Çocuğun Uyması En Çok İstenilen Kurallar

Sosyalleşme, bireyin mensubu olduğu toplumun kurallarını öğrenme süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyalleşme süreci içerisinde birey uygun davranış kalıplarını ve değerleri öğrenip içselleştirir. Çocuk, mensubu olduğu toplumun kurallarını doğuştan bilmez, fakat bu kuralları öğrenmek için doğuştan bir potansiyele sahiptir. Çocuk, toplumun kendisinden ne beklediğini, nasıl davranması gerektiğini sosyalleşme süreci içerisinde öğrenmektedir. Elkin (1995: 9-12), sosyalleşme açısından çocuğun bir takım gereksinim ve güdülere sahip, doyurulmayı bekleyen bir varlık olarak değil, dünyayı kavrama, toplumsal sembolleri, davranış kalıplarını ve beklentileri öğrenme yetisine sahip bir varlık olarak görüldüğünü belirtmiştir. Çocuk, toplumdaki kuralları toplumun diğer üyelerinin bilinçli veya bilinçsiz rehberliği aracılığıyla öğrenir. Toplumsal etkileşimin bir işlevi olarak görülebilecek olan sosyalleşme süreci içerisinde toplumun üyeleri çocuğa sorumluluklarını, toplumun kurallarını, geleneklerini, göreneklerini farkında olarak veya olmayarak sergiledikleri örnek davranışlar yoluyla öğretirler. Çocuk, sosyalleşme süreciyle toplumun işlevsel bir üyesi haline gelir.

Araştırmada, sosyalleşme sürecinin önemli bir parçası olan kuralların aile içinde nasıl bir şekle sahip olduğunun belirlenmesi amacıyla anne babalara çocuklarının aile içerisinde en çok uymasını istedikleri kuralların neler olduğu sorusu sorulmuştur.

Tablo 29. Anne Babanın, Aile İçerisinde Çocuğunun Uymasını En Çok İsteddiği Kurallar Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Anne Babanın, Aile İçerisinde Çocuğunun Uymasını En Çok İsteddiği Kurallar	Sayı	Yüzde
Ders çalışma	383	91,6
Uyku saatleri	228	54,5
Televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleri	243	58,1
Oyun oynama saatleri	81	19,4
Giyime özen gösterme	75	17,9
Düzenli beslenme	236	56,5
Temizlik kurallarına özen gösterme	258	61,7
Sağlık kurallarına dikkat etme	213	51
Ev işlerine yardımcı olma	55	13,2
Düzenli, tertipli olma	273	65,3

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Tablo 29'a bakıldığında, anne babaların çoğunluğunun çocuğunun uyku saatleri, televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleri, temizlik, düzen, beslenme ve sağlıkla ilgili kurallara uymasına özen gösterdiği, tamamına yakınının ise çocuğunun ders çalışmayla ilgili kurallara uymasına özen gösterdiği; anne babaların aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği 5 kuralın ise ders çalışma, televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleri, beslenme, temizlik ve düzen ile ilgili kurallar olduğunu ifade ettiği görülmektedir.

Çocuğun emeklemeye başlamasıyla birlikte etrafını keşfetme güdüsüyle kendisini tehlikeye sokabilecek davranışlarda bulunması, kural koyma ihtiyacını ortaya çıkarır. Kurallar belirlenirken, çocuğun kişilik özellikleri, yaşı ve becerileri dikkate alınmalıdır. Bütün çocukların aynı yaşta aynı becerilere sahip olması beklenemez. Çocuğun yapabildikleri kural haline getirilmeli, yapamadıkları ise desteklenmelidir. Örneğin, çocuk yatağını toplayabiliyorsa bu kural haline getirilebilir ve çocuğun buna uyması beklenebilir; ancak çocuk elbisesini katlayamıyorsa bu desteklenmelidir (Ünal, 2006: 131-133). Çocuğun okul hayatına başlamasıyla birlikte sorumluluklarının artması, bu sorumluluklarıyla orantılı olarak belli kurallara uymasını gerekli kılmaktadır. Araştırmamızda, anne babanın çocuğunun en çok ders çalışma sorumluluğunu yerine getirmesine önem verdiği ortaya çıkmıştır.

3.3.5. Anne Babaların Uyguladıkları Disiplin Yöntemleri

Disiplin, çocuğun toplum kurallarını öğrenmesini ve bu kuralları benimseyip onlara uymasını sağlamak amacıyla eğitilmesini ifade eder. Pickhardt (2004: 113), çoğu zaman sadece ceza olarak algılsa da, aslında disiplinin bir tür rehberlik olduğunu belirtmiştir. Anne babanın görevi, yetiştirme sürecinde çocuğa yardımcı olmak için rehberlik etmektir.

Çocuğun kurallara uymayı öğreneceği ilk yer aile ortamıdır. Çocuk, insan ilişkilerini aile ortamında gözlemler ve yaşar; işbirliği, anlaşma, uzlaşma, bağlılık gibi insan ilişkilerini belirleyen olumlu nitelikleri ve çatışma, çekişme, anlaşmazlık gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları aile ortamında öğrenir. Anne baba çocuğun kişiliğinin ve yeteneklerinin gelişmesine yardımcı olur, ona kendi davranışlarıyla örnek olur, doğru ile yanlış ayırt edebilmeyi öğrenmesini sağlayarak çocuğun davranışlarına yön verir, kuralları öğretmek çocuğa yol gösterir, çocuğu denetler ve gerektiğinde cezalandırarak kurallara uymasını sağlar (Yörükoğlu, 1998: 126). Anne babanın, çocuğunun kurallara uymasını sağlamak amacıyla onu eğitmesi çok önemlidir.

Araştırmada, anne babaların çocuğunun yaptığı yanlışlara gösterdiği tepki konusundaki görüşleri incelenmiş ve örneklem grubunun yarısından fazlasının (%53,3) çocuğunun yaptığı yanlışlara gösterdiği tepkinin çocuğunu cezalandırma şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 17). Gülterler'in (2007: 40) anne babaların uyguladıkları disiplin yöntemleriyle ilgili araştırmasında, çocuklarının olumsuz davranışı karşısında hem annelerin (%53) hem de babaların (%46) en çok uyguladığını ifade ettiği disiplin yönteminin, açıklama ve uyarılarda bulunmak şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, hem annelerin (%31) hem de babaların (%41) en çok uyguladığını ifade ettiği ikinci disiplin yönteminin ise sözel ya da fiziksel şiddete başvurmak şeklinde olduğu saptanmıştır. Araştırmamızda, anne babaların en yüksek oranla çocuğunun yaptığı yanlışlara gösterdiği tepkinin çocuğunu cezalandırma şeklinde olduğu; Gülterler'in araştırmasında ise, anne babaların, çocuğunun olumsuz davranışı karşısında en çok uyguladığını ifade ettiği disiplin yönteminin açıklama ve uyarılarda bulunmak şeklinde olduğu; ayrıca araştırmamızda anne babaların %42,6'sının, Gülterler'in araştırmasında ise anne babaların %49,5'inin çocuğunun olumsuz davranışı karşısında en çok uyguladığını ifade ettiği disiplin yönteminin açıklama ve uyarılarda bulunmak şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 30. Ebeveynlerin Çocuğunun Yaptığı Yanlışları Nasıl Cezalandırdığıyla İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Çocuğunun Yaptığı Yanlışları Nasıl Cezalandırdığı	Sayı			Yüzde		
	Anne	Baba	Toplam	Anne	Baba	Toplam
Ceza vermem.	91	104	195	43,5	49,8	46,7
Çocuklarını döverim, onlara şiddet uygularım.	7	6	13	3,3	2,9	3,1
Çocuklarını sevdikleri şeylerden mahrum bırakıp cezalandırırım.	111	98	209	53,1	46,9	50
Çocuğumla bir süre konuşmam.	—	1	1	—	0,5	0,2
Toplam	209	209	418	100	100	100

Anne babanın, çocuğunun yaptığı yanlışları nasıl cezalandırdığı konusundaki görüşlerinin yer aldığı Tablo 30'a bakıldığında, çocuklarını cezalandırdığını ifade eden anne babaların en yüksek oranla çocuklarını sevdikleri şeylerden mahrum bırakarak (televizyon izlemelerine, arkadaşlarıyla oynamalarına izin vermeme, harçlık vermeme vb) cezalandırdığı görülmektedir. Ayrıca, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından dağılımı incelendiğinde anne babaların çocuğunun yaptığı yanlışları cezalandırma şeklinin farklılaşmadığı, hem anne hem de babaların en yüksek oranla çocuklarını sevdikleri şeylerden mahrum bırakarak cezalandırdığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmada ayrıca, anne babaların çocuklarını cezalandırma konusunda sorun yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin görüşleri sorulmuş ve en yüksek oranla (%33) çocuğunu cezalandırma konusunda sorunlar yaşadığı görüşüne katıldığını ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13).

Tablo 31. Anne Babanın, Çocuğunun Yaptığı İyi Şeyleri, Olumlu Davranışlarını Nasıl Ödüllendirdiğiyle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Çocuğunun Yaptığı İyi Şeyleri, Olumlu Davranışlarını Nasıl Ödüllendirdiği	Sayı			Yüzde		
	Anne	Baba	Toplam	Anne	Baba	Toplam
Çocuğumu ödüllendirmem, çocuğumun olumlu davranışlar sergilemesi normal bir durumdur, yapması gereken odur.	7	10	17	3,3	4,8	4,1
Çocuğumu olumlu davranışlarında sözel olarak ödüllendiririm (Çocuğumu tebrik ederim, aferin, seninle gurur duyuyorum derim vb).	95	93	188	45,5	44,5	45
Çocuğumu manevi olarak ödüllendiririm (Başarısında saçlarını okşarım, öpüp sarılırım vb).	75	79	154	35,9	37,8	36,8
Çocuğumu maddi olarak ödüllendiririm (Oyuncak, kıyafet, kitap gibi çocuğumun sevdiği şeyleri alırım).	32	27	59	15,3	12,9	14,1
Toplam	209	209	418	100	100	100

Anne babaların çocuğunun yaptığı iyi şeyleri, olumlu davranışlarını nasıl ödüllendirdiğiyle ilgili görüşlerinin yer aldığı Tablo 31'e bakıldığında, örneklem grubunun yarısına yakınının çocuğunun olumlu davranışlarını sözel olarak ödüllendirdiği, anne babaların çoğunun çocuklarını sözel veya manevi olarak

ödüllendirdiğini belirttiği görülmektedir. Ayrıca, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından dağılımı incelendiğinde anne babaların çocuğunun yaptığı iyi şeyleri, olumlu davranışlarını ödüllendirme şeklinin farklılaşmadığı, hem anne hem de babaların en yüksek oranla çocuklarını sözel veya manevi olarak ödüllendirdiği ortaya çıkmıştır.

Anne babanın, çocuklarının sergiledikleri olumlu davranışları ve başarılarını fark etmesi, bu davranışlarını ve başarılarını ödüllendirerek onları teşvik etmesi önem taşımaktadır. Acar (2007: 56-60), çocukların sergiledikleri davranışların doğru veya yanlış olduğunu, öğrenme aşamasında kendilerine gösterilen olumlu mesajlar yoluyla öğrendiğini, sergilenen davranışın sonucunda çocuğa “aferin” gibi övücü sözlerin söylenmesinin çocuğun o davranışın çevresindekiler tarafından beğenildiğini anlamasını ve aynı davranışı tekrar etmesini sağlayacağını belirtmiştir. Anne babaların, çocuklarını davranışlarından ötürü ödüllendirmek için mutlaka maddi bir ödül vermesi şart değildir. Maddi ödüller zamanla değerini kaybedebilecekken, manevi ödüller hiçbir zaman değerini yitirmeyecektir. Bazı anne babalar çocuklara sözlü ödüllerden çok maddi içerikli ödüller vermeyi daha çok tercih ederler. Ancak, maddi ödüller çocuk için geçicidir ve ulaşıldığında değerini kaybeder. Çoğu zaman bu ödüller çocukla pazarlık yapılarak verilir. Çocuk zayıf getirmemek için mi yoksa sahip olmak istediği bisikleti almak için mi çalıştığına karar veremez. Maddi ödüller çocuğa vaat edildiğinde, anne babanın asıl amacı çocukta o davranışı kalıcı hale getirmeye çalışmak olmalıdır. Eğer çocuğa bir maddi ödül sözü verilmişse bu ödül mutlaka yerine getirilmelidir. Yoksa çocuk kendisini kandırılmış hissedecek, özgüvenini kaybedecek ve bir daha hedefe ulaşmak için çabalamayacaktır. Anne babasından övgü dolu sözler duymak, çocuğun özgüveninin artmasını sağlar. Anne babalar çocuklarını güzel sözlerle ödüllendirebilecekleri gibi, bir öpücük veya bir gülümsemeyle de ödüllendirebilirler. Anne babanın okul çağındaki çocuğunun olumlu davranışlarında ona sevildiğini ve onaylandığını hissettirmesi, öperek, başını okşayarak onun hoşuna gidecek iltifatlar söylemesi, çocuğuna vakit ayırması, çocuğuyla ders çalışması, oyun oynaması, sohbet etmesi veya gezmesi en uygun ödüllendirme şekillerindendir.

Araştırmada ayrıca, anne babalara çocuklarını ödüllendirme konusunda sorun yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin görüşleri sorulmuş ve anne babaların en yüksek oranla (%37,8) çocuğunu ödüllendirme konusunda sorunlar yaşadığı görüşüne katılmadığını

ifade ettiği, ayrıca anne babaların çoğunun (%65,3) çocuğunu ödüllendirme konusunda sorun yaşamadığını belirttiği ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 13).

3.3.6. Çocuğun Dini Eğitimi

Din, hemen her toplumda sosyalleşme açısından önemli bir yere sahiptir. Doğru – yanlış, iyi – kötü kavramlarının öğrenilmesinde, insanlar arası ilişkilerde, ahlak eğitiminde, bireyin kendini tanımlamasında, kişilik oluşumunda din önemli bir yere sahiptir. Çocuğun küçük yaşlardan itibaren dini hayatı öğrenmesi önem taşımaktadır.

Tablo 32. Çocuğun Temel Dini Bilgilerini Kimden / Nereden Öğrendiğiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun Temel Dini Bilgilerini Kimden / Nereden Öğrendiği	Sayı	Yüzde
Anne Babasından	324	77,5
Aile Büyüklerinden (anneanne, babaanne, dede)	24	5,7
Okuldan	51	12,2
Kitaplardan	19	4,5
Toplam	418	100

Tablo 32’de yer alan çocuğun temel dini bilgilerini kimden / nereden öğrendiğiyle ilgili anne baba görüşlerinin dağılımı incelendiğinde, anne babaların çoğunun çocuğunun temel dini bilgilerini anne babasından öğrendiğini ifade ettiği görülmektedir.

Çocuk, ilk dini bilgilerini aile ortamında edinir. Her şeyi gözlemleyerek, taklit ederek ve yaşayarak öğrenen çocuğun dini tutumlarının şekillenmesinde ailesi en önemli rolü üstlenmektedir. Anne baba, çocuğuna dini yaşantısıyla örnek olur ve çocuk dini bilgileri, ibadetleri ilk olarak anne babasından öğrenir. Aile büyükleri de çocuğun dini bilgiler edinmesinde rol oynar. Çocuğun okul hayatına başlamasıyla birlikte, okul ortamından ve kitaplardan edindiği bilgiler de mevcut bilgilerine eklenir. Ayrıca, çocuğun dini açıdan sosyalleşmesine ailesi dışındaki sosyal çevresi ve kitle iletişim araçları da katkıda bulunur. Pek çok etken çocuğun dini hayatının şekillenmesinde etkili olsa da, anne babası çocuğun dini değerleri edinmesinde hem en önemli role sahiptir hem de bu konudaki ilk sorumluluk onlara aittir. Araştırmamızda çocuğun temel dini bilgilerini en yüksek oranla anne babasından edindiği ortaya çıkmıştır. Çocuğun dini bilgiler edinmesinde ilk sorumluluğu beklendiği gibi anne babasının üstlendiği görülmektedir.

Araştırmada ayrıca, çocuğun dini tutumları hakkında fikir sahibi olabilmek için çocuğunun yaptığı ibadetlerle ilgili anne baba görüşleri alınmış ve anne babaların

%32,1'inin araştırmaya konu olan çocuklarının namaz kıldığını, %70,3'ünün çocuklarının oruç tuttuğunu ve %43,1'inin çocuklarının Kur'an okuduğunu ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 18). Buna göre, anne babaların çoğunun araştırmaya konu olan çocuklarının oruç tuttuğunu, yarısına yakınının Kur'an okuduğunu ve yarısından azının namaz kıldığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır.

3.3.7. Çocuğun Cinsel Eğitimi

Çocukların cinsel konulardaki merakı, dünyayı tanıma ihtiyacından doğmaktadır. Yavuzer (1998: 126), çocuğun "Ben nereden geldim?" gibi sorularına karşı anne babanın sessiz kalmasının, çocuğun soru sormaması gerektiği hissine kapılmasına neden olduğunu, cinsel olayların yasak, pis ya da günah olduğu inancının çocuğun bilinçaltına yerleştiğini ve çocukluk döneminde bilinçaltına yerleşen bu inancın yetişkinlikte bireyin hayatını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla, anne babaların bu noktada çocuklarının cinsel konulardaki sorularını, onların yaşlarına ve anlama yeteneklerine uygun bir şekilde yanıtlamalarının, çocuklarına belli ölçüde cinsel eğitim vermelerinin önemli ve gerekli olduğu görülmektedir. Çocuğun cinsel konulardaki sorularının cevaplandırılmasında izlenmesi gereken en uygun yol anne babasının onu bilgilendirmesidir. Anne baba, bu durumun çocuğun gelişim süreci içerisinde doğal bir durum olduğunun bilincinde olmalı, sorduğu sorulardan ötürü çocuğunu cezalandırmamalı ve çocuğuna karşı anlayışla yaklaşmalıdır.

Araştırmada, çocuklarının kendilerine cinsel konularla ilgili sorular sorup sormadığına ilişkin anne baba görüşleri alınmış ve anne babaların %27'sinin çocuğunun kendisine cinsel konularla ilgili soru sorduğunu ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 19). Buna göre, anne babaların çoğunun çocuğunun kendisine cinsel konularla ilgili soru sormadığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır.

Tablo 33. Çocuğunun Kendisine Cinsel Konularla İlgili Soru Sorması Durumunda Göstereceği Tepkiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Cinsel Konularla İlgili Soru Sorması Durumunda Göstereceği Tepki	Sayı	Yüzde
Normal karşılar, çocuğumun gelişimine uygun cevaplar vermeye çalışırım.	284	67,9
Çocuğuma kızarım.	3	0,7
Çocuğum böyle sorular sormaz.	131	31,3
Toplam	418	100

Çocuğunun kendisine cinsel konularla ilgili soru sorması durumunda göstereceği tepkiyle ilgili anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 33 incelendiğinde, anne babaların çoğunun bu durumu normal karşılayıp onun gelişimine uygun cevaplar vermeye

çalışacağını belirttiği, anne babaların çok az bir bölümünün çocuğun kendisine bu konularla ilgili soru sorması durumunda ona kızacağını ifade ettiği tespit edilmiştir.

Anne babalar, çocuklarını cinsel konularda bilgilendirmelerinin gerekli olup olmadığı hususunda çoğu zaman ikilem yaşamaktadır. Uzmanlara göre, bu konuda anne babalar çocuğun cinsel konulardaki sorularını diğer bütün konulardaki soruları gibi normal karşılamalı, sorduğu soruları geçiştirmeden çocuğunu dinlemeye çalışmalı ve çocuğunun yaşını, gelişimini ve anlama kapasitesini dikkate alarak bildiği kadarıyla sorulan soruları cevaplandırmalıdır. Çocuğun eğitiminden sorumlu olan anne baba, diğer bütün konularda olduğu gibi bu konuda da çocuğuna sağlıklı cevaplar vermeli ve çocuğun yanlış arayışlar içine girmesini önlemelidir.

3.3.8. Cinsiyete Göre Çocuk Yetiştirme Farklılıkları

Çocuklar, doğumdan itibaren anne babalarının davranışlarını gözlemleyerek ve taklit ederek cinsiyet rollerini öğrenmekte ve toplumun beklentilerine uygun olarak davranışlarına yön vermektedir. Anne babalar, kız çocuklarına ve erkek çocuklarına farklı davranıp onların cinsiyet rollerini benimseyerek sosyalleşmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Tüm toplumlarda çocuk yetiştirme pratiklerinde cinsiyet farklılıkları dikkate alınmakta, kız çocuklarla erkek çocukların giydikleri kıyafetlerin renkleri ve oynadıkları oyuncaklar cinsiyet kalıp yargılarını açıkça gözler önüne sermektedir.

Tablo 34. Kız Çocuk Yetiştirmekle Erkek Çocuk Yetiştirmenin Hangi Konularda Farklılaştığıyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Kız Çocuk Yetiştirmekle Erkek Çocuk Yetiştirmenin Hangi Konularda Farklılaştığı	Sayı	Yüzde
Arkadaşlık ilişkileri	196	46,9
Ev dışında vakit geçirme	181	43,3
Ev işlerine yardım	192	45,9
Eğitim – Öğretim	51	12,2
Meslek seçimi	67	16
Kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmek arasında fark yoktur.	159	38

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmenin hangi konularda farklılaştığıyla ilgili anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 34 incelendiğinde, anne babaların en çok arkadaşlık ilişkileri, ev işlerine yardım ve ev dışında vakit geçirme konularında kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmenin farklılaştığını ifade ettiği belirlenmiştir. Ayrıca, anne babaların yarısından azının kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmek arasında bir fark olmadığını belirttiği tespit edilmiştir.

Araştırmada ayrıca, kız çocuğunun erkek çocuklarla veya erkek çocuğunun kız çocuklarla okul dışında görüşmesi ve arkadaşlık yapması konusundaki anne baba görüşleri sorulmuş ve ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %44,5'inin kızının erkek çocuklarla okul dışında vakit geçirebileceğini, arkadaşlık yapabileceğini ifade ettiği, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise %71,3'ünün oğlunun kız çocuklarla okul dışında vakit geçirebileceğini, arkadaşlık yapabileceğini ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 20). Buna göre, kız çocuk sahibi anne babaların yarısından fazlasının kızının erkek çocuklarla okul dışında vakit geçirebileceğini, arkadaşlık yapabileceğini ifade ettiği, erkek çocuk sahibi anne babaların ise çoğunun oğlunun kız çocuklarla okul dışında arkadaşlık yapabileceğini belirttiği, oğlunun kız çocuklarla okul dışında vakit geçirebileceğini ifade eden anne babaların oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, kız çocuk sahibi anne babaların, çocuklarının erkek çocuklarla arkadaşlık yapması konusunda daha koruyucu bir tutum sergilediklerini göstermektedir.

Tezcan (2005: 17), kız çocuklarla erkek çocuklara aile içerisinde farklı davranıldığını, küçük yaşlardan itibaren erkek çocuklara kız çocuklardan daha fazla bağımsızlık tanındığını, genel olarak kız çocukların erkek çocuklara göre daha uyumlu, yumuşak huylu ve itaatkar olmasının beklendiğini ve anne babaların çocuklarına farklı davranmalarının onlara sağladıkları eğitim fırsatlarında da kendini gösterdiğini ifade etmiştir. Ülkemizde temel eğitim zorunlu olduğu için ilkokul düzeyinde erkek çocuklarla kız çocuklar arasında eşit bir dağılım olduğu görülmekte, ancak ortaokulda, lisede ve yükseköğretimde kızların okullaşma oranı erkeklere oranla düşmektedir. Ailelerin ekonomik imkanları ve anne babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe, her iki cinsiyetten çocuğa eşit düzeyde eğitim alma olanağı sağladıkları görülmektedir. Yoksul aileler kısıtlı imkanlarını öncelikle erkek çocukları için sarf etmektedirler.

3.4. Kardeşler Arası İlişkiler

Kardeşler arası ilişkilerin çocuğun sosyalleşmesi üzerindeki etkisi büyüktür. Çocuğun kardeşi, onun hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Kardeşler sosyal hayat içerisinde birbirleri için birçok farklı rolü bir arada yerine getirmektedir. Çocuğun kardeşi onun hayatında bazen bir kıskançlık veya çatışma kaynağı olarak görülse de, çoğu zaman onun oyun arkadaşı, sırdaşı ve dostudur. Kardeşlik, genel olarak içinde sevgi bağı ve güven duygusu barındıran bir ilişkidir.

Araştırmada, anne babalara çocuğunun kardeşleriyle / kardeşiyle ilişkisinin nasıl olduğu konusundaki görüşleri sorulmuş ve birden fazla çocuğu olan anne babaların %93,4'ünün çocuğunun kardeşleriyle samimi, yakın bir ilişkisinin olduğunu ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 21). Buna göre, birden fazla çocuğu olan anne babaların tamamına yakınının araştırmaya konu olan çocuklarının kardeşleriyle samimi, yakın bir ilişkisinin olduğunu belirttiği görülmüştür. Kardeşler arası ilişkilerde kimi zaman rekabet, kıskançlık gibi duygular öne çıksa da, esasında kardeşlik sevgi bağının, paylaşımın ve karşılıklı güvenin hakim olduğu güçlü bir ilişkidir. Her ne kadar araştırmamızda anne babaların çocuklarıyla ilgili en çok yaşadıklarını ifade ettikleri sorun kardeşler arası iletişim sorunu olsa da (bkz. Tablo 21), kardeşler arasında yakın bir ilişkinin söz konusu olduğu görülmektedir. Çocuğun toplumsal hayata hazırlanmasında kardeşleriyle ilişkisi önemli bir role sahiptir. Kardeş sahibi olan bir çocuk, toplumsal hayat içerisinde insanlarla daha kolay iletişime girebilir, daha kolay arkadaş edinebilir ve kendini daha kolay ifade edebilir. Kardeş sahibi olmak çocuğun sosyalleşmesine pek çok açıdan katkı sağlar. Çocuk, paylaşmayı, güvenmeyi, sevmeyi, zorluklarla mücadeleyi, hakkını savunmayı ve birçok şeyi aile ortamında öğrenir.

Araştırmada anne babalara çocuğunun kardeşleriyle çoğunlukla nasıl vakit geçirdiği, kardeşleriyle arasında aşırı derecede kıskançlık olup olmadığı, kardeşler arasında anlaşmazlık yaşanması durumunda çocuklarına nasıl tepki gösterdikleri ve çocuğunu diğer çocuklarıyla kıyaslayıp kıyaslamadığı da sorulmuştur.

Tablo 35. Çocuğun Kardeşleriyle Nasıl Vakit Geçirdiği Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun Kardeşleriyle / Kardeşiyle Çoğunlukla Nasıl Vakit Geçirdiği	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Oyun oynar.	126	160	286	63,6	80,8	72,2
Ders çalışır.	52	29	81	26,3	14,6	20,5
Dışarıda gezer.	16	2	18	8,1	1	4,5
Sohbet eder.	4	7	11	2	3,5	2,8
Toplam	198	198	396	100	100	100

* Tek çocuklu aile sayısı 22'dir. (bkz. Tablo 18)

Çocuğunun kardeşleriyle / kardeşiyle çoğunlukla nasıl vakit geçirdiğine ilişkin anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 35 incelendiğinde, birden fazla çocuğu olan anne babaların çoğunun araştırmaya konu olan çocuklarının kardeşleriyle çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği görülmektedir. Oyun, kardeşler arasındaki iletişimi güçlendiren, çocuğun paylaşım duygusunu geliştiren ve kardeşleri birbirlerine daha da yakınlaştıran önemli bir sosyalleşme aracıdır.

Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre dağılımı incelendiğinde, hem ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların hem de ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların çoğunun çocuğunun kardeşleriyle çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği, anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Araştırmada ayrıca, çocuğun kardeşleriyle / kardeşiyle arasında aşırı derecede kıskançlık olup olmadığı konusundaki anne baba görüşleri alınmış ve birden fazla çocuğu olan anne babaların %23'ünün çocuğunun kardeşleriyle arasında aşırı derecede kıskançlık olduğunu ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 22). Buna göre, birden fazla çocuğu olan anne babaların çoğunun araştırmaya konu olan çocuklarının kardeşleriyle arasında aşırı derecede kıskançlık olmadığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır.

Çocuk, her zaman kendi üzerinde olan dikkat ve ilginin yeni doğan kardeşine yöneltilmesiyle birlikte kıskançlık duygusunu yaşayabilmektedir. Kıskançlık duygusu, sevilen kişinin bir başkasıyla paylaşamamasından ve temelde güvensizlikten kaynaklanan doğal bir duygudur. Çocukta bu duygunun aşırı bir hal almaması için anne babaya büyük görev düşmektedir. Anne babanın çocuğa, kardeşinin doğmasıyla birlikte dünyasında değişen hiçbir şeyin olmadığını ve kendisine karşı duyulan sevginin azalmadığını anlatması, çocuğa sorumluluklar yüklenmesi, çocuğun bu süreç içinde statü kaybına uğramadığını anlamasını ve özgüvenine yeniden kavuşmasını sağlamaktadır (Yavuzer, 2000: 167 – 168).

Tablo 36. Kardeşler Arasında Anlaşmazlık Yaşanması Durumunda Çocuklarına Nasıl Tepki Gösterdikleri Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Kardeşler Arasında Anlaşmazlık Yaşanması Durumunda Çocuklarına Nasıl Tepki Gösterdikleri	Sayı	Yüzde
Çocuklarımla konuşurum, hatalı olduğunu düşündüğüm çocuğumun özür dilemesini isterim.	284	71,7
Büyük çocuğumu suçlarım.	19	4,8
Küçük çocuğumu suçlarım.	2	0,5
Müdahale etmem, sorunlarını kendi kendilerine çözmelerini beklerim.	91	23
Toplam	396	100

* Tek çocuklu aile sayısı 22'dir. (bkz. Tablo 10)

Kardeşler arasında anlaşmazlık yaşanması durumunda çocuklarına nasıl tepki gösterdikleri konusundaki anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 36'ya bakıldığında, birden fazla çocuğu olan anne babaların çoğunun çocukları arasında anlaşmazlık yaşanması durumunda çocuklarıyla konuşup hatalı olduğunu düşündüğü çocuğunun özür dilemesini istediğini ifade ettiği görülmektedir.

Kardeşler arasında kıskançlık ve çatışmaların söz konusu olması sanıldığı kadar korkulacak bir durum değildir. Tam tersine bu durum, çocukların uzlaşmayı, anlaşmayı ve empati kurmayı içeren sosyal ilişkiler geliştirmeleri için zengin bir ortam olarak düşünülebilir. Anne babaların kardeşler arasındaki anlaşmazlıkları, çatışmaları doğal karşılamaları ve bu çatışmaların nedenlerini anlamaya çalışmaları önem kazanmaktadır. Kardeşlerden birine aşırı ayrıcalık tanınması, kardeşler arasındaki kıskançlığı körükleyen unsurlardan biridir. Kardeşler birbirlerinin yanında asla küçük düşürülmemelidir. Anne baba, kardeşlerin birbirlerini şikayet etmesini önemsememeli ve kendi problemlerini kendilerinin çözmeye alışmalarını sağlamalıdır. Kardeşler arasında kıyaslama yapmaması, anne babanın kardeşler arası ilişkilerde dikkat etmesi gereken önemli noktalardan birini oluşturmaktadır (Kalkınç, 2008: 200, 203).

Araştırmada, anne babalara çocuklarını kıyaslama konusundaki görüşleri sorulmuş ve birden fazla çocuğu olan anne babaların en yüksek oranla (%29) "Çocuğumu kendi çocuklarımla kıyaslarım." ifadesine kısmen katıldığını belirttiği ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 13). Konuyla ilgili bulgular incelendiğinde, çocuğunu diğer çocuklarıyla kıyaslamadığını ifade eden anne babaların oranının (%40,9) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bazı aileler çocuklarını kardeşleriyle kıyaslar. Sürekli olarak ailesinin kıyaslamasıyla karşı karşıya kalan çocuk, kardeşlerine karşı kötü duygular beslemeye, kardeşlerini sevmemeye, onları düşman gibi görmeye ya da onları kıskanmaya başlar. Sürekli kıyaslanan çocuk kendi kişiliğini sergileyemez ve uyum problemleri yaşar.

Anne baba, çocuklarını olduğu gibi kabul etmeli, onların sahip olmadıkları özelliklere üzölmek yerine, sahip oldukları özelliklerine sevinmeli ve bu özellikleri geliştirmeye çabalamalıdır (Acar, 2007: 89).

Araştırmada kardeşler arası ilişki konusunda elde edilen diğer bulgular ise şunlardır:

- Çocuğun kendisini en çok kime yakın hissettiği konusunda ilgili olarak, anne babaların %5'inin araştırmaya konu olan çocuklarının kendisini en çok kardeşine yakın hissettiğini ifade ettiğı belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çok az bir bölümünün araştırmaya konu olan çocuklarının kendisini en çok yakın hissettiğı kişinin kardeşi olduğunu ifade ettiğı söylenebilir (bkz. Ek Tablo 15).
- Çocuğun kendisine en çok kimi model aldığı konusunda ilgili olarak, anne babaların %8,4'ünün araştırmaya konu olan çocuklarının kendisine en çok kardeşini model aldığını ifade ettiğı belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların az bir bölümünün araştırmaya konu olan çocuklarının kendisine en çok model aldığı kişinin kardeşi olduğunu ifade ettiğı söylenebilir (bkz. Tablo 23).
- Çocuğıyla en çok yaşadığı sorunlar konusunda ilgili olarak, birden fazla çocuğı olan anne babaların %51'inin kardeşleriyle iletişimi konusunda çocuğıyla ilgili sorunlar yaşadığını ifade ettiğı belirlenmiştir. Buna göre, birden fazla çocuğı olan anne babaların yarısından fazlasının kardeşleriyle iletişimi konusunda çocuğıyla ilgili sorunlar yaşadığını ifade ettiğı ve ayrıca anne babaların çocuklarıyla yaşadığı ilk 5 sorun içerisinde kardeşler arası iletişim sorunlarının ilk sırayı aldığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 21).
- Çocuğun evde geçirdiğı zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetler konusunda ilgili olarak, anne babaların %17,9'unun çocuğunun kardeşiyle oyun oynadığını ifade ettiğı belirlenmiştir. Buna göre, çocuğunun evde geçirdiğı zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetlerden birisinin kardeşiyle oyun oynaması olduğunu ifade etmiş olan anne babaların, genel toplamın az bir bölümünü teşkil ettiğı söylenebilir (bkz. Tablo 44).

3.5. Çocuğun Arkadaşlık İlişkileri

İlköğretim dönemi, çocuğun sosyal hayatında arkadaşlık ilişkilerinin önem kazanmaya başladığı bir dönemdir. İlkokula başlamasıyla birlikte çocuğun arkadaş sayısı artmakta ve çocuk daha yakın arkadaşlıklar kurmaya başlamaktadır. İlköğretim dönemindeki arkadaşlık ilişkileri, çocuğun iletişim becerilerinin gelişmesine ve çocukta işbirliği ve paylaşma gibi olumlu tutumlarda artış gözlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Araştırmada anne babalara çocuğun çoğunlukla hangi çevreden arkadaş edindiği sorulmuştur.

Tablo 37. Çocuğunun Çoğunlukla Hangi Çevreden Arkadaş Edindiği Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun Çoğunlukla Hangi Çevreden Arkadaş Edindiği	Sayı	Yüzde
Aile – Akraba	96	23
Okul	278	66,5
Komşu	44	10,5
Toplam	418	100

Tablo 37'ye bakıldığında, anne babaların çoğunun araştırmaya konu olan çocuklarının çoğunlukla okul ortamından arkadaş edindiğini ifade ettiği görülmektedir. Okula başlamak çocuğun arkadaş edinme durumunu, arkadaş çevresini ve arkadaş sayısını etkilemektedir. Okula başlayan çocuk, daha kolay ve daha çok arkadaş edinebilmekte ve arkadaş grubunu çoğunlukla okul ortamından edindiği arkadaşları oluşturmaktadır.

Araştırmada ayrıca çocuğun arkadaşlık ilişkileri hakkında fikir sahibi olabilmek amacıyla anne babalara çocuğunun arkadaşlarını ve arkadaşlarının ailelerini tanıyıp tanımadıkları, arkadaşlarının aileleriyle görüşüp görüşmedikleri ve çocuğun arkadaşlarının evinde kalmasına izin verip vermedikleri sorulmuştur. Buna göre, anne babaların yarısından fazlasının (%56,5) yalnızca çocuklarının çok yakın arkadaşlarını tanıdığı ve yarısından fazlasının (%57,7) yalnızca çocuğunun çok yakın arkadaşlarının ailelerini tanıdığı, anne babaların en yüksek oranla (50,7) yalnızca çocuklarının çok yakın arkadaşlarının aileleriyle görüştükleri, çoğunun (%73) çocuklarının arkadaşlarının evlerine gelebileceğini, çocuklarının da arkadaşlarının evlerine gidebileceğini ifade ettiği, büyük çoğunluğunun (%83,7) çocuğunun arkadaşlarının evinde kalmasına izin vermediği ve çoğunun (%62,9) çocuğunun arkadaşlarının kendi evlerinde kalmasına izin vermediğini ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 23). Elde edilen bulgulara bakıldığında, anne babaların çocukların arkadaşlarını ve arkadaşlarının ailelerini tanıma

konusunda ilgili olduğu ve çocuklarının arkadaşlarıyla ilişkileri açısından koruyucu bir tutum sergilediği görülmüştür.

Çocuklar biraz daha büyüyüp sokağa çıkmaya ve okula gitmeye başladıklarında çevrelerinde etkileşimde bulundukları kişiler çoğalacaktır. Bu dönemde anne ve babaya çok büyük görevler düşmektedir. Sokakla henüz yeni tanışmış olan çocuk, kimlerle arkadaşlık edip etmeyeceğini bilemez. Anne baba çocuğa kimlerle arkadaşlık edebileceğini anlatmalı, kendisine zarar verecek ortam ve kişilerden uzak durması gerektiğini öğretmeli ve arkadaşlık kurduğu kimseleri yakından tanımaya çalışmalıdır. Gerektiğinde çocuğunun, arkadaşlarını eve davet etmesini sağlayarak, onların kim olduğunu araştırmalıdır. Anne baba bu sayede hem çocuğunun arkadaşlarını tanıma fırsatı bularak onu olumsuzluklardan koruyacak, hem de çocuğuna değer verdiğini ona gösterecektir (Acar, 2007: 64-65).

Tablo 38. Çocuğunun Arkadaşlarıyla Çoğunlukla Nasıl Vakit Geçirdiğine İlişkin Anne Baba Görüşlerinden Elde Edilen Bulguların Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğunun Arkadaşlarıyla Çoğunlukla Nasıl Vakit Geçirdiği	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Ders çalışır	106	64	170	50,7	30,6	40,7
Oyun oynar	98	140	238	46,9	67	56,9
Dışarıda gezer	2	4	6	1	1,9	1,4
Sohbet eder	3	1	4	1,4	0,5	1
Toplam	209	209	418	100	100	100

Araştırmada anne babalara çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla nasıl vakit geçirdiği sorusu da sorulmuş ve örneklem grubunun en yüksek oranla çocuklarının arkadaşlarıyla çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği tespit edilmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı belirlenmiş ve ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların yarısından fazlasının çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla ders çalışarak vakit geçirdiğini ifade ettiği, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, çocuğun arkadaşlarıyla yaptığı etkinliklerin cinsiyete göre farklılaştığı, kız çocukların arkadaşlarıyla daha çok ders çalışarak vakit geçirdiği, erkek çocukların ise arkadaşlarıyla daha çok oyun oynayarak vakit geçirdiği görülmüştür. Cinsiyet, yaş vb. sosyal değişkenler çocuğun arkadaşlık ilişkilerini etkilemektedir.

Araştırmada, anne babalara çocuğunun arkadaşlarıyla anlaşmazlıklar yaşamaması durumunda gösterdiği tepki konusundaki görüşleri sorulmuş ve anne babaların en yüksek oranla (%46,9) çocuğunun arkadaşlarıyla anlaşmazlıklar yaşamaması durumunda

çocuğuyla konuşup hatalıysa özür dilemesini istediğini ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 24). Elde edilen bulgu, anne babanın çoğununun arkadaşlarıyla yaşadığı sorunlarla ilgili yapıcı bir yaklaşım tarzı içinde olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, anne babalara çocuklarını başkalarının çocuklarıyla kıyaslayıp kıyaslamadıkları konusundaki görüşleri de sorulmuş ve anne babaların en yüksek oranla (%31,8) “Çocuğumu başkalarının çocuklarıyla kıyaslarım.” görüşüne katılmadığını ifade ettiği ve anne babaların çoğunun (%60) çocuklarını başkalarının çocuklarıyla kıyaslamadığını ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13).

Araştırmada çocuğun arkadaşlarıyla ilişkisi konusunda elde edilmiş olan diğer bulgular ise şunlardır:

- Çocuğun kendisini en çok kime yakın hissettiği konusunda ilgili olarak, anne babaların %1,7’sinin araştırmaya konu olan çocuklarının kendisini en çok arkadaşına yakın hissettiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çok az bir bölümünün araştırmaya konu olan çocuklarının kendisini en çok yakın hissettiği kişinin arkadaşı olduğunu ifade ettiği ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 15).
- Çocuğun kendisine en çok kimi model aldığı konusunda ilgili olarak, anne babaların %6’sının araştırmaya konu olan çocuklarının kendisine en çok arkadaşını model aldığını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çok az bir bölümünün çocuğunun kendisine en çok model aldığı kişinin arkadaşı olduğunu belirttiği ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 23).
- Çocuğuyla en çok yaşadığı sorunlar konusunda ilgili olarak, anne babaların %11,7’sinin arkadaşlarıyla iletişimi konusunda çocuğuyla ilgili sorunlar yaşadığını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların az bir bölümünün arkadaşlarıyla iletişimi konusunda çocuğuyla sorunlar yaşadığını ifade ettiği ve ayrıca anne babaların çocuklarıyla yaşadığını ifade ettiği ilk 5 sorun içerisinde çocuğun arkadaş çevresiyle iletişim sorunlarının yer almadığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 21).
- Kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmenin hangi konularda farklılaştığı konusunda ilgili olarak, anne babaların %46,9’unun kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmenin çocuğun arkadaşlık ilişkileri konusunda farklılaştığını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların yarısına yakınının kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmenin çocuğun arkadaşlık ilişkileri konusunda farklılaştığını ifade ettiği ve ayrıca anne babaların kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmenin

farklılaştığını belirttiği ilk 3 konu içerisinde arkadaşlık ilişkilerinin ilk sırayı aldığı söylenebilir (bkz. Tablo 34).

- Çocuğun okul dışındaki zamanlarının gündüz yoğunlukla nerede geçtiği konusunda ilgili olarak, anne babaların %5'inin çocuğun okul dışındaki zamanlarını gündüz yoğunlukla arkadaşlarıyla dışarıda geçirdiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çok az bir bölümünün çocuğun okul dışındaki zamanlarını gündüz yoğunlukla arkadaşlarıyla dışarıda geçirdiğini ifade ettiği görülmüştür (bkz. Ek Tablo 32).
- Çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin en çok nelere neden olduğuyla ilgili olarak, anne babaların %22,5'inin çocuğun oyun oynama, arkadaş edinme, arkadaşlarıyla etkileşimde bulunma gibi etkinliklerden uzaklaşmasına neden olacağını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların az bir bölümünün çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin çocuğun oyun oynama, arkadaş edinme, arkadaşlarıyla etkileşimde bulunma gibi etkinliklerden uzaklaşmasına neden olacağını ifade ettiği görülmüştür (bkz. Tablo 50).
- Anne babanın, çocuğun hangi konulardaki seçimlerine müdahale edeceğiyle ilgili olarak, anne babaların %77'sinin çocuğun arkadaş seçimine müdahale edeceğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çoğunun çocuğun arkadaş seçimine müdahale edeceğini ifade ettiği ve ayrıca anne babaların en çok müdahale edeceklerini ifade ettikleri 4 konu içerisinde çocuğun arkadaş seçimine müdahalenin yer aldığı ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 22).

3.6. Çocuk ve Okul

İlkokul, çocuklar için yepyeni bir sosyal çevredir. Çocuk için okula başlamak, yeni bilgiler edineceği yeni bir dünyaya girmesinin yanı sıra, sosyal açıdan aile ortamının dışında yeni ilişkiler kuracağı bir gruba girmesi anlamını taşımaktadır. Okul hayatı, çocukluk döneminin dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Toplum, okula başlama ile birlikte çocuktan kendisi gibi görünmesini ve düşünmesini ister.

Araştırmamıza konu olan çocukların içinde bulundukları yaş grubu (10 – 11 yaş) açısından okul hayatının sosyal hayatlarında büyük bir yer kapladığı düşüncesinden hareketle, okul hayatıyla ilgili fikir sahibi olabilmek amacıyla anne babalara çocuğun başarılı bir öğrenci olup olmadığı, çocuğun okulda neler öğrendiğini ve ödevlerini yapıp

yapmadığını günlük olarak kontrol edip etmedikleri, çocuğun derslerden aldığı notları sürekli olarak takip edip etmedikleri, çocuğuyla birlikte ders çalışıp çalışmadıkları, çocuğun okulundan, okul yönetiminden ve öğretmenlerinden memnun olup olmadıkları, çocuğun okuldaki durumunu öğrenmek için öğretmenleriyle hangi sıklıkta görüştükleri, çocuğun okuldaki veli toplantılarına katılıp katılmadıkları, okulun fiziki ortamını ve okuldaki sosyal etkinlikleri yeterli bulup bulmadıkları, çocuğun okulundaki sosyal etkinlikleri izlemeye gidip gitmedikleri ve çocuğun okuldaki sosyal etkinliklere katılıp katılmadığı sorulmuştur. Buna göre, anne babaların %95'inin çocuğunun başarılı bir öğrenci olduğunu ifade ettiği, %79,4'ünün çocuğunun okulda neler öğrendiğini, ödevlerini yapıp yapmadığını günlük olarak takip ettiğini belirttiği, %89,5'inin çocuğunun derslerden aldığı notları sürekli olarak takip ettiğini ifade ettiği, %65,8'inin yalnızca çocuğu yardım istediğinde birlikte ders çalıştıklarını belirttiği, %12,4'ünün ise çocuğuyla her gün düzenli olarak ders çalıştığını ifade ettiği, %87,8'inin çocuğunun okulundan memnun olduğunu belirttiği, %85,4'ünün okul yönetiminden memnun olduğunu ifade ettiği, %96,9'unun çocuğunun öğretmenlerinden memnun olduğunu belirttiği, anne babaların en yüksek oranla (%40,7) çocuğunun okuldaki durumunu öğrenmek için öğretmenleriyle ara sıra görüştüğünü ifade ettiği, %89'unun çocuğunun okuldaki veli toplantılarına katıldığını belirttiği, %53,1'inin çocuğunun okulunun fiziki ortamını yeterli bulduğunu ifade ettiği, %45,2'sinin çocuğunun okuldaki sosyal etkinlikleri yeterli bulduğunu belirttiği, %65,6'sının çocuğunun okuldaki sosyal etkinliklere katıldığını ifade ettiği, %67'sinin çocuğunun okuldaki sosyal etkinlikleri izlemeye gittiğini belirttiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 25).

Araştırmada çocukların hem derslerinde başarılı olduğu hem de okuldaki sosyal etkinliklere katıldığı belirlenmiştir. İlkokul dönemi, genel olarak çocukların başarılı olduğu bir dönem olduğu için araştırmada çocuğun okul hayatıyla ilgili beklenen bulguların elde edilmiş olduğu düşünülmektedir. Araştırmada genel olarak anne babaların çocuklarının okul hayatıyla ilgili konuları yakından takip ettiği belirlenmiştir. İlkokul dönemi, çocuğun aile dışındaki yeni bir ortama uyum sağlama çabası içinde olduğu, okul hayatıyla yeni tanıştığı, sonraki eğitim kademelerindeki başarısının temellerinin atıldığı bir dönemdir. Çocuğun sosyal hayatında kritik öneme sahip olan bu dönemde anne babalar çocuklarıyla yakından ilgilenmektedir.

Anne babanın, çocuğun ödevlerini zamanında ve doğru bir biçimde yapması için onu teşvik etmesi; düzenli olarak yaptığı ödevleri kontrol etmesi; ders çalışması ve ödevlerini yapması konusunda onu sürekli olarak uyarmaması; çocuğun yapması gereken ödevleri kendilerinin yapmaması; öğretmenleriyle çocuğun durumuyla ilgili sık sık görüşmesi önem taşımaktadır (Uslu, 2005: 126). Anne babanın çocuğunun okul hayatını yakından takip etmesinin, çocuğun okulda başarılı olması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuğun derslerden aldığı notlar, onun okul başarısıyla ilgili somut göstergelerdir. Anne babanın çocuğunun derslerden aldığı notları takip etmesi onun başarısı açısından önem taşımaktadır.

Tablo 39. Anne Baba Görüşleri Doğrultusunda Çocuğun Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılıp Katılmama Durumunun Çocuğun Başarılı Bir Öğrenci Olup Olmaması Durumuna Göre Dağılımı

Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılıp Katılmama	Başarılı		Başarılı değil		Toplam	
	s	%	s	%	s	%
Katılıyor.	265	66,8	9	42,9	274	65,6
Katılmıyor.	132	33,2	12	57,1	144	34,4
Toplam	397	100	21	100	418	100

Araştırmada çocuğunun okuldaki sosyal etkinliklere katılması konusundaki anne baba görüşleri, çocuğunun başarılı bir öğrenci olup olmadığı konusundaki görüşlerinin dağılımına göre incelenmiş ve çocuğunun başarılı bir öğrenci olduğunu ifade eden anne babaların çoğunun, çocuğunun başarılı bir öğrenci olmadığını ifade eden anne babaların ise yarısından azının çocuğun okuldaki sosyal etkinliklere katıldığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, çocuğunun başarılı bir öğrenci olduğunu ifade eden anne babaların daha yüksek oranla çocuğunun okuldaki sosyal etkinliklere katıldığını ifade ettiği tespit edilmiştir.

Tablo 40. Anne Baba Görüşleri Doğrultusunda Çocuğun Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılıp Katılmama Durumunun Aile Tipine Göre Dağılımı

Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılıp Katılmama	Çekirdek Aile		Geniş Aile		Parçalanmış Aile		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%
Katılıyor.	256	66,5	15	57,7	3	42,9	274	65,6
Katılmıyor.	129	33,5	11	42,3	4	57,1	144	34,4
Toplam	385	100	26	100	7	100	418	100

Araştırmada ayrıca okuldaki sosyal etkinliklere katılım ile aile tipi arasındaki ilişki incelenmiş ve anne baba görüşleri doğrultusunda çekirdek ailelerden gelen çocukların okuldaki sosyal etkinliklere katılım yüzdesinin geniş aile ve parçalanmış ailelerden gelen çocuklara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aslan ve Arslan Cansever (2007: 124 – 125) yapmış oldukları araştırmada, Türkiye ve Hollanda'daki

öğrencilerin aile tipi ile okuldaki sosyal etkinliklere katılımı arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamış; çocukların ifadeleri doğrultusunda her iki ülkede de çekirdek ailelerden gelen çocukların, okuldaki sosyal etkinliklere katılım yüzdesinin diğer aile kompozisyonlarından daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmış ve bu bulguyu çekirdek ailede anne babaların çocuğun eğitsel ve sosyal etkinlikleriyle ilgilenme düzeyinin, parçalanmış aile ya da geleneksel geniş aile yapılarına göre daha yüksek oluşuyla açıklamışlardır. Araştırmamızda da buna benzer bir bulguya ulaşılmış; çekirdek aileye sahip olan anne babaların, geniş veya parçalanmış aileye sahip olan anne babalara göre daha yüksek oranla çocuğunun okuldaki sosyal etkinliklere katıldığını ifade ettiği belirlenmiştir. Çekirdek ailede aile bireylerinin birbiriyle etkileşim şansı daha yüksektir. Çekirdek ailelerde anne baba çocuğuna daha nitelikli zaman ayırabilmekte ve olumlu yönlendirmelerde bulunabilmektedir. Bu durumun, çocuğun sosyal etkinliklere katılmasında da etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada çocuğun okuluyla ilgili elde edilmiş olan diğer bulgular ise şunlardır:

- Çocuğuyla en çok yaşadığı sorunlar konusuyla ilgili olarak, anne babaların 34,4'ünün (n=144) çocuğun okul hayatı konusunda çocuğuyla ilgili sorunlar yaşadığını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, okulla ilgili sorunların anne babaların çocuklarıyla ilgili yaşadıklarını ifade ettikleri ilk 5 sorun içerisinde yer aldığı görülmüştür (bkz. Tablo 21).
- Çocuklarının aile içerisinde en çok uymasını istediği kurallar konusuyla ilgili olarak, anne babaların %91,6'sının (n=383) çocuğunun ders çalışma konusundaki kurallara uymasını istediğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların tamamına yakınının çocuğunun ders çalışma konusundaki kurallara uymasını istediğini ifade ettiği ve ayrıca çocuğun ders çalışması konusundaki kuralların anne babaların aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği 5 kural içerisinde ilk sırada yer aldığı görülmüştür (bkz. Tablo 29).
- Çocuğuna ayırdığı zaman dilimi içerisinde birlikte en çok neleri yaptığı konusuyla ilgili olarak, anne babaların %56,7'sinin çocuğuyla ders çalıştığını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların yarısından fazlasının çocuğuyla ders çalıştığını ifade ettiği ve ayrıca çocuğuyla ders çalışmanın genel toplam açısından anne babaların çocuklarına ayırdıkları zaman dilimi içerisinde birlikte en çok yaptıkları 3 şey içerisinde yer aldığı görülmüştür (bkz. Ek Tablo 16).

- Çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetler konusunda ilgili olarak, anne babaların %62,4'ünün çocuğunun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetlerden birisinin ders çalışmak olduğunu ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %66,5'inin, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise %58,4'ünün çocuğunun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetlerden birisinin ders çalışmak olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, hem ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların, hem de ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların çoğunun çocuğunun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetlerden birisinin ders çalışmak olduğunu ifade ettiği ve ayrıca çocuğun ders çalışmasının anne babaların çocuklarının evde geçirdikleri zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduklarını ifade ettiği 3 faaliyet içerisinde yer aldığı ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 44).
- Çocuğun kardeşleriyle / kardeşiyle çoğunlukla nasıl vakit geçirdiği konusunda ilgili olarak, birden fazla çocuğu olan anne babaların %20,5'inin çocuğunun kardeşleriyle ders çalışarak vakit geçirdiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların araştırmaya konu olan ve kardeşi olan çocukların az bir bölümünün çoğunlukla kardeşleriyle ders çalışarak vakit geçirdiklerini ifade ettiği görülmüştür (bkz. Tablo 35).
- Çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla nasıl vakit geçirdiğiyle ilgili olarak, genel toplam açısından anne babaların %40,7'sinin araştırmaya konu olan çocuklarının arkadaşlarıyla çoğunlukla ders çalışarak vakit geçirdiğini ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %50,7'sinin, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise %30,6'sının çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla ders çalışarak vakit geçirdiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, genel toplam açısından anne babaların yarısından azının çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla ders çalışarak vakit geçirdiğini ifade ettiği; konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babalara göre çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla ders çalışarak vakit geçirdiğini daha yüksek bir oranla ifade ettiği ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 38).
- Çocuğun interneti en çok hangi amaçlarla kullandığıyla ilgili olarak, evlerinde internet kullandıklarını ifade eden anne babaların %52,6'sının çocuğunun interneti

derslerini araştırmak amacıyla kullandığını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çoğunun çocuğunun interneti derslerini araştırmak amacıyla kullandığını ifade ettiği ve ayrıca anne babaların çocuğunun interneti en çok derslerini araştırmak ve oyun oynamak amacıyla kullandığını ifade ettiği grlmştir (bkz. Tablo 49).

- Çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin en çok nelere neden olduğuyla ilgili olarak, anne babaların %64,4'ünün çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin çocuğun ders çalışma zamanının kısıtlanmasına neden olacağını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çoğunun çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin çocuğun ders çalışma zamanının kısıtlanmasına neden olacağını ifade ettiği ve ayrıca anne babaların çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin en çok çocuğun ders çalışma zamanının kısıtlanmasına neden olabileceğini ifade ettiği ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 50).
- Çocuğunun hangi konulardaki seçimlerine müdahale edeceğiyle ilgili olarak, anne babaların %29,4'ünün çocuğunun okul seçimine müdahale edeceğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların en çok müdahale edeceklerini ifade ettiği 4 konu içerisinde çocuğun okul seçimine müdahale ve çocuğun meslek seçimine müdahalenin yer almadığı grlmştir (bkz. Tablo 22).
- Çocuğun çoğunlukla hangi çevreden arkadaş edindiğiyle ilgili olarak, anne babaların %66,5'inin araştırmaya konu olan çocukların çoğunlukla okul ortamından arkadaş edindiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların çoğunun araştırmaya konu olan çocukların çoğunlukla okul ortamından arkadaş edindiğini ifade ettiği grlmştir (bkz. Tablo 37).
- Çocuğun temel dini bilgilerini kimden / nereden Öğrendiğiyle ilgili olarak, anne babaların %12,2'sinin çocuğunun temel dini bilgileri okuldan öğrendiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların az bir bölümünün çocuğunun temel dini bilgilerini okuldan öğrendiğini belirttiği ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 32).
- Çocuğuyla ilgili ne gibi beklentilere sahip olduklarıyla ilgili olarak, anne babaların %95'inin çocuğunun iyi bir eğitim almasını istediğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların tamamına yakınının çocuğunun iyi bir eğitim almasını istediğini ifade ettiği ve ayrıca çocuğun iyi bir eğitim almasının anne babaların çocuklarıyla ilgili ilk 3 beklentisi içerisinde yer aldığı ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 17).

3.8. Çocuk ve Dershane Eğitimi

Dershaneler, çocukları okumak istedikleri okulların giriş sınavlarına hazırlamak, onların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kendilerine uygun alanlara yönelmelerini sağlamak ve okulda başarısız oldukları derslerle ilgili bilgi seviyelerini yükseltmek gibi amaçlar güden eğitim kurumlarıdır.

Tablo 41. Çocuğun Dershaneye Gidip Gitmeme Durumuyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesi Değişkenine Göre Dağılımı

Çocuğun Dershaneye Gidip Gitmeme Durumu	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve Üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Dershaneye gidiyor.	2	8,7	13	20	72	37,1	61	44,9	148	35,4
Dershaneye gitmiyor.	21	91,3	52	80	122	62,9	75	55,1	270	64,6
Toplam	23	100	65	100	194	100	136	100	418	100

Tablo 41’de yer alan çocuğun dershaneye gidip gitmeme durumunun ailenin aylık gelirine göre dağılımına bakıldığında, en yüksek oranla ÜGG’deki anne babaların çocuğunun dershaneye gittiğini ifade ettiği, ailenin aylık gelir seviyesi yükseldikçe çocuğun dershaneye gitme oranının arttığı; genel toplam açısından anne babaların yarısından azının çocuğunun dershane eğitimi aldığını ifade ettiği görülmektedir.

Anne babalar, çocuklarının iyi bir eğitim almasına ve saygın bir meslek sahibi olmasına oldukça önem vermektedirler. Toplumda, dershaneye giden çocuğun daha başarılı olacağı kanısı yaygındır. Bu sebeple, ekonomik durumu elverişli olan anne babaların eğitimin çeşitli kademelerinde çocuğunun dershanede eğitim almasını tercih ettiği gözlemlenmektedir.

Araştırmada anne babalara çocuğunun dershanedeki durumunu öğrenmek için öğretmenleriyle hangi sıklıkta görüştüğü sorulmuş ve çocuğunun dershaneye gittiğini ifade eden anne babaların en yüksek oranla (%37,2) çocuğunun dershanedeki durumunu öğrenmek için öğretmenleriyle ara sıra görüştüğünü ifade ettiği tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca, anne babalara çocuğunun dershanede neler öğrendiğini ve deneme sınavı sonuçlarını sürekli olarak takip edip etmeme konusundaki görüşleri sorulmuş ve çocuğunun dershaneye gittiğini ifade eden anne babaların %83,8’inin çocuğunun dershanede neler öğrendiğini ve deneme sınavı sonuçlarını sürekli olarak takip ettiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Anne babalara çocuğunun dershanesinden memnun olup olmama konusundaki görüşleri de sorulmuş ve çocuğunun dershaneye gittiğini ifade eden anne babaların %76,4’ünün çocuğunun dershanesinden memnun olduğunu ifade ettiği görülmüştür (bkz. Ek Tablo 26). Araştırmada, anne babalara çocuğunun okul

dışındaki zamanlarını gündüz çoğunlukla nerede geçirdiği de sorulmuş ve anne babaların %8,4'ünün çocuğunun okul dışındaki zamanlarını gündüz çoğunlukla dershanede geçirdiğini ifade ettiği tespit edilmiştir. Buna göre, anne babaların az bir bölümünün çocuğunun okul dışındaki zamanlarını gündüz çoğunlukla dershanede geçirdiğini ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 32).

Anne babaların, her konuda olduğu gibi dershanede aldığı eğitim konusunda da çocuğuyla yakından ilgilenmesi, öğretmenleriyle sık sık görüşmesi, çocuğun başarı durumunu, deneme sınavlarından aldığı puanları ve dershanede neler öğrendiğini yakından takip etmesi önemlidir.

3.7. Anne Babaların Çocuğun Meslek Seçimiyle İlgili Kriterleri

Meslek seçimi, bireyin hayatındaki en önemli kararlarından biridir. Geri dönüşü zor olduğundan üzerinde ciddiyle durulması gereken bir konudur. Anne babaların çocuğunun meslek seçimiyle ilgili yönlendirmelerde bulunurken onun ilgi alanlarını, bilgi seviyesini, yeteneklerini ve isteklerini dikkate alması önem taşımaktadır.

Tablo 42. Anne Babanın, Çocuğun Meslek Seçiminde En Çok Önem Verdiği Kriterler Konusundaki Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun Meslek Seçiminde En Çok Önem Verdiği Kriterler	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Çocuğunun yeteneklerine uygunluk	151	168	319	72,2	80,4	76,3
Maddi kazanç	41	60	101	19,6	28,7	24,2
Saygınlık	103	128	231	49,3	61,2	55,3
Sosyal Güvence	109	91	200	52,2	43,5	47,8
Çalışma koşulları	88	60	148	42,1	28,7	35,4
İşe yerleşme olanağının yüksek olması	101	102	203	48,3	48,8	48,6

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Anne babaların sosyal güvence, maddi kazanç veya saygınlık gibi mesleki kriterleri çocuğun belli bir mesleğe bakış açısını etkileyebilmekte ve meslek seçiminde etkili olabilmektedir. Bu düşünceden hareketle, anne babaların çocuğunun meslek seçiminde en çok önem verdiği kriterlerle ilgili görüşleri alınmış ve meslek seçiminde en çok önem verdikleri 4 kriterin çocuğunun yeteneklerine uygunluk, saygınlık, sosyal güvence ve işe yerleşme olanağının yüksek olması şeklinde olduğu belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre dağılımı incelendiğinde ise, hem ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların, hem de ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların çocuğunun meslek seçiminde en çok önem verdiği 4 kriteri çocuğunun yeteneklerine uygunluk, saygınlık, sosyal güvence ve işe yerleşme olanağının yüksek olması şeklinde ifade

ettiği; meslek seçimiyle ilgili kriterler konusunda ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların çocuğun yeteneklerine uygunluk, maddi kazanç ve saygınlık kriterlerine çocuğu kız olan anne babalara göre daha yüksek oranla önem verdiğini ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların ise sosyal güvence ve çalışma koşulları kriterlerine çocuğu erkek olan anne babalara göre daha yüksek oranla önem verdiğini ifade ettiği belirlenmiştir.

Elde edilen bulgulara bakıldığında, çocuğun meslek seçiminde önem verilen kriterlerin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, kız çocuk sahibi anne babaların erkek çocuk sahibi anne babalara göre çalışma koşulları ve sosyal güvence kriterlerini daha çok önemseydiği, erkek çocuk sahibi anne babaların ise kız çocuk sahibi anne babalara göre saygınlık ve maddi kazanç kriterlerini daha çok önemseydiği görülmüştür. Çoğu konuda olduğu gibi meslek seçimi konusunda da ailelerin toplumsal cinsiyet rollerine uygun şekilde çocuklarını yönlendirdikleri gözlemlenmektedir. Tezcan (2005: 17-18), kız çocukların genellikle öğretmenlik, sekreterlik, ev ekonomisi gibi seyahat gerektirmeyen, oturarak yapılan, iş güvencesi yüksek, sorumluluğu az meslekleri tercih ettiğini, aile geçiminden birinci derecede sorumlu olmadıkları için kazanç konusuna fazla önem vermediğini; erkek çocukların ise iyi kazanç getiren, ilerlemeye olanak veren, riski içinde barındıran mesleklere yöneldiğini, başkalarını yönetme, yetki ve sorumluluk sahibi olma, işleri planlama ve başkalarıyla yarışma şeklindeki mesleki değerleri benimsediğini ifade etmiştir.

Araştırmada ayrıca, çocuğun meslek seçimiyle ilgili kriterler konusundaki anne baba görüşlerinin anne babanın mesleğine göre dağılımı incelenmiş ve anne baba görüşlerinin meslek değişkenine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Memur, işçi, esnaf veya serbest meslek sahibi olduğunu ifade eden anne babalar ile ev hanımı olduğunu ifade eden annelerin meslek seçiminde en çok önem verdiği 4 kriterin çocuğunun yeteneklerine uygunluk, saygınlık, sosyal güvence ve işe yerleşme olanağının yüksek olması olduğunu ifade ettiği; emekli olduğunu ifade eden anne babaların ise çocuğunun meslek seçiminde en çok önem verdiği 4 kriterin çocuğunun yeteneklerine uygunluk, saygınlık, sosyal güvence ve çalışma koşulları olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 27). Buna göre, emekli olan anne babaların çalışma koşullarına diğer mesleklerden olan anne babalara göre daha çok önem verdiği, diğer mesleklerden olan anne babaların ise işe yerleşme olanağının yüksek olması kriterine emekli anne babalara göre daha çok önem verdiği ortaya çıkmıştır. Çalışma hayatını sonlandırmış ve

emekliye ayrılmış olan anne babaların çocuklarının işe yerleşme olanağı yüksek olan bir meslek tercih etmesinden çok, rahat çalışma koşulları içinde çalışmasına önem vermesinin kendi çalışma hayatı deneyimleriyle ilgili olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmada, çocuğun meslek seçimiyle ilgili kriterler konusundaki anne baba görüşlerinin ailenin aylık gelir seviyesine göre dağılımı da incelenmiş ve EAGG, AGG, OGG ve ÜGG'deki anne babaların tamamının çocuğunun meslek seçiminde en çok önem verdiği 4 kriteri çocuğunun yeteneklerine uygunluk, saygınlık, sosyal güvence ve işe yerleşme olanağının yüksek olması şeklinde ifade ettiği; EAGG'deki anne babaların çocuğunun meslek seçiminde en çok saygınlık kriterine önem verdiği, AGG, OGG ve ÜGG'deki anne babaların ise çocuğunun yeteneklerine uygunluk kriterine önem verdiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 28). Araştırmanın uygulama aşaması öncesinde EAGG'daki anne babaların çocuğunun meslek seçimiyle ilgili olarak en çok maddi kazanç kriterine önem vereceği düşünülmüş, ancak en alt sosyoekonomik grupta yer alan anne babaların en çok saygınlık kriterine önem verdiği ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, EAGG'daki anne babaların statü, saygınlık gibi kriterlere maddi kazançtan daha çok önem verdiğini göstermiştir.

Araştırmada, anne babalara çocuğunun hangi mesleği yapmak istediği konusundaki görüşleri sorulmuş ve anne babaların çocuğunun en çok yapmak istediğini ifade ettiği 4 mesleğin doktorluk, öğretmenlik, polislik ve mühendislik olduğu, ayrıca anne babaların %12,4'ünün çocuğunun yapmak istediği meslek konusunda henüz karar vermediğini ifade ettiği belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuğunun en çok yapmak istediği 4 mesleği doktorluk, öğretmenlik, polislik ve avukatlık şeklinde ifade ettiği, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise çocuğunun en çok doktor, mühendis, polis ve pilot olmak istediğini ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, anne baba görüşleri doğrultusunda hem kız hem de erkek çocukların en çok yapmak istediği meslekler arasında doktorluk ve polisliğin yer aldığı, ancak kız çocukların erkek çocuklara oranla daha çok öğretmenlik ve avukatlık mesleğini yapmak istediği, erkek çocukların ise kız çocuklara oranla daha çok mühendislik ve pilotluk mesleğini yapmak istediği tespit edilmiştir. Günümüz toplumunda doktorluk ve polislik mesleğinin hem kız hem de erkek çocuklar tarafından çok tercih edildiği gözlemlenmektedir. Kız çocuklarda öğretmenlik ve avukatlık

mesleğinin öne çıkmasının, erkek çocuklarda ise mühendislik ve pilotluk mesleğinin öne çıkmasının cinsiyet rolleri ve toplumsal beklentilerle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada anne babalara çocuğunun hangi mesleği yapmasını istediği konusundaki görüşleri de sorulmuş ve anne babaların çocuğunun en çok doktor, öğretmen, avukat veya askeri personel olmasını istediğini ifade ettiği, ayrıca anne babaların %21,5'inin çocuğunun yapmasını istediği meslek konusunda henüz karar vermediğini ifade ettiği belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuğunun en çok yapmasını istediğini ifade ettiği 4 mesleğin doktorluk, öğretmenlik, avukatlık ve eczacılık olduğu; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise çocuğunun en çok doktor, öğretmen, mühendis veya askeri personel olmasını istediğini ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 29). Buna göre, doktorluk ve öğretmenlik mesleğinin hem kız hem de erkek çocuk sahibi anne babalar tarafından çok tercih edildiği, kız çocuk sahibi anne babaların erkek çocuk sahibi anne babalara oranla avukatlık ve eczacılık mesleğini daha çok tercih ettiği, erkek çocuk sahibi anne babaların ise kız çocuk sahibi anne babalara oranla çocuğunun daha çok mühendis veya askeri personel olmasını istediği ortaya çıkmıştır.

Araştırmada çocuğun yapmak istediği meslekle, anne babasının çocuğunun yapmasını istediği mesleğin aynı olup olmadığına ilişkin veriler de elde edilmiştir. Buna göre, anne baba görüşleri doğrultusunda çocuğun yapmak istediği meslekle, anne babasının çocuğunun yapmasını istediği mesleğin %35,6 oranında aynı olduğu, çocuğun yapmak istediği meslekle, anne babasının çocuğunun yapmasını istediği meslek arasında çoğunlukla fark olduğu görülmüştür (bkz. Ek Tablo 29).

Araştırmada çocuğun meslek seçimiyle ilgili elde edilmiş olan diğer bulgular ise şunlardır:

- Çocuğunun hangi konulardaki seçimlerine müdahale edeceğiyle ilgili olarak, anne babaların %21,1'inin çocuğunun meslek seçimine müdahale edeceğini ifade ettiği, anne babaların en çok müdahale edeceğini belirttiği 4 konu içerisinde çocuğun meslek seçimine müdahalenin yer almadığı ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 22).
- Çocuğuyla ilgili ne gibi beklentilere sahip olduğu konusunda anne babaların %89'unun çocuğunun saygın bir meslek sahibi olmasını istediğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların büyük çoğunluğunun çocuğunun saygın bir

meslek sahibi olmasını istediği ve ayrıca çocuğun saygın bir meslek sahibi olmasının anne babaların çocuklarıyla ilgili ilk 3 beklentisi içerisinde yer aldığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 17).

3.9. Çocuk ve Tüketim

Çocukluk döneminde çocuğun tüketimle ilgili tutumları, davranış kalıplarını, norm ve değerleri öğrenip benimsemesi çocuğun tüketici olarak sosyalleşmesi şeklinde ifade edilmektedir. Çocuktaki satın alma davranışı bir süreç olarak ele alınabilir. Tüketici olarak sosyalleşen çocukta öncelikle medya, akran gurubu, okul veya ailenin etkisiyle bir ürünle ilgili satın alma isteği oluşmakta, sonrasında çocuk satın almak istediği ürünle ilgili bilgi toplamakta ve ürünün özelliklerine karar vermesiyle beraber ürünü nereden ve nasıl satın alacağını planlayarak satın alma davranışını gerçekleştirmekte ve satın alma davranışı sonrasında da tüketici kimliğiyle ürünle ilgili değerlendirmelerde bulunmaktadır. Çocuk bu süreç içerisinde tüketici kimliğini kazanmakta ve çevresini de tüketimle ilgili etkilemeye başlamaktadır.

Araştırmada, anne babalara çocuğunun istekleri konusundaki tutumları, çocuğunun yanında maddi konulardan bahsedip bahsetmedikleri, çocuklarına harçlık verip vermedikleri ve çocuğunun harçlığıyla en çok neleri aldığı sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, anne babaların büyük çoğunluğunun (%81,6) çocuğunun istediği şey gerçekten gerekliyse isteğini yerine getirdiği, anne babaların çok az bir bölümünün çocuğunun bütün isteklerini yerine getirdiğini belirttiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 30). Anne babalara çocuğunun yanında maddi konulardan bahsedip bahsetmedikleri sorulduğunda ise anne babaların %32,8'inin "Çocuğumun yanında maddi konulardan bahsetmeyiz." görüşüne katıldığını ifade ettiği görülmüştür (bkz. Ek Tablo 13). Çocuğa harçlık verme konusuyla ilgili anne baba görüşleri ailenin aylık gelir seviyesine göre kıyaslanmış ve çocuğuna harçlık verdiğini en yüksek oranla (%88,2) ÜGG'deki anne babaların ifade ettiği, ailenin aylık gelir seviyesi yükseldikçe çocuğa harçlık verme oranının arttığı ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 31).

Ülkemizde, ilkokula başlamasıyla birlikte çocuğa ailesi tarafından çoğunlukla düzenli günlük ya da haftalık olarak harçlık verilmektedir. Yavuzer (2009: 242-243), düşük sosyoekonomik seviyedeki ailelerde çocuğun karnını doyurması amacıyla, yüksek sosyoekonomik seviyedeki ailelerde ise çocuğun çeşitli ilgilerine cevap verecek

harcamalar yapması amacıyla çocuğa harçlık verildiğini ifade etmiş, çocuğa gereğinden fazla harçlık verilmesinin ona zarar vereceğini vurgulamış ve harçlık verirken çocuğun yaşını dikkate almak gerektiğini belirtmiştir. Düzenli harçlık almak, çocuğun ihtiyaçlarını kendi başına karşılamayı ve tutumlu olmayı öğrenmesi açısından gerekli ve yararlı olsa da, kimi zaman bazı olumsuzluklara sebep olabilmektedir. Çocuğa gereğinden fazla harçlık verilmesi, kimi zaman çocuğun gereksinimlerini karşıladıktan sonra elinde kalan fazla parayı başarılı şekilde kullanamamasına, hatta çocukta doyumsuzluk ve israf gibi kötü alışkanlıkların gözlemlenmesine neden olmaktadır. Çocuğa harçlık verilirken dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de, çocuğun yaşına uygun hareket edilmesidir. Yavuzer, 6 yaşındaki bir çocuğa alışveriş yapması için ne alacağı iyice tembih edilerek az bir miktarda para teslim edilebileceğini, bu yaştaki çocuğun alışveriş yapabildiğini ancak paranın üstünü hesaplayamadığını ya da para bozdurmadığını; 8 yaşında çocuğun parayı daha başarılı kullanabildiğini; 10 yaşında ise, çocuğun kendisi için yararlı ve kullanışlı şeyler satın alabildiğini, alışveriş yaparken seçim yapmayı bildiğini, para ve diğer bazı şeyleri güvenle koruma ve paranın üstünü tam olarak getirme sorumluluğunu taşıyabildiğini ifade etmiştir. Çocuk, 10 yaşında bütün bunları kendi kendine yapabildiği gibi, söylenen her şeyi yapmaya ve söylenenler doğrultusunda hareket etmeye de hazır durumdadır. Çocuğa harçlığın, yaşına ve öğrenim gördüğü sınıfa uygun olarak, onun ihtiyaçlarını karşılamasına yetecek miktarda ve düzenli aralıklarla verilmesi en sağlıklı yoldur.

Araştırmada ayrıca, anne babalara çocuğunun harçlığıyla en çok neleri aldığı veya kendilerinden en çok neleri almalarını istediğiyle ilgili görüşleri sorulmuş ve konuyla ilgili anne baba görüşleri çocuğun cinsiyetine göre kıyaslanmıştır.

Tablo 43. Çocuğunun Harçlığıyla En Çok Neleri Aldığı veya Kendilerinden En Çok Neleri Almalarını İsteddiğiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğunun Harçlığıyla En Çok Neleri Aldığı veya Kendilerinden En Çok Neleri Almalarını İsteddiği	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Yiyecek, içecek	112	123	235	53,6	58,9	56,2
Oyuncak	29	68	97	13,9	32,5	23,2
Kıyafet	54	22	76	25,8	10,5	18,2
Kitap	82	57	139	39,2	27,3	33,3
Kırtasiye Malzemesi	82	60	142	39,2	28,7	34

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Tablo 43'e göre, anne babaların çocuğunun harçlığıyla en çok yiyecek ve içecek aldığını veya kendilerinden en çok yiyecek ve içecek almalarını istediğini ifade ettiği, anne babaların çocuğun kendilerinden en çok almalarını istediği 3 şeyin yiyecek – içecek, kitap ve kırtasiye malzemesi olduğunu belirttiği tespit edilmiştir. Konuya

çocuğun cinsiyeti açısından bakıldığında, anne babaların kız çocuklarının erkek çocuklara oranla kendilerinden daha çok kırtasiye malzemesi, kitap ve kıyafet almalarını istediği, erkek çocukların ise kız çocuklara oranla kendilerinden daha çok yiyecek, içecek ve oyuncak almalarını istediği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde cinsiyetin çocuğun isteklerinde belirleyici olduğu, çocuğun cinsiyet rolüne uygun isteklerde bulunduğu, kız çocukların daha çok okulla veya giyim kuşamla ilgili isteklerde bulunduğu, erkek çocukların ise daha çok oyuncak vb. şeyleri istediği görülmüştür.

Harçlık, küçük yaşlardan itibaren çocuğun parayı tanımasını, alışveriş yapmayı ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi öğrenmesini sağlar. Harçlık alan çocuk, paranın ne işe yaradığını, nasıl ve nerede kullanılması gerektiğini öğrenir. Acar (2007: 89), çocuklarda istenilen davranışların küçük yaşlarda yerleşmesinin daha kolay olduğunu, bu sebeple çocukların harçlık konusundaki eğitiminin küçük yaşlarda başlaması gerektiğini vurgulamış ve çocuğa harçlık vererek ona parayı biriktirme alışkanlığı kazandırılabilceğini, ihtiyaçlarını kendi parasıyla karşılayan çocukta benlik duygusunun geliştiğini, çocuğun biriktirdiği parayla aldığı şeyi daha çok sahiplendiğini ve koruduğunu ifade etmiştir. Harçlık alan çocuk, sorumluluk duygusu kazanır, zamanla tasarruf yapmayı öğrenir, ayrıca ailesinin ona güvendiğini hissederek kendisine ve ailesine olan güveni artar.

Araştırmada, çocuk ve tüketim ile ilgili elde edilmiş olan diğer bulgular ise şunlardır:

- Çocuğuna ayırdığı zaman dilimi içerisinde birlikte en çok neleri yaptığı konusunda ilgili olarak, anne babaların %29,7'sinin çocuğunun isteklerini yerine getirdiğini ifade ettiği, %38,5'inin çocuğuyla alışveriş yaptığını ifade ettiği; çocuğunun isteklerini yerine getirmenin ve çocuğuyla alışveriş yapmanın anne babaların çocuklarına ayırdıkları zaman dilimi içerisinde birlikte en çok yaptıkları 3 şey içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 16).
- Çocuğuyla en çok yaşadığı sorunlar konusunda ilgili olarak, anne babaların %32,3'ünün çocuğun istekleri konusunda, %6'sının maddi konularda çocuğuyla ilgili sorunlar yaşadığını ifade ettiği; çocuğun istekleri konusunda yaşanan sorunların anne babaların çocuklarıyla ilgili yaşadıklarını ifade ettikleri ilk 5 sorun içerisinde yer aldığı,

maddi konularda yaşanan sorunların anne babaların çocuklarıyla ilgili yaşadıklarını ifade ettikleri ilk 5 sorun içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 21).

- Çocuğunu yetiştirirken en çok önem verdiği değerler konusuyla ilgili olarak, anne babaların %6,7'sinin çocuğunun para sahibi olması konusuna önem verdiğini ifade ettiği; çocuğunun para sahibi olmasının anne babaların çocuklarını yetiştirirken en çok önem verdikleri 5 değer içerisinde yer almadığı belirlenmiştir (bkz. Tablo 28).

3.10. Çocuğun Boş Zaman Etkinlikleri

İkili – üçlü öğretim ve tatillerin artması sonucu çocuğun boş zamanları da artmış ve okul dışı zamanların etkin ve verimli faaliyetlerle değerlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Tezcan, (2005: 56), çocuğun boş zamanını yararlı ve yapıcı bir şekilde değerlendirmesi konusunda evde, okulda ve diğer ortamlardaki imkanların kısıtlı olduğunu, boş zamanının büyük bir kısmını evde geçiren çocuğa zamanını çeşitli ve yararlı faaliyetlerle değerlendirmesi için imkan tanınması konusunda anne ve babaya büyük görevler düştüğünü belirtmiştir. Boş zaman etkinlikleri zamanın verimli bir şekilde değerlendirilmesi açısından olduğu kadar, çocuğun gelişimi açısından da faydalıdır. Boş zamanlarında çeşitli aktivitelere katılan çocuk, okul başarısını artıracak ve ruhsal yönden gelişerek topluma yararlı bir birey haline gelecektir.

Araştırmada, çocuğun boş zaman etkinlikleriyle ilgili olarak anne babalara çocuğunun okul dışındaki zamanlarının gündüz çoğunlukla nerede geçtiği sorulmuş ve anne babaların büyük çoğunluğunun (%81,8) çocuğunun okul dışındaki zamanlarını gündüz çoğunlukla evde geçirdiğini ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 32).

Tablo 44. Çocuğun Evde Geçirdiği Zaman Dilimi İçerisinde En Çok Meşgul Olduğu Faaliyetlerin Neler Olduğuna İlişkin Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun Ev İçinde En Çok Meşgul Olduğu Faaliyetler	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Ders çalışır	139	122	261	66,5	58,4	62,4
Kitap okur	52	23	75	24,9	11	17,9
Televizyon izler	64	88	152	30,6	42,1	36,4
İnternetle meşgul olur	22	34	56	10,5	16,3	13,4
Anne babasıyla vakit geçirir	29	20	49	13,9	9,6	11,7
Kardeşiyle oyun oynar	34	41	75	16,3	19,6	17,9
Tek başına oyun oynar	11	15	26	5,3	7,2	6,2

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetlere ilişkin bulguların çocuğun cinsiyetine göre dağılımının yer aldığı Tablo 44 incelendiğinde, anne babaların çocuklarının evde geçirdikleri zaman dilimi içerisinde en

çok meşgul oldukları 4 faaliyeti ders çalışma, televizyon izleme, kitap okuma ve kardeşiyle oyun oynama şeklinde ifade ettiği; konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuğunun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu 4 faaliyeti ders çalışma, televizyon izleme, kitap okuma ve kardeşiyle oyun oynama şeklinde ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise çocuğunun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu 4 faaliyeti ders çalışma, televizyon izleme, kardeşiyle oyun oynama ve internetle meşgul olma şeklinde ifade ettiği belirlenmiştir. Anne baba görüşleri doğrultusunda hem kız çocukların hem de erkek çocukların evde daha çok ders çalışarak, televizyon izleyerek ve kardeşiyle oyun oynayarak vakit geçirdiği, kız çocukların erkek çocuklara oranla boş zamanlarında daha çok kitap okuduğu, erkek çocukların ise kız çocuklara oranla daha çok internetle meşgul olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 45. Çocuğunun Okul Dışındaki Zamanlarında Sürekli Olarak İlgilendiği Bir Faaliyet Olup Olmadığı Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğunun Okul Dışındaki Zamanlarında Sürekli Olarak İlgilendiği Bir Faaliyet veya Herhangi Bir İlgi Alanı Olup Olmadığı	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Okul dışındaki zamanlarında bir işte çalışır.	—	1	1	—	0,5	0,2
Resim kursuna gider.	6	4	10	2,9	1,9	2,4
Kur'an kursuna gider.	29	9	38	13,9	4,3	9,1
Satranç oynar.	9	19	28	4,3	9,1	6,7
Spor yapar.	44	107	151	21,1	51,2	36,1
Müzikle ilgilenir.	47	31	78	22,5	14,8	18,7
Halk oyunları ile ilgilenir.	12	2	14	5,7	1	3,3
Çocuğunun okul dışında ilgilendiği herhangi bir faaliyet yok.	99	75	174	47,4	35,9	41,6

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Tablo 45'te yer alan çocuğunun okul dışındaki zamanlarında aktif olarak katıldığı, sürekli olarak ilgilendiği bir faaliyet veya herhangi bir ilgi alanı olup olmadığı konusuna ilişkin anne baba görüşlerinin dağılımına bakıldığında, anne babaların en yüksek oranla araştırmaya konu olan çocuklarının okul dışında ilgilendikleri herhangi bir faaliyet olmadığını ifade ettiği, anne babaların çocuklarının okul dışındaki zamanlarında en çok ilgilendikleri 3 faaliyetin spor yapmak, müzikle ilgilenmek ve Kur'an kursuna gitmek olduğunu belirttiği görülmektedir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuklarının okul dışındaki zamanlarında en çok ilgilendikleri 3 faaliyeti spor yapmak, müzikle uğraşmak ve Kur'an kursuna gitmek şeklinde belirttiği, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların

ise çocuklarının okul dışındaki zamanlarında en çok ilgilendikleri 3 faaliyeti spor yapmak, müzikle uğraşmak ve satranç oynamak şeklinde belirttiği tespit edilmiştir. Araştırmada erkek çocukların yarısından fazlasının okul dışındaki zamanlarında en çok spor yaptıkları ortaya çıkmıştır. Cinsiyet rolleri açısından bakıldığında, spor toplumumuzda daha çok erkeklere özgü bir etkinlik olarak görülmektedir. Elde edilen bulgu, erkek çocukların cinsiyet rollerine uygun olarak hareket ettiğini göstermektedir.

Yavuzer (1998: 200), çocukta doğuştan var olmayan ve bazı deneyimler sonucu öğrenme yoluyla gelişen ilgilerin çocuğun öğrenmeye hazırlıklı oluşuyla yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. İlgiler, bireyin yaşamında bir gereksinimi karşıladıkları için sürekli bir nitelik taşırlar. Çocuk, bir şeyin kendisi için faydalı olacağını görünce, onunla ilgilenir ve bu da öğrenmeyi güdüler. Gereksinimler ne kadar kuvvetli olursa, çocuğun ilgileri de o kadar kuvvetli ve uzun süreli olur. Kitap okumak, resim yapmak, müzikle uğraşmak, koleksiyon yapmak, tiyatroyla ilgilenmek, sinemaya gitmek, televizyon izlemek, bilgisayar kullanmak çocuğun ilgilerine örnek olarak gösterilebilir. İlgilerin gelişiminde, bireysel farklılıklar önemli yer tutar. İlgilerle çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi arasında bir paralellik vardır. Örneğin çocuğun kas koordinasyonu ve gücü gelişmediği sürece çocuk top oyunları ile ilgilenemez. Çocuktaki ilgiler yaşa göre de değişmektedir. Çocukluk dönemindeki ilgiler, yeni ilgiler geliştikçe değişikliğe uğramaktadır.

3.11. Çocuk ve Çalışma Hayatı

Gelişmiş batılı ülkelerde, çocuklar okul harçlıklarını biriktirmek için veya iş deneyimi elde etmek için çalışmaktadır. Bu tür bir istihdam kötü bir uygulama olarak kabul edilemez. Yarı zamanlı, geçici veya mesleki işler çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkilememektedir. Diğer taraftan, çocuk işçiliğinin çocukların fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimine zarar verdiği kabul edilmektedir (Sanon, 1998: 5). Ekonomik faaliyetler insan hayatının devamı için gereklidir. Toplumda bu tür faaliyetler yetişkinlerin üstlenmesi gereken bir sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Çocuk işçiliği tüm toplumlarda istenmeyen bir durumdur.

Araştırmada, çocukların bir işte çalıştırılması konusunda anne baba görüşleri alınmış ve anne babaların çoğunun (%66,5) “Çocukların bir işte çalıştırılmalarına sıcak bakmıyorum.” görüşüne tamamen katıldığı ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 13).

Araştırmamızda ayrıca, anne babalara çocuğunun okul dışındaki zamanlarında aktif olarak katıldığı, sürekli olarak ilgilendiği bir faaliyet veya herhangi bir ilgi alanı olup olmadığı konusuna ilişkin görüşleri sorulmuş ve yalnızca bir ebeveynin çocuğunun bir işte çalıştığını ifade ettiği görülmüştür (bkz. Tablo 45).

Çocukların çalışma hayatına erken yaşta girmesi, normal bir büyüme ve gelişme sürecinden geçmelerine engel olmaktadır. Çalışmak, çocuk bedeninde normal dışı sapmalara, ruhsal ve toplumsal açıdan tahribata neden olmaktadır. Çocuklar, erken yaşlarda daha çok ailelerin isteğiyle çalışma yaşamına girmektedir. Tezcan (2005: 104), ailede gelir düzeyi düştükçe çocuğun yararının daha çok ekonomik açıdan değerlendirilmekte olduğunu, ailede gelir düzeyi arttıkça ise çocuğun aile için ekonomik bir yarar aracı olmaktan ziyade psikolojik bir doyum aracı olarak görüldüğünü belirtmiştir.

3.12. Çocuk ve Oyun

Çocuğun gelişiminde oyun önemli bir role sahiptir. Oyun, çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimine katkıda bulunan ve toplumsallaşmasına büyük ölçüde yardımcı olan çok önemli bir etkinliktir.

Tablo 46. Çocuğunun Çoğunlukla Ne Tür Oyunlar Oynamayı Sevdiği Konusunda Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğunun Çoğunlukla Ne Tür Oyunlar Oynamayı Sevdiği	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Yapboz, maket oyuncaklar	11	9	20	5,3	4,3	4,8
Basketbol, futbol	27	130	157	12,9	62,2	37,6
Bilgisayar oyunları	66	102	168	31,6	48,8	40,2
Saklambaç, köşe kapmaca, yakar top	60	22	82	28,7	10,5	19,6
İp atlama, seksek, evcilik	111	4	115	53,1	1,9	27,5
Satranç, dama	17	20	37	8,1	9,6	8,9
Sessiz sinema, isim – şehir	15	6	21	7,2	2,9	5

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Çocuğunun çoğunlukla ne tür oyunlar oynamayı sevdiği konusunda anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre dağılımının yer aldığı Tablo 46'ya göre, anne babaların çocuğunun oynamayı en çok sevdiği 3 oyun türünün basketbol – futbol, bilgisayar oyunları ve ip atlama – seksek – evcilik olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuğunun oynamayı en çok sevdiği 3 oyun türünün ip atlama – seksek – evcilik, saklambaç – köşe kapmaca – yakar top ve bilgisayar oyunları olduğunu ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören

çocuğu erkek olan anne babaların çocuğunun oynamayı en çok sevdiği 3 oyun türünün basketbol – futbol, bilgisayar oyunları ve saklambaç – köşe kapmaca olduğunu ifade ettiği tespit edilmiştir.

İnal (2007: 79), modern hayatın geleneksel çocuk oyunlarını ortadan kaldırmaya başladığını, çoğu zamanını kapalı alanlarda ve apartman dairelerinde geçiren çocukların geleneksel oyunlardan giderek uzaklaştığını belirtmiştir. Modernite ve teknolojik gelişmeler dolayısıyla günümüz toplumunda bilgisayar oyunlarının çocuklar tarafından daha çok tercih edildiği gözlemlenmektedir. Araştırmamızda da çocukların en yüksek oranla bilgisayar oyunlarını tercih ettiği belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar aşırı bilgisayar ve internet kullanımının çocukların sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, çocukları bilgisayarın ve internetin olumsuz etkilerinden korumak ve onların internet bağımlısı bir hal almasını önlemek önem kazanmaktadır.

Araştırmamıza konu olan çocukların yaşları ağırlıklı olarak 10 yaştır. On yaşındaki çocuk yapı olarak aktiftir ve spora önem verir. Bu yaştaki kız çocuklar genellikle ip atlamakta ve arkadaşlarıyla birlikte oynayabilecekleri grup aktivitelerine katılmaktadır. Bu yaştaki erkek çocuklar ise, genellikle futbol oynamaya heveslidir. Erkek çocukların bu yaşta televizyon bağımlısı olmaları çok kolaydır, bu yüzden enerjilerini dışa vurabilecekleri aktif uğraşlarla bunu dengelemeleri gereklidir (Auerbach, 2008: 201).

Araştırmada, çocuk ve oyun konusuyla ilgili elde edilmiş olan diğer bulgular ise şunlardır:

- Çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetler konusuyla ilgili olarak, anne babaların %17,9'unun çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde kardeşiyle oyun oynadığını ifade ettiği, %6,2'sinin ise tek başına oyun oynadığını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, kardeşiyle oyun oynamasının çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu 4 faaliyet içerisinde yer aldığı, tek başına oyun oynamasının ise çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu 4 faaliyet içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 44).
- Çocuğun kardeşleriyle / kardeşiyle çoğunlukla nasıl vakit geçirdiği konusuyla ilgili olarak, birden fazla çocuğu olan anne babaların %72,2'sinin çocuğunun kardeşleriyle

çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği belirlenmiş ve çocukların kardeşleriyle en çok oyun oynayarak vakit geçirdiği tespit edilmiştir (bkz. Tablo 35).

- Çocuğunun arkadaşlarıyla çoğunlukla nasıl vakit geçirdiğiyle ilgili olarak, anne babaların yarısından fazlasının (%56,9) araştırmaya konu olan çocuklarının arkadaşlarıyla çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların yarısından azının (%46,9), ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise çoğunun (%67) çocuklarının arkadaşlarıyla çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Tablo 38).

3.13. Çocuk ve Televizyon

Televizyon, 20. yüzyılın iletişim, eğitim ve eğlence alanlarındaki en önemli buluşlarından biridir. Gelişmiş ülkelerde televizyonu olmayan aile kalmamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, en az otuz milyon kişinin televizyon izlediği belirlenmiştir. Araştırmalar, Amerika’da bir öğrencinin 18 yaşına gelinceye dek 12 bin saatini okulda, 15 bin saatini ise televizyon karşısında geçirdiğini, Amerika’da çocukların günde ortalama 3 saat, Japonya’da ise çocukların günde ortalama 5 – 6 saat televizyon izlediğini ortaya çıkarmıştır (Yörükoğlu, 2007: 97).

Kitle iletişim araçları içerisinde önemli bir yere sahip olan televizyon, kullanılma amacı ve kullanılma sıklığıyla doğru orantılı olarak çocuk üzerinde farklı etkilere sahip olabilmektedir. Çocuğun televizyondan olumsuz etkilenmemesi için anne babalara büyük görevler düşmektedir. Anne babanın çocuğunun izlediği televizyon süresinin kısa olmasına dikkat etmesi, çocuğun izlediği programları denetlemesi ve çocuğun gelişimine uygun programları izlemesine özen göstermesi önem taşımaktadır.

Araştırmada çocukların televizyon izleme alışkanlıklarıyla ilgili fikir sahibi olabilmek amacıyla anne babalara çocuğun en çok hangi tür televizyon programlarını izlediği, günde kaç saat televizyon izlediği, çocuğun televizyonda neler izlediğini denetleyip denetlemedikleri ve televizyonda izlemesine asla izin vermeyecekleri program türlerine ilişkin sorular sorulmuştur.

Televizyon programlarıyla ilgili olarak, anne babaların çocuklarının televizyonda en çok izlediği 5 program türünün çocuk programları, çizgi film – çizgi

sinema, yarışma programları, komedi – eğlence – şaka programları ve spor programları – maçlar olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuklarının en çok izlediği 5 televizyon programının çocuk programları, çizgi film – çizgi sinema, yarışma programları, komedi – eğlence – şaka programları ve yerli film – sinema – diziler olduğunu ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise çocuklarının televizyonda en çok izlediği 5 program türünün çocuk programları, çizgi film – çizgi sinema, yarışma programları, spor programları – maçlar ve komedi – eğlence – şaka programları olduğunu ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 33).

Elde edilen bulguların çocuğun cinsiyeti açısından kıyaslanması sonucunda, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babalarla, çocuğu erkek olan anne babaların görüşlerinin “çocuk programları”, “çizgi film – çizgi sinema”, “yarışma programları” ve “komedi – eğlence – şaka programları” açısından benzerlik gösterdiği; çocuğu kız olan anne babaların görüşleri doğrultusunda “yerli film – sinema – diziler”in öne çıktığı, çocuğu erkek olan anne babaların görüşleri doğrultusunda ise “spor programları – maçlar”ın öne çıktığı görülmüştür. Araştırmada, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %11’inin çocuğunun en çok izlemeyi sevdiği programlar arasında spor programlarını belirtmesi, çocuğu erkek olan anne babaların ise %54,5’inin çocuğunun en çok izlemeyi sevdiği programlar arasında spor programlarını belirtmesi, spor programlarının izlenme sıklığına ilişkin anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmış olması dikkat çekicidir. Bu durumun, sporun geleneksel olarak erkeksi cinsiyet rolü özellikleri gerektiren bir etkinlik olarak görülüp, üstün sportif performansın erkeklikle eşdeğer kabul edilmesiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Koca ve Bulgu (2005: 169) yaptıkları araştırmada, farklı toplumsal sınıflardan gelen ilköğretim öğrencilerinden kendilerini tanıtmalarını istediklerinde, toplumsal sınıf farkı olmaksızın bütün erkek öğrencilerin kendilerini ilgilendikleri / yaptıkları sporla tanıtırken, sadece lisanslı sporcu olan kız öğrencilerin kendilerini sporcu kimlikleri ile tanıttıklarını belirtmiştir. Sporun biyolojik açıdan erkeğe ait bir alan olarak tanımlanması, özellikle erkek çocukların kendilerini tanımlamalarında sporu belirleyici bir unsur olarak görmesine neden olmaktadır.

RTÜK'ün (2006) yapmış olduğu “İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması”nın sonuçlarına göre ise, çocukların en çok izlediği 5 program türü çizgi film (%72,1), yerli diziler (%70,1), yarışma programları (%49,3), filmler (%45,8) ve çocuk programları (%44,6) şeklinde belirlenmiştir. Araştırmamızda anne babalar çocuklarının en çok çocuk programları, çizgi film – çizgi sinema, yarışma programları, komedi – eğlence – şaka programları ve spor programları – maçları izlediğini ifade ettiği belirlenmiş; RTÜK'ün yapmış olduğu araştırmada ise, çocukların en çok çizgi film, yerli diziler, yarışma programları, filmler ve çocuk programlarını izlediği ortaya çıkmıştır. Araştırmamızla RTÜK'ün araştırmasında çocuk programları, çizgi filmler ve yarışma programlarına ilişkin bulgular benzerlik göstermekte iken, RTÜK'ün araştırmasında filmler ve yerli diziler öne çıkmış, araştırmamızda ise komedi – eğlence – şaka programları ve spor programları – maçlar öne çıkmıştır.

Tablo 47. Çocuğun Günde Kaç Saat Televizyon İzlediğiyle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı

Çocuğun Günde Kaç Saat Televizyon İzlediği	İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Üniversite Mezunu		Yüksek Lisans / Doktora Mezunu		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
1 saatten az	3	10	2	5	7	4,8	14	8,3	1	3,1	27	6,5
1 saat	5	16,7	5	12,5	39	26,5	63	37,3	18	56,2	97	23,2
2 saat	13	43,3	18	45	60	40,8	41	24,3	8	25	168	40,2
3 saat	6	20	8	20	24	16,3	29	17,2	3	9,4	72	17,2
3 saatten fazla	3	10	7	17,5	17	11,6	22	13	2	6,2	54	12,9
Toplam	30	100	40	100	147	100	169	100	32	100	418	100

Çocuğunun günde kaç saat televizyon izlediğiyle ilgili anne baba görüşlerinin dağılımı incelenmiş ve anne babaların en yüksek oranla araştırmaya konu olan çocuklarının genellikle günde 2 saat televizyon izlediğini ifade ettiği tespit edilmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin öğrenim durumu değişkeni açısından değerlendirilmesi sonucunda ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan anne babaların en yüksek oranla çocuklarının genellikle günde 2 saat televizyon izlediğini ifade ettiği, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu olan anne babaların ise çocuklarının genellikle günde 1 saat televizyon izlediğini ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu olan anne babaların çocuklarının ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan anne babaların çocuklarına oranla daha az televizyon izlediği görülmektedir. Bu bulgu, öğrenim seviyesi yüksek olan anne babaların çocuklarını daha az televizyon izleme konusunda daha iyi yönlendirdiği ve anne babanın öğrenim durumunun çocuğun televizyon izleme konusunda bilinçli hareket etmesini etkilediği görüşünü destekler niteliktedir.

RTÜK'ün (2006) yapmış olduğu “İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması”nın sonuçlarına göre, çocukların hafta içi en yüksek oranla (%27,4) 2 saat televizyon izlediği, hafta sonu ise en yüksek oranla (%28,4) 5 saat ve daha fazla televizyon izlediği belirlenmiştir. Araştırmamızda elde edilen bulgularla RTÜK'ün yapmış olduğu araştırmada elde edilen bulgular kıyaslandığında; araştırmamızda anne babaların en yüksek oranla çocuklarının günde 2 saat televizyon izlediğini ifade ettiğinin belirlendiği; RTÜK'ün araştırmasında ise çocukların hafta içi en yüksek oranla günde 2 saatlerini, hafta sonu ise en yüksek oranla günde 5 saatlerini televizyon başında geçirdiklerinin belirlendiği; araştırmamızda elde edilen bulguyla, RTÜK'ün çocukların hafta içi televizyon izleme sıklığına ilişkin bulgusu arasında benzerlik olduğu görülmektedir.

Amerikan Pediatri Akademisi anne babalara, 2 yaşından küçük çocukların hiç televizyon izlememesini, 2 yaş ve üzerindeki çocukların ise günde iki saatten fazla televizyon izlememesini önermektedir. Taillon (2010: 1), Amerika’da çocukların haftada 38 saatlerini, yani ev ödevlerini yapmaya harcadıkları zamanın nerdeyse dört katını kitle iletişim araçlarına harcadığını belirtmiştir. Araştırmamızda çocukların çoğunun (%69,9) günde iki saat veya daha az süre televizyon izlediği belirlenmiştir. Bu bulgu, araştırmaya konu olan çocukların televizyon izlemeye normal kabul edilebilecek bir zaman dilimi ayırdığını göstermektedir.

Araştırmada ayrıca, anne babalara çocuğunun televizyonda neler izlediğini denetleyip denetlemediği sorulmuş ve anne babaların tamamına yakınının (%94) çocuğunun televizyonda neler izlediğini denetlediğini ifade ettiği belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 34). Anne babanın, çocuğun gelişimine uygun televizyon programlarını izlemesi için onu denetlemesi, çocukla birlikte televizyon izlediği zamanlarda izledikleri programlarla ilgili onunla sohbet ederek neyin doğru neyin yanlış olduğunun bilincine varmasını sağlaması önem taşımaktadır. Ayrıca, anne babanın çocukta sorgulama yeteneğinin gelişmesinde, çocuğun televizyonda yayınlanan programlarda neyin doğru, neyin yanlış olduğunu sorgulama alışkanlığını kazanmasında ona rehberlik etmesinin, televizyonda neler izlediğine dair anne babanın çocuğunu denetleme şansının olmadığı, çocuğun evde tek başına olduğu zamanlarda özdenetim becerisi geliştirmesine yardımcı olması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Anne babanın çocuğunun televizyonda neler izlediğini denetlemesinin olduğu kadar, çocuğun özdenetim becerisi geliştirerek kendisini televizyonun olumsuz etkilerinden koruması da önemlidir.

Araştırmada, anne babanın çocuğunun televizyonda izlemesine asla izin vermeyeceği program türleriyle ilgili görüşlerinin dağılımı da incelenmiş ve anne babaların tamamının çocuğunun cinsel içerikli programları izlemesine asla izin vermeyeceğini ifade ettiği, anne babaların tamamına yakınının çocuğunun şiddet içerikli programları izlemesine asla izin vermeyeceğini belirttiği, anne babaların çoğunun çocuğunun korku filmlerini, izdivaç programlarını, inanç ve değerlerimize, aile yapımıza ve kültürümüze aykırı yerli ve yabancı programları, çocuk karakterlerin yaşlarından büyük hareketler sergilediği, yetişkin gibi davrandığı, birbirlerine aşık olduğu film ve diziler ile insanüstü güçlerin ve sıra dışı olayların işlendiği (Bez Bebek, Selena vb.) dizileri izlemesine asla izin vermeyeceğini ifade ettiği ve anne babaların yarısından fazlasının çocuğunun magazin içerikli programları ve kadın programlarını izlemesine asla izin vermeyeceğini belirttiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 35). Elde edilen bulgulardan, anne babaların çocuğunun izlemesine asla izin vermeyeceğini ifade ettiği ilk 3 program türünün cinsel içerikli programlar, şiddet içerikli programlar ile inanç ve değerlerimize, aile yapımıza ve kültürümüze aykırı yerli ve yabancı programlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada televizyonla ilgili elde edilmiş olan diğer bulgular ise şunlardır:

- Anne babanın, aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği kurallar konusuyla ilgili olarak, anne babaların yarısından fazlasının (%58,1) çocuğunun televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleriyle ilgili kurallara uymasını istediğini ifade ettiği ve televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleriyle ilgili kuralların anne babaların aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği 5 kural içerisinde yer aldığı belirlenmiştir (bkz. Tablo 29).
- Çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetler konusuyla ilgili olarak, anne babaların %36,4'ünün çocuğunun televizyon izlediğini ifade ettiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %30,6'sının çocuğunun televizyon izlediğini belirttiği; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise %42,1'inin çocuğunun televizyon izlediğini ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, hem ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babalar tarafından, hem de ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babalar tarafından çocuğun televizyon izleme faaliyetinin evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu 4 faaliyetten biri olarak ifade edildiği görülmüştür (bkz. Tablo 44).

- Çocuk yetiştirmede başvuru temel bilgi kaynağı konusunda ilgili olarak, anne babaların %14,4'ünün kitle iletişim araçlarını temel bilgi kaynağı olarak kullandıklarını ifade ettiği belirlenmiştir. Buna göre, anne babaların az bir bölümünün çocuklarını yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynağının kitle iletişim araçları olduğunu ifade ettiği görülmüştür (bkz. Tablo 27).

3.14. Çocuk ve Reklamlar

Reklamlar, çocuğun tüketici olarak sosyalleşmesinde ve satın alma davranışının şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Çocuğun hayatının büyük bir bölümünü kaplaması sebebiyle televizyon önemli bir sosyalleşme aracıdır. Winick ve Winick, televizyonu ailenin bir üyesi olarak tanımlamış ve televizyonun çocuğun gelişimini etkileyen önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir. Birden çok kanalın varlığıyla beraber televizyonun bireylere sunduğu seçeneklerde olağanüstü bir artış meydana gelmiştir. Bu durum televizyon reklamlarının sayısındaki artışı da beraberinde getirmiştir. Televizyonda yayınlanan reklamların çoğunda, bireyleri reklamı yapılan ürünleri satın almaları için ikna etmek amacıyla pek çok mesaj verilmekte ve çok sayıda strateji denenmektedir. Bu mesajların çoğunun çocuklara yönelik olduğu bilinen bir gerçektir. Çocuklar kendileriyle ilgili olup olmadığına bakmaksızın hemen hemen tüm reklamlara yanıt vermektedir (Kapoor, 2003: 3). Çocuklar hem tüketici rolleri hem de tüketicileri etkileme potansiyelleri sebebiyle reklamcılar tarafından çok önemsenmektedir.

Araştırmada, anne babalara çocuğunun izlemeyi en çok sevdiği televizyon programlarının neler olduğuna ilişkin görüşleri sorulmuş ve anne babaların %4,8'inin reklamların çocuğunun televizyonda izlemeyi en çok sevdiği program türleri içerisinde yer aldığını ifade ettiği ve anne babaların çocuğunun izlemeyi en çok sevdiğini ifade ettiği ilk 5 program türü içerisinde reklamların yer almadığı belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 33).

Araştırmada ayrıca, anne babalara reklamların çocuğun tüketim duygusunu körüklediği görüşüne ne derece katıldıkları sorulmuş ve konuyla ilgili anne baba görüşleri ailenin aylık gelir seviyesine göre kıyaslanmıştır.

Tablo 48. Reklamların Çocuğun Tüketim Duygusuna Etkisi Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

Reklamların çocukların tüketim duygusunu körüklediğini düşünüyorum.	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve Üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Tamamen katılıyorum	5	21,7	13	20	66	34	42	30,9	126	30,1
Katılıyorum	9	39,1	24	36,9	67	34,5	43	31,6	143	34,2
Kısmen katılıyorum	4	17,4	20	30,8	29	14,9	40	29,4	93	22,2
Katılmıyorum	4	17,4	4	6,2	18	9,3	9	6,6	35	8,4
Hiç katılmıyorum	1	4,3	4	6,2	14	7,2	2	1,5	21	5
Toplam	23	100	65	100	194	100	136	100	418	100

Tablo 48’de yer alan “Reklamların çocukların tüketim duygusunu körüklediğini düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili anne baba görüşlerinin dağılımı incelendiğinde, anne babaların en yüksek oranla söz konusu ifadeyle ilgili olarak “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği görülmektedir. Anne baba görüşlerinin ailenin aylık gelir seviyesine göre dağılımına bakıldığında ise, tüm gelir gruplarında yer alan anne babaların en yüksek oranla “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği tespit edilmiştir.

Televizyon reklamlarının çocuğun satın alma davranışı üzerindeki etkisini araştırmış olan Kapoor (2003: 97) da benzer bir sonuç elde etmiştir. Örneklem grubundaki 500 çocuğun televizyon reklamlarının çocuğun satın alma isteğini etkilediği yönündeki görüşe katılma derecesi ele alınmış, çocukların konuyla ilgili görüşlerinin ailelerinin gelir seviyesine göre dağılımı incelemiş ve tüm gelir gruplarında yer alan çocukların çoğunun televizyon reklamlarının sıklıkla satın alma isteklerini etkilediğini belirttiği ortaya çıkmıştır.

Yapılan bir araştırmada çocukları televizyon izlerken ailelerin üç farklı tutum sergilediği tespit edilmiş ve bu tutumlar çocuklarıyla reklamları izlerken reklamın içeriğiyle ilgili herhangi bir yorumda bulunmama, reklamın içeriğini ve niyetini çocuklarına anlatma veya çocuklarının seyrettiği reklam süresini ve reklam içeriğini kontrol etme şeklinde tanımlamıştır. Araştırma sonucunda, ikinci ya da üçüncü yolu tercih eden ailelerin çocuklarının, reklamı yapılan ürüne karşı taleplerinin azaldığı, 8 – 10 yaş aralığındaki çocukların reklamı yapılan ürünlere karşı ilgisinin annelerinin müdahalesinden etkilendiği belirlenmiştir. Televizyon izleme konusunda kurallar ve kısıtlamalar koymuş olan ailelerin çocuklarının reklamı yapılan ürünler konusunda, isteklerinin büyük olasılıkla reddedileceğini öğrenmeleri dolayısıyla, daha az istekte bulunduğu, ailelerin çocuklarının ürünler konusundaki taleplerini azaltabilme gücüne sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, çekici bir reklamla sunulan ürünlerin seçiminde annelerin izlediği üç yolun da çocukların seçiminde çok az etkisi olduğu

görülmüştür (bkz. İkinci, 2011: 68). Türkiye’de yapılan bir araştırmada çocukların anne babalarına yalvarma, inat ve baskı yoluyla en gereksiz görülen şeyleri bile aldırıldığı sonucuna ulaşılmış ve annelerin %95’inin çocuklarına televizyonda reklamı yayınlanan yiyecek, içecek ve çerezleri aldığı ortaya çıkmıştır (bkz. Yörükoğlu, 2007: 98).

3.15. Çocuk ve İnternet

Yetişkinler için olduğu kadar, çocuklar için de büyük bir eğlence, eğitim ve iletişim kaynağı olan internetin kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. İnternet, çocukların eğlenmeleri, öğrenmeleri ve dünyayı keşfetmeleri için mükemmel bir ortamdır. Ancak, internet kullanımının çocuklar için oluşturduğu riskler de mutlaka dikkate alınmalıdır. Yasal olmayan, cinsellik ve şiddet içeren sitelere erişim, tehlikeli insanlarla iletişim internetin başta gelen riskler arasındadır (Şahin, 2009).

İnternet kullanımıyla ilgili olarak, araştırmada anne babalara evde internet kullanılıp kullanılmadığı, çocuğun ev dışında internet kullanıp kullanmadığı, günde kaç saat internet kullandığı, internette neler yaptığını denetleyip denetlemedikleri ve çocuğun interneti en çok hangi amaçlarla kullandığına ilişkin sorular sorulmuştur. Evde internet kullanılıp kullanılmadığı konusuyla ilgili olarak, anne babaların çoğunun (%61,2) evlerinde internet kullanıldığını ifade ettiği belirlenmiştir. Çocuğun ev dışında internet kullanıp kullanmadığıyla ilgili anne baba görüşlerinin dağılımına bakıldığında ise, anne babaların %20,1’inin çocuğunun ev dışında internet kullandığını ifade ettiği, anne babaların büyük bir bölümünün araştırmaya konu olan çocuklarının ev dışında internet kullanmadığını belirttiği ortaya çıkmıştır (bkz. Ek Tablo 36). Buna göre, anne babaların çoğunlukla evlerinde internet kullanıldığını ifade ettiği ve çocuklarının ev dışında internet kullanmadığını belirttiği görülmüştür.

Çocuğun günde kaç saat internet kullandığıyla ilgili olarak ise, anne babaların en yüksek oranla (%31,8) çocuğunun günde 1 saatten az internet kullandığını ifade ettiği belirlenmiştir. Uzmanlar, 5 – 7 yaş aralığındaki çocukların günde 20 dakikadan fazla bilgisayar karşısında kalmasının doğru olmadığını; 7 – 10 yaş arasındaki çocukların ise en fazla 45 dakika bilgisayar karşısında kalmasının doğru olduğunu vurgulamaktadır (www.schau-hin.info). Bu bilgidен yola çıkılarak, araştırmamızda anne baba görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgunun normal kabul edilebilecek bir değerde olduğu görülmektedir.

Tablo 49. Anne Babanın, Çocuğun İnternette Neler Yaptığını Denetleyip Denetlememe Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun İnternette Neler Yaptığını Denetleyip Denetlememe	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		Yüksek Lisans / Doktora		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Evet, denetlerim.	14	46,7	24	60	89	60,5	134	79,3	25	78,1	286	68,4
Hayır, denetlemem.	—	—	4	10	11	7,5	12	7,1	3	9,4	30	7,2
İnternet kullanmıyoruz.	16	53,3	12	30	47	32	23	13,6	4	12,5	102	24,4
Toplam	30	100	40	100	147	100	169	100	32	100	418	100

Çocuğun internette neler yaptığını denetleyip denetlememe konusuyla ilgili bulgular incelendiğinde, çocuğunun internet kullandığını ifade eden anne babaların çoğunun çocuğunun internette neler yaptığını denetlediğini ifade ettiği görülmektedir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin öğrenim durumu değişkenine göre dağılımına bakıldığında ise, ilkokul mezunu anne babaların yarısından fazlasının internet kullanmadıklarını ifade ettiği, internet kullandıklarını ifade eden ilkokul mezunu anne babaların ise tamamının çocuğunun internette neler yaptığını denetlediğini belirttiği ortaya çıkmıştır. Ortaokul, lise, üniversite veya yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların ise çoğunun internet kullandıklarını belirttiği, internet kullandıklarını ifade eden anne babaların ise tamamına yakınının çocuğunun internette neler yaptığını denetlediğini ifade ettiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, internet kullanımının yaygın olduğu, anne babaların büyük bir bölümünün çocuğunun internet kullandığını belirttiği ve çocuğunun internet kullandığını ifade eden anne babaların ise tamamına yakınının çocuğunun internette neler yaptığını denetlediğini belirttiği görülmektedir.

Tablo 50. Çocuğunun İnterneti En Çok Hangi Amaçlarla Kullandığı Konusuyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun İnterneti En Çok Hangi Amaçlarla Kullandığı	Kız		Erkek		Toplam	
	s	%	s	%	s	%
Derslerini araştırmak	127	60,8	93	44,5	220	52,6
Oyun oynamak	71	34	117	56	188	45
Müzik dinlemek	13	6,2	6	2,9	19	4,5
Film izlemek	2	1	5	2,4	7	1,7
Sohbet etmek	10	4,8	12	5,7	22	5,3

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Çocuğun interneti en çok hangi amaçlarla kullandığıyla ilgili anne baba görüşlerinin dağılımının yer aldığı Tablo 50'ye göre, çocuğunun internet kullandığını ifade eden anne babaların çocuğunun interneti en çok derslerini araştırmak veya oyun oynamak amacıyla kullandığını ifade ettiği görülmektedir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin dağılımına çocuğun cinsiyeti açısından bakıldığında, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların en yüksek oranla çocuğunun derslerini

araştırmak amacıyla, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise en yüksek oranla çocuğunun oyun oynamak amacıyla internet kullandığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, kız çocukların en çok derslerini araştırmak, erkek çocukların ise en çok oyun oynamak için interneti kullandığı tespit edilmiştir.

Çocuklar ve gençler, bilgisayarı ve interneti müzik dinleme, oyun oynama, ders çalışma, yazı yazma gibi farklı amaçlar için kullanılmaktadırlar. Madell ve Muncer'in (2004) 11–16 yaş arası 1340 ortaokul öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmada, öğrencilerin %56'sının internette gezinti yapmak, %67'sinin müzik dinlemek ve %55'inin elektronik postalarını kontrol etmek için interneti kullandıklarını ifade ettiği, ancak %28 gibi küçük bir bölümünün bilgi edinmek amacıyla interneti kullandığını belirttiği ortaya çıkmıştır (Karayağız Muslu ve Bolışık, 2009: 446). İnternet kullanım amacı yaş gruplarına, cinsiyete, öğrenim durumuna vb etkenlere göre farklılık gösterebilmektedir. 11–16 yaş grubundaki çocukların incelenmiş olduğu söz konusu araştırmanın bulgularıyla, 10–11 yaş grubundaki çocukları incelediğimiz araştırmamızın bulguları kıyaslandığında, söz konusu araştırmada internette gezinti yapma, müzik dinleme ve elektronik postaları okuma faaliyetlerinin öne çıktığı, araştırmamızda ise oyun oynama ve ders çalışma faaliyetlerinin öne çıktığı görülmektedir.

Araştırmada, internet kullanımıyla ilgili elde edilmiş olan diğer bulgular ise şunlardır:

- Çocuğun evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok meşgul olduğu faaliyetler konusunda anne babaların %13,4'ünün çocuğunun internetle meşgul olduğunu ifade ettiği belirlenmiş, çocuğun internetle meşgul olmasının anne babalar tarafından çocuklarının evde geçirdikleri zaman dilimi içerisinde en çok meşgul oldukları 4 faaliyetten biri olarak ifade edilmediği görülmüştür (bkz. Tablo 44).
- Aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği kurallar konusunda, anne babaların %58,1'inin televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleriyle ilgili kurallara çocuğunun uymasını istediği belirlenmiş, televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleriyle ilgili kuralların anne babaların aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği 5 kuraldan biri olarak ifade edildiği görülmüştür (bkz. Tablo 29).

3.16. Kitle İletişim Araçlarının Çocuk Üzerindeki Etkileri

Teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı ve kitle iletişim araçlarının insan hayatının büyük bir bölümünü kuşattığı günümüz toplumunda, çocuklar kitle iletişim

araçlarına savunmasız bir durumdadır. Çocukların masumiyeti medya tarafından istismar edilmektedir. Ailelerin, çocuklarını kitle iletişim araçlarının zararlı etkilerinden koruması oldukça önem taşımaktadır.

Araştırmada, anne babalara kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden çocuklarını ne derece korudukları konusundaki görüşleri sorulmuş ve anne babaların %49,8'inin "Kitle iletişim araçlarının (televizyon, internet vb) olumsuz etkilerinden çocuğumu yeterince koruyamadığımı düşünüyorum." görüşüne katıldığını ifade ettiği tespit edilmiştir. Buna göre, anne babaların neredeyse yarısının söz konusu ifadeyle ilgili olarak "katılıyorum" şeklinde görüş bildirdiği ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden çocuğunu yeterince koruyamadığı görüşüne katıldığı belirlenmiştir.

Tablo 51. Çocuğun Bilgisayarlı ve Televizyonlu Bir Dünya İçerisinde Aşırı Zaman Geçirmesinin En Çok Nelere Neden Olduğuyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun Bilgisayarlı ve Televizyonlu Bir Dünya İçerisinde Aşırı Zaman Geçirmesinin En Çok Nelere Neden Olduğu	Sayı	Yüzde
Çocuğun toplumsal gelişiminin olumsuz etkilenmesine neden olur.	219	52,4
Çocuğun kitap okuma alışkanlığının kaybolmasına neden olur.	227	54,3
Çocuğun ders çalışma zamanının kısıtlanmasına neden olur.	269	64,4
Çocuğun aile içi iletişiminin zayıflamasına neden olur.	166	39,7
Çocuğun ekran bağımlısı, iletişimden uzak bir hal almasına neden olur.	174	41,6
Çocuğun oyun oynama, arkadaş edinme, arkadaşlarıyla etkileşimde bulunma gibi etkinliklerden uzaklaşmasına neden olur.	94	22,5
Çocuğun gerçek dünyadan uzaklaşmasına, hayal dünyasında yaşamasına neden olur.	124	29,7

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin en çok nelere neden olduğuyla ilgili anne baba görüşlerinin yer aldığı Tablo 51'e göre, anne babaların çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesinin en çok çocuğun ders çalışma zamanının kısıtlanmasına, kitap okuma alışkanlığının kaybolmasına ve toplumsal gelişiminin olumsuz etkilenmesine neden olabileceğini ifade ettiği görülmektedir.

Bilgisayarın öğrenmeyi eğlenceli hale getirmesi; çocuğun dikkatini belirli bir konuya yoğunlaştırmayı öğrenmesini sağlaması; çocuğun planlama ve sorun çözme yeteneğinin gelişmesine yardımcı olması; çocuğun yazma ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkıda bulunması gibi bir takım olumlu etkileri söz konusudur. Bunun yanında, programlı yaşama alışkanlığı olmayan çocuklar, bilgisayar başında aşırı zaman harcayarak ekran bağımlısı haline gelebilmekte, bu da çocuğun toplumsal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Tezcan, 2005: 136).

Televizyon, çocuğun ilgi alanlarını genişletmesi, çocuğu düşünmeye teşvik etmesi, çocuğun kültürünü ve estetik zevklerini geliştirmesi, çocuğu eve bağlamasıyla birlikte ailede ortak ilgilerin oluşmasına zemin hazırlaması şeklindeki olumlu işlevlere sahiptir. Bunun yanında, televizyonun çocuğu edilginleştirerek onun yararlı etkinliklerden uzaklaşmasına; çocukta tek tip değer yargılarının gelişmesine; çocuğun izlediği her şeyi gerçek olarak algılamasına, gerçekte gerçek olmayanı ayırt etmekte güçlük çekmesine; duygusal açıdan güven içinde olmayan çocuklarda kaygı ve korkuların oluşmasına; çocukta saldırganlık duygusunun oluşmasına; çocuğun hareketsiz ve sağlıklı bir hal almasına neden olabilir (bkz. Tezcan, 2005: 87). Tek taraflı bir iletişim şekli olan televizyon, çocuğun birçok şeye karşı duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Sürekli şiddet içerikli programlar izleyen bir çocuk, gerçek hayatta üzüntü duyulacak bir olayla karşılaştığında, normal bir insandan beklenen tepkiyi veremeyebilir. Televizyonda, mutluluğun, piyangodan para çıkması, birden zengin olmak gibi nedenlere bağlı olduğunu gören çocuk, normal hayatında küçük şeylerden mutlu olma duygusunu kaybetmekte, mutluluğu masal ülkesinde aramaya başlamaktadır (Kalkınç, 2008: 245).

3.17. Çocuk ve Spor

Spor, çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimine katkıda bulunan önemli bir etkinliktir. Çocuğun sporla ilgilenmesi, onun bedensel ve zihinsel gelişimine katkı sağladığı gibi; kurallara uyma, başkalarının haklarına saygı gösterme, sorumluluk alma, işbirliği ve yardımlaşma gibi sosyal beceriler kazanmasına da katkı sağlamaktadır. Spor, çocuğun sosyalleşmesi açısından da önemlidir. Sportif etkinlikler, çocuğun yeni sosyal ortamlara dahil olmasını sağlamaktadır.

Araştırmada, anne babalara çocuğunun okul dışındaki zamanlarında aktif olarak katıldığı, sürekli olarak ilgilendiği bir faaliyet veya herhangi bir ilgi alanı olup olmadığı konusundaki görüşleri sorulmuş ve anne babaların %36,1'inin çocuğunun okul dışındaki zamanlarında spor yaptığını ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Tablo 45). Ayrıca, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %21,1'inin, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise %51,2'sinin çocuğunun okul dışındaki zamanlarında spor yaptığını ifade ettiği; çocuğu erkek olan

anne babaların, çocuğu kız olan anne babalara göre daha yüksek oranla çocuğunun okul dışındaki zamanlarında spor yaptığını ifade ettiği belirlenmiştir.

Araştırmada ayrıca, anne babalara çocuğunun çoğunlukla ne tür oyunlar oynamayı sevdiği konusundaki görüşleri sorulmuş ve anne babaların %37,6'sının çocuğunun basketbol / futbol oynamayı sevdiğini ifade ettiği; konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %12,9'unun çocuğunun basketbol / futbol oynamayı sevdiğini ifade ettiği, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise %62,2'sinin çocuğunun basketbol / futbol oynamayı sevdiğini ifade ettiği tespit edilmiştir (bkz. Tablo 46). Buna göre, anne babaların çocuğunun oynamayı en çok sevdiğini ifade ettiği 3 oyun türü içerisinde basketbol / futbolun yer aldığı; ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuğunun oynamayı en çok sevdiğini ifade ettiği 3 oyun türü içerisinde basketbol / futbolun yer almadığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların çocuğunun oynamayı en çok sevdiğini ifade ettiği 3 oyun türü içerisinde basketbol / futbolun yer aldığı belirlenmiştir.

Araştırmada, anne babalara çocuğun en çok izlediği televizyon programlarıyla ilgili görüşleri de sorulmuş ve anne babaların %32,8'inin spor programları / maçların çocuğunun en çok izlediği televizyon programlarından biri olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların %11'inin spor programları / maçların çocuğunun en çok izlediği televizyon programlarından biri olduğunu ifade ettiği, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise %54,5'inin spor programları / maçların çocuğunun en çok izlediği televizyon programlarından biri olduğunu ifade ettiği tespit edilmiştir. Buna göre, anne babaların çocuğunun en çok izlediği 5 televizyon programı içerisinde spor programları / maçların yer aldığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu kız olan anne babaların çocuğunun en çok izlediği 5 televizyon programı içerisinde spor programları / maçların yer almadığı, ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğu erkek olan anne babaların ise çocuğunun en çok izlediği 5 televizyon programı içerisinde spor programları / maçların yer aldığı ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bulgulardan, çocuğun sportif etkinliklere katılım oranının cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı, erkek çocukların kız çocuklara göre sporla daha çok ilgili olduğu belirlenmiştir. Bu durumun, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilebileceği

düşünülmektedir. Toplumsal açıdan bakıldığında, spor daha çok erkeklere yönelik bir etkinlik olarak görülmektedir. Bu doğrultuda, erkek çocukların toplumun beklentisi yönünde hareket ettiği görülmektedir.

3.18. Çocuk ve Sağlık

Sağlıklı bir ortamda büyüme tüm çocukların en doğal hakkıdır. Anne babanın, çocuğun sağlık durumuyla ve gelişimiyle yakından ilgilenmesi, ona sağlıklı ve temiz bir ortam tesis etmesi, çocuğun dengeli beslenmesine özen göstermesi, çocuğun sağlığına olumlu katkıda bulunacak unsurların oluşması konusunda çaba sarf etmesi ve çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkileyen unsurların ortadan kaldırılması konusunda bilinçli hareket etmesi oldukça önem taşımaktadır.

Araştırmada, anne babalara çocuklarıyla en çok yaşadıkları sorunlarla ilgili görüşleri sorulmuş ve anne babaların %15,3'ünün çocuğun sağlığı konusunda, %46,2'sinin ise çocuğun beslenmesi konusunda sorun yaşadığını ifade ettiği belirlenmiş ve sağlıkla ilgili sorunların anne babaların çocuklarıyla yaşadıklarını ifade ettiği ilk 5 sorun içerisinde yer almadığı, beslenme sorunlarının ise anne babaların çocuklarıyla yaşadıklarını ifade ettiği ilk 5 sorundan biri olduğu belirlenmiştir (bkz. Tablo 21).

Araştırmada ayrıca, anne babalara aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği kurallar konusundaki görüşleri sorulmuş ve anne babaların %56,5'inin çocuğunun beslenmeyle ilgili kurallara uymasının istediğini ifade ettiği, %61,7'sinin temizlikle ilgili, %51'inin ise sağlıkla ilgili kurallara uymasının istediğini ifade ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca, beslenme ve temizlikle ilgili kuralların anne babaların aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği 5 kural içerisinde yer aldığı, sağlık kurallarının ise anne babaların aile içerisinde çocuğunun uymasını en çok istediği 5 kural içerisinde yer almadığı belirlenmiştir (bkz. Tablo 29).

Araştırmada, anne babaların çok az bir bölümünün (%3,3) sağlık programlarının çocuğunun en çok izlediği televizyon programlarından biri olduğunu ifade ettiği ve ayrıca sağlık programlarının anne babaların çocuklarının televizyonda en çok izlediği 5 program türü içerisinde yer almadığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulardan, sağlıkla ilgili sorunların anne babaların çocuklarıyla ilgili en çok yaşadıkları sorunlar içinde yer almadığı, ancak beslenme sorunlarının anne babaların en çok yaşadığı sorunlardan biri olduğu, beslenme ve temizlikle ilgili

kuralların anne babalar tarafından en çok önemsenen kurallardan ikisi olduğu görülmüştür. Beslenme sorunları, çocukluk yıllarında anne babaların yaygın olarak yaşadığı sorunlardan biridir.

3.19. Çocuk Hakları

Günümüzde, çocukluğun önemi önceki toplumlara oranla daha belirgin bir hal almıştır. Yetişkinlerle çocukların dünyasının birbirinden farklı olduğu görüşü hakim olmuştur. Bu görüş, çocukların yetişkinlerden farklı sorumluluklara ve haklara sahip olması gereğini doğurmuştur (Archard, 2004: 39).

Çocuk haklarıyla ilgili bilgi sahibi olup olmadıklarına ilişkin fikir edinmek amacıyla anne babalara “Çocuk hakları konusunda anne baba olarak bizlerin yeterince bilgi sahibi olmadığımızı düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili görüşleri sorulmuş ve anne babaların en yüksek oranla (%48,8) konuyla ilgili “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 13).

Çocukların, haklarıyla ve sorumluluklarıyla ilgili bilgi sahibi olarak ve haklarını hayat içerisinde kullanma yeteneği gelişmiş bir şekilde topluma kazandırılabilmesi, onlara iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. Okul, kitle iletişim araçları ve özellikle de anne baba, çocukları haklarıyla ilgili bilgilendirme konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmelidir. Anne babanın çocuk haklarıyla ilgili bilgi sahibi olması, çocuğunu haklarıyla ilgili bilgilendirebilmesi açısından gereklidir.

3.20. Çocuk ve Suç

Durkheim, istenmeyen bir durum olmasına rağmen tüm toplumlarda suçun var olduğunu ifade etmiş ve suçun toplumsal yaşamın olağan bir parçası olduğuna işaret etmiştir. Toplumsal bilincin bireyden bireye ve gruptan gruba değişmesi sebebiyle toplumlar karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bir toplumda herkes kurallara tamamiyle uymaz veya kuralları aynı şekilde yorumlamaz. Normlara aykırı bazı davranışlar her zaman söz konusudur. Farklı ırklardan ve etnik gruplardan insanların bir arada yaşadığı şehirlerde, bu gruplardan her biri kendi geleneklerine göre hareket eder ve toplumun ortak normlarını ihlal etme potansiyeli artar. Bu gibi karmaşık bir yapıya sahip olan toplumlarda bazı gruplar tarafından onaylanan fakat diğerleri tarafından onaylanmayan

sapma davranışları ortaya çıkabilir. Ortak norm ve değerlere aykırı hareket etme, toplum tarafından suç olarak tanımlanmıştır (Berger, 1978: 402-403).

Yavuzer (2011: 31), çocuk – suç ilişkisiyle ilgili olarak, “suçlu çocuk yoktur, suça itilmiş çocuk vardır” ifadesini kullanmış ve yaşamının ilk dönemlerinde anti sosyal dürtülerle hareket etse de çocuğun genellikle gelişim süreci içinde sosyalleşerek çevreye uyum sağlayacağını ve hareketlerini dengeleyeceğini belirtmiştir. Pek çok araştırma, olumsuz sosyal koşulların suça yönlendirici etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Çocuğun toplumsal hayata uyum sağlayabilmesinde aile önemli bir role sahiptir. Hangi kurallara neden uyması gerektiğinin çocuğa toplumsallaşma süreci içinde öğretilmesi gerekmektedir. İlgisiz ve sevgisiz bir ortamda büyüyen çocuklar, sosyal uyum sağlama konusunda problemler yaşamaktadır.

Araştırmada, çocuk – suç ilişkisi konusunda anne baba görüşlerinin ne yönde olduğuna dair ipucu elde edebilmek amacıyla “Suçlu çocuk yoktur, suça itilmiş çocuk vardır görüşünün doğru olduğunu düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili görüşleri sorulmuş ve anne babaların en yüksek oranla (%30,4) konuyla ilgili “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği tespit edilmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Anne babaların söz konusu görüşle ilgili olarak en yüksek oranla “katılıyorum” şeklinde görüş bildirmiş olmasının Türk toplumunda çocuğun doğuştan saf, masum ve günahsız olarak kabul edilmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal süreç kuramları içerisinde yer alan toplumsal öğrenme ve davranış kuramlarının temsilcisi olan Sutherland, çeşitli alt kültürlerin bulunduğu bir toplumda, bazı toplumsal çevrelerde bireyler yasadışı etkinliklere özendirilirken, bazılarında ise bireylere mevcut toplumsal kurallar çerçevesinde davranılması gerektiğinin öğretildiğini vurgulamıştır. Buna göre, bir çocuğun suçlu olması ya da saygın bir birey olması, yaşadığı toplumsal çevreden aldığı formasyonla ilgili bir durumdur. Diğer bir ifadeyle, suçluluk ne bireysel özelliklerden, ne de sosyoekonomik durumdan kaynaklanmaktadır; suç herhangi bir kültürde herhangi bir bireyi etkileyecek öğrenme sürecinin bir fonksiyonu olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, suçluluk üzerinde ekonomik yetersizlikler, ruhsal bozukluklar, genetik yapı gibi etkenlerin belirgin bir etkisi bulunmamaktadır. Sutherland, suçlu davranışın diğer tür öğrenmeler gibi, diğer insanlarla girilen yoğun etkileşim sonucu öğrenildiğini belirtmiştir (bkz. Avcı, 2008: 56).

Araştırmada, anne babalara taş atan çocukların terör suçlusu olarak yargılanması konusundaki görüşleri de sorulmuş ve “Terör gösterilerine katılan, taş atan çocukların terör suçlusu olarak yargılanmamalarının doğru olduğunu düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili olarak en yüksek oranla (%47,4) “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir (bkz. Ek Tablo 13). Kamuoyu tarafından “taş atan çocuklar yasası” olarak bilinen 6008 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un Resmi Gazete’de (2010) yayımlanmasıyla birlikte, propaganda suçu işleyen, toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasasına aykırı eylemlerde bulunan çocukların örgüt üyeliği suçundan yargılanmalarına son verilmesi söz konusu olmuştur. Yörükoğlu (2007: 215), şiddet ve terör eylemlerine yatkın olan çocuk ve gençlerin ezilmiş, sahip çıkılmamış, doyumsuz, ailesel ve kişisel sorunlarını siyasal eylemlerle çözmeye çabalayan; sağlıklı bir yöne çeviremediği coşkusu ve öfkesinin kurbanı olan, düzensizliklere başkaldırayım derken karanlık güçlerin elinde oyuncak olan ve can alıp can veren bir yapıya sahip olduğunu ifade etmiştir. Suçlu çocuk yoktur, suça itilmiş çocuk vardır görüşünden hareketle, bu çocukların rehabilite edilmesinin, ailelerinin ve kendilerinin eğitim yoluyla bilinçlendirilmesinin ve topluma yeniden kazandırılmasının oldukça gerekli olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM IV

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yeni çocuk sosyolojisinin çocukların küçük yetişkinler olmadığı, çocuğun dünyasının yetişkinin dünyasından farklı olduğu ve çocuğun sosyal hayatının aktif bir parçası olduğu görüşünden hareketle, çocuğun sosyal ilişkilerinin ve kültürünün yetişkininkinden farklı olarak incelenmeye değer olduğu fikri hakim olmuştur.

Sosyologlar, genel olarak çocukluk dönemini çocuğu sosyal hayata hazırlayan bir dönem olarak ele almaktadır. Çocuk sosyolojisi araştırmalarının çoğu çocukluk döneminin yetişkinliğe hazırlık dönemi olduğu görüşünden hareket etmekte ve sosyalleşme süreci üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyolojinin çocukluğu ele alış tarzı incelendiğinde, çocuğun sosyalleşme süreci içerisinde ele alındığı ve aile, akran grubu, okul vb. sosyalleşme araçlarıyla ilişkisinin araştırma konusu yapıldığı görülmektedir.

Sosyolojik açıdan çocukluğun çoğunlukla çocuğun sosyalleşme süreci içerisindeki konumu ve sosyalleşme araçlarıyla ilişkisinin inceleme konusu yapılması, araştırmamızın hareket noktasını belirlemiştir. Araştırmamızda, anne baba görüşleri doğrultusunda çocuğun sosyalleşme süreci ve sosyalleşme araçlarıyla ilişkisi hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır.

Çocuk sosyolojisi bağlamında anne babaların çocuklarına, çocukluğa, anne baba – çocuk ilişkisine ve çocuğun sosyalleşmesine ilişkin görüşlerinin ele alınmasının amaçlandığı bu araştırma, 2009 – 2010 öğretim yılında Elazığ il merkezinde bulunan 12 ilköğretim okulunun 5. sınıflarında öğrenim gören çocukların anne ve babalarından 418'inin görüşlerine başvurularak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, anne babalara anne baba – çocuk ilişkisi, ideal çocuk modeli, ideal anne baba modeli, anne babaların çocuk sahibi olmayı isteme nedenleri, çocuklarından beklentileri, çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar, çocuklarının seçimlerindeki rolleri, çocuğun model alması, çocuğa ayrılan zamanın kalitesi, annelerin çalışmasının çocuğa etkisi, çocuğun yetiştirilmesi, anne babaların çocuk yetiştirme tutumları, çocuklarını yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynakları, çocuklarını yetiştirirken önem verdiği değerler, aile içerisinde çocuğun uyması en çok istenilen kurallar, anne babaların uyguladıkları disiplin yöntemleri, çocuğun dini eğitimi, çocuğun cinsel eğitimi, cinsiyete göre çocuk yetiştirme

farklılıkları, kardeşler arası ilişkiler, çocuk – arkadaş ilişkileri, çocuk ve okul, çocuk ve dersane eğitimi, anne babaların çocuğunun meslek seçimiyle ilgili kriterleri, çocuk ve tüketim, çocuğun boş zaman etkinlikleri, çocuk ve çalışma hayatı, çocuk ve oyun, çocuk ve televizyon, çocuk ve reklamlar, çocuk ve internet, kitle iletişim araçlarının çocuk üzerindeki etkileri, çocuk ve spor, çocuk ve sağlık, çocuk hakları, çocuk ve suç konularına ilişkin görüşlerinin tespit edilmesine yönelik anket soruları sorulmuştur.

Araştırma kapsamındaki anne babaların ve ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuklarının kişisel bilgileri incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Araştırmanın örneklemini 209 anne ve 209 baba oluşturmaktadır. Araştırmada, annelerin çoğunluğunun 30 – 44 yaş aralığında olduğu, babaların çoğunluğunun ise 35 ve üstü yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Annelerin en yüksek oranla lise mezunu olduğu, babaların ise en yüksek oranla üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Annelerin çoğunluğu ev hanımı veya memur, babaların çoğunluğu ise esnaf veya memurdur. Araştırma kapsamındaki ailelerin en yüksek oranla orta gelir grubunda (813 – 2644 TL) yer aldığı tespit edilmiştir. Ailelerin tamamına yakınının çekirdek aile yapısına sahip olduğu belirlenmiştir. Anne babaların çoğunluğunun çocukluklarının çekirdek ailede geçmiş olduğu bulgusu elde edilmiştir. Araştırma kapsamındaki ailelerin yarısından fazlasını iki çocuklu ailelerin oluşturduğu, iki veya üç çocuk sahibi ailelerin çoğunlukta olduğu ortaya çıkmıştır. Ailelerin yarısından fazlasının hem kız hem de erkek çocuk sahibi olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya konu olan 418 çocuktan 209'u kız, 209'u erkektir. Araştırma kapsamındaki çocukların en yüksek oranla ailedeki ilk çocuk oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmada çocukluk konusu çok yönlü bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılmış ve araştırma bulguları anne baba – çocuk ilişkisi, çocuğun yetiştirilmesi, kardeşler arası ilişkiler, çocuğun arkadaşlık ilişkileri, okul hayatı, meslek seçimi, tüketime katılımı, oyun ve boş zaman etkinlikleri, televizyon ve internet kullanımı, çocukluk döneminde çalışma hayatı, sağlık, spor ve suç konuları ile çocuk hakları ana başlıkları altında ele alınmıştır.

Araştırmada ilk olarak ebeveynlerin anne baba – çocuk ilişkisine bakış açısı ele alınmış ve ebeveynlerin çoğunun iyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olduklarını düşündüğü, tamamına yakınının ise çocuklarıyla yakın bir ilişkilerinin olduğunu ifade ettiği belirlenmiştir. Ayrıca, anne babaların çoğunun çocuğunun kendisiyle her türlü

sorununu çekinmeden paylaştığını ve çocuğu hakkında her şeyi bildiğini ifade ettiği, ailenin tümünü ilgilendiren konularda çocuğunun görüşlerine önem verdiğini belirttiği ve evlerinde huzurlu bir ortamın mevcut olduğunu ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Çocuğun anne babasıyla kurduğu olumlu ilişki, kendisini anne babasına yakın hissedip duygu ve düşüncelerini paylaşması, anne babanın çocuğunu iyi tanınması, ona huzurlu bir ortam temin etmesi ve görüşlerine önem vermesi çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçmesi açısından önemlidir. Çocuk toplumsal açıdan bilmesi gereken çoğu şeyi anne babasından öğrenir ve sosyal hayata aile içinde hazırlanır. Bu öğrenme süreci içinde çocuğun sevgiyle ve ilgiyle büyümesi, görüşlerine önem verildiğini bilmesi, kendini güvende hissetmesi ileriki hayatını da olumlu etkileyecektir. Bu açıdan anne babanın çocuk üzerindeki etkisi büyüktür.

Araştırmada, çoğunlukla anne babaların çocuklarıyla olumlu bir ilişki geliştirmiş olduğu görülmüştür. Bu durumun toplum yapımızla doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Türk aile yapısı güçlü temeller üzerine kurulmuştur. Toplumun inanç ve değerlerine, geleneklerine bağlı yapısı dolayısıyla Türk toplumunda aile, toplumu ayakta tutan yegane kurum olarak kabul edilmekte ve sağlıklı toplum sağlıklı bireylerden oluşur görüşünden hareketle aileye ve çocuk yetiştirmeye büyük önem verilmektedir. Türk toplumunda çocuğun toplumun geleceği olarak görülmesi ve neslin devamlılığının önemsenmesi dolayısıyla da çocuk yetiştirmeye büyük önem verilmektedir. Bu yapının doğal bir sonucu olarak Türk toplumunda olumlu bir anne baba – çocuk ilişkisinin gözlenmesi beklenen bir durumdur.

Araştırmada, anne baba görüşleri doğrultusunda ideal çocuk ve ideal anne baba tanımlamalarına ulaşmak hedeflenmiş ve anne babaların ideal çocuğun saygılı, başarılı, güvenilir, sorumluluk sahibi ve paylaşımcı olması gerektiğini ifade ettiği; ideal anne babanın ise çocuklarıyla vakit geçirmekten hoşlanan, sevgi dolu, sorumluluk sahibi, adil ve dürüst olması gerektiğini belirttiği tespit edilmiştir. Konuyla ilgili bulgular, Öner ve Yılmaz (2001)'ın elde ettiği bulgularla kıyaslanmış ve her iki araştırmada da saygılı olma ve sorumluluk sahibi olma özelliklerinin anne babaların ideal çocuk tanımlaması içerisinde yer aldığı; çocuğuyla ilgilenme, onunla vakit geçirmekten hoşlanma özelliklerinin ise anne babaların ideal anne baba tanımlaması içerisinde yer aldığı görülmüştür.

Konuyla ilgili anne baba görüşleri öğrenim durumu değişkeni açısından ele alınmış ve tüm öğrenim gruplarındaki ebeveynlerin çocuğun saygılı, başarılı, dürüst ve sorumluluk sahibi olmasına önem verdiği, ilkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlerin çocuğun yardımsever olmasına daha çok önem verdiği; lise, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu ebeveynlerin ise çocuğun sevgi dolu olmasına daha çok önem verdiği belirlenmiştir. Ayrıca, ilkokul ve ortaokul mezunu ebeveynlerin anne babanın hoşgörülü olmasına daha çok önem verdiği; lise, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu ebeveynlerin ise anne babanın adil olmasına daha çok önem verdiği tespit edilmiştir. Sonuçta, anne babaların ideal çocuk modeli ve ideal anne baba modeli konusuyla ilgili olarak genelde aynı görüşlerde birleştiği, öğrenim durumuna göre konuyla ilgili anne baba görüşlerinin belirgin bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. İdeal çocuk ve ideal anne baba tanımlamaları anne babanın çocuk yetiştirme tarzı ve ebeveynlik tarzıyla ilgili kendilerine koydukları hedef hakkında fikir vermektedir. Buna göre, anne babanın önem verdiği niteliklerden yola çıkılarak, çocuğun saygılı, başarılı, güvenilir, sorumluluk sahibi ve paylaşımcı olacak şekilde yetiştirilmesine özen gösterildiği ve anne babanın çocuklarıyla vakit geçirmekten hoşlanan, sevgi dolu, sorumluluk sahibi, adil ve dürüst olmaya özen gösterdiği düşünülmektedir.

Anne baba – çocuk ilişkisi hakkında fikir sahibi olabilmek amacıyla ebeveynlere çocuk sahibi olmayı isteme nedenleri, çocuklarından beklentileri, çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar ve çocuklarının seçimlerindeki rolleriyle ilgili sorular da sorulmuştur. Buna göre, anne babaların en çok çocukları sevdikleri için çocuk sahibi olmak istemiş olduğu; çocuklarıyla ilgili ilk 3 beklentisinin çocuğun iyi bir eğitim alması, saygın bir meslek sahibi olması ve evlenip iyi bir aile kurması olduğu; çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorunun kardeşler arası iletişim sorunları, beslenme sorunları, okulla ilgili sorunlar, aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar ve çocuğun istekleriyle ilgili sorunlar olduğu ve en çok müdahale edeceklerini ifade ettiği 4 konunun çocuğun din seçimi, arkadaş seçimi, eş seçimi ve kıyafet seçimi olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada, anne babaların çocuk sahibi olmayı en çok çocukları sevdiği için istemiş olduğu belirlenmiştir. Öner ve Yılmaz'ın (2001) araştırmasında da anne babaların en yüksek oranla çocukları sevdikleri için çocuk sahibi olmak istemiş olduklarını belirttikleri görülmüştür. Konuyla ilgili anne baba görüşleri aylık gelir

seviyesine göre incelenmiş ve anne babaların çocuk isteme nedeninin aylık gelir durumuna göre farklılaşmadığı, tüm gelir gruplarındaki anne babaların en yüksek oranla çocukları sevdikleri için çocuk sahibi olmak istemiş olduklarını ifade ettiği belirlenmiştir. Çocukları sevmenin anne babaların çocuk sahibi olmak istemelerindeki en önemli etken olduğu ortaya çıkmış ve anne babaların manevi unsurlara maddi unsurlardan daha çok önem verdiği görülmüştür. Anne babanın çocukları sevdiği için çocuk sahibi olmak istemesi, çocuğunu yetiştirme tarzını ve çocuğuyla ilişkisini olumlu yönde etkilemektedir. Çocukları sevdiği için çocuk sahibi olan bir anne baba çocuğuna daha çok ilgi ve sevgi gösterecektir. Çocuğun sevgi dolu bir ortamda büyümesi, sağlıklı bir sosyalleşme süreci geçirmesinin ön koşullarından biridir.

Çocuklarından beklentileri incelendiğinde, anne babaların en çok çocuğunun iyi bir eğitim almasına, saygın bir meslek sahibi olmasına ve evlenip iyi bir aile kurmasına önem verdiği görülmüştür. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin aylık gelir seviyesine göre dağılımı ele alınmış ve tüm gelir gruplarındaki anne babaların aynı görüşlerde birleştiği görülmüştür. Kohn (1963) ile Luster, Rhoades ve Haas (1989)'ın yapmış olduğu araştırmalarda sosyoekonomik değişkenlerin anne babaların çocuklarından beklentileri açısından belirleyici bir etkiye sahip olduğu bulgusu elde edilmiş olmasına rağmen, araştırmamızda konuyla ilgili anne baba görüşlerinin ailenin aylık gelir durumuna göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu durumun, benzer bir sosyokültürel çevrede yaşayan insanların benzer beklentilere sahip olabilmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Toplumdaki temel değerler ailelerin çocuklarından beklentilerine yön vermektedir. Eğitimin toplumda en çok önem verilen değerlerden biri olması, gelir durumu ne olursa olsun, ailelerin çocuklarının eğitime önem vermesi açısından etkili olmaktadır.

Beklenti konusuyla ilgili olarak, anne babalara “Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.” ifadesine ne derece katıldıkları sorulmuş ve konuyla ilgili “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildiren anne babaların öğrenim durumu, aylık gelir seviyesi ve çocukluk aile tipi açısından dağılımı ele alınmıştır. Buna göre, anne babaların öğrenim seviyesi ve aylık gelir seviyesi düştükçe konuyla ilgili daha yüksek oranlarla “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği ve parçalanmış aileden gelen anne babaların geniş ve çekirdek aileden gelenlere göre daha yüksek oranlarla “tamamen katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği

tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında, anne babanın sahip olamadıklarına çocuğunun sahip olmasını istemesi ve çocukken gerçekleştiremediği hayallerini çocuğunun gerçekleştirmesini beklemesi olumlu bir durum olarak görülmektedir. Anne babanın çocuğundan gerçekleştiremeyeceği isteklerde bulunması, çocuğa kapasitesinin üstünde hedefler koyması onun kendisini yetersiz hissetmesine ve özgüvenini yitirmesine sebep olmaktadır. Anne baba bu konuya dikkat ettiği takdirde gerçekleştiremediği hayallerini çocuğunun gerçekleştirmesini istemesi, çocuğun ileriki hayatında en iyi koşullara sahip olmasını istemesi normal bir durumdur.

Anne babaların çocuklarıyla yaşadıkları sorunlara bakıldığında, kardeşler arası iletişim, okul, beslenme, aile içi kurallara uyma ve çocuğun istekleriyle ilgili sorunların en çok yaşanan sorunlar olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin aylık gelir seviyesine göre dağılımı incelenmiş ve tüm gelir gruplarındaki anne babaların kardeşler arası iletişim, beslenme ve okulla ilgili sorunların çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorun içerisinde yer aldığını belirttiği, EAGG'deki anne babaların maddi sorunlara ve sağlık sorunlarına, AGG, OGG ve ÜGG'deki anne babaların ise aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar ve çocuğun istekleriyle ilgili sorunlara çocuklarıyla ilgili yaşadıkları ilk 5 sorun içerisinde yer verdiği belirlenmiştir. Ailenin çocuğuna sunacağı imkanlar sosyoekonomik durumuyla ilişkilidir. Sosyoekonomik açıdan alt seviyede bulunan ailelerin çocuklarıyla maddi konularda sorun yaşama oranı yüksektir. Elde edilen bulgulara bakıldığında, maddi sorunların en alt sosyoekonomik seviyedeki ailelerin çocuklarıyla en çok yaşadıkları sorunlar içerisinde yer aldığı, ekonomik imkanların kısıtlı olmasıyla ilişkili olarak sağlık sorunlarının da bu sorunlardan biri olduğu görülmüştür.

Çocuğun seçimlerine müdahale konusuyla ilgili olarak, anne babaların en çok çocuğun din, arkadaş, eş ve kıyafet seçimine müdahale edeceğini ifade ettiği belirlenmiş ve konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyeti açısından dağılımı incelenmiştir. Elde edilen bulgulardan, anne babaların kız çocuklarına eş ve kıyafet seçimi konusunda erkek çocuklara oranla daha çok müdahale ettiği, erkek çocuklarına ise okul ve meslek seçimi konusunda kız çocuklara oranla daha çok müdahale ettiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, kız çocukların kıyafet seçimine erkek çocuklara oranla daha çok müdahale edilmesinin, anne babaların çocuğun seçimlerine müdahalesinde cinsiyet rollerinin etkili olduğunu göstermektedir.

Anne baba çocuk ilişkisiyle ilgili konulardan bir diğeri olan çocuğun model alması konusuyla ilgili veriler incelendiğinde, anne babaların en yüksek oranlarla çocuğun kendisine en çok babasını veya annesini model aldığını ifade ettiği, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyeti açısından farklılaştığı, kız çocukların daha çok annesini, erkek çocukların ise daha çok babasını model aldığı belirlenmiştir. Buna göre, cinsiyet değişkeninin çocuğun model almasında etkili olduğu belirlenmiş, çocuğun kendi cinsiyetinden olan ebeveynini model aldığı ortaya çıkmıştır.

Çocuğa zaman ayırma konusuyla ilgili olarak, anne babalara çocuğuyla sinema, tiyatro, konser, sergi gibi kültürel faaliyetlere hangi sıklıkta katıldığı sorulmuş ve konuyla ilgili anne baba görüşlerinin dağılımına aylık gelir seviyesi açısından bakılmıştır. Elde edilen bulgulardan, EAGG'deki, AGG'deki ve OGG'deki anne babaların en yüksek oranla çocuklarıyla nadiren, ÜGG'deki anne babaların ise en yüksek oranla çocuklarıyla ara sıra sinema, tiyatro, konser ve sergi gibi kültürel faaliyetlere katıldığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Şener'in (2007) yapmış olduğu araştırmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmış ve üst sosyoekonomik seviyede sıklıkla sinemaya, resim sergisine ve konsere gidildiği, orta ve alt sosyoekonomik seviyede bu oranın giderek azaldığı görülmüştür. Buna göre, ailenin aylık gelir seviyesinin anne babaların çocuklarıyla kültürel faaliyetlere katılma oranını etkilediği belirlenmiştir.

Araştırmada anne babaların çocuk yetiştirmeyeyle ilgili görüşleri de incelenmiş ve çocuk yetiştirme tutumları öğrenim durumu değişkenine göre ele alınmıştır. Elde edilen bulgulardan, anne babaların en yüksek oranla demokratik çocuk yetiştirme tutumunu benimsediği; ilkökul mezunu anne babaların en yüksek oranla otoriter çocuk yetiştirme tutumunu, ortaokul ve lise mezunu anne babaların koruyucu çocuk yetiştirme tutumunu, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu olan anne babaların ise demokratik çocuk yetiştirme tutumunu benimsediği tespit edilmiştir. Buna göre, öğrenim düzeyi ile çocuk yetiştirme tutumu arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Özben ve Argun (2002) da araştırmalarında benzer bir sonuç elde etmiş, öğrenim düzeyi arttıkça anne babaların çocuklarına karşı daha demokratik, paylaşımcı ve eşitlikçi bir tutum sergilediği bulgusuna ulaşmıştır. Anne babanın öğrenim düzeyi arttıkça çocuk yetiştirme tutumunda olumlu yönde gelişme söz konusu olmakta, yüksek sosyokültürel düzeydeki anne babalar çocuk yetiştirmede gelenekselden çok bilimsel bilgiye başvurmakta, çocuklarına karşı baskıcı ve sert tutumlardan uzaklaşarak, daha akılcı ve demokratik bir

tutum sergilemekte ve çocuk yetiştirme konusunda kendini geliştirmeye ve yeni bilgiler edinmeye açık bir hal almaktadır.

Araştırmada çocuk yetiştirme konusuyla ilgili olarak, anne babaların çocuklarını yetiştirirken başvurdukları temel bilgi kaynağı ele alınmış ve anne babaların en çok anne babalarının kendilerini yetiştirme tarzını çocuk yetiştirmede temel bilgi kaynağı olarak gördüğü belirlenmiştir. Sears ve Swanson'ın (1958) araştırmalarında da benzer bir sonuca ulaşıldığı görülmüş, örneklem grubunun kendi çocukluklarında anne babalarının kendilerine davrandıkları gibi çocuklarına davrandığı ortaya çıkmıştır. Anne babanın çocuğunu yetiştirme tarzı, kendi çocukluğunda anne babasının kendini yetiştirme tarzından etkilenmektedir. Konuyla ilgili anne baba görüşleri öğrenim durumu açısından ele alınmış ve ilkökul, ortaokul ve lise mezunu anne babaların en çok anne babalarının kendilerini yetiştirme tarzını çocuklarını yetiştirirken temel bilgi kaynağı olarak kullandığı, üniversite ve yüksek lisans / doktora mezunu anne babaların ise en çok kitapları çocuklarını yetiştirirken temel bilgi kaynağı olarak kullandığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgulardan, anne babanın öğrenim durumuna göre çocuğunu yetiştirirken başvurduğu temel bilgi kaynağının farklılaştığı, öğrenim seviyesi arttıkça çocuk yetiştirme konusunda kitaplardan yararlanma oranının arttığı görülmüştür. Anne babanın çocuğuna karşı tutumu sosyokültürel etkenlerden etkilenmektedir. Yüksek sosyokültürel seviyedeki anne babalar çocuk yetiştirmeyeyle ilgili olarak geleneksel bilgidan çok bilimsel bilgiye başvurmakta, eğitim seviyesi yüksek olan anne baba çocuğunu yetiştirirken kitaplardan daha çok faydalanmaktadır.

Araştırmada çocuk yetiştirme konusuyla ilgili olarak anne babaların çocuklarını yetiştirirken en çok önem verdiği değerler, çocuğun aile içerisinde en çok uyması istenilen kurallar, çocuklarını ödüllendirme ve cezalandırma yöntemleri ile çocuğa verilen dini ve cinsel eğitim de ele alınmıştır. Buna göre, anne babaların çocuklarını yetiştirirken en çok çocuğun eğitilmiş, ailesine bağlı, dini değerlere bağlı, dürüst ve ahlaklı olmasına önem verdiği belirlenmiş ve TÜİK'in (2010b) Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması'nda da çocuğun eğitilmiş, sorumluluk sahibi ve özgüvenli olmasına, kendi kararlarını verebilmesine, hakkını savunabilmesine ve büyüklerine saygılı olmasına önem verildiği, her iki araştırmada da çocuğun eğitilmiş olmasının önemsendiğinin belirlendiği ortaya çıkmıştır. Toplumsal değerlerimize bakıldığında, eğitimin en çok önem verilen değerlerden biri olduğu, anne babanın çocuğun eğitilmiş

olmasına çok önem verdiği görülmektedir. Anne baba, çocuğun eğitimi için tüm imkanlarını seferber etmekte, çocuğun eğitim hayatıyla yakından ilgilenerek onun ileriki hayatında eğitimli bir birey olmasını istemektedir. Çocuğun eğitimli olması hem sosyal hayata bakış açısını farklılaştırmakta, ileriki hayatında karşılaşacağı sorunları daha kolay çözümleyebilmesini sağlamakta, hem de sosyal hayatta daha iyi olanaklara sahip olmasına, iyi bir meslek sahibi olabilmesine yardımcı olabilmektedir. Anne baba, çocuğa birçok olumlu katkısı olması sebebiyle çocuğun eğitimli olmasına önem vermektedir.

Aile içi kurallar incelendiğinde, anne babaların çocuğunun aile içinde en çok ders çalışma, televizyon izleme / bilgisayar kullanma, beslenme, temizlik ve düzen ile ilgili kurallara uymasını beklediği ortaya çıkmıştır. Kurallar toplumsal düzenin korunması açısından önemlidir. Anne baba, çocuğa aile içinde kurallar koyarak toplumsal hayata hazırlamaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde, anne babaların en yüksek oranla çocuğun ders çalışmayla ilgili kurallara uymasını beklediği görülmektedir. Çocuğun okula başlamasıyla birlikte sorumlulukları artmakta ve bu sorumluluklarıyla orantılı olarak çocuğun belli kurallara uyması gerekli bir hal almaktadır. Anne babalar başarılı olmaya önem vermekte ve okul çağındaki çocuğunun aile içinde en çok ders çalışmayla ilgili kurallara uymasını beklemektedir.

Anne babaların çocuklarına uyguladıkları disiplin yöntemleri incelendiğinde, anne babaların yarısından fazlasının çocuğunun yaptığı yanlışlara gösterdiği tepkinin çocuğunu cezalandırma şeklinde olduğu ve çocuklarını cezalandırdığını ifade eden anne babaların en yüksek oranla çocuklarını harçlık vermeme, televizyon izlemelerine ve arkadaşlarıyla oynamalarına izin vermeme gibi sevdikleri şeylerden mahrum bırakarak cezalandırdığı belirlenmiştir. Gülerler (2007) de yaptığı araştırmada anne babaların uyguladıkları disiplin yöntemlerini incelemiş ve çocuğunun olumsuz davranışı karşısında anne babaların en çok uyguladığı disiplin yönteminin açıklama ve uyarılarda bulunmak şeklinde olduğu, araştırmamızda anne babaların çocuğunun yaptığı yanlışlara gösterdiği tepkinin onu cezalandırma şeklinde olduğu, Gülerler'in araştırmasında ise uyarıda bulunmak olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili anne baba görüşleri cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde hem annelerin hem de babaların en çok çocuğunu sevdiği şeylerden mahrum bırakarak cezalandırdığı tespit edilmiştir. Ödüllendirme konusunda ise, hem annelerin hem de babaların çocuğunu en çok sözel olarak

ödüllendirdiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Disiplin, çocuğun toplumsal hayattaki kuralları öğrenebilmesi için anne babasının ona rehberlik etmesi şeklinde ifade edilebilir. Çocuk yaptığı davranışın doğru veya yanlış olduğunu anne babasının davranışıyla ilgili değerlendirmeleri neticesinde öğrenir. Ödül ve ceza, bu öğrenme süreci içerisinde çocuğun davranışlarını değerlendirmesine yardımcı olur. Anne babanın çocuğa doğruyu yanlış ayırt edebilmeyi öğretmesi, çocuğun kuralların neden gerekli olduğunun bilincine varmasını sağlaması sosyal uyumu açısından önemlidir. Araştırmada anne babaların çocuklarını en çok sevdikleri şeylerden mahrum bırakarak cezalandırdığı, anne babaların çok az bir bölümünün çocuğuna şiddet uyguladığını ifade ettiği belirlenmiştir. Şiddet, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Anne babaların çoğunun çocuğuna şiddet uygulamadığını belirtmesi sevindirici bir durumdur. Ayrıca, anne babaların maddi ödüller yerine sözel ya da manevi ödülleri daha çok tercih ettiği, maddi ödüllerin zamanla değerini yitireceği görüşünden hareketle anne babaların çocuğunu ödüllendirmede doğru bir yöntem uyguladığı görülmüştür.

Çocuğun yetiştirilmesindeki diğer bir önemli konu da çocuğun dini eğitimidir. Araştırmada anne babaların çoğunun çocuğunun temel dini bilgilerini anne babasından öğrendiğini ifade ettiği belirlenmiştir. Çocuğun çoğu şeyi öğrendiği gibi dini bilgileri de öğrendiği ilk yer aile ortamıdır. Bu öğrenme sürecinde anne babanın çocuğuyla yakından ilgilenmesi, yaşını ve anlama kapasitesini dikkate alarak çocuğunu bilgilendirmeli, ona iyi bir model olmaya çabalamalıdır. Çocuk, dini tutum geliştirme aşamasında öncelikle anne babasını model almakta, onların davranışlarını gözlemleyerek hayatına uygulamaktadır. Anne babanın çocuğun dini eğitimiyle ilgili bilinçli hareket etmesi ve çocuğuna zaman ayırması önem taşımaktadır. Araştırmada, anne babaların çocuğunun temel dini bilgilerini kendilerinden öğrendiğini ifade etmesi, çocuğun dini eğitimi konusunda ilgili olduklarını göstermektedir.

Çocuğun cinsiyet farklılıkları dikkate alınarak yetiştirilmesi konusuyla ilgili olarak, anne babaların en çok arkadaşlık ilişkileri, ev işlerine yardım ve ev dışında vakit geçirme konularında kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmenin farklılaştığını ifade ettiği belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca, kız çocuk sahibi anne babaların yarısından fazlasının kızının erkek çocuklarla okul dışında vakit geçirebileceğini, arkadaşlık yapabileceğini ifade ettiği, erkek çocuk sahibi anne babaların ise çoğunun oğlunun kız çocuklarla okul dışında arkadaşlık yapabileceğini belirttiği görülmüştür.

Elde edilen bulgular, anne babaların çocuklarını yetiştirirken cinsiyet farklılıklarını dikkate aldıklarını göstermektedir. Toplumsal yapımız gözlemlendiğinde, ev işlerine yardım konusunda daha çok kız çocuklara sorumluluk verdiği, erkek çocuklara ev dışında vakit geçirme konusunda daha çok özgürlük tanındığı ve erkek çocuk sahibi anne babaların kız çocuk sahibi anne babalardan daha yüksek oranla çocuğunun karşı cinsten çocuklarla okul dışında arkadaşlık yapabileceğini belirttiği görülmektedir. Çocuk yetiştirmede anne babanın cinsiyet farklılıklarını göz önünde bulundurması, çocuğun toplumun kendisinden beklediği cinsiyet rollerini benimsemesi açısından önemlidir.

Kardeşler arası ilişkilerle ilgili anne baba görüşleri incelendiğinde, birden fazla çocuğu olan anne babaların tamamına yakınının çocuğunun kardeşleriyle samimi, yakın bir ilişkisinin olduğunu ifade ettiği, anne babaların çoğunun çocuğunun kardeşleriyle arasında aşırı derecede kıskançlık olmadığını ifade ettiği tespit edilmiştir. Kardeşler arasında anlaşmazlık yaşanması durumunda anne babaların çocuklarına nasıl tepki gösterdikleri konusu da ele alınmış ve anne babaların çoğunun çocukları arasında anlaşmazlık yaşanması durumunda çocuklarıyla konuşup hatalı olduğunu düşündüğü çocuğunun özür dilemesini istediğini ifade ettiği ve anne babaların çocuklarıyla yaşadığı ilk 5 sorun içerisinde kardeşler arası iletişim sorunlarının ilk sırayı aldığı belirlenmiştir. Ayrıca, çocukları birbiriyle kıyaslama konusu ele alınmış ve anne babaların en yüksek oranla “Çocuğumu kendi çocuklarımla kıyaslarım.” ifadesine kısmen katıldığı, çocuğunu diğer çocuklarıyla kıyaslamadığını ifade eden anne babaların oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Çocukların kardeşleriyle vakit geçirme konusuyla ilgili olarak ise, anne babaların çoğunun araştırmaya konu olan çocuklarının kardeşleriyle çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiğini ifade ettiği, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, her ne kadar kardeşler arası iletişim sorunlarının anne babaların çocuklarıyla en çok yaşadığını ifade ettiği sorunlar içerisinde ilk sırayı aldığı bulgusu elde edilmişse de, çocukların çoğunun kardeşleriyle arasında aşırı derecede kıskançlık olmadığı, çocukların kardeşleriyle yakın bir ilişkiye sahip olduğu, çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiği belirlenmiştir. Kardeşlik ilişkisinin temelinde sevgi bağı vardır. Çocuklar kimi zaman anlaşmazlıklar yaşasa da, genel olarak kardeşleriyle aralarında olumlu ve yakın bir ilişki söz konusudur. Araştırmada çocukların kardeşleriyle arasında olumlu ve güçlü bir ilişkinin söz konusu

olduğu görülmüştür. Anne baba tarafından kıyaslanmama, anlaşmazlıkların yapıcı şekilde çözümlenmesi gibi nedenlerin ve oyun etkinliklerinin çocukların kardeşleriyle ilişkisini güçlendirici etkide bulunduğu düşünülmektedir.

Çocuğun arkadaşlık ilişkileri incelendiğinde ise, araştırmaya konu olan çocuklarının çoğunlukla okul ortamından arkadaş edindiği, çocuklarının arkadaşlarıyla çoğunlukla oyun oynayarak vakit geçirdiği, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, kız çocukların arkadaşlarıyla daha çok ders çalışarak, erkek çocukların ise arkadaşlarıyla daha çok oyun oynayarak vakit geçirdiği görülmüş ve cinsiyet değişkeninin çocuğun arkadaşlık ilişkilerini etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, anne babaların çocukların arkadaşlarını ve arkadaşlarının ailelerini tanıma konusunda ilgili olduğu, anne babaların en yüksek oranla “Çocuğumu başkalarının çocuklarıyla kıyaslarım.” görüşüne katılmadığını ifade ettiği ve anne babaların en yüksek oranla çocuğunun arkadaşlarıyla anlaşmazlıklar yaşaması durumunda çocuğuyla konuşup hatalıysa özür dilemesini istediğini belirttiği ortaya çıkmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, anne babaların çocuğun arkadaşlarıyla ilişkisinde yapıcı ve koruyucu bir tutum sergilediği ve çocuğunun arkadaşlarıyla ilişkisini yakından takip ettiği görülmektedir. Anne babanın çocuğun arkadaşlarıyla ilişkisini yakından takip etmesi, çocuğun yanlış arkadaşlıklar dolayısıyla zarar görmesini engelleyici bir etkiye sahiptir. Çocuk, sosyalleşme süreci içerisinde aile ve okuldan sonra en çok arkadaş çevresinin etkisinde kalmaktadır. Dolayısıyla çocuğun arkadaşlık ilişkileri anne babanın üzerinde önemle durması gereken bir konudur.

Okul hayatıyla ilgili olarak, anne babaların tamamına yakının çocuğunun başarılı bir öğrenci olduğunu belirttiği, anne babaların büyük çoğunluğunun çocuğunun ödevlerini ve derslerden aldığı notları günlük olarak takip ettiği, anne babaların genel olarak çocuğun okulundan, okul yönetiminden, öğretmeninden, okulun fiziki ortamından ve sosyal etkinliklerinden memnun olduğu belirlenmiştir. Ayrıca anne babaların çoğunun çocuğu yalnızca yardım istediğinde birlikte ders çalıştıklarını ifade ettiği, anne babaların en yüksek oranla çocuğun okuldaki durumunu öğrenmek için öğretmenleriyle ara sıra görüştüğünü belirttiği ortaya çıkmıştır. Genel olarak bakıldığında, çocukların hem derslerinde başarılı olduğu hem de okuldaki sosyal etkinliklere katıldığı belirlenmiştir. İlkokul dönemi, gerek anne babaların çocuklarıyla

daha yakından ilgilendiği, gerekse çocukların çoğunun derslerinde başarılı olduğu ve sosyal etkinliklere katıldığı bir dönemdir.

Araştırmada, çocukların okuldaki sosyal etkinliklere katılımı ile aile tipi arasındaki ilişki de incelenmiş ve çekirdek ailelerden gelen çocukların okuldaki sosyal etkinliklere katılım yüzdesinin, geniş veya parçalanmış ailelerden gelen çocuklara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aslan ve Arslan Cansever'in (2007) araştırmasında da benzer bir bulguya ulaşıldığı belirlenmiş ve çekirdek ailelerden gelen çocukların, okuldaki sosyal etkinliklere katılım yüzdesinin diğer aile tiplerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Çekirdek ailelerde aile içi etkileşim imkanı daha fazladır. Diğer aile tipleriyle kıyaslandığında, çekirdek ailelerde anne babanın çocuğuyla yakından ilgilendiği ve ona daha nitelikli zaman ayırabildiği görülmektedir. Çocuğun okuldaki sosyal etkinliklere katılımının hem sosyalleşmesi hem de okul başarısı açısından olumlu etkileri olduğu bilinen bir gerçektir. Anne babanın çocuğuyla yakından ilgilenmesi, çocuğunu sosyal etkinliklere yönlendirmesi ve onu sosyal etkinliklerinde desteklemesi çocuğun gelişimine olumlu katkılar sağlar.

Çocuğun meslek seçimiyle ilgili olarak, anne babaların çocuğun meslek seçiminde en çok önem verdikleri 4 kriteri çocuğunun yeteneklerine uygunluk, saygınlık, sosyal güvence ve işe yerleşme olanağının yüksek olması şeklinde ifade ettiği belirlenmiştir. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre dağılımı incelendiğinde, çocuğun meslek seçiminde önem verilen kriterlerin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, kız çocuk sahibi anne babaların erkek çocuk sahibi anne babalara göre çalışma koşulları ve sosyal güvence kriterlerini daha çok önemsendiği, erkek çocuk sahibi anne babaların ise saygınlık ve maddi kazanç kriterlerini daha çok önemsendiği tespit edilmiştir. Buna göre, anne babaların meslek seçiminde de çocuğun cinsiyet rollerini dikkate aldığı görülmektedir. Araştırmada anne baba görüşleri doğrultusunda çocukların hangi mesleği yapmak istediğine dair bilgi toplanmış ve kız çocukların en çok doktorluk, öğretmenlik, polislik ve avukatlık mesleklerini yapmak istediği, erkek çocukların ise en çok doktor, mühendis, polis ve pilot olmak istediği belirlenmiştir. Anne babaların çocuklarının yapmalarını istediği meslekle ilgili görüşü de ele alınmış ve kız çocuk sahibi anne babaların çocuğunun en çok yapmasını istediğini ifade ettiği 4 mesleğin doktorluk, öğretmenlik, avukatlık ve eczacılık olduğu, erkek çocuk sahibi anne babaların ise çocuğunun en çok doktor, öğretmen, mühendis veya askeri personel

olmasını istediğini ifade ettiği ortaya çıkmış ve çocuğun yapmak istediği meslekle, anne babasının çocuğunun yapmasını istediği mesleğin çoğunlukla farklı olduğu görülmüştür. Meslek seçimi çocuğun hayatındaki önemli kararlarından biridir. Anne babanın meslek seçiminde çocuğun hem yeteneklerini hem de isteklerini göz önünde bulundurarak çocuğunu yönlendirmesi önem taşımaktadır.

Tüketim konusuyla ilgili olarak, anne babaların çok az bir bölümünün çocuğunun bütün isteklerini yerine getirdiğini belirttiği, büyük çoğunluğunun çocuğunun istediği şey gerçekten gerekliyse isteğini yerine getirdiği belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca, anne babaların çocuğun kendilerinden en çok almalarını istediği 3 şeyin yiyecek – içecek, kitap ve kırtasiye malzemesi olduğunu belirttiği tespit edilmiş, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, kız çocukların anne babasından daha çok kırtasiye malzemesi, kitap ve kıyafet almalarını istediği, erkek çocukların ise anne babasından daha çok yiyecek, içecek ve oyuncak almalarını istediği belirlenmiştir. Buna göre, cinsiyetin çocuğun isteklerinde belirleyici olduğu, çocuğun cinsiyet rolüne uygun isteklerde bulunduğu görülmektedir.

Çocuğun boş zaman etkinlikleri ele alındığında, anne babaların çocuklarının evde geçirdikleri zaman dilimi içerisinde en çok ders çalıştığı, televizyon izlediği, kitap okuduğu ve kardeşiyle oyun oynadığını ifade ettiği, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, kız çocukların evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok ders çalışarak, televizyon izleyerek, kitap okuyarak ve kardeşiyle oyun oynayarak, erkek çocukların ise evde geçirdiği zaman dilimi içerisinde en çok ders çalışarak, televizyon izleyerek, kardeşiyle oyun oynayarak ve internet kullanarak vakit geçirdiği belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca, anne babaların çocuklarının okul dışındaki zamanlarında en çok ilgilendikleri 3 faaliyetin spor yapmak, müzikle ilgilenmek ve Kur'an kursuna gitmek olduğunu belirttiği, konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, kız çocukların okul dışındaki zamanlarında en çok ilgilendikleri 3 faaliyetin spor yapmak, müzikle uğraşmak ve Kur'an kursuna gitmek olduğu, erkek çocukların ise okul dışındaki zamanlarında en çok ilgilendikleri 3 faaliyetin spor yapmak, müzikle uğraşmak ve satranç oynamak olduğu, erkek çocukların yarısından fazlasının okul dışındaki zamanlarında en çok spor yaptıkları ortaya çıkmıştır. Buna göre, cinsiyet değişkeninin çocuğun ilgi alanlarını ve boş zaman etkinliklerini etkilediği görülmektedir. Cinsiyet rolleri, çocuğun ilgi

alanlarında ve yaptığı etkinliklerde belirleyici bir etkiye sahiptir. Cinsiyet rolleri açısından bakıldığında toplumumuzda sportif faaliyetler daha çok erkeklere özgü faaliyetler olarak kabul edilmektedir. Erkek çocukların yarısından fazlasının okul dışındaki zamanlarında sporla ilgilenmesi, erkek çocukların toplumsal cinsiyet rollerine uygun hareket ettiğini göstermektedir. Araştırmada, çocukların oyun etkinliklerinin de cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı, kız çocuklarının oynamayı en çok sevdiği 3 oyun türünün ip atlama – seksek – evcilik, saklambaç – köşe kapmaca – yakar top ve bilgisayar oyunları olduğu, erkek çocukların ise oynamayı en çok sevdiği 3 oyun türünün basketbol – futbol, bilgisayar oyunları ve saklambaç – köşe kapmaca olduğu belirlenmiştir.

Televizyon izleme alışkanlığıyla ilgili olarak, anne babaların çocuklarının genellikle günde 2 saat televizyon izlediğini ifade ettiği ve anne babaların çocuğunun izlemesine asla izin vermeyeceğini ifade ettiği ilk 3 program türünün cinsel içerikli programlar, şiddet içerikli programlar ile inanç ve değerlerimize, aile yapımıza ve kültürümüze aykırı yerli ve yabancı programlar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, anne babaların çocuklarının televizyonda en çok izlediği 5 program türünün çocuk programları, çizgi film – çizgi sinema, yarışma programları, komedi – eğlence – şaka programları ve spor programları – maçlar olduğunu ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyetine göre farklılaştığı, “çocuk programları”, “çizgi film – çizgi sinema”, “yarışma programları” ve “komedi – eğlence – şaka programları”nın hem kız hem de erkek çocuklar tarafından çok izlendiği, açısından benzerlik gösterdiği, “yerli film – sinema – diziler”in kız çocukların en çok izlediği programlar içinde öne çıktığı, “spor programları – maçlar”ın ise erkek çocukların en çok izlediği programlar içinde öne çıktığı görülmüştür. RTÜK’ün (2006) “İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması”nda çocukların en çok izledikleri program türleri sorulmuş ve çocukların en çok çizgi film, yerli diziler, yarışma programları, filmler ve çocuk programlarını izlediği belirlenmiştir. Hem araştırmamızda hem de RTÜK’ün yapmış olduğu araştırmada çocuk programları, çizgi filmler ve yarışma programları en çok izlenen programlar arasında yer aldığı belirlenmiştir. Buna göre, çocukların genel olarak yaş gruplarına uygun programları izlemeyi tercih ettiği ve günlük olarak normal sayılan bir süreyi televizyon izlemeye ayırdığı görülmektedir. Elde edilen bulgulardan cinsiyet ve yaş değişkenlerinin çocuğun tercih ettiği televizyon programları üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

İnternet kullanma alışkanlıklarıyla ilgili olarak, anne babaların çoğunlukla evlerinde internet kullanıldığını ifade ettiği, çoğunun çocuklarının ev dışında internet kullanmadığını belirttiği ve anne babaların en yüksek oranla çocuğunun günde 1 saatten az internet kullandığını ifade ettiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, çocuğunun internet kullandığını ifade eden anne babaların çoğunun çocuğunun internette neler yaptığını denetlediği belirlenmiştir. Çocuğun interneti en çok hangi amaçlarla kullandığı konusuyla ilgili olarak, anne babaların çocuğunun interneti en çok derslerini araştırmak veya oyun oynamak amacıyla kullandığını ifade ettiği görülmüş ve anne baba görüşlerinin çocuğun cinsiyeti açısından farklılaştığı, kız çocukların en çok derslerini araştırmak amacıyla, erkek çocukların ise en çok oyun oynamak amacıyla internet kullandığı belirlenmiştir. Buna göre, çocukların internet kullanım amacının cinsiyet değişkeninden etkilendiği görülmektedir.

Araştırmada, anne babalara “Çocuk hakları konusunda anne baba olarak bizlerin yeterince bilgi sahibi olmadığımı düşünüyorum.” ifadesiyle ilgili görüşleri sorulmuş ve anne babaların en yüksek oranla konuyla ilgili “katılıyorum” şeklinde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Buna göre, anne babaların çocuk haklarıyla ilgili yeterince bilgi sahibi olmadığını düşündüğü belirlenmiştir. Anne babanın çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olması, çocuğunu sahip olduğu haklarla ilgili bilgilendirmesi açısından önemlidir. Çocuğun haklarının ve sorumluluklarının bilincinde olması sosyalleşme sürecini olumlu yönde etkileyecektir.

Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, gerek anne baba – çocuk ilişkisi, gerekse çocuğun yetiştirilmesi açısından olumlu bir ortamın mevcut olduğu görülmektedir. Genel olarak, anne babaların çocuklarıyla yakın bir ilişkilerinin olduğu, çocuklarıyla ilgili her şeyi yakından takip ettikleri ve çocuklarının sorunlarına karşı duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca, anne babaların sosyokültürel özelliklerinin çocuk yetiştirme pratikleri üzerinde etkili olduğu tespit edilmiş, anne babanın öğrenim durumunun çocuk yetiştirme tutumunu ve çocuk yetiştirirken başvurduğu temel bilgi kaynağını etkilediği görülmüştür. Öğrenim seviyesi yükseldikçe demokratik çocuk yetiştirme tutumunun ve çocuk yetiştirirken kitaplardan yararlanma oranının arttığı gözlemlendiği belirlenmiştir. Araştırmada anne baba – çocuk ilişkisi ve çocuk yetiştirme tutumları dışında çocuğun sosyalleşmesiyle ilişkili olan diğer etkenler de ele alınmıştır. Çocukların kardeşleriyle yakın bir ilişkilerinin olduğu ve aralarında

aşırı derecede kıskançlık olmadığı, anne babaların çocuklarının birbirleriyle ilişkilerinde yapıcı bir tutum sergilediği ortaya çıkmıştır. Arkadaşlar arası ilişkiler incelendiğinde ise, çocukların genel olarak okul ortamından arkadaş edindiği, anne babaların çocuklarının arkadaşlarını ve arkadaşlarının ailelerini çoğunlukla tanıdığı, çocuklarının arkadaşlarıyla ilişkilerinde yapıcı bir tutum sergilediği tespit edilmiştir. Çocuğun okul hayatıyla ilgili bulgular değerlendirildiğinde, anne babaların çocuklarının çoğunlukla başarılı olduğunu belirttiği, çocuğunun okuldaki durumunu yakından takip ettiği, sosyal etkinliklere katılımını desteklediği ve okul ortamından memnun oldukları belirlenmiştir. Genel olarak bakıldığında, bu olumlu ortamın anne babaların ilköğretim çağında çocuklarıyla daha yakından ilgilenmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çocuğun kitle iletişim araçlarıyla ilişkisi incelendiğinde, anne babaların çocuklarının televizyon veya internet bağımlısı olmadığını ifade ettiği, çocuklarının televizyon ve internet kullanımını denetledikleri ortaya çıkmış, ayrıca çocuklarını kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerine karşı koruyabildiklerini düşündükleri tespit edilmiştir. Araştırmanın geneline bakıldığında, gerek aile içi ilişkiler açısından gerekse çocuğun sosyalleşmesini etkileyen diğer unsurlar açısından olumlu bir ortamın söz konusu olduğu görülmüştür.

Araştırmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Çocuk sosyolojisi adı altında yapılmış olan araştırmalar ülkemizde oldukça sınırlı sayıdadır. Bireyin sosyalleşebilmesi, sosyal hayata uyum sağlayabilmesi ve insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için gerekli olan toplumsal kuralları öğrendiği ve ileriki hayatının temelini oluşturacak bir eğitim ve öğretim sürecinden geçtiği dönem olması dolayısıyla çocukluk dönemi üzerinde önemle durulması gereken bir dönemdir. Ülkemizde çocuk sosyolojisiyle ilgili araştırmaların artırılmasının ve çocukluk döneminin çok yönlü olarak araştırılmasının, çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşayabilmesi için gerekli olan tüm koşulların sağlanması konusunda ipuçları elde edilmesi açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Çocukluk, dünyanın geleceğinin temelidir. Her çocuğun, çocukluk dönemini gerektiği gibi yaşaması düşüncesi günümüz dünyasında kabul görmüştür ve hemen hemen bütün ülkelerde pek çok kuruluş, çocukların sağlıklı bir gelişim dönemi yaşaması için çaba göstermektedir. Toplumun her üyesinin bu çabaya katkıda bulunmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

- Çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme sürecinden geçmesi ve sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi konusunda anne baba önemli bir role sahiptir. Bu sebeple, anne baba okullarının daha yaygın hale getirilmesinin ve tüm anne baba okullarında, çocukluk döneminin genel özelliklerinin neler olduğu; çocuğa toplumsal kuralların, değerlerin, dini eğitimin, cinsiyet rolleriyle ilgili davranış kalıplarının nasıl verilmesi gerektiği; çocuğun okul hayatı ve meslek seçimi konusunda anne babanın nasıl bir yaklaşım içinde olması gerektiği; çocuk haklarının neler olduğu; kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden çocuğu nasıl koruyabilecekleri; çocuğun sosyal çevresiyle, arkadaş gruplarıyla iletişimde nelere dikkat edilmesi gerektiği; sağlıklı anne baba – çocuk ilişkisinin nasıl olduğu vb. konulara ağırlık verilmesinin, anne babalara ağırlıklı olarak bu konularda eğitimler verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.
- Kitle iletişim araçları, olumlu etkilerinin yanında, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek pek çok olumsuz unsur da bünyesinde barındırmaktadır. Medya kuruluşlarının, gereken toplumsal duyarlılığı göstererek çocukları olumsuz yönde etkileyebilecek unsurlara karşı daha titiz hareket etmesinin ve resmi kurumların da konuyla ilgili denetimleri ve cezaları artırmasının önemli olduğu düşünülmektedir.
- Çocukların, haklarıyla ve sorumluluklarıyla ilgili bilgi sahibi olması, onlara iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. Anne babanın çocuk haklarıyla ilgili bilgi sahibi olması, çocuğunu haklarıyla ilgili bilgilendirebilmesi açısından gereklidir. Dolayısıyla, anne babaların çocuk hakları konusunda bilgilendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.
- Medyada, çocukları olumlu yönde etkileyebilecek yayınların varlığının yanı sıra, onları olumsuz yönde etkileyebilecek yayınların da var olduğu bilinen bir gerçektir. Anne babanın, medya okuryazarlığı konusunda eğitim alması, çocuğunu medyadaki olumsuz unsurlardan ve bu unsurların olası zararlarından daha bilinçli bir biçimde korumasını sağlayacaktır. Ayrıca, medyayı bilinçli bir biçimde takip etmesi ve özdenetim becerisi geliştirmesi açısından çocukların da medya okuryazarlığı eğitimi alması oldukça gereklidir. Bu sebeple, anne babaların ve çocukların medya okuryazarlığı konusunda bilgilendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.
- Sosyal etkinliklere katılımın, çocuğun kişiliğinin, özgüveninin ve yeteneklerinin gelişmesinde etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla, okulların çocuklara daha

fazla sosyal etkinlik imkanı tanınmasının ve çocukları uygun etkinliklere yönlendirmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

- Çocuğun sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşayabilmesi için, anne babanın çocuğun yetiştirilmesinde ona sevgi dolu bir aile ortamı sunması, demokratik bir tutum sergilemesi, çocuğuna karşı davranışlarında tutarlı olması, onu kardeşleriyle veya diğer çocuklarla kıyaslamaktan kaçınması, çocuğunun kendisini model aldığıının bilincinde hareket etmesi, çocuğun olumlu davranışlarını ödüllendirerek pekiştirmesi, olumsuz davranışlarında ise ona nasıl davranması gerektiğini anlatması, çocukluk döneminin gelişim özellikleriyle ilgili bilgi sahibi olması ve bu özellikleri dikkate alarak hareket etmesi, çocuğunun sorunlarını dinlemesi ve onun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abanoz, S., (2008), **6 – 12 Yaş Arası Çocukların Dini ve Ahlaki Gelişimlerinde Anne ve Babaların Rolü (İzmir ve Sakarya Örneği)**, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Acar, E., (2007), **Çocuk Eğitiminde Ailenin Önemi (Bağırıp Çağırmadan Çocuk Eğitimi)**, İstanbul: Yakamoz.
- Akçalı, S. İ., (2009), **“Tüketim Toplumunda Çocukluğun Yitişi”**, Çocuk ve Medya, (Ed.: Selda İçin Akçalı), Ankara: Nobel.
- Akın, M.Ş., (2008), **Kalkınma Ekonomisi**, İstanbul: Kitap Dostu.
- Aksoy, A. B. ve Gür, Ç., (2008), **“Ortadoğu Ülkelerinde Aile Yapısı ve Çocuğa Bakış”**, Kastamonu Eğitim Dergisi 16 (1): 49 – 60.
- Archard, D., (2004), **Children: Rights and Childhood**, New York: Routledge.
- Ariés, P., (1962), **Centuries Of Childhood: A Social History of Family Life**, (Çev.: Robert Baldick), New York: Alfred A. Knopf.
- Aslan, N. ve Arslan Cansever, B., (2007), **“Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımda Ebeveyn – Çocuk Etkileşimi (Kültürlerarası Bir Karşılaştırma)”**, Ege Eğitim Dergisi, 8 (1): 113 – 130.
- Auerbach, S., (2008), **Anne Babalar İçin Çocuk Yetiştirmede Oyunun Önemi**, (Çev.: Maide Meltem Açan), İstanbul: Yakamoz.
- Avcı, M., (2008), **“Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri”**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (1): 49 – 73.
- Aydın, İ. P., (2002), **Alternatif Okullar**, Ankara: Pegem A.
- Aydoğan, F., (2009), **“Tüketici Kitleler Olarak Çocuklar ve Çocuk Dergileri Uygulaması”**, Çocuk ve Medya, (Ed.: Selda İçin Akçalı), Ankara: Nobel.
- Aydoğmuş, K., (2006), **“Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları”**, Ana - Baba Okulu, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Remzi.

- Ayhan, H., vd., (2010), **“Çocuklara İman Öğretimi ve İbadet Eğitimi”**, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Timaş.
- Baldwin, A., (1948), **“Socialization and The Parent-Child Relationship”**, Child Development, 19: 127 – 136.
- Baltacı, G., (2008), **“Çocuk ve Spor”**, Ankara: Sağlık Bakanlığı, Yayın No:730.
- Bayındır, N., vd., (2007), **“Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği”**, Polis Bilimleri Dergisi, 9 (1-4): 95-108.
- Baymur, F., (1994), **Genel Psikoloji**, İstanbul: İnkılap.
- Bekir Şimşek, H., (2009), **“Ankara’nın Farklı Sosyoekonomik Bölgelerinde Yaşayan Aile Bireylerinin Aile İlişkilerini Algılama Durumları”**, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi 25: 8 – 26.
- Berger, A. S., (1978), **The City: Urban Communities and Their Problems**, USA: Wm. C. Brown.
- Bottomore, T., (1998), **Toplumbilim (Sorunlarına ve Yazınına İlişkin Bir Kılavuz)**, İstanbul: Der.
- Browne, K., (2005), **An Introduction To Sociology**, Cambridge: Polity.
- Brym, R. J. ve Lie, J., (2006), **Sociology: Your Compass For A New World**, Wadsworth.
- Bühler Niederberger, D., (2010), **“Introduction : Childhood Sociology – Defining the State of the Art and Ensuring Reflection”**, Current Sociology, 58: 155-164.
- Büyüköztürk, Ş., (2003), **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Ankara: Pegem A.

- Büyükşahin, G., (2009), **Boşanmış ve Boşanmamış (Tam) Ailelerden Gelen 11 – 13 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimlerinin Sosyal Uyum Düzeyleri İle İlişkisi**, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Collins, W. A. ve Russell, G., (1991), **“Mother – Child and Father – Child Relationships in Middle Childhood and Adolescence: A Developmental Analysis”**, Developmental Review, 11 (2): 99 – 136.
- Corsaro, W. A., (2005), **The Sociology Of Childhood (Sociology For A New Century Series)**, CA: Pine Forge.
- Cüceloğlu, D., (1996), **İnsan ve Davranışı (Psikolojinin Temel Kavramları)**, İstanbul: Remzi.
- Çağdaş, A., (2006), **Anne – Baba – Çocuk İletişimi**, Konya: Eğitim.
- Çağdaş, A. ve Şahin Seçer, Z., (2004), **Anne – Baba Eğitimi**, Konya: Eğitim.
- Çeker, O., (2004), **Çocuk ve Hakları**, İstanbul: Kayıhan.
- Demiriz, S. ve Öğretir, A. D., (2007), **“Alt ve Üst Sosyo – Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi”**, Kastamonu Eğitim Dergisi 15 (1): 105-122.
- Doğan, İ., (2001), **“Çocuk Hakları Açısından Türkiye’de Çocuk Olgusu”**, Milli Eğitim Dergisi, Sayı:151: 54-64.
- Ekşi, H., vd., (2010), **“Karakter Eğitimi: Anne Babalar İçin Stratejiler”**, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Timaş.
- elazig.meb.gov.tr , **“2009-2010 Öğretim Yılı İlköğretimde Sınıflar Bazında Şube ve Öğrenci Sayıları”**, Elazığ İli 2009 – 2010 Öğretim Yılı İstatistik Bilgileri, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2010).
- <http://elazig.meb.gov.tr/istatistik.php>
- Elkin, F., (1995), **Çocuk ve Toplum (Çocuğun Toplumsallaşması)**, (Çev.: Nazife Güngör), Ankara: Gündoğan.

- Elmacioğlu, T., (2004), **Başarıda Aile Faktörü**, İstanbul: Hayat.
- Eminoğlu, B., (2007), **Dört – Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları İle Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ereş, F., (2009), **“Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi”**, Aile ve Toplum Dergisi, 5 (17): 88 – 96.
- Ergün, M., (1997), **Eğitim Sosyolojisine Giriş**, Ankara: Ocak.
- Eser, M., (2008), **Ana Babaların Cinsel Kimlik Gelişimiyle İlgili Tutumlarının Çocuğun Cinsel Kimlik Kazanmasına Etkisi**, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Fichter, J., (1996), **Sosyoloji Nedir?**, (Çev.: Nilgün Çelebi), Ankara: Attila.
- Gülterler, D., (2007), **Anne – Babaların Uyguladıkları Disiplin Yöntemlerinin Çocukların Disiplin, İçselleştirme, Sosyal Yeterlik ve Bilişsel Olgunlaşma Sorunları ile İlişkisi**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Güngörmüş, O., (2006), **“Baba – Çocuk İlişkisi”**, Ana - Baba Okulu, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Remzi.
- Hawkins, D. I., vd., (2010), **Consumer Behavior: Building Marketing Strategy**, New York: Tata McGraw-Hill,
- Hill, M. ve Tisdall, K., (1997), **Children and Society**, New York: Longman.
- Hortaçsu, N., (2003), **Çocuklukta İlişkiler (Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar)**, Ankara: İmge.
- Houdé, O., (2004), **Çocuk Psikolojisi**, (Çev.: İsmail Yerguz), Ankara: Dost.
- Hutchby, I., (2007), **The Discourse of Child Counselling**, Philadelphia: John Benjamins.

ILO, (2010), **“Çocuk İşçiliği”**, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2010).

<http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/child.htm>

İkinci, Ö., (2011), **“Reklamların Büyüyen Pazarı Çocuk Tüketiciler”**, TÜBİTAK Bilim Teknik Dergisi, 522: 66-69.

İnal, K., (2007), **Modernizm ve Çocuk (Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri)**, Ankara: Sobil.

James, A., (2001), **“Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler”**, (Çev.: Emine Gül Kapçı), 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk, (Ed.: Bekir Onur), Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sayfa: 27-36.

James, A. ve Prout, A., (1997), **Constructing and Reconstructing Childhood**, London: Farmer.

Kalkınç, F., (2008), **Okul Evde Başlar**, Ankara: Nobel.

Kapoor, N., (2003), **Television Advertising and Consumer Response: Children Buying Behavior**, New Delhi: Mittal.

Kaptan, S., (1998), **Bilimsel Araştırma İstatistik ve Teknikleri**, Ankara: Bilim.

Karaca, Y., vd., (2007), **“Ebeveynlerin Televizyon Reklam İçeriklerinin Çocuklar Üzerindeki Etkilerini Etik Açısından Algulamalarına Yönelik Bir Araştırma”**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2): 233 – 250.

Karaçanta, H., (2009), **“Anne Babanın Çocuğa Uyguladığı Ceza İle Çocuğun Anne Babaya Karşı Sevgisi Arasındaki İlişki”**, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 25: 41 – 49.

Karasar, N., (2003), **Bilimsel Araştırma Yöntemi (Kavramlar, İlkeler, Teknikler)**, Ankara: Nobel.

Karayağız Muslu, G. ve Bolışık, B., (2009), **“Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı”**, TAF Preventive Medicine Bulletin, 8 (5): 445 – 450.

- Kaya, A., (2010), **İlköğretim Öğrencilerinin Anne – Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Kişilik Özelliklerine Göre Değişkenliğinin İncelenmesi**, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Kaya, K. ve Tuna, M., (2008), **“İlköğretim Çağındaki Çocukların Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi”**, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17: 159 – 182.
- Kendall, D., (2008), **Sociology in Our Times: The Essentials**, Wadsworth.
- Koca, C. ve Bulgu, N., (2005), **“Spor ve Toplumsal Cinsiyet: Genel Bir Bakış”**, Toplum ve Bilim Dergisi, 103: 163-184.
- Köknel, Ö., vd., (2010), **“Kültür ve Gençlik Sorunları”**, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Timaş.
- Kulaksızoğlu, A., vd., (2010), **“Ergenin Temel Gelişim Özellikleri”**, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Timaş.
- Kuruoğlu, H. ve Soygüder, Ş., (2009), **“Televizyon Reklamlarında Çocuk: Türkiye Örneği”**, Çocuk ve Medya (Ed.:Selda İçin Akçalı), Ankara: Nobel.
- Kutlu, L., vd., (2007), **“Annelere Çocukluklarında Uygulanan Ceza Yöntemleri ile Çocuklarına Uyguladıkları Ceza Yöntemleri Arasındaki İlişki”**, Anadolu Psikiyatri Dergisi 8: 22 – 29.
- Maccoby, E. E., (1992), **“The Role of Parents in The Socialization of Children: An Historical Overwiev”**, Developmental Psychology, 28 (6): 1006 – 1017.
- Marshall, G., (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat.
- Maynard, T. ve Thomas, N., (2009), **An Introduction To Early Childhood Studies**, London: Sage.
- Megep, (2009), **“Çocuk ve Toplum”**, (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2010).
- http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/310TDB005.pdf

- Nazik, H., (2005), **“Çocuk ve Tüketim”**, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 6: 64-65.
- Newman, D. M., (2006), **“Childhood as a Social Construction”**, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).
<http://www.pineforge.com/newman6study/resources/childhood.htm>
- Oktay, A., (2006), **“Okul Öncesi Dönemi (3 – 6 Yaş)”**, Ana - Baba Okulu, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Onur, B., (2007), **Çocuk, Tarih ve Toplum**, İstanbul: İmge.
- Öner, B. ve Yılmaz, S., (2001), **“Anne ve Baba Gözüyle Çocuk Eğitimi (Bir Sosyal Temsil Ön Çalışması)”**, Kriz Dergisi 9 (1): 39 – 46.
- Özabacı, N., (2006), **“Çocukların Sosyal Becerileri ile Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 16 (1): 163 – 179.
- Özben, Ş. ve Argun, Y., (2002), **“Okul Öncesi Çocukların Anne-Babalarının Çocuk Yetiştirme Tutumları İle İlgili Değişkenlerin İncelenmesi”**, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 14: 18 – 28.
- Özdemir, M. Ç., vd. (2003), **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Ankara: Asil.
- Özen, G., (2005), **“Sokak Çocukları”**, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 6: 64-65.
- Özerk, H., (2006), **Anababaların Çocuk Yetiştirmeye İlişkin Tutumları ve Bilgi Düzeyleri İle 11 – 18 Yaş Grubu Öğrencilerin Kendilerini Değerlendirmeleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Özkalp, E. vd., (2005), **Davranış Bilimlerine Giriş**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özkök, E., (1982), **Sanat, İletişim, İktidar**, İstanbul: Tan.
- Piaget, J., (2005), **Çocuğun Gözüyle Dünya**, (Çev.: İsmail Yerguz), Ankara: Dost.
- Pickhardt, C. E., (2004), **The Everything Parent’s Guide To Positive Discipline**, USA: F+W.

- Postman, N., (1995), **Çocukluğun Yokoluşu**, (Çev.: Kemal İnal), Ankara: İmge.
- Qvortrup, J., (2009), **Structural, Historical, and Comparative Perspectives**, UK: Emerald.
- Resmi Gazete, (2010), “**Terörle Mücadele Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**”, Sayı: 27652, Kanun No: 6008.
- RTÜK, (2006), “**İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Araştırması**”, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2010).
http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=0f157d78-0884-47d4-9591-3efc39178e05
- Sanon, C. S., (1998), **Working Children: A Sociological Analysis**, New Delhi: S. B. Nangia.
- Şahin, F., (2009), “**İnternet ve Çocuk İstismarı**”, (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2009).
http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=602c66d7-863f-49ec-a19d-e405d45c1a47
- Şener, T., (2007), **Çocukların Kültürel Etkinlikleri**, Ankara: Paydos.
- Şişman, M., (2002), **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Ankara: Pegem A.
- TDK, “**Asgari Ücret**”, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2009).
http://www.tdk.org.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&KELIME=asgari_Ücret
- Taillon, G., (2010), “**Children and The Mass Media**”, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2010).
<http://www.childrentoday.com/articles/development/children-and-the-mass-media-312/>
- Tezcan, M., (2005), **Çocuk Sosyolojisi**, Ankara: Kök.
- Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A., (2008), “**5 – 6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi**”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 6 (3): 395 – 414.

Thomas, N., (2002), **Children, Family and the State: Decision-making and Child Participation**, Bristol: Policy.

TNSA, (2003), “**2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA-2003)**”, Hacettepe Üniversitesi, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2007).

<http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/data/turkce/005ozetbulgular.pdf>

Tuğrul, B. ve Artan, İ., (2001), “**Çocukların Cinsel Eğitimi İle İlgili Anne Görüşlerinin İncelenmesi**”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 20: 141 – 149.

TÜİK, (2006a), “**Aile Yapısı Araştırması**”, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

<http://www.tuik.gov.tr/aileyapi/menu.do>

TÜİK, (2006b), “**Çocuk İşgücü Araştırması**”, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=26&tb_adi=Çocuk%20İşgücü%20İstatistikleri&ust_id=8

TÜİK, (2006c), “**Yoksulluk Çalışması**”, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=23&tb_adi=Yoksulluk%20Analizleri&ust_id=7

TÜİK, (2007), “**Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2007 Nüfus Sayımı Sonuçları**”, Türkiye İstatistik Kurumu, (Erişim Tarihi: 21 Ocak 2008)

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitimapp/adnks.zul>

TÜİK, (2010a), “**Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 Nüfus Sayımı Sonuçları**”, Türkiye İstatistik Kurumu, (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2011)

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8428>

TÜİK, (2010b), **Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması**, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

TÜRK – İŞ, (2010), “**Ocak 2010 Açlık ve Yoksulluk Sınırı**”, (Erişim Tarihi: 30 Ocak 2010).

<http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/aclikocak10.pdf>

Uluğtekin, S., (1991), **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**, Ankara: Bizim Büro.

UNICEF, “**Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**”, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html

UNICEF, (2005), “**Dünya Çocuklarının Durumu 2005**”, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

http://www.unicef.org/turkey/dcd05/_dcd05c.html

UNICEF, (2007), “**Türkiye’de UNICEF: Ülke Profili**”, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

http://www.unicef.org/turkey/ut/_ut2_2010.html

Uslu, M., (2005), **Anne – Baba Eğitimi**, İstanbul: Elit.

Ünal, D., (2008), **Çocuğun Din Eğitiminde Ana – Baba Roller (Bilecik Örneği)**, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Ünal, İ., (2006), **Anne Babanın Çocuğa Yaklaşımı**, İstanbul: Nesil.

Yavuzer, H., (1998), **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H., (2000), **Çocuk Eğitimi El Kitabı**, İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H., (2003), **Çocuğu Tanımak ve Anlamak**, İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H., (2009), **Ana – Baba ve Çocuk (Ailede Çocuk Eğitimi)**, İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H., (2010), “**Yaygın Anne Baba Tutumları**”, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları, (Ed.: Haluk Yavuzer), İstanbul: Timaş.

Yavuzer, H., (2011), **Çocuk ve Suç**, İstanbul: Remzi.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S., (2004), **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Detay.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2000), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin.

Yörükoğlu, A., (1998), **Çocuk Ruh Sağlığı (Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları)**, İstanbul: Özgür.

Yörükoğlu, A., (2007), **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İstanbul: Özgür.

Yurdagül, M., (2003), **Çocuk, Ahlak ve Din**, İstanbul: Morpa Kültür.

Wilcox, P., (2002), **“Childhood as a Social Construction”**, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

[http://student.bton.ac.uk/documents/Applied Social Sciences/Modules/Undergraduate Modules/SS209 Life Course/Lectures/Lecture1 Childhood.doc](http://student.bton.ac.uk/documents/Applied_Social_Sciences/Modules/Undergraduate_Modules/SS209_Life_Course/Lectures/Lecture1_Childhood.doc)

www.adli-sicil.gov.tr , (2006), **“Çocuk Suçluluğu Araştırması”**, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2007).

<http://www.adli-sicil.gov.tr/ISTATISTIKLER/1996/99cocukyasgrup.htm>

www.cocukhaklari.gov.tr , **“Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi”**, (Erişim Tarihi: 5 Mart 2009).

http://www.cocukhaklari.gov.tr/tr/content/show/25/birlesmis_milletler_cocuk_haklari_bildirisi.html

www.cocukhaklari.gov.tr , **“Türk Çocuk Hakları Bildirisi”**, (Erişim Tarihi: 5 Mart 2009).

http://www.cocukhaklari.gov.tr/tr/content/show/24/turk_cocuk_haklari_bildirisi.html

www.schau-hin.info , **“Çocuklara Uygun İnternet Kullanımı”**, (Erişim Tarihi: 5 Mart 2009).

http://schau-hin.info/fileadmin/content/pdf/TR/SH_Flyer_Internet_TR.pdf

EKLER

Ek 1. İzin Yazısı.....	250
Ek 2. Anket Formu.....	251
Ek 3. Ek Tablolar	258

Ek 1. İzin Yazısı

T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.23.00.09.STJ/ 8813
Konu : Araştırma izni
(Burcu Gezer ŞEN)

22 Mart 2010

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik)

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin Uygulama Yönergesi
b) Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 08/03/2010 tarih ve 5377 sayılı yazısı.

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora öğrencisi Burcu Gezer ŞEN'in "Çocuk Sosyolojisi Bağlamında Anne Baba-Çocuk İlişkilerinin Anne Baba görüşleri açısından değerlendirilmesi" konulu tezi ile ilgili olarak Müdürlüğümüz tarafından belirlenecek alt, orta ve üst Sosyo-ekonomik seviyeden 3'er ilköğretim okulunda okuyan 5. Sınıf öğrenci velilerinden toplam 750 kişiye yönelik yapacağı saha araştırması için izin isteği, ilgi b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu başvuru hakkında gerekli inceleme ve değerlendirmeyi yapmış olup söz konusu araştırmanın ilimizdeki ilköğretim okullarına yönelik yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür. Konuyla ilgili alınan Valilik Makam Onayı ve onaylı anket örneği ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Nihat BÜYÜKBAŞ
Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

- 1 Adet Makam Onayı (1 Sayfa)
- Onaylı Anket Örneği (3 Sayfa)

Zübeyde Hanım C. Hükümet Konağı Kat : 5
23100-ELAZIĞ
Tel: 0 424 2385024-25-26-27-28
Fax: 0 424 2333670
elazigmem@meb.gov.tr / elazig.meb.gov.tr

Ek 2. Anket Formu

ÇOCUĞUN SOSYALLEŞMESİ VE ANNE BABA – ÇOCUK İLİŞKİSİ ANKETİ

Saygıdeğer Anne Babalar,
Bu anketin amacı, anne babanın çocuğuyla, çocukluk kavramıyla, çocuğun sosyalleşmesiyle ve anne baba – çocuk ilişkisiyle ilgili görüşlerini tespit etmektir. Vereceğiniz cevaplar araştırmanın temelini teşkil edeceğinden bütün soruları cevaplamanız büyük önem taşımaktadır. Bu anket sadece doktora çalışması amacıyla kullanılacaktır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Burcu GEZER ŞEN
Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyetiniz: ()Kadın ()Erkek
2. Yaşınız: ()29 yaş ve altı ()30–34
()35–39 ()40–44 ()45 yaş ve üstü
3. Öğrenim Durumunuz: ()Okuryazar
()İlkokul ()Ortaokul ()Lise
()Üniversite ()Yüksek Lisans / Doktora
4. Mesleğiniz: ()Ev hanımı ()Memur ()İşçi
()Emekli ()Esnaf ()Serbest Meslek Sahibi
()Çalışmıyorum. ()Diğer.....
5. Memleketiniz:
6. Nerede doğup büyüdüünüz?
()Köy ()Kasaba ()İlçe
()Şehir Merkezi ()Yurt dışı
7. Çocukluğunuz nasıl bir ailede geçti?
()Çekirdek Aile (Anne, baba, çocuklar)
()Geniş Aile (Aile büyükleri, anne, baba, çocuklar)
()Parçalanmış Aile (Anne-baba ayrı veya biri vefat etmiş)
8. Kaç kardeşiniz var?
9. Kaç yıldır evlisiniz?
10. Eşinizin Yaşı: ()24 yaş ve altı ()25-29
()30-34 ()35-39 ()40-44 ()45 yaş ve üstü
11. Eşinizin Öğrenim Durumu: ()Okuryazar
()İlkokul ()Ortaokul ()Lise
()Üniversite ()Yüksek Lisans / Doktora
12. Eşinizin Mesleği:
13. Eşinizin Memleketi:
14. Eşinizin doğup büyüdüğü yer neresidir?
()Köy ()Kasaba ()İlçe
()Şehir Merkezi ()Yurt dışı

15. Eşinizin çocukluğu nasıl bir ailede geçti?
()Çekirdek Aile (Anne, baba, çocuklar)
()Geniş Aile (Aile büyükleri, anne, baba, çocuklar)
()Parçalanmış Aile (Anne-baba ayrı veya biri vefat etmiş)

16. Eşinizin kaç kardeşi var?

17. Kaç çocuk sahibisiniz?

18. Çocuklarınızın (çocuğunuzun) yaşları ve cinsiyetleri nedir? (Lütfen aşağıdaki tabloya çocuklarınızın yaşlarını ve cinsiyetlerini büyüktten küçüğe doğru sırayla yazınız)

	Yaşı	Cinsiyeti (kız/erkek)
1. çocuk		
2. çocuk		
3. çocuk		
4. çocuk		
5. çocuk		

19. Aile Tipiniz:
()Çekirdek Aile (Anne, baba, çocuklar)
()Geniş Aile (Aile büyükleri, anne, baba, çocuklar)
()Parçalanmış Aile (Anne-baba ayrı veya biri vefat etmiş)

20. Ailenizin Aylık Gelir Seviyesi:
()0–577 TL ()578–812 TL
()813–2644 TL ()2645 TL ve üstü

21. Aileniz aşağıdakilerden hangilerine sahiptir?
()Hiçbiri ()Ev ()Araba ()Yazlık
()Bilgisayar ()Sosyal Güvence

22. Kaç yıldır Elazığ'da yaşıyorsunuz?

23. Elazığ'ın hangi mahallesinde yaşıyorsunuz?
.....

24. Elazığ'da akrabalarınız var mı? ()Var ()Yok

25. Akrabalarınızla hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?
()Her zaman ()Çoğu zaman ()Ara sıra
()Nadiren ()Hiçbir zaman

26. Komşularınızla hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?
()Her zaman ()Çoğu zaman ()Ara sıra
()Nadiren ()Hiçbir zaman

Çocuğun Sosyalleşmesi ve Anne Baba – Çocuk İlişkisiyle İlgili Sorular

Lütfen aşağıdaki sorulara yalnızca ilköğretim 5. sınıfta öğrenim gören çocuğunuzla ilgili cevaplar veriniz.

27. Çocuklarınızla (çocuğunuzla) ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?
()Samimi, Yakın ()Mesafeli, Uzak
28. Çocuğunuz kendisini en çok kime / kimlere yakın hisseder, en çok kiminle / kimlerle iletişim kurar?
()Annesine ()Babasına ()Kardeşine
()Arkadaşına ()Akrabasına
()Öğretmenine ()Diğer.....

29. Çocuğunuz en çok kimi / kimleri model alır (örnek alır)?
☐Annesini ☐Babasını ☐Kardeşini
☐Bir arkadaşını ☐Bir akrabasını
☐Bir öğretmenini ☐Diğer.....
30. Çocuklarınızı yetiştirirken temel bilgi kaynağınız nedir?
☐Anne babamın yetiştirme tarzı
☐Kitaplar
☐Kitle iletişim araçları (televizyon, internet vb.)
☐Kendi değerlerim ve deneyimlerim
☐Diğer.....
31. Kendinizi nasıl bir anne / baba olarak tanımlarsınız?(Lütfen sadece 1 tanesini işaretleyiniz)
☐Çocuk Merkezci: Çocuğun her istediğini yapan, çocuğun aileyi yönettiği
☐Koruyucu: Çocuğu sürekli koruyup, her ihtiyacını gideren
☐Demokratik: Çocuğu tüm yönleriyle kabul eden, çocuğa yol gösteren ama kararlarında çocuğu serbest bırakan
☐Otoriter: Çocuğun kurallara uymasını, uslu olmasını isteyen
☐Mükemmeliyetçi: Her şeyin en iyisini çocuğundan bekleyen
☐Kararsız, Tutarsız: Anne-babanın değişken davranışlar gösterdiği
☐İlgisiz: Çocuğa yeterince vakit ayıramayan
32. Sizce ideal çocuk nasıl olmalıdır?
☐1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Saygılı ☐Sevgi dolu ☐Neşeli ☐Ciddi
☐Çalışkan, Başarılı ☐Dürüst, Güvenilir
☐Sorumluluk sahibi ☐Kendinden emin
☐Söz dinleyen, Yumuşak huylu
☐İyi kalpli, Yardımsever, Paylaşımçı
☐Ailesiyle vakit geçirmekten hoşlanan
☐Lider ruhlu ☐Diğer.....
33. Sizce ideal anne baba nasıl olmalıdır?
☐1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Adil ☐Sorumluluk sahibi ☐Ciddi
☐Sevgi dolu ☐Saygılı
☐Anlayışlı, Hoşgörülü ☐İletişime açık
☐Dürüst, Güvenilir ☐Önyargısız
☐Kendinden emin ☐Disiplinli, Otoriter
☐Temiz, Tertipli, Düzenli
☐İyi bir espri anlayışına sahip
☐Çocuklarıyla vakit geçirmekten hoşlanan
☐Küçük düşürücü tavırla konuşmayan
☐Bilgili, Kültürlü ☐Diğer.....
34. Çocuk sahibi olmayı en çok niçin istediniz?
☐Çocukları sevdiğim için
☐Toplumdaki saygınlık için
☐Neslin devamına katkı sağlamak için
☐Evliliğimi pekiştirmek için
☐Annelik / babalık duygusunu yaşamak için
☐Yaşlanınca yalnız kalmamak için
☐Gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuklarının gerçekleştirmesi için
☐Diğer.....

35. Çocuklarınızla en çok hangi konularda sorun yaşarsınız?
☐1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Okulla ilgili sorunlar ☐Maddi sorunlar
☐Anne baba – çocuk iletişimi sorunları
☐Kardeşler arası iletişim sorunları
☐Arkadaş çevresiyle ilgili sorunlar
☐Beslenme sorunları ☐Sağlık sorunları
☐Çocuğun istekleriyle ilgili sorunlar
☐Aile içi kurallara uyma konusundaki sorunlar
☐Diğer.....
36. Çocuklarınızı yetiştirirken en çok önem verdiğiniz değerler nelerdir?
☐1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Eğitimli, kültürlü, bilgili olma
☐Meslek sahibi olma ☐Para sahibi olma
☐Dini değerlere bağlı olma
☐Milli değerlere bağlı olma
☐Ahlaklı olma ☐Saygılı olma
☐Yardımsever olma ☐Aileye bağlı olma
☐Dürüst, güvenilir, namuslu olma
☐Geleneklere bağlı olma ☐Diğer.....
37. Çocuğunuzla ilgili ne gibi beklentilere sahipsiniz?
☐1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐İyi bir eğitim alması
☐Saygın bir meslek sahibi olması
☐Evlenip iyi bir aile kurması
☐Beni torun sahibi yapması
☐Yaşlanınca bana sahip çıkması
☐Ünlü olması ☐Zengin olması
☐Diğer.....
38. Kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmek hangi konularda farklılaşır?
☐1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Kız çocuk yetiştirmekle erkek çocuk yetiştirmek arasında fark yoktur.
☐Arkadaşlık ilişkileri
☐Ev dışında vakit geçirme
☐Eğitim – Öğretim
☐Meslek seçimi
☐Ev işlerine yardım
☐Diğer.....
39. Çocuğunuzun istekleri konusundaki tutumunuz nedir?
☐Çocuğun her istediği yerine getirilmemelidir.
☐Çocuğumun bütün isteklerini yerine getiririm.
☐Çocuğumun istediği şey gerçekten gerekliyse isteğini yerine getiririm.
☐Diğer.....
40. Çocuğunuza harçlık verir misiniz?
☐Evet ☐Hayır ☐Bazen
41. Çocuğunuz harçlığıyla en çok neleri alır veya sizden en çok neleri almanızı ister?
☐Oyuncak ☐Kitap
☐Kırtasiye Malzemesi
☐Yiyecek, içecek
☐Kıyafet ☐Diğer.....

42. Aile içerisinde çocuğunuzun uymasını en çok istediğiniz kurallar nelerdir?
(1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
() Ders çalışma () Düzenli beslenme
() Ev işlerine yardımcı olma
() Düzenli, tertipli olma
() Giyime özen gösterme
() Sağlık kurallarına dikkat etme
() Temizlik kurallarına özen gösterme
() Oyun oynama saatleri () Uyku saatleri
() Televizyon izleme / bilgisayar kullanma saatleri
() Diğer.....
43. Çocuğunuzun yaptığı iyi şeylerde, olumlu davranışlarında ve başarılarında onu çoğunlukla nasıl ödüllendirirsiniz?
() Çocuğumu ödüllendirmem, çocuğumun olumlu davranışlar sergilemesi normal bir durumdur, yapması gereken odur.
() Çocuğumu olumlu davranışlarında sözel olarak ödüllendiririm (Çocuğumu tebrik ederim, aferin, seninle gurur duyuyorum derim vb).
() Çocuğumu manevi olarak ödüllendiririm (Başarısında saçlarını okşarım, öpüp sarılırım vb).
() Çocuğumu maddi olarak ödüllendiririm (Oyuncak, kıyafet, kitap gibi çocuğumun sevdiği şeyleri alırım).
() Diğer.....
44. Çocuğunuzun yaptığı yanlışlara nasıl tepki gösterirsiniz?
() Ceza vermem, herhangi bir uyarıda bulunmam, yanlışını kendi kendine fark edip düzeltmesini beklerim, müdahale etmem.
() Ceza vermem ama yaptığı şeyin yanlış olduğunu anlatıp uyarırım.
() Çocuğumu cezalandırırım. () Diğer.....
45. Çocuğunuzun yaptığı yanlışlarda onu nasıl cezalandırırsınız? () Ceza vermem.
() Çocuğumu döverim, ona şiddet uygularım.
() Çocuğumu sevdiği şeylerden mahrum bırakıp cezalandırırım (Televizyon izlemesine, arkadaşlarıyla oynamasına izin vermeme, harçlık vermeme vb).
() Diğer.....
46. Çocuğunuza yeterince zaman ayırabildiğinizi düşünüyor musunuz?
() Evet () Hayır
47. Çocuğunuza ayırdığınız zaman dilimi içerisinde en çok neleri yaparsınız?
(1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
() Çocuğumla oyun oynarım.
() Çocuğumla dışarıda gezerim.
() Çocuğumla ders çalışırım.
() Çocuğumla alışveriş yaparım.
() Çocuğumla kitap okurum.
() Çocuğumun isteklerini yerine getiririm.
() Çocuğumla sohbet ederiz, onun sorunlarını dinlerim.
() Diğer.....

48. Çocuğunuzla sinema, tiyatro, konser, sergi gibi kültürel faaliyetlere hangi sıklıkta katılırsınız?
() Her zaman () Çoğu zaman
() Ara sıra () Nadiren () Hiçbir zaman
49. Çocuğunuzun okul dışındaki zamanları gündüz çoğunlukla nerede geçiriyor?
() Evde () Aile büyüklerinin yanında
() Dershane () Arkadaşlarıyla dışarıda
() Annesiyle/babasıyla iş yerinde
() Diğer.....
50. Çocuğunuz evde geçirdiği zaman içerisinde çoğunlukla neler yapar?
() Ders çalışır. () Kitap okur.
() Televizyon izler. () İnternete bakar.
() Anne Babasıyla vakit geçirir.
() Kardeşiyle oyun oynar.
() Tek başına oyun oynar. () Diğer.....
51. Çocuğunuzun okul dışındaki zamanlarında sürekli olarak ilgilendiği bir faaliyet veya herhangi bir ilgi alanı var mı?
() Hayır, yok. () Spor yapar. () Satranç oynar.
() Kur'an kursuna gider. () Resim kursuna gider.
() Müzikle ilgilenir. () Halk oyunları ile ilgilenir.
() Okul dışındaki zamanlarında bir işte çalışır.
() Diğer.....
52. Çocuğunuzun kardeşleriyle (kardeşiyle) ilişkileri nasıldır?
() Samimi, Yakın () Mesafeli, Uzak
53. Çocuğunuz kardeşleriyle (kardeşiyle) çoğunlukla nasıl vakit geçirir?
() Oyun oynar. () Ders çalışır.
() Sohbet eder. () Dışarıda gezer.
() Diğer.....
54. Kardeşler arasında aşırı derecede kıskançlık yaşıyor mu?
() Evet () Hayır
55. Kardeşler arasında anlaşmazlık yaşandığında çocuklarınıza karşı nasıl tepki gösteriyorsunuz?
() Çocuklarımla konuşurum, hatalı olduğunu düşündüğüm çocuğumun özür dilemesini isterim.
() Büyük çocuğumu suçlarım.
() Küçük çocuğumu suçlarım.
() Müdahale etmem, sorunlarını kendi kendilerine çözmelerini beklerim.
() Diğer
56. Çocuğunuz çoğunlukla hangi çevreden arkadaş ediniyor?
() Aile-Akraba () Okul
() Komşu () Diğer.....
57. Çocuğunuzun arkadaşlarını tanıır mısınız?
() Evet, bütün arkadaşlarını tanıırım.
() Hayır, arkadaşlarını tanımam.
() Yalnızca çok yakın arkadaşlarını tanıırım.

58. Çocuğunuzun arkadaşlarının ailelerini tanır mısınız?
☐ Evet, bütün arkadaşlarının ailelerini tanırım.
☐ Yalnızca çok yakın arkadaşlarının ailelerini tanırım.
☐ Hayır, çocuğumun arkadaşlarının ailelerini tanımam.
59. Çocuğunuzun arkadaşlarının aileleriyle görüşüyor musunuz?
☐ Evet, ailece birbirimize gidip geliriz.
☐ Hayır, görüşmüyoruz.
☐ Yalnızca çok yakın arkadaşlarının aileleriyle görüşüyoruz.
60. Çocuğunuzun, arkadaşlarının evlerinde kalmalarına izin verir misiniz?
☐ İzin veririm. ☐ İzin vermem.
61. Çocuğunuzun arkadaşlarının sizin evinizde kalmalarına izin verir misiniz?
☐ İzin veririm. ☐ İzin vermem.
62. Çocuğunuzun arkadaşlarının evinize gelmesi veya çocuğunuzun arkadaşlarının evine gitmesi konusundaki görüşünüz nedir?
☐ Çocuğumun arkadaşları evimize gelebilir, çocuğum da arkadaşlarının evlerine gidebilir.
☐ Çocuğumun arkadaşları evimize gelebilir, ama çocuğumun arkadaşlarının evlerine gitmesini istemem.
☐ Çocuğum arkadaşlarının evlerine gidebilir, ama çocuğumun arkadaşlarının evimize gelmelerini istemem.
☐ Çocuğumun arkadaşlarının evimize gelmesini de, çocuğumun arkadaşlarının evlerine gitmesini de istemem.
63. Kızınızın erkek çocuklarla veya oğlunuzun kız çocuklarla okul dışında görüşmesi, arkadaşlık yapması konusundaki görüşünüz nedir? (1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)
☐ Oğlumun kız çocuklarla da arkadaşlık yapmasını isterim.
☐ Kızımın erkek çocuklarla da arkadaşlık yapmasını isterim.
☐ Oğlumun kız çocuklarla arkadaşlık yapmasını istemem.
☐ Kızımın erkek çocuklarla arkadaşlık yapmasını istemem.
64. Çocuğunuz arkadaşlarıyla anlaşmazlıklar (tartışma, kavga vb) yaşadığında tepkiniz nasıl olur?
☐ Tartıştığı arkadaşıyla bir daha görüşmemesini isterim.
☐ Müdahale etmem, kendi kendilerine çözmelerini beklerim.
☐ Çocuğumla konuşurum, hatalıysa özür dilemesini isterim.
☐ Çocuğumun arkadaşıyla konuşurum, hatalıysa özür dilemesini isterim.
☐ Sorunu çözmek için çocuğumun arkadaşının anne / babasıyla konuşurum. ☐ Diğer.....
65. Çocuğunuz arkadaşlarıyla çoğunlukla nasıl vakit geçirir?
☐ Ders çalışır ☐ Oyun oynar
☐ Sohbet eder ☐ Dışarıda gezer
☐ Diğer.....
66. Çocuğunuz çoğunlukla ne tür oyunlar oynamayı sever?
☐ Yapboz, maket oyuncaklar
☐ Basketbol, futbol
☐ Bilgisayar oyunları
☐ Saklambaç, köşe kapmaca, yakar top
☐ İp atlama, seksek, evcilik
☐ Satranç, dama
☐ Sessiz sinema, isim – şehir
☐ Diğer.....
67. Çocuğunuz başarılı bir öğrenci mi?
☐ Evet ☐ Hayır
68. Çocuğunuzun neler öğrendiğini, ödevlerini yapıp yapmadığını günlük olarak takip eder misiniz?
☐ Evet ☐ Hayır
69. Çocuğunuzun derslerden aldığı notları sürekli olarak takip eder misiniz?
☐ Evet ☐ Hayır
70. Çocuğunuzla birlikte ders çalışır mısınız?
☐ Hayır, çocuğum tek başına çalışır, ben kontrol ederim.
☐ Yalnızca çocuğum yardım istediğinde birlikte ders çalışırız.
☐ Evet, çocuğumla her gün düzenli olarak ders çalışıyoruz.
71. Çocuğunuzun okulundan memnun musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
72. Okulun fiziki ortamını (kütüphane, spor salonu, sınıflar, kantin, okul bahçesi) yeterli buluyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
73. Okuldaki sosyal etkinlikleri (tiyatro, konferans, koro çalışmaları, halk oyunları, sportif faaliyetler) yeterli buluyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
74. Çocuğunuz okuldaki sosyal etkinliklere katılıyor mu? ☐ Evet ☐ Hayır
75. Çocuğunuzun okulundaki sosyal etkinliklere katılır mısınız, çocuğunuzun etkinliklerini izlemeye gider misiniz?
☐ Evet ☐ Hayır
76. Veli toplantılarına katılır mısınız?
☐ Evet ☐ Hayır
77. Okul yönetiminden memnun musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır

78. Çocuğunuzun öğretmenlerinden memnun musunuz?
☐Evet ☐Hayır
79. Çocuğunuzun okuldaki durumunu öğrenmek için öğretmenleriyle hangi sıklıkta görüşürsünüz?
☐Her zaman ☐Çoğu zaman
☐Ara sıra ☐Nadiren ☐Hiçbir zaman
80. Çocuğunuzun hangi mesleği yapmasını istersiniz?.....
81. Çocuğunuz hangi mesleği yapmak istiyor?.....
82. Çocuğunuzun meslek seçiminde en çok önem verdiğiniz kriterler nelerdir?
 (1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Çocuğumun yeteneklerine uygunluk
☐Maddi kazanç ☐Çalışma koşulları
☐İşe yerleşme olanağının yüksek olması
☐Saygınlık ☐Sosyal Güvence
☐Diğer.....
83. Çocuğunuz dershaneye gidiyor mu?
☐Evet ☐Hayır
84. Çocuğunuzun dershanedeki durumunu öğrenmek için dersane öğretmenleriyle hangi sıklıkta görüşürsünüz?
☐Dershaneye gitmiyor.
☐Her zaman ☐Çoğu zaman ☐Ara sıra
☐Nadiren ☐Hiçbir zaman
85. Çocuğunuzun dershanede neler öğrendiğini ve deneme sınav sonuçlarını sürekli olarak takip ediyor musunuz?
☐Evet ☐Hayır ☐Dershaneye gitmiyor.
86. Çocuğunuzun dershanesinden memnun musunuz?
☐Evet ☐Hayır ☐Dershaneye gitmiyor.
87. Çocuğunuz temel dini bilgilerini kimden / nereden öğrendi?
☐Anne Babasından ☐Kitaplardan
☐Aile Büyüklüklerinden (Anneanne, Babaanne, Dede)
☐Okuldan ☐Diğer.....
88. Çocuğunuz aşağıdaki ibadetlerden hangilerini yapıyor?
☐Namaz kılıyor ☐Oruç tutuyor
☐Kur'an okuyor ☐Diğer
89. Çocuğunuz size hiç cinsel konularla ilgili soru sordu mu?
☐Evet ☐Hayır
90. Çocuğunuz cinsel konularla ilgili soru sorduğunda nasıl tepki gösterirsiniz?
☐Çocuğum böyle sorular sormaz.
☐Normal karşılar, çocuğumun gelişimine uygun cevaplar vermeye çalışırım.
☐Çocuğuma kızarım. ☐Diğer.....
91. Çocuğunuzun hangi konulardaki seçimlerine müdahale edersiniz?
 (1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Seçimlerine müdahale etmem
☐Din seçimi ☐Meslek seçimi
☐Okul seçimi ☐Kıyafet seçimi
☐Arkadaş seçimi ☐Eş seçimi ☐Diğer.....
92. Çocuğunuz günde kaç saat televizyon izliyor?
☐1 saatten az ☐1 saat ☐2 saat
☐3 saat ☐3 saatten fazla
93. Çocuğunuz televizyonda en çok hangi tür programları izliyor?
 (1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Çocuk programları ☐Çizgi film, çizgi sinema
☐Reklamlar ☐Yarışma programları
☐Haberler ☐Açık oturum, tartışma
☐Dini programlar ☐Eğitim programları
☐Yemek programları ☐Gezi programları
☐Sağlık programları ☐Ekonomi programları
☐Sohbet programları ☐Magazin, pembe diziler
☐Kadın programları ☐İldivaç programları
☐Şiddet içerikli programlar ☐Korku filmleri
☐Müzik programları, konserler
☐Spor programları, maçlar
☐Teknoloji programları
☐Belgesel, kültür sanat, aktüalite
☐Komedi, eğlence, şaka programları
☐Yerli film, sinema, diziler
☐Yabancı film, sinema, diziler
☐Diğer.....
94. Çocuğunuzun televizyonda neler izlediğini denetliyor musunuz?
☐Evet ☐Hayır
95. Çocuğunuzun televizyonda hangi tür programları izlemesine asla izin vermezsiniz?
 (1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐Magazin içerikli programlar
☐Kadın programları ☐İldivaç programları
☐İnanç ve değerlerimize, kültürümüze, aile yapımıza aykırı yerli ve yabancı programlar
☐Çocuk karakterlerin birbirlerine aşık olduğu, yetişkin gibi davrandığı, yaşlarından büyük hareketler sergilediği film ve diziler
☐İnsanüstü güçlerin ve sıra dışı olayların işlendiği (Bez Bebek, Selena vb.) diziler
☐Şiddet içerikli programlar ☐Korku filmleri
☐Cinsel içerikli programlar ☐Diğer.....
96. Evinizde internet kullanıyor musunuz?
☐Evet ☐Hayır
97. Çocuğunuz ev dışında internet kullanıyor mu?
☐Evet ☐Hayır
98. Çocuğunuzun internette neler yaptığını denetliyor musunuz?
☐Evet ☐Hayır ☐İnternet kullanmıyoruz.
99. Çocuğunuz günde kaç saat internet başında vakit geçiriyor? ()İnternet kullanmıyoruz.
☐1 saatten az ☐1 saat ☐2 saat
☐3 saat ☐3 saatten fazla

100. Çocuğunuz interneti en çok hangi amaçlarla kullanıyor?

- (1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 () İnternet kullanmıyoruz.
 () Derslerini araştırmak
 () Oyun oynamak
 () Müzik dinlemek
 () Film izlemek
 () Sohbet etmek
 () Diğer.....

101. Çocuğun bilgisayarlı ve televizyonlu bir dünya içerisinde aşırı zaman geçirmesi sizce en çok nelere neden olmaktadır?

- (1'den fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
 () Çocuğun toplumsal gelişiminin olumsuz etkilenmesine
 () Çocuğun kitap okuma alışkanlığının kaybolmasına
 () Çocuğun ders çalışma zamanının kısıtlanmasına
 () Çocuğun aile içi iletişiminin zayıflamasına
 () Çocuğun ekran bağımlısı, iletişimden uzak bir hal almasına
 () Çocuğun oyun oynama, arkadaş edinme, arkadaşlarıyla etkileşimde bulunma gibi etkinliklerden uzaklaşmasına
 () Çocuğun gerçek dünyadan uzaklaşmasına, hayal dünyasında yaşamasına
 () Diğer

Lütfen her bir görüşe katılma derecenizi aşağıdaki boş kutucuklara rakamlarla belirtiniz.

- (5) Tamamen Katılıyorum (4) Katılıyorum
 (3) Kısmen Katılıyorum (2) Katılmıyorum
 (1) Hiç Katılmıyorum

<u>ÖRNEK:</u> İyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olduğumuzu düşünüyorum.	4
--	---

102. İyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olduğumuzu düşünüyorum.	
103. Çocuğumu kendi çocuklarımla kıyaslarım.	
104. Çocuğumu başkalarının çocuklarıyla kıyaslarım.	
105. Çocuğuma karşı davranışlarımda tutarlıyım, herhangi bir konuyla ilgili tutumum asla değişmez.	
106. Eşimle çocuğumuza karşı davranışlarımızda ortak, tutarlı hareket ederiz.	
107. Çocuğumun yanında eşimle tartışmayız, evimizde anne – babanın sürekli tartıştığı, sinirlenip bağırıldığı bir ortam yoktur.	
108. Ailemizin tümünü ilgilendiren konularda çocuğumuzun görüşlerine de önem veririz.	
109. Çocuk yetiştirme konusunda doğru bildiklerimi çocuğuma uygulamada sorunlar yaşıyorum.	
110. Çocuğum benimle her türlü sorununu çekinmeden paylaşır.	
111. Çocuğum hakkında her şeyi bildiğimi düşünüyorum.	
112. Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.	
113. Çocuğumu cezalandırma konusunda sorunlar yaşıyorum.	
114. Çocuğumu ödüllendirme konusunda sorunlar yaşıyorum.	
115. Çocuğumun yanında maddi konulardan bahsetmeyiz.	
116. Annelerin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum.	
117. Çocukların bir işte çalıştırılmalarına sıcak bakmıyorum.	
118. “Suçlu çocuk yoktur, suça itilmiş çocuk vardır.” görüşünün doğru olduğunu düşünüyorum.	
119. Terör gösterilerine katılan, taş atan çocukların terör suçlusu olarak yargılanmamalarının doğru olduğunu düşünüyorum.	
120. Çocuk hakları konusunda anne baba olarak bizlerin yeterince bilgi sahibi olmadığımızı düşünüyorum.	
121. Kitle iletişim araçlarının (televizyon, internet vb) olumsuz etkilerinden çocuğumu yeterince koruyamadığımı düşünüyorum.	
122. Reklamların çocukların tüketim duygusunu körüklediğini düşünüyorum.	

Anket bitmiştir. Teşekkür ederim.

Ek 3. Ek Tablolar

Ek Tablo 1. Ebeveynlerin ve Araştırmaya Konu Olan Çocuklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Ebeveyn / Çocuk Cinsiyet Dağılımı	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Anne	104	105	209	49,8	50,2	50
Baba	105	104	209	50,2	49,8	50
Toplam	209	209	418	100	100	100

Ek Tablo 2. Ailelerin Sahip Olduklarına İlişkin Bulgular

Ailelerin Sahip Oldukları Bazı Şeyler	Sayı		Yüzde	
	Var	Yok	Var	Yok
Sosyal Güvence	348	70	83,3	16,7
Bilgisayar	320	98	76,6	23,4
Araba	279	139	66,7	33,3
Ev	288	130	68,9	31,1
Yazlık	46	372	11	89
Hepsi	34	—	8,1	—
Hiçbiri	—	18	—	4,3

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Ek Tablo 3. Ebeveynlerin Çocukluklarının Geçtiği Aile Tipine İlişkin Bulgular

Çocukluk Aile Tipi	Sayı	Yüzde
Çekirdek Aile	315	75,4
Geniş Aile	94	22,5
Parçalanmış Aile	9	2,2
Toplam	418	100

Ek Tablo 4. Ebeveynlerin Kardeş Sayılarına İlişkin Bulgular

Kardeş Sayısı	Sayı	Yüzde
1 kardeş	38	9,1
2 kardeş	65	15,6
3 kardeş	72	17,2
4 ve daha fazla kardeş	243	58,1
Toplam	418	100

Ek Tablo 5. Ebeveynlerin Doğup Büyüdükleri Yerleşim Birimine İlişkin Bulgular

Doğup Büyüdükleri Yerleşim Birimi	Sayı	Yüzde
Köy	81	19,4
Kasaba	16	3,8
İlçe	58	13,9
Şehir Merkezi	260	62,2
Yurt dışı	3	0,7
Toplam	418	100

Ek Tablo 6. Ailelerin Kaç Yıldır Elazığ'da Yaşadıklarına İlişkin Bulgular

Elazığ'da Yaşadıkları Yıl	Sayı	Yüzde
5 yıl ve daha az	41	9,8
6 – 10 yıl	36	8,6
11 – 14 yıl	36	8,6
15 – 19 yıl	51	12,2
20 – 24 yıl	34	8,1
25 yıl ve daha fazla	220	52,6
Toplam	418	100

Ek Tablo 7. Ailelerin Elazığ'ın Hangi Mahallesinde Yaşadıklarına İlişkin Bulgular

Mahalle Adı	Sayı	Yüzde
Doğukent Mahallesi	29	6,9
İzzetpaşa Mahallesi	43	10,3
Abdullahpaşa Mahallesi	36	8,6
Sürsürü Mahallesi	65	15,6
Olgunlar Mahallesi	18	4,3
Üniversite Mahallesi	22	5,3
Kültür Mahallesi	24	5,7
Cumhuriyet Mahallesi	47	11,2
Yeni Mahalle	16	3,8
Bahçelievler Mahallesi	14	3,3
Rızaiye Mahallesi	11	2,6
Akpınar Mahallesi	13	3,1
Sarayatik Mahallesi	11	2,6
Nailbey Mahallesi	25	6
Rüstempaşa Mahallesi	23	5,5
Diğer*	21	5
Toplam	418	100

*Diğer: Şehit İlhanlar 1, Çarşı Mahallesi 5, Hilalkent Mahallesi 5, Ulukent Mahallesi 1, Mustafapaşa Mahallesi 5, Gümüşkavak Mahallesi 1, Kırklar mahallesi 1, Fevzi Çakmak Mahallesi 2.

Ek Tablo 8. Ebeveynlerin Memleketlerine İlişkin Bulgular

Memleket	Sayı	Yüzde
Elazığ	328	78,5
Doğu Anadolu Bölgesindeki İller (Elazığ hariç)	31	7,4
Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki İller	6	1,4
İç Anadolu Bölgesindeki İller	25	6
Karadeniz Bölgesindeki İller	6	1,4
Akdeniz Bölgesindeki İller	8	1,9
Ege Bölgesindeki İller	5	1,2
Marmara Bölgesindeki İller	7	1,7
Yurt dışı	2	0,5
Toplam	418	100
Eşiyile Memleketinin Aynı Olup Olmaması Durumu	Sayı	Yüzde
Aynı	319	76,3
Farklı	92	22
Eşi yok	7	1,7
Toplam	418	100

Ek Tablo 9. Anne Babaların Elazığ'da Akrabaları Olup Olmama Durumu ile Akrabalarıyla ve Komşularıyla Görüşme Sıklığına İlişkin Bulgular

Anne Babaların Elazığ’da Akrabaları Olup Olmama Durumu						Sayı		Yüzde		
Var						684		91		
Yok						68		9		
Toplam						752		100		
Akrabalarıyla ve Komşularıyla Görüşme Sıklığı	Her zaman		Çoğu zaman		Ara sıra		Nadiren		Hiçbir zaman	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Akrabalarla Görüşme Sıklığı	180	23,9	266	35,4	269	35,8	37	4,9	—	—
Komşularla Görüşme Sıklığı	172	22,9	176	23,4	323	43	75	10	6	0,8

Ek Tablo 10. Ebeveynlerin Kaç Yıldır Evli Olduklarına İlişkin Bulgular

Kaç Yıldır Evli Oldukları	Sayı	Yüzde
Evli değil	7	1,7
15 yıl ve daha az	219	52,4
16 – 20 yıl	123	29,4
21 – 25 yıl	46	11
26 – 30 yıl	16	3,8
31 – 35 yıl	4	1
36 yıl ve daha fazla	3	0,7
Toplam	418	100

Ek Tablo 11. Eşlerinin Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular

Eşin Yaşı	Sayı	Yüzde
29 yaş ve altı	7	1,7
30 – 34 yaş	66	16,1
35 – 39 yaş	133	32,4
40 – 44 yaş	137	33,3
45 yaş ve üstü	68	16,5
Toplam	411	100
Eşin Öğrenim Durumu	Sayı	Yüzde
İlkokul Mezunu	90	21,9
Ortaokul Mezunu	45	10,9
Lise Mezunu	103	25,1
Üniversite Mezunu	140	34,1
Yüksek Lisans / Doktora Mezunu	33	8,0
Toplam	411	100
Eşin Mesleği	Sayı	Yüzde
Ev Hanımı	140	34,1
Memur	155	37,7
İşçi	20	4,9
Emekli	9	2,2
Serbest Meslek Sahibi	68	16,5
Esnaf	19	4,6
Toplam	411	100
Eşin Çocukluk Aile Tipi	Sayı	Yüzde
Çekirdek Aile	306	74,5
Geniş Aile	95	23,1
Parçalanmış Aile	10	2,4
Toplam	411	100
Eşin Kardeş Sayısı	Sayı	Yüzde
1 kardeş	29	7,1
2 kardeş	60	14,6
3 kardeş	78	19,0
4 ve daha fazla kardeş	244	59,4
Toplam	411	100
Eşin Doğup Büyüdüğü Yerleşim Birimi	Sayı	Yüzde
Köy	94	22,9
Kasaba	17	4,1
İlçe	59	14,4
Şehir Merkezi	240	58,4
Yurt dışı	1	0,2
Toplam	411	100
Eşin Memleketi	Sayı	Yüzde
Elazığ	322	78,3
Doğu Anadolu Bölgesindeki İller (Elazığ hariç)	29	7,1
Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki İller	8	1,9
İç Anadolu Bölgesindeki İller	26	6,3
Karadeniz Bölgesindeki İller	4	1,0
Akdeniz Bölgesindeki İller	9	2,2
Ege Bölgesindeki İller	4	1,0
Marmara Bölgesindeki İller	9	2,2
Yurt dışı	—	—
Toplam	411	100

Ek Tablo 12. Çocukların Cinsiyet Dağılımına İlişkin Bulgular

Ailedeki Çocukların Cinsiyet Dağılımı	Sayı	Yüzde
Çocuklarının hepsi kız olan aileler	83	19,9
Çocuklarının hepsi erkek olan aileler	86	20,6
Hem kız hem erkek çocuğu olan aileler	249	59,6
Toplam	418	100

Ek Tablo 13. Anne Babalara Çocukları ve Çocuklukla İlgili Sorulan Bazı Sorulara İlişkin Bulgular

Anne Babalara Çocukları ve Çocuklukla İlgili Sorulan Bazı Sorular	Tamamen Katılıyorum		Katılıyorum		Kısmen Katılıyorum		Katılmıyorum		Hiç Katılmıyorum		$\bar{x}$	ss
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%		
İyi bir anne baba – çocuk ilişkisine sahip olduğumuzu düşünüyorum.	180	43,1	164	39,2	63	15,1	8	1,9	3	0,7	4,22	0,82
Çocuğumu kendi çocuklarımla kıyaslanm. (n=396)	25	6,3	94	23,7	115	29	85	21,5	77	19,4	3,24	1,20
Çocuğumu başkalarının çocuklarıyla kıyaslanm.	9	2,2	59	14,1	99	23,7	133	31,8	118	28,2	2,30	1,09
Çocuğuma karşı davranışlarımda tutarlıyım, herhangi bir konuyla ilgili tutumum asla değişmez.	113	27	125	29,9	116	27,8	45	10,8	19	4,5	3,64	1,12
Eşimle çocuğumuza karşı davranışlarımızda ortak, tutarlı hareket ederiz. (n=411)	144	35	156	38	93	22,6	16	3,9	2	0,5	4,03	0,88
Çocuğumun yanında eşimle tartışmayız, evimizde anne – babanın sürekli tartıştığı bir ortam yoktur. (n=411)	110	26,8	137	33,3	116	28,2	36	8,8	12	2,9	3,72	1,04
Ailemizin tümünü ilgilendiren konularda çocuğumuzun görüşlerine de önem veriniz.	148	35,4	168	40,2	81	19,4	15	3,6	6	1,4	4,05	0,91
Çocuk yetiştirme konusunda doğru bildiklerimi çocuğuma uygulamada sorunlar yaşıyorum.	34	8,1	73	17,5	58	13,9	173	41,4	80	19,1	2,54	1,21
Çocuğum benimle her türlü sorununu çekinmeden paylaşır.	132	31,6	182	43,5	86	20,6	13	3,1	5	1,2	4,01	0,87
Çocuğum hakkında her şeyi bildiğimi düşünüyorum.	134	32,1	145	34,7	102	24,4	31	7,4	6	1,4	3,89	0,99
Çocukken gerçekleştiremediğim hayallerimi çocuğumun gerçekleştirmesini istiyorum.	101	24,2	186	44,5	33	7,9	53	12,7	45	10,8	3,59	1,28
Çocuğumu cezalandırma konusunda sorunlar yaşıyorum.	125	29,9	138	33	81	19,4	61	14,6	13	3,1	3,72	1,13
Çocuğumu ödüllendirmeye konusunda sorunlar yaşıyorum.	18	4,3	54	12,9	73	17,5	158	37,8	115	27,5	2,29	1,13
Çocuğumun yanında maddi konulardan bahsetmeyiz.	104	24,9	137	32,8	111	26,6	43	10,3	23	5,5	3,61	1,13
Annelerin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum.	56	13,4	59	14,1	61	14,6	141	33,7	101	24,2	2,59	1,35
Çocukların bir işte çalıştırılmalarına sıcak bakmıyorum.	278	66,5	62	14,8	34	8,1	23	5,5	21	5	4,32	1,15
Suçlu çocuk yoktur, suça itilmiş çocuk vardır görüşünün doğru olduğunu düşünüyorum.	118	28,2	127	30,4	56	13,4	53	12,7	64	15,3	3,44	1,41
Terör gösterilerine katılan, taş atan çocukların terör suçlusu olarak yargılanmalarının doğru olduğunu düşünüyorum.	65	15,6	198	47,4	92	22	34	8,1	29	6,9	3,56	1,07
Çocuk hakkın konusunda anne baba olarak bizlerin yeterince bilgi sahibi olmadığımızı düşünüyorum.	52	12,4	204	48,8	74	17,7	48	11,5	40	9,6	3,43	1,14
Kitle iletişim araçlarının (televizyon, internet vb) olumsuz etkilerinden çocuğumu yeterince koruyamadığımı düşünüyorum.	49	11,7	208	49,8	76	18,2	55	13,2	30	7,2	3,46	1,09
Reklamların çocukların tüketim duygusunu körüklediğini düşünüyorum.	126	30,1	143	34,2	93	22,2	35	8,4	21	5	3,76	1,12

Ek Tablo 14. Çocuğuyla İlişkisinin Nasıl Olduğu Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğuyla İlişkisinin Nasıl Olduğu	Sayı			Yüzde		
	Anne	Baba	Toplam	Anne	Baba	Toplam
Samimi, Yakın	205	206	411	98,1	98,6	98,3
Mesafeli, Uzak	4	3	7	1,9	1,4	1,7
Toplam	209	209	418	100	100	100

Ek Tablo 15. Çocuğun Kendisini En Çok Kime Yakın Hissettiği Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun, Kendisini En Çok Yakın Hissettiği Kişi	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Annesi	159	160	319	76,1	76,6	76,3
Babası	31	33	64	14,8	15,8	15,3
Kardeşi	11	10	21	5,3	4,8	5
Arkadaşı	4	3	7	1,9	1,4	1,7
Öğretmeni	4	1	5	1,9	0,5	1,2
Akrabası	—	2	2	—	1	0,5
Toplam	209	209	418	100	100	100

Ek Tablo 16. Anne Babanın Çocuğuna Ayırdığı Zaman Dilimi İçerisinde Birlikte En Çok Neleri Yaptığı Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğuna Yeterince Zaman Ayırıp Ayırmama	Sayı	Yüzde
Çocuğuma yeterince zaman ayırıyorum.	266	63,6
Çocuğuma yeterince zaman ayıramıyorum.	152	36,4
Toplam	418	100
Çocuğuna Ayırdığı Zaman Dilimi İçerisinde Birlikte En Çok Neleri Yaptığı	Sayı	Yüzde
Çocuğumla oyun oynarım.	89	21,3
Çocuğumla dışarıda gezerim.	188	45
Çocuğumla kitap okurum.	99	23,7
Çocuğumla alışveriş yaparım.	161	38,5
Çocuğumla ders çalışırım.	237	56,7
Çocuğumun ihtiyaçlarıyla ilgilenirim, onun isteklerini yerine getiririm.	124	29,7
Çocuğumla sohbet ederiz, onun sorunlarını dinlerim.	288	68,9

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Ek Tablo 17. Anne Babanın Çocuğunun Yaptığı Yanlışlara Gösterdiği Tepki Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Yaptığı Yanlışlara Gösterdiği Tepki	Sayı			Yüzde		
	Anne	Baba	Toplam	Anne	Baba	Toplam
Ceza vermem, herhangi bir uyarıda bulunmam, yanlışını kendi kendine fark edip düzeltmesini beklerim, müdahale etmem.	8	9	17	3,8	4,3	4,1
Ceza vermem ama yaptığı şeyin yanlış olduğunu anlatıp uyarırım.	83	95	178	39,7	45,5	42,6
Çocuğumu cezalandırırım.	118	105	223	56,5	50,2	53,3
Toplam	209	209	418	100	100	100

Ek Tablo 18. Çocuğunun Yaptığı İbadetlerle İlgili Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğunun Yaptığı İbadetler	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Namaz kılıyor.	56	78	134	26,8	37,3	32,1
Oruç tutuyor.	146	148	294	69,9	70,8	70,3
Kur'an okuyor.	92	88	180	44	42,1	43,1

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Ek Tablo 19. Çocuğunun Kendisine Cinsel Konularla İlgili Soru Sorup Sormadığı Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Cinsel Konularla İlgili Soru Sorup Sormadığı	Sayı	Yüzde
Evet, sordu.	113	27
Hayır, sormadı.	305	73
Toplam	418	100

Ek Tablo 20. Çocuklarının Diğer Çocuklarla Okul Dışında Görüşmesi ve Arkadaşlık Yapması Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Kız Çocuğunun Erkek Çocuklarla veya Erkek Çocuğunun Kız Çocuklarla Okul Dışında Görüşmesi ve Arkadaşlık Yapması	Sayı		Yüzde	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Oğlumun kız çocuklarla okul dışında vakit geçirmesini, arkadaşlık yapmasını isterim.	—	149	—	71,3
Kızımın erkek çocuklarla okul dışında vakit geçirmesini, arkadaşlık yapmasını isterim.	93	—	44,5	—

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Ek Tablo 21. Çocuğun Kardeşleriyle / Kardeşiyle İlişkisinin Nasıl Olduğu Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun Kardeşleriyle / Kardeşiyle İlişkisinin Nasıl Olduğu	Sayı	Yüzde
Samimi, Yakın	370	93,4
Mesafeli, Uzak	26	6,6
Toplam	396	100

- Tek çocuklu aile sayısı 22'dir (bkz. Tablo 10).

Ek Tablo 22. Çocuğun Kardeşiyle / Kardeşleriyle Arasında Aşırı Derecede Kıskançlık Olup Olmadığı Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun Kardeşiyle / Kardeşleriyle Arasında Aşırı Derecede Kıskançlık Olup Olmadığı	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Var	65	31	96	31,1	14,8	23
Yok	133	167	300	63,6	79,9	71,8
Toplam	209	209	418	100	100	100

- Tek çocuklu aile sayısı 22'dir (bkz. Tablo 10).

Ek Tablo 23. Çocuğunun Arkadaşlarını ve Arkadaşlarının Ailelerini Tanıma Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Anne Babanın Çocuğunun Arkadaşlarını Tanıma Durumu	s	%
Evet, bütün arkadaşlarını tanırım.	161	38,5
Yalnızca çok yakın arkadaşlarını tanırım.	236	56,5
Hayır, çocuğumun arkadaşlarını tanımam.	21	5
Toplam	418	100
Anne Babanın Çocuğunun Arkadaşlarının Ailelerini Tanıma Durumu	s	%
Evet, bütün arkadaşlarının ailelerini tanırım.	86	20,6
Yalnızca çok yakın arkadaşlarının ailelerini tanırım.	241	57,7
Hayır, çocuğumun arkadaşlarının ailelerini tanımam.	91	21,8
Toplam	418	100
Çocuğunun Arkadaşlarının Aileleriyle Görüşüp Görüşmediği	s	%
Evet, ailece birbirimize gidip geliriz.	38	9,1
Yalnızca çok yakın arkadaşlarının aileleriyle görüşüyoruz.	212	50,7
Hayır, görüşmüyoruz.	168	40,2
Toplam	418	100
Çocuğun Arkadaşlarının Evlerine Gelmesi veya Çocuğunun Arkadaşlarının Evine Gitmesi	s	%
Çocuklarının arkadaşları evimize gelebilir, çocuklarım da arkadaşlarının evlerine gidebilir.	305	73
Çocuklarının arkadaşları evimize gelir, ama çocuklarının arkadaşlarının evlerine gitmelerini istemem.	71	17
Çocuklarım arkadaşlarının evlerine gidebilir, ama çocuklarının arkadaşlarının evimize gelmelerini istemem.	4	1
Çocuklarının arkadaşlarının evimize gelmesini de, çocuklarının arkadaşlarının evlerine gitmelerini de istemem.	38	9,1
Toplam	418	100
Çocuğunun, Arkadaşlarının Evinde Kalmasına İzin Verip Vermeme	s	%
İzin veririm.	68	16,3
İzin vermem.	350	83,7
Toplam	418	100
Çocuğunun, Arkadaşlarının Evinde Kalmasına İzin Verip Vermeme	s	%
İzin veririm.	155	37,1
İzin vermem.	263	62,9
Toplam	418	100

Ek Tablo 24. Çocuğunun Arkadaşlarıyla Anlaşmazlıklar Yaşamaları Durumunda Gösterdiği Tepki Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Arkadaşlarıyla Anlaşmazlıklar Yaşamaları Durumunda Gösterdiği Tepki	Sayı	Yüzde
Tartıştığı arkadaşıyla bir daha görüşmemesini isterim.	20	4,8
Müdahale etmem, kendi kendilerine çözmelerini beklerim.	159	38
Çocuğumla konuşurum, hatalıysa özür dilemesini isterim.	196	46,9
Arkadaşıyla konuşurum, hatalıysa özür dilemesini isterim.	10	2,4
Sorunu çözmek için çocuğumun arkadaşının anne / babasıyla konuşurum.	33	7,9
Toplam	418	100

Ek Tablo 25. Çocuğunun Okul Hayatıyla İlgili Bazı Konulardaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Başarılı Bir Öğrenci Olup Olmadığı	Sayı	Yüzde
Başarılı	397	95
Başarılı değil	21	5
Toplam	418	100
Çocuğunun Okulda Neler Öğrendiğini, Ödevlerini Yapıp Yapmadığını Günlük Olarak Takip Edip Etmeme	Sayı	Yüzde
Takip ederim.	332	79,4
Takip etmem.	86	20,6
Toplam	418	100
Çocuğunun Derslerden Aldığı Notları Sürekli Olarak Takip Edip Etme	Sayı	Yüzde
Takip ederim.	374	89,5
Takip etmem.	44	10,5
Toplam	418	100
Çocuğuyla Birlikte Ders Çalışma	Sayı	Yüzde
Hayır, çocuğum tek başına çalışır, ben kontrol ederim.	91	21,8
Yalnızca çocuğum yardım istediğinde birlikte ders çalışırız.	275	65,8
Evet, çocuğumla her gün düzenli olarak ders çalışıyoruz.	52	12,4
Toplam	418	100
Çocuğunun Okulundan Memnun Olup Olmama	Sayı	Yüzde
Memnunum.	367	87,8
Memnun değilim.	51	12,2
Toplam	418	100
Okul Yönetiminden Memnun Olup Olmama	Sayı	Yüzde
Memnunum.	357	85,4
Memnun değilim.	61	14,6
Toplam	418	100
Çocuğun Öğretmenlerinden Memnun Olup Olmama	Sayı	Yüzde
Memnunum.	405	96,9
Memnun değilim.	13	3,1
Toplam	418	100
Çocuğunun Okuldaki Durumunu Öğrenmek İçin Öğretmenleriyle Görüşme Sıklığı	Sayı	Yüzde
Her zaman	69	16,5
Çoğu zaman	142	34
Ara sıra	170	40,7
Nadiren	27	6,5
Hiçbir zaman	10	2,4
Toplam	418	100
Veli Toplantılarına Katılıp Katılmama	Sayı	Yüzde
Katılıyorum.	372	89
Katılmam.	46	11
Toplam	418	100
Okulun Fiziki Ortamını Yeterli Bulup Bulmama	Sayı	Yüzde
Yeterli	222	53,1
Yeterli değil	196	46,9
Toplam	418	100
Okuldaki Sosyal Etkinlikleri Yeterli Bulup Bulmama	Sayı	Yüzde
Yeterli	189	45,2
Yeterli değil	229	54,8
Toplam	418	100
Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılıp Katılmama	Sayı	Yüzde
Katılıyor.	274	65,6
Katılmıyor.	144	34,4
Toplam	418	100
Çocuğun Okulundaki Sosyal Etkinlikleri İzlemeye Gidip Gitmeme	Sayı	Yüzde
İzlemeye giderim.	280	67
İzlemeye gitmem.	138	33
Toplam	418	100

Ek Tablo 26. Çocuğunun Dershane Hayatıyla İlgili Bazı Konulardaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Dershanedeki Durumunu Öğrenmek İçin Öğretmenleriyle Görüşme Sıklığı	Sayı	Yüzde
Her zaman	14	9,5
Çoğu zaman	44	29,7
Ara sıra	55	37,2
Nadiren	15	10,1
Hiçbir zaman	20	13,5
Toplam	148	100
Çocuğunun Dershanede Neler Öğrendiğini ve Deneme Sınavı Sonuçlarını Sürekli Takip Edip Etme	Sayı	Yüzde
Takip ederim.	124	83,8
Takip etmem.	24	16,2
Toplam	148	100
Çocuğunun Dershanesinden Memnun Olup Olmama	Sayı	Yüzde
Memnunum	113	76,4
Memnun değilim	35	23,6
Toplam	148	100

* 270 çocuk dershaneye gitmemektedir. (bkz. Tablo 41)

Ek Tablo 27. Anne Babanın, Çocuğun Meslek Seçiminde En Çok Önem Verdiği Kriterler Konusundaki Görüşlerinin Anne Babanın Mesleğine Göre Dağılımı

Çocuğun Meslek Seçiminde En Çok Önem Verdiği Kriterler	Ev Hanımı		Memur		İşçi		Emekli		Esnaf		Serbest Meslek Sahibi		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Çocuğumun yeteneklerine uygunluk	88	70,4	153	82,7	15	71,4	9	81,8	16	80	38	67,9	319	76,3
Maddi kazanç	23	18,4	44	23,8	7	33,3	3	27,3	7	35	17	30,4	101	24,2
Saygınlık	77	61,6	94	50,8	9	42,9	6	54,5	13	65	32	57,1	231	55,3
Sosyal Güvence	61	48,8	84	45,4	14	66,7	4	36,4	9	45	28	50	200	47,8
Çalışma koşulları	45	36	68	36,8	6	28,6	6	54,5	2	10	21	37,5	148	35,4
İşe yerleşme olanağının yüksek olması	66	52,8	88	47,6	8	38,1	5	45,5	8	40	28	50	203	48,6

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Ek Tablo 28. Anne Babanın, Çocuğun Meslek Seçiminde En Çok Önem Verdiği Kriterler Konusundaki Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelirine Göre Dağılımı

Çocuğun Meslek Seçiminde En Çok Önem Verdiği Kriterler / Ailenin Aylık Geliri	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve Üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Çocuğumun yeteneklerine uygunluk	13	56,5	51	78,5	142	73,2	113	83,1	319	76,3
Maddi kazanç	3	13	13	20	48	24,7	37	27,2	101	24,2
Saygınlık	17	73,9	35	53,8	112	57,7	67	49,3	231	55,3
Sosyal Güvence	12	52,2	35	53,8	94	48,5	59	43,4	200	47,8
Çalışma koşulları	11	47,8	22	33,8	68	35,1	47	34,6	148	35,4
İşe yerleşme olanağının yüksek olması	14	60,9	29	44,6	95	49	65	47,8	203	48,6

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Ek Tablo 29. Çocuğun Yapmak İsteddiği Meslek Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Çocuğunun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Meslek	Çocuğun Yapmak İsteddiği Meslek						Anne Babanın Çocuğunun Yapmasını İsteddiği Meslek					
	Kız		Erkek		Toplam		Kız		Erkek		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Öğretmen	48	23	10	4,8	58	13,9	55	26,3	20	9,6	75	17,9
Doktor	87	41,6	47	22,5	134	32,1	89	42,6	66	31,6	155	37,1
Askeri Personel	2	1	8	3,8	10	2,4	2	1	9	4,3	11	2,6
Polis	13	6,2	13	6,2	26	6,2	4	1,9	3	1,4	7	1,7
Mühendis	4	1,9	29	13,9	33	7,9	—	—	10	4,8	10	2,4
Mimar	9	4,3	9	4,3	18	4,3	1	0,5	5	2,4	6	1,4
Eczacı	3	1,4	4	1,9	7	1,7	7	3,3	3	1,4	10	2,4
Hakim	—	—	5	2,4	5	1,2	3	1,4	5	2,4	8	1,9
Pilot	—	—	15	7,2	15	3,6	—	—	8	3,8	8	1,9
Akademisyen	—	—	10	4,8	10	2,4	2	1	5	2,4	7	1,7
Hemşire	4	1,9	—	—	4	1	3	1,4	—	—	3	0,7
Ev Hanımı	—	—	—	—	—	—	1	0,5	—	—	1	0,2
Vali	—	—	2	1	2	0,5	—	—	3	1,4	3	0,7
Yönetici	—	—	2	1	2	0,5	—	—	3	1,4	3	0,7
Siyasetçi	—	—	1	0,5	1	0,2	—	—	2	1	2	0,5
Avukat	10	4,8	2	1	12	2,9	12	5,7	5	2,4	17	4,1
Memur	—	—	—	—	—	—	1	0,5	—	—	1	0,2
Kaptan	—	—	2	1	2	0,5	—	—	—	—	—	—
Veteriner	4	1,9	4	1,9	8	1,9	—	—	—	—	—	—
Futbolcu	—	—	11	5,3	11	2,6	—	—	—	—	—	—
Turizmci	—	—	1	0,5	1	0,2	—	—	—	—	—	—
Astronot	—	—	2	1	2	0,5	—	—	—	—	—	—
Serbest Meslek Sahibi	—	—	5	2,4	5	1,2	—	—	1	0,5	1	0,2
Kararsız	25	12	27	12,9	52	12,4	29	13,9	61	29,2	90	21,5
Toplam							209	209	418	100	100	100
Çocuğun Yapmak İsteddiği Meslekle, Anne Babasının Çocuğunun Yapmasını İsteddiği Mesleğin Aynı Olup Olmaması										Sayı	Yüzde	
Aynı										149	35,6	
Farklı										269	64,4	
Toplam										418	100	

Ek Tablo 30. Anne Babanın Çocuğunun İstekleri Konusundaki Tutumuyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun İstekleri Konusundaki Tutumu	Sayı	Yüzde
Çocuğun her istediği yerine getirilmemelidir.	63	15,1
Çocuğumun bütün isteklerini yerine getiririm.	14	3,3
Çocuğumun istediği şey gerçekten gerekliyse isteğini yerine getiririm.	341	81,6
Toplam	418	100

Ek Tablo 31. Çocuğuna Harçlık Verip Vermedikleri Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Ailenin Aylık Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

Çocuklarına Harçlık Verip Vermedikleri	0 – 577 TL (EAGG)		578 – 812 TL (AGG)		813 – 2644 TL (OGG)		2645 TL ve Üstü (ÜGG)		Toplam	
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%
Evet, çocuğumuza harçlık veriyoruz.	14	60,9	53	81,5	163	84	120	88,2	350	83,7
Hayır, çocuğumuza harçlık vermiyoruz.	2	8,7	1	1,5	4	2,1	1	0,7	8	1,9
Çocuğumuza bazen harçlık veriyoruz.	7	30,4	11	16,9	27	13,9	15	11	60	14,4
Toplam	23	100	65	100	194	100	136	100	418	100

Ek Tablo 32. Çocuğunun Okul Dışındaki Zamanlarının Gündüz Çoğunlukla Nerede Geçtiği Konusundaki Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Okul Dışındaki Zamanlarının Gündüz Çoğunlukla Nerede Geçtiği	Sayı	Yüzde
Evde	342	81,8
Dershanede	35	8,4
Arkadaşlarıyla dışarıda	21	5
Annesiyle / babasıyla iş yerinde	16	3,8
Aile büyüklerinin (anneanne,babaanne,dede) yanında	4	1
Toplam	418	100

Ek Tablo 33. Çocuğun En Çok İzlediği Televizyon Programlarıyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Çocuğun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun En Çok İzlediği Televizyon Programları	Sayı			Yüzde		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
Çocuk programları	151	139	290	72,2	66,5	69,4
Çizgi film, çizgi sinema	134	153	287	64,1	73,2	68,7
Eğitim programları	53	24	77	25,4	11,5	18,4
Belgesel, kültür sanat, aktüalite	48	67	115	23	32,1	27,5
Komedi, eğlence, şaka programları	141	119	260	67,5	56,9	62,2
Müzik programları, konser	51	20	71	24,4	9,6	17
Spor programları, maç	23	114	137	11	54,5	32,8
Teknoloji programları	6	29	35	2,9	13,9	8,4
Gezi programları	14	14	28	6,7	6,7	6,7
Yemek programları	25	6	31	12	2,9	7,4
Yerli film, sinema, diziler	68	59	127	32,5	28,2	30,4
Yabancı film, sinema, diziler	15	32	47	7,2	15,3	11,2
Korku filmleri	15	30	45	7,2	14,4	10,8
Haberler	14	15	29	6,7	7,2	6,9
Açık oturum, tartışma	7	4	11	3,3	1,9	2,6
Reklamlar	11	9	20	5,3	4,3	4,8
Yarışma programları	131	113	244	62,7	54,1	58,4
Dini programlar	25	9	34	12	4,3	8,1
Ekonomi programları	1	2	3	0,5	1	0,7
Sağlık programları	13	1	14	6,2	0,5	3,3
Magazin, pembe diziler	12	11	23	5,7	5,3	5,5
Sohbet programı	2	1	3	1	0,5	0,7
Kadın programları	—	—	—	—	—	—
İzdivaç programları	—	—	—	—	—	—
Şiddet içerikli programlar	—	13	13	—	6,2	3,1

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemişlerdir.)

Ek Tablo 34. Anne Babanın, Çocuğun Televizyonda Neler İzlediğini Denetleyip Denetlememe Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Televizyonda Neler İzlediğini Denetleyip Denetlememe	Sayı	Yüzde
Evet, denetlerim.	393	94
Hayır, denetlemem.	25	6
Toplam	418	100

Ek Tablo 35. Anne Babanın, Çocuğunun Televizyonda İzlemesine Asla İzin Vermeyeceği Program Türleriyle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğunun Televizyonda İzlemesine Asla İzin Vermeyeceği Program Türleri	Sayı	Yüzde
Şiddet içerikli programlar	376	90
Cinsel içerikli programlar	418	100
Korku filmleri	288	68,9
Magazin içerikli programlar	238	56,9
Kadın programları	229	54,8
İzdivaç programları	308	73,7
Kültürümüze, aile yapımıza, inanç ve değerlerimize aykırı yerli ve yabancı programlar	339	81,1
Çocuk karakterlerin birbirlerine aşık olduğu, yetişkin gibi davrandığı, yaşlarından büyük hareketler sergilediği, çocuğuma kötü örnek olabilecek film ve diziler	314	75,1
İnsanüstü güçlerin ve sıra dışı olayların işlendiği (Bez Bebek, Selena vb.) diziler	302	72,2

(Bu soruda anne babalar birden fazla seçenek işaretlemiştir.)

Ek Tablo 36. Çocuğun İnternet Kullanımıyla İlgili Anne Baba Görüşlerinin Dağılımı

Evde İnternet Kullanılıp Kullanılmadığı	Sayı	Yüzde
Evet, internet kullanıyoruz.	256	61,2
Hayır, internet kullanmıyoruz.	162	38,8
Toplam	418	100
Çocuğun Ev Dışında İnternet Kullanıp Kullanmama Durumu	Sayı	Yüzde
Evet, çocuğum ev dışında internet kullanıyor.	84	20,1
Hayır, çocuğum ev dışında internet kullanmıyor.	334	79,9
Toplam	418	100
Çocuğun Günde Kaç Saat İnternet Kullandığı	Sayı	Yüzde
1 saatten az	133	31,8
1 saat	98	23,4
2 saat	66	15,8
3 saat	16	3,8
3 saatten fazla	3	0,7
İnternet kullanmıyor.	102	24,4
Toplam	418	100

ÖZGEÇMİŞ

Burcu GEZER ŞEN, 1980 yılında Elazığ'da doğdu. İlkokul öğrenimini Şanlıurfa'da, ortaokul ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde başladığı lisans öğrenimini 2003 yılında tamamladı. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü'nde başladığı lisans öğrenimini 2007 yılında tamamladı. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans öğrenimini 2005 yılında “Okul Kültürünün Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkileri” isimli tez çalışması ile tamamladı. 2006 – 2007 öğretim yılında Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı'nda doktora öğrenimine başladı. Ulusal ve uluslararası sempozyum ve dergilerde yayınlanmış makaleleri mevcuttur.